

GORIŠKA KNJIŽNICA
Študijski oddelek
Nova Gorica

8414

1266

KOLEDAR 1966

VES KULTURNI SVET SE JE V LETU 1965 SPOMNIL 700-LETNICE ROJSTVA VELIKEGA ITALIJANSKEGA PESNIKA IN MISLECA DANTEJA ALIGHIERIJA TER NJEGOVEGA NESMRTNEGA DELA DIVINE COMMEDIE. SLIKA NA NASLOVNI STRANI SE NAHAJA V KATEDRALI V ORVIETU IN PREDSTAVLJA PESNIKA DANTEJA, OB STRANEH PA MOTIVE IZ OMENJENEGA DELA.

KOLEDAR

GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

za leto

1966

Izdala in založila Goriška Mohorjeva družba

Z dovoljenjem cerkvenega oblastva

8414

1966

N 46.013/1969

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1966

je navadno leto; ima 365 dni. Začne in konča se s soboto.

Zvezdoslovni letni časi

Začetek pomladi :	21. marca	ob	2,53
» poletja :	21. junija	»	21,33
» jeseni :	23. septembra	»	12,43
» zime :	22. decembra	»	8,29

Sončni in lunini mrki

V tem letu bomo imeli dva sončna mrka

1. *Delni sončni mrk* bo dne 20. maja in bo trajal od 7,50 do 13,26. Viden bo od vzhodnega dela Južne Amerike preko srednjega in severnega dela Atlantskega oceana, *Evrope*, severne Afrike in skoraj po vsej Aziji.
2. *Popolni sončni mrk* bo dne 12. novembra in bo trajal od 12,43 do 18,03. Viden bo od jugovzhodnega dela Tihega morja, v Srednji Ameriki, v južnih predelih Severne Amerike, v Južni Ameriki in na južnem Atlantiku.

1	Sobota	Božična osmina - Novo leto
2	Nedelja	Ime Jezusovo
3	Ponedeljek	Gašpar del Buffalo, spoz.; Frančiška Cabrini red.
4	Torek	Angela Folinjska, žena; Anter, papež, mučenec
5	Sreda	Telesfor, pp.; Emilijana, devica
6	Četrtek	Razglašenje Gospodovo - Sveti Trije kralji
7	Petek	Lucijan, muč.; Krišpin, škof, mučenec ☺
8	Sobota	Severin, opat; Julijan, Lucijan, Teofil, mučenci
9	Nedelja	1. po razglašenju - Sv. družina - Jezus, Marija, Jožef
10	Ponedeljek	Viljem, škof; Gregor X, papež
11	Torek	Higin, papež; Pavlin Oglejski, škof
12	Sreda	Tatjana, mučenka; Alfred, opat
13	Četrtek	Spomin krsta našega Gospoda Jezusa Kristusa ☺
14	Petek	Hilarij, škof in c. uč.; Feliks (Srečko), mašnik
15	Sobota	Pavel, puščavnik; Maver, opat
16	Nedelja	2. po razgl.; Marcel I., papež, muč.; Oton, muč.
17	Ponedeljek	Anton (Zvonko), puščavnik opat; Marijan, diakon
18	Torek	Priska, mučenka; Marjeta Ogrska, devica
19	Sreda	Marij, Marta in tov., muč.; Pija, mučenka
20	Četrtek	Fabijan, papež in mučenec; Sebastijan, mučenec
21	Petek	Neža (Agnes), dev. in mučenka; Fruktuoz, muč. ☺
22	Sobota	Vincencij in Anastazij, mučenca; Viktor, mučenec
23	Nedelja	3. po razgl.; Rajmund (Rajko); Emerencijana, muč,
24	Ponedeljek	Timotej, škof in mučenec; Felicijan, mučenec
25	Torek	Spreobrnjenje sv. Pavla, apostola; Ananija, mučenec
26	Sreda	Polikarp, škof in mučenec; Pavla, žena
27	Četrtek	Janez Krizostom, škof, cerkv. učitelj; Julijan, škof
28	Petek	Peter Nolaško, spoznavavec; Neža mučenka
29	Sobota	Frančišek (Branko) Saleški, škof in cerkv. uč. ☺
30	Nedelja	4. po razgl.; Martina, devica, muč.; Hijacinta, dev.
31	Ponedeljek	Janez Bosco, spoz.; Marcela, žena; Ludovika, žena;

2. In dali so mu ime Jezus (Lk 2, 21)

9. Dvanaajstletni Jezus v templju (Lk 2, 42-52)

16. O ženitnini v Kani galilejski (Jan 2, 1-11)

23. Jezus ozdravi stotnikovega hlapca (Mt 8, 1-13)

30. Jezus pomiri vihar na morju (Mt 8, 23-27)

FRAN ERJAVEC (roj 4. septembra 1834 v Ljubljani; umrl 12. januarja 1887 v Gorici). — Profesor prirodopisa, pisec povesti in šolskih knjig, zbiravec ljudskega izročila, zlasti pa ljudskega besedišča. Pot življenja ga je peljala iz Ljubljane na Dunaj, v Zagreb in Gorico. V našem mestu je preživel šestnajst srečnih let in na goriškem pokopališču je tudi pokopan. Bil je učenjak z evropskim imenom. V njegovi duši so se prepletale nenavadna ljubezen do narave, težnja, da bi lepoto, ki jo je sam občutil v svojem srcu, izrazil v leposlovni, pripovedni obliki, in ljubezen do naroda, ki se je jasno kazala v njegovem neutrudnem delu pri postavljanju temeljev slovenske kulture. Delal je do zadnjega. Še eno uro pred smrtjo je pisal za Pleteršnikov slovar. Od svojih povesti je le zadnjo, namreč »Ni vse zlato, kar se svetli«, ki je izšla v celovškem Mohorjevem koledarju leta 1887, postavil na Goriško in v Gorico. Slovstvena kritika jo šteje med najboljše Erjavčeve.

SONCE

Vzhaja	Zahaja	Vzhaja	Zahaja
1. 1. ob 8,05	ob 16,49	19. 1. ob 7,59	ob 17,10
7. 1. ob 8,05	ob 16,55	25. 1. ob 7,54	ob 17,18
13. 1. ob 8,03	ob 17,02	31. 1. ob 7,48	ob 17,26

Dan se zdaljša za 0,54 minut

1	Torek	Ignacij (Ognjeslav) Antijohijski, škof, muč.
2	Sreda	Svečnica - Darovanje Gospodovo (blagosl. sveč)
3	Četrtek	Blaž, škof, mučenec; Oskar, škof
4	Petek	Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, mučenec
5	Sobota	Agata (Dobroslava), dev., muč.; Japonski muč. ☺
6	Nedelja	1. predpostna (septuagezima); Tit, škof; Doroteja
7	Ponedeljek	Romuald, opat; Rihard, spoz.
8	Torek	Janez in Mathe, spoz.; Pavel in Lucij, mučenca
9	Sreda	Ciril Aleksandrijski, šk., c. uč.; Apolonija, dev. m.
10	Četrtek	Sholastika, devica, redovnica; Viljem, spoz.
11	Petek	Lurška Mati božja; Adolf, škof
12	Sobota	7. ustanoviteljev servitov; Evlalija, mučenka €
13	Nedelja	2. predpostna (seksagezima); Katarina, d.; Kristina
14	Ponedeljek	Valentin (Zdravko), mašnik, spoz.; Antonin, opat
15	Torek	Favstin in Jovita, muč.; Jordan, spoz.
16	Sreda	Julijana, devica; Onezim, škof, mučenec
17	Četrtek	Silvin, škof; Frančišek Clet, mučenec
18	Petek	Simeon, škof, muč.; Bernardka Lurška, redovnica
19	Sobota	Konrad, spoznavavec; Julijan, mučenec
20	Nedelja	3. predpostna (kvinkvagezima); Silvan, muč. ●
21	Ponedeljek	Marjeta Kortonska, spok.; Maksimilijan, škof
22	Torek	Stol svetega Petra apostola
23	Sreda	Pepelnica (pepeljenje in post)
24	Četrtek	Matija (Bogdan), apostol; Sergij, mučenec
25	Petek	Valburga, dev.; Viktorin in Viktor, mučenca
26	Sobota	Andrej, škof; Aleksander škof
27	Nedelja	1. postna; Gabrijel Žal. M. B., red.; spoz.
28	Ponedeljek	Roman, opat; Antonija, žena ☽

6. O delavcih v vinogradu (Mt 20, 1-16)

13. Prilika o sejavcu in semenu (Lk 8, 4-15)

20. Jezus ozdravi slepca (Lk 18, 31-43)

27. Hudi duh skuša Jezusa (Mt 4, 1-11)

FRANC FINZGAR (roj. 9. februarja 1871 v Doslovičah pri Breznici na Gorenjskem; umrl 2. junija 1962 v Ljubljani). Duhovnik, pripovednik, dramatik. Če za koga, velja za Finzgarja stavek: Iz ljudstva v ljudstvo. Iz preprostega ljudstva je izšel, za preprosto ljudstvo je pisal vse življenje. V tej nelahki vrsti pisanja je dosegel visoko umetniško stopnjo. Nekatera njegova dela, kot roman »Pod svobodnim soncem«, igre »Divji lovec«, »Naša kri« in druge so tako trdno prešla v slovensko kulturno posest, da jih verjetno nobena duhovna revolucija sedanjih in prihodnjih časov ne bo uničila. Rad je pisal tudi za Goriško Mohorjevo družbo.

»Srce — da, čudna stvar. Sedaj viharno in nepokojno, potem mirno in vdano, sedaj strastno in sovražno, potem pokorno in ljubeznivo, sedaj prevzetno, potem ponžno, sedaj kruto, potem usmiljeno, sedaj hlabro, potem boječe — vse to plivka sem in tja brez prestanka. Ali kljub temu je bistvo srca z njega svojstvi stalno v zgodovini človeštva; nobena prekucija, noben razvoj ga ne prestvari. Človeško srce poganja kot neusahljivo drevo v tisoč pomladih tisoč in tisoč enakih cvetov in v tisoč jesenih donaša enake sadove.«

(črtica »Kvišku« - 1899)

SONCE

Vzhaja	Zahaja	Vzhaja	Zahaja
1. 2. ob 7,47	ob 17,28	19. 2. ob 7,21	ob 17,54
7. 2. ob 7,39	ob 17,37	25. 2. ob 7,11	ob 18,03
13. 2. ob 7,30	ob 17,45	28. 2. ob 7,07	ob 18,06

Dan se zdaljša za 1,20 minut

1	Torek	Albin, škof; Antonina, mučenka
2	Sreda	Kvatre; Neža Praška, dev.; Milena, žena
3	Četrtek	Marin(Marino), muč.; Kunigunda, žena
4	Petek	Kvatre; Kazimir, spoz.; Lucij I., papež, muč.
5	Sobota	Kvatre; Janez Jožef od križa, spoz.
6	Nedelja	2. postna; Perpetua in Felicita, mučenki
7	Ponedeljek	Tomaž Akv., c. uč.; Gaudios (Veselko), škof ☉
8	Torek	Janez od Boga, spoz.; Beata (Blažena), mučenka
9	Sreda	Frančiška Rimska, žena; Gregor Niški, spoznavavec
10	Četrtek	40 mučencev; Emil, spoznavavec
11	Petek	Sofronij, škof; Marija Terezija Redi, redovnica
12	Sobota	Gregor I. Veliki, papež, c. uč.; Maksimilijan
13	Nedelja	3. postna; Kristina, muč.; Teodora (Božidara), muč.
14	Ponedeljek	Matilda, žena; Karel, spoznavavec ☾
15	Torek	Ludovika de Marillac, redovnica; Klemen
16	Sreda	Hilarij, škof, in Tacijan, diakon, oglejska mučenca
17	Četrtek	Patricij (Patrik), škof; Jedert, devica
18	Petek	Ciril Jeruzalemski, škof, c. uč.; Salvator, spoz.
19	Sobota	Sv. Jožef, ženin Device Marije, zavetnik Cerkve
20	Nedelja	4. postna; Klavdija, mučenka
21	Ponedeljek	Benedikt, opat; Nikolaj von Fie, spoz.
22	Torek	Lea, žena; Katarina, žena ●
23	Sreda	Viktorijan, mučenec; Jožef Oriol, spoznavavec
24	Četrtek	Gabrijel, nadangel; Marko in Timotej, mučenca
25	Petek	Oznajenje D.M.; Dizma, desni razbojnik
26	Sobota	Emanuel, mučenec; Montan in Maksima, mučenca
27	Nedelja	1. trpljenja (tiha); Janez Damaščan, c. uč.
28	Ponedeljek	Janez Kapistran, spoznavavec
29	Torek	Bertold, spoznavavec; Ciril, mučenec ●
30	Sreda	Janez Klimak, spoznavavec; Kvirin, mučenec
31	Četrtek	Modest Krški, škof; Balbina, devica

6. Jezus se na gori izpremeni (Mt 17, 1-9)

13. Jezus izžene hudiča iz mutca (Lk 11, 14-28)

20. Jezus nasiti pet tisoč mož (Jan 6, 1-15)

27. Judje hočejo Jezusa kamnati (Jan 8, 46-59)

JOŽA LOVRENČIČ (roj. 2. marca 1890 v Kredu pri Kobaridu; umrl 11. decembra 1952 v Ljubljani). — Profesor, pesnik, pisatelj. Kot 15-leten študent je zložil pesem »Jaz bi rad rdečih rož«, ki je skoraj ponarodela. Njegovo pesniško zanimanje je privlačeval praviljčni srednji vek s svojim močnim in bogatim duhovnim življenjem. Lovrenčič je napisal dolgo pesnitev »Trentarski študent«, ki je njegov življenjski tekst. Pisal ga je več let. To je faustovska zgodba, večen motiv ukaželjnih posameznikov, ki odidejo iskat v svet učenosti odgovorov na osnovna vprašanja življenja, a se vrnejo domov, da umrejo na domačih tleh. Verjetno je to prasmisel tudi njegovega življenja. Lovrenčič je sodeloval tudi pri Goriški Mohorjevi družbi. Sploh je vedno pomagal pri goriških književnih podjetjih, čeprav je večinoma živel v Ljubljani.

V soncu pomladnem se sveti zagorska vaslica,
v hiši vesela, na poti vesela, na polju vesela so lica,
ozračje je živo in žgoli, žgoli:
vse se zemlje, svoje zemlje, rodne zemlje veseli.
Misel moja, razpni perutnice še ti!
(Pomladna misel na domovino. - Deveta dežela, 1917)

SONCE

Vzhaja		Zahaja		Vzhaja		Zahaja	
1. 3. ob	7,04	ob	18,08	19. 3. ob	6,31	ob	18,32
7. 3. ob	6,53	ob	18,16	25. 3. ob	6,19	ob	18,40
13. 3. ob	6,42	ob	18,24	31. 3. ob	6,08	ob	18,48

Dan se zdaljša za 1,36 minut

DNEVI

APRIL

30
DNI

1	Petek	Venancij, škof, muč.; Hugo, škof (Žalostna M. B.)
2	Sobota	Frančišek Pavelski, spoz.; Leopold, spoz.
3	Nedelja	2. trpljenja (oljčna); (blagoslov oljk)
4	Ponedeljek	Izidor Seviljski, cerkveni učitelj
5	Torek	Vincencij Ferrer, spoz.; Irena, mučenka ☺
6	Sreda	Viljem, opat; Marcelin mučenec
7	Četrtek	Veliki četrtek - dan zadnje večerje Gospodove
8	Petek	Veliki petek - dan Gospodove smrti (post)
9	Sobota	Velika sobota - velikonočna vigilija
10	Nedelja	Velika noč - Vstajenje Gospodovo
11	Ponedeljek	Velikonočni ponedeljek; Leon I., papež
12	Torek	Zeno, škof; Lazar, tržaški mučenec ☺
13	Sreda	Hermenegild, mučenec; Ida, devica
14	Četrtek	Justin, muč.; Tiburcij, Valerijan in Maksim, muč.
15	Petek	Kvatre; Peter Gonzales, spoz.
16	Sobota	Kvatre; Evencij in Julijan, muč.
17	Nedelja	1. povelikonočna (bela); Robert, opat
18	Ponedeljek	Apolonij, muč.; Elevation, škof in muč.
19	Torek	Ema, žena; Sokrat, mučenec
20	Sreda	Neža, redovnica; Teodor, spoznavavec ☺
21	Četrtek	Anzelm, cerkv. učitelj; Konrad Parzham
22	Petek	Soter in Gaj, papeža in mučenca
23	Sobota	Jurij (Georg), mučenec; Vojteh (Adalbert)
24	Nedelja	2. povelikonočna (nedelja za duhovniške poklice)
25	Ponedeljek	Marko, evang.; (prošnji dan)
26	Torek	Klet in Marcelin, papeža in mučenca
27	Sreda	Peter Kanizij, cerkv. učitelj; Cita, devica
28	Četrtek	Pavel od križa, spoz.; M. Ludvik Grignon, spoz. ☺
29	Petek	Peter, mučenec; Jožef Cottolengo, spoz.
30	Sobota	Katarina Sienska, devica; Marijan in Jakob, muč.

3. Jezus jezdi v Jeruzalem (Mt 21, 1-9)

10. Jezus vstane od mrtvih (Mt 16, 1-7)

17. Jezus se prikaže ob zaprtih durih (Jan 20, 19-31)

24. Jezus dobri pastir (Jan 10, 11-16)

IGO GRUDEN (roj. 18. aprila 1893 v Nabrežini; umrl 29. novembra 1948 v Ljubljani). — Pravniki, pesnik. O Krasu gre glas, da je pust in nerodoviten, Slovenskemu slovstvu pa je dal dva velika pesnika: Iga Grudna in Srečka Kosovela. Gruden je Nabrežinec. Nabrežina, Goriška in Primorska so bile poleg ljubezenskih navdihov prva in zadnja pobuda njegovih pesmi. S to zemljo in z njeno usodo je trpel in se veselil. Tudi leta prve in druge svetovne vojne so pustila sledove v njegovi poeziji.

Od morja breg visoko gor do Krasa
v terasah vzpenja se, v strmih boči,
prepeva v jutro, sanja v tihi noči,
v poldnevu tih, brez diha in brez glasa.

Vinogradi — terasa in terasa...
vsevprek razpalo jih zidovje loči;
na stezi ribič komaj se razloči,
ki stopa v breg upognjen k tlom do pasa.
(V bregu pod Nabrežino - Primorske pesmi, 1920)

SONCE

Vzhaja	Zahaja	Vzhaja	Zahaja
1. 4. ob 6,06	ob 18,49	19. 4. ob 5,33	ob 19,12
7. 4. ob 5,55	ob 18,57	25. 4. ob 5,23	ob 19,20
13. 4. ob 5,44	ob 19,05	30. 4. ob 5,15	ob 19,26

Dan se zdaljša za 1,28 minut

1	Nedelja	3. povelikonočna. Sv. Jožef, delavec; praznik dela Atanazij, škof, c. uč.; Saturnin, Jerman in Celestin Aleksander (Saša), papež; Teodozij Pečerski Monika, žena; Florijan (Cvetko), mučenec ☉ Pij V., papež; Silvan, mučenec; Angel, mučenec Dominik Savio, spoznavavec; Benedikta, devica Stanislav, škof, mučenec; Domician, škof
2	Ponedeljek	
3	Torek	
4	Sreda	
5	Četrtek	
6	Petek	
7	Sobota	
8	Nedelja	4. povelikonočna; Peter, škof; Viktor (Zmago), muč. Gregor Nacianski, škof, cerkv. uč.; Herma, sp. Antonin, škof; Gordijan in Epimah, mučenca Filik (Zdenko) in Jakob (Rado), apostola Nerej, Ahilij, Domitila in Pankracij, mučenci ☽ Robert Bellarmino, škof, cerkv. uč.; Servacij škof Bonifacij, mučenec; Justa in Justina, mučenki
9	Ponedeljek	
10	Torek	
11	Sreda	
12	Četrtek	
13	Petek	
14	Sobota	
15	Nedelja	5. povelikonočna; Zofija (Sonja), mučenka Prošnji dan; Ubald, škof Prošnji dan; Pashal Baj., spoz.; Bruno, škof Prošnji dan; Venancij, muč; Vnebohod; Peter Celestin, papež; Pudencijana, dev. Bernardin Sienski, spoznavavec ☉ Andrej Bobola, mučenec; Viktor, mučenec
16	Ponedeljek	
17	Torek	
18	Sreda	
19	Četrtek	
20	Petek	
21	Sobota	
22	Nedelja	Nedelja po vnebohodu; Rita, redovnica, Joahima Deziderij (Željko), škof, mučenec Marija, Pomoč. kristjanov; Socerb, tržaški mučenec Gregor VII., papež; Urban I., papež, mučenec Filip Neri, spoz.; Elevterij, papež, muč. Beda, cerkveni uč.; Janez I., papež, mučenec ☽ Binkoštna vigilijs; Avguštin, škof; Emilij, mučenec
23	Ponedeljek	
24	Torek	
25	Sreda	
26	Četrtek	
27	Petek	
28	Sobota	
29	Nedelja	Binkošti; Marija Magdalena de Pazzis, dev. Feliks I., papež, muč.; Ivana Orleanska, devica Marija Kraljica; Petronila, devica
30	Ponedeljek	
31	Torek	

1. Jezus napove svoj odhod (Jan 16, 16-22)

8. Jezus obljubi učencem Sv. Duha (Jan 16, 5-14)

15. Jezus govori o moči molitve (Jan 16, 23-30)

22. O pričakovanju Sv. Duha (Jan 15, 26-16, 4)

29. Jezus govori o Sv. Duhu in ljubezni (Jan 14, 23-31)

ANTON MEDVED (roj. 19. maja 1869 v Kamniku; umrl 12. marca 1910 na Turjaku). — Duhovnik, pesnik, dramatik. V razmeroma kratkem življenju je dal naši leposlovnosti umetnosti lepe lirске in pripovedne pesmi, nekaj klasičnih ter več ljudskih iger. V pesmih izraža globoke misli in ima oster pogled na ljudi in razmere; tudi do samega sebe je bil zelo tenkosoden; ves čas življenja ga je spremljala neka tiha žalost; včasih ga je objela želja po smrti. Življenje mu ni bilo prijazno. Bolj kot pesnik svojega časa je bil pesnik človeškega srca in filozofije življenja.

Grenka je življenja kupa,
ki jo mrzel dvom kali.
Kjer ni vere, kjer ni upa,
tam ljubezen ne živi.

(Poezije, II - 1909)

Kako to življenje je bedno,
nestalno, viharno, minljivo;
kako to srce nam je živo,
nemirno, razburjeno vedno.

(Poezije, II - 1909)

Kaj je brez upanja življenje
in upanje brez vere — kaj?

(Poezije, II - 1909)

SONCE

Vzhaja
1. 5. ob 5,14
7. 5. ob 5,05
13. 5. ob 4,57

Zahaja
ob 19,27
ob 19,35
ob 19,42

Vzhaja
19. 5. ob 4,50
25. 5. ob 4,45
31. 5. ob 4,40

Zahaja
ob 19,49
ob 19,55
ob 20,01

Dan se zdaljša za 1,08 minut

DNEVI

JUNIJ

30
DNI

1	Sreda	Kvatre; Angela Merici, red.; Panfil, mučenec
2	Četrtek	Marcelin, Peter in Erazem, mučenci
3	Petek	Kvatre; Klotilda, žena; Pavla, devica ☺
4	Sobota	Kvatre; Frančišek Caracciolo, sp.; Kvirin, škof
5	Nedelja	1. pobinkoštna. Sveta Trojica; Bonifacij, škof
6	Ponedeljek	Norbert, škof; Bogomil, škof
7	Torek	Robert, opat
8	Sreda	Medard, škof; Viljem, škof
9	Četrtek	Sveto Rešnje Telo. Primož in Felicijan, mučenca
10	Petek	Marjeta (Margarita), kraljica
11	Sobota	Barnaba, apostol; Feliks (Srečko), mučenca ☹
12	Nedelja	2. pobinkoštna; Panez Fakundski, spoznavavec
13	Ponedeljek	Anton Padovanski, spoz., cerkveni učitelj
14	Torek	Bazilij (Vasilij), škof, cerkveni učitelj
15	Sreda	Vid, Modest in Krescencija, muč.; Bernard
16	Četrtek	Frančišek Régis, spoznavavec; Guido, spoznavavec
17	Petek	Srce Jezusovo; Gregor Barbarigo, škof
18	Sobota	Efrem Sirski, diakon, c. uč.; Marko in Marcelijan ☺
19	Nedelja	3. pobinkoštna; Nazarij, koperski škof; Julijana F.
20	Ponedeljek	Silverij, papež, mučenec; Florentina (Cvetka), dev.
21	Torek	Alozjij Gonzaga (Slavko), spoznavavec
22	Sreda	Pavlin Nolanski, škof; Ahacij, mučenec
23	Četrtek	Vigilija Janeza Krstnika; Agripina, devica
24	Petek	Rojstvo Janeza Krstnika
25	Sobota	Viljem, opat; Doroteja, redovnica ☹
26	Nedelja	4. pobinkoštna; Janez in Pavel, mučenca
27	Ponedeljek	Jožef Calasso, spoz.; Ladislav, spoz.
28	Torek	Vincenca Gerosa, red.; Potamena in Marcela, muč.
29	Sreda	Sv. Peter in Pavel, apostola, mučenca
30	Četrtek	Spomin apostola Pavla; Emilijana, muč.

5. »Meni je dana vsa oblast« (Mt 28, 18-20)

12. Prilika o veliki večerji (Lk 14, 16-24)

19. Prilika o izgubljeni ovci (Lk 15, 1-10)

26. Čudodelni ribji lov (Lk 5, 1-11)

NARTE VELIKONJA (roj. 8. junija 1891 na Otlici; umrl 25. junija 1945 neznano kje v Sloveniji). — Pravniki, pisatelj. Na Gorico in Goriško ga vežeta dom in šolanje. Pisal je po malem več kot trideset let. Njegovo pisateljsko delo obsega lepo število črtic, novel in povesti iz domačega kraja, z Goriške in pozneje iz meščanskega življenja. Čeprav je izrazit realist, povezan z zemljo, z ljudmi in s trdim življenjem, ga močni navdihli včasih zanesejo v simbolizem. To se vidi zlasti v črticah »Pismo« in »Okameneli kralj«. Brezobzirno razkriva skrito zlobo v človeških srcih. Pisal je tudi za našo Družbo. — Obsodba na smrt, ki je noben literat na vodilnem položaju v državi ni znal preprečiti, je kljub splošni duševni otopelosti prvih povojnih tednov še danes psihološka uganka. Iz človeka in pisatelja Velikonja pa je naredila mučenika.

»Glejte, kupčujete za duše, kupčujete z močjo in silo in z lažjo veseljno! Naravna pravica je nad pisano! Materina beseda in pravica nad tvojim kruhom, fant, nad tvojo streho, fant, nad tvojo krvjo! In je samo ta oblast in čast!«
(črtica »Pismo« -1926)

SONCE

Vzhaja	Zahaja	Vzhaja	Zahaja
1. 6. ob 4,40	ob 20,02	19. 6. ob 4,36	ob 20,13
7. 6. ob 4,37	ob 20,07	25. 6. ob 4,37	ob 20,14
13. 6. ob 4,35	ob 20,10	30. 6. ob 4,39	ob 20,14

Dan se zdaljša za 0,17 minut

1	Petek	Predragocena Kri N.G.J.K.; Ester Obiskanje Dev. Marije; Proces in Martinijan, m. ☉
2	Sobota	
3	Nedelja	5. pobinkoštna; Irenej, škof, muč, Urh (Urlih, Ulderih), škof; Berta, žena Anton M. Zaccaria, spoznavavec; Filomena, devica Marija Goretti, dev., mučenka; Bogomila, žena Ciril in Metod, slovanska epostola Elizabeta (Lilijana), žena in kraljica; Kilijan, škof Veronika Giuliani, redovnica; Brikcij, škof
4	Ponedeljek	
5	Torek	
6	Sreda	
7	Četrtek	
8	Petek	
9	Sobota	
10	Nedelja	6. pobinkoštna; 7 bratov mučencev ☾ Pij I., papež, muč.; Olga Kijevska, žena Mohor, škof, in Fortunat, diakon, oglejska mučenca Evgen, škof; Joel in Ezdra, preroka Bonaventura, škof, c. uč.; Frančišek Solano, spoz. Henrik, kralj; Vladimir, spoznavavec Karmelska Mati božja; Štefan Harding, opat
11	Ponedeljek	
12	Torek	
13	Sreda	
14	Četrtek	
15	Petek	
16	Sobota	
17	Nedelja	7. pobinkoštna; Aleš (Aleksij), spoz. ● Kamil de Lellis, spoz.; Friderik (Miroslav) Vincencij Pavelski, spoz.; Avrea (Zlata), devica Hieronim Emiliani, spoz.; Marjeta, mučenka Lavrencij Brindiški, spoz., c. uč.; Prakseda, devica Marija Magdalena (Majda, Magda), spokornica Apolinarij, škof, mučenec; Liborij, škof
18	Ponedeljek	
19	Torek	
20	Sreda	
21	Četrtek	
22	Petek	
23	Sobota	
24	Nedelja	8. pobinkoštna; Kristina, mučenka; Boris ☽ Jakob (Rado), apostol; Krištof, muč. Ana, mati Device Marije Pantaleon, mučenec; Natalija (Božena), mučenka Nazarij in Celcij, muč.; Viktor (Zmago) I., papež Marta, d.; Feliks, Simplicij, Favstin in Beatrika, m. Abdon in Senen, mučenca; Angelina, kneginja
25	Ponedeljek	
26	Torek	
27	Sreda	
28	Četrtek	
29	Petek	
30	Sobota	
31	Nedelja	9. pobinkoštna; Ignacij Lojolski (Ognjeslav), spoz.

3. O grehu v misli in besedi (Mt 5, 20-24)

10. Jezus nasliti štiri tisoč mož (Mr 8, 1-9)

17. O lažnivih prerokih (Mt 7, 15-21)

24. O krivičnem hišniku (Lk 16, 1-9)

31. Jezus joka nad Jeruzalemom (Lk 19, 41-47)

KSAVER MESKO (roj. 28. oktobra 1874 v Ključarovcih pri Sv. Tomažu nad Ormožem; umrl 11. januarja 1964 v Slovenj Gradcu). — Duhovnik, pesnik, pripovednik, dramatik. Vse njegovo življenje in delo razodevata pristno nenarejeno mehko, prihajajočo iz polnega srca, kot je človek zlepa ne najde. Ustvaril je svoj slog, sanjav, mehak, otožen, ki je v njegovem času našel mnogo posnemovavcev. Pomembne so njegove številne mladinske povesti in črtice. V mladem svetu je imel veliko bravcev. Zaradi svoje narodne zavesti je v prvi svetovni vojni trpel hudo preganjanje. Rad je pisal za goriške založbe in tudi za našo Mohorjevo družbo.

»Bližina smrti nekako posvečuje življenje, mu daje dotlej neznan in nepoznan svet, ga ožarja z neko tajno mistično gloriolo. Bližina smrti nas spet spravi s svetom in človeštvom. Bližajoča se smrt nam izruje iz srca ves gnev, ki smo ga morebiti gojili proti svetu, proti življenju in človeštvu.«

(črtica »Bolnik« - 1898)

SONCE

Vzhaja	Zahaja	Vzhaja	Zahaja
1. 7. ob 4,39	ob 20,13	19. 7. ob 4,54	ob 20,04
7. 7. ob 4,43	ob 20,12	25. 7. ob 5,00	ob 19,58
13. 7. ob 4,48	ob 20,09	31. 7. ob 5,07	ob 19,52

Dan se skrajša za 0,49 minut

1	Ponedeljek	Makabejski bratje, mučenci; Vera, mučenka ☹
2	Torek	Alfonz M. Liguori, škof, c. uč.; Štefan I., papež, m.
3	Sreda	Lidija, žena; Nikodem, spoznavavec
4	Četrtek	Dominik (Vladimil), spoz.; Perpetua, žena
5	Petek	Marija Snežna (Nives); Osvald, muč.
6	Sobota	Spremenjenje Gospodovo; Sikst II., papež
7	Nedelja	10. pobinkoštna; Kajetan, spoz.; Donat, škof, muč.
8	Ponedeljek	Janez M. Vianney, spoz.; Cirijak, Larg, Smaragd, m.
9	Torek	Roman, mučenec ☹
10	Sreda	Lavrencij, mučenec; Pavla, mučenka
11	Četrtek	Tiburcij in Suzana, mučenca; Aleksander, škof
12	Petek	Klara (Jasna), red.; Hilarija, mučenka
13	Sobota	Hipolit in Kasijan, mučenca; Helena (Alenka), m.
14	Nedelja	11. pobinkoštna; Evzebij, spoznavavec
15	Ponedeljek	Vnebovzetje Device Marije
16	Torek	Joahim, oče Device Marije; Rok, spoz. ☹
17	Sreda	Hijacint, spoznavavec; Klara, redovnica
18	Četrtek	Agapit (Ljubo), mučenec; Helena (Alenka), žena
19	Petek	Janez Eudes, spoznavavec; Marijan, puščavnik
20	Sobota	Bernard, opat, cerkv. uč.; Lucij, mučenec
21	Nedelja	12. pobinkoštna; Ivana Fr. Santalska, žena; Fidelis
22	Ponedeljek	Brezmadežno Srce Marijino
23	Torek	Filip Benizzi, spoz.; Klavdij in tov., mučenci ☹
24	Sreda	Jernej apostol; Emilija de Valar, redovnica
25	Četrtek	Ludvik, kralj; Patricija, devica
26	Petek	Zefirin, papež, mučenec; Rufin, škof
27	Sobota	Jožef Kalasancij, spoznavavec; Cezarij, škof
28	Nedelja	13. pobinkoštna; Avguštin, škof, cerkv. učitelj
29	Ponedeljek	Obglavljenje Janeza Krstnika; Sabina
30	Torek	Roza iz Lime, devica; Feliks in Adavk, mučenca
31	Sreda	Rajmund (Rajko) Nonat, spoz.; Pavlin, škof ☹

7. Prilika o farizeju in cestinarju (Lk 18, 9-14)

14. Jezus ozdravi gluhtonemega (Mr 7, 31-37)

21. Prilika o usmiljenem Samaritanu (Lk 10, 23-37)

28. Jezus ozdravi deset gobavih (Lk 17, 11-19)

SILVIN SARDENKO (roj. 15. junija 1876 na Ježici blizu Ljubljane; umrl 21. februarja 1942 v Ljubljani). — Duhovnik, pesnik, dramatik. Pravo njegovo ime je Alojzij Merhar. Bil je istih let kot pesniki moderne Cankar, Kette, Murn, Zupančič in v dijaških letih se je družil z njimi, a pozneje je šel premočrtno po svoji poti. Njegov pesniški svet je toplo versko čustvovanje, motivi iz nezakriviljene osebne ali družinske tragike in iz svetniške mistike. Študiral je v Rimu in v letu doktorata izdal knjigo pesmi »Roma« (1906), ki vzbuja vtis, da se pesnik v tem svetu ni počutil dobro. Pesmi, nastale med prvo svetovno vojno (Nebo žari, 1916), razodevajo tanek posluš za bolečino posameznikov in vsega naroda.

Nebo žari
in gozd šumi
skrivnosten spev
solze in kri.

Ti boš pa doma ostala,
prošnje luči prižigala
vsak večer,
ko zapreš samotno dver.

Jaz se bom pa spomnil nate,
zdaleč gledal luči zlate
vsak večer,
kakor lepših ni nikjer.
(Spomin. - Nebo žari, 1916)

SONCE

Vzhaja		Zahaja	
1. 8. ob	5,08	ob	19,50
7. 8. ob	5,15	ob	19,42
13. 8. ob	5,22	ob	19,33
Vzhaja		Zahaja	
19. 8. ob	5,29	ob	19,23
25. 8. ob	5,36	ob	19,13
31. 8. ob	5,44	ob	19,02

Dan se skrajša za 1,24 minut

1	Četrtek	Egidij (Tilen, Tilh), opat; 12 bratov mučencev
2	Petek	Štefan, kralj; Maksima, mučenka
3	Sobota	Pij X., papež; Evfemija, Tekla, Doroteja, mučenke
4	Nedelja	14. pobinkoštna; Rozalija, devica; Ida, žena
5	Ponedeljek	Lavrencij Giustiniani, škof; Viktorin, škof
6	Torek	Petronij, škof; Favst in tov.; mučenci
7	Sreda	Regina, devica, mučenka; Janez, mučenec
8	Četrtek	Rojstvo Device Marije; Hadrijan, m. €
9	Petek	Gorgonij, mučenec; Peter Klaver, spoznavavec
10	Sobota	Nikolaj Tolentinski, spoznavavec; Kandida
11	Nedelja	15. pobinkoštna; Prot in Hijacint, mučenca; Emilijan
12	Ponedeljek	Ime Marijino; Gvido, spoznavavec
13	Torek	Notburga, devica; Amat, opat
14	Sreda	Povišanje svetega Križa ●
15	Četrtek	Sedem žalosti Device Marije; Nikomed, mučenec
16	Petek	Kornelij, papež, in Ciprijan, škof, mučenec
17	Sobota	Rane sv. Frančiška; Lambert, škof
18	Nedelja	16. pobinkoštna; Jožef Kupertinski, sp.; Metod, škof
19	Ponedeljek	Januarij in tov.; muč.; Emilija de Rodat, redovnica
20	Torek	Evstahij in tov., mučenci; Mihael in Teodor, muč.
21	Sreda	Kvatre; Matej, apostol in evangelist ☩
22	Četrtek	Tomaž Vil., škof; Mavricij in tov., mučenci
23	Petek	Kvatre; Lin, papež, mučenec
24	Sobota	Kvatre; Marija Devica, Rešiteljica jetnikov
25	Nedelja	17. pobinkoštna; Sergij Radoneški, sp.; Avrelija, d.
26	Ponedeljek	Ciprijan in Justina, mučenca
27	Torek	Kozma in Damijan, mučenca; Adolf in Janez, muč.
28	Sreda	Venceslav, muč.; Lioba (Ljuba), devica
29	Četrtek	Mihael, nadangel; Evtihij in tov., mučenci ☩
30	Petek	Hieronim, cerkv. učitelj; Zofija, žena

4. O božji previdnosti (Mt 6, 24-33)

11. Jezus obudi mladeniča iz Naima (Lk 7, 11-16)

18. Jezus ozdravi vodeničnega (Lk 14, 1-11)

25. O največji zapovedi (Mt 22, 34-46)

JANKO KERSNIK (roj. 4. septembra 1852 na Brdu; umri 28. julija 1897 v Ljubljani). — Notar, pesnik, pisatelj. Kot pripovednik je pri Slovencih začel pisati po sodobnem resničnem življenju, ki ga je opazoval natančno in slikal vestno. Ta način pisanja je bil v njegovem času v navadi zlasti pri velikih ruskih in francoskih pisateljih. Imenujemo ga realizem. Kersnik je bil rojen realist. Risal je plemenitaško in meščansko družbo, iz katere je bil izšel, a z enako ljubeznijo in nepristranostjo tudi kmečke ljudi in značaje, ki jih je imel prilliko opazovati vsak dan v svoji notarski pisarni. Rad je pisal za celovško Družbo svetega Mohorja.

»Mlad lahkomišljen človek je kakor papirni čolnič v potoku; mirna voda in majhni valčki, časi tudi večje valovje ga nosi ali podi s seboj, plešočega in vrtečega se na površju; ko ga pa pridrvi do jeza, ga vrže na lahko čezenj — a onkraj pod jezom ga potopi vrtinec.«

(povest Lutski ljudje - 1882)

»Zaljeno samoljubje — to časih huje skeli nego vsaka druga bolečina.«

(roman Cyclamen - 1883)

SONCE

Vzhaja	Zahaja	Vzhaja	Zahaja
1. 9. ob 5,45	ob 19,00	19. 9. ob 6,07	ob 18,26
7. 9. ob 5,52	ob 18,49	25. 9. ob 6,14	ob 18,05
13. 9. ob 6,00	ob 18,38	30. 9. ob 6,21	ob 18,05

Dan se skrajša za 1,31 minut

1	Sobota	Remigij, škof; Verena, devica
2	Nedelja	18. pobinkoštna; Angeli varuhi; Teofil, spoznavavec
3	Ponedeljek	Terezija Deteta Jezusa, red.; M. Rossello, red.
4	Torek	Frančišek Asiški, spoznavavec; Edvin, spoznavavec
5	Sreda	Placid in tov., mučenci; Marcellin, škof
6	Četrtek	Bruno, spoznavavec; Renato, škof
7	Petek	Rožnovenska Mati božja; Marko I., p. ☸
8	Sobota	Sergij, tržaški mučenec; Brigita, žena;
9	Nedelja	19. pobinkoštna; Janez Leonardi, sp.; Dionizij, škof
10	Ponedeljek	Frančišek Borgia, spoz.; Danijel, m.
11	Torek	Materinstvo Device Marije
12	Sreda	Maksimilijan Celjski, škof, muč.; Serafin, spoz.
13	Četrtek	Edvard, kralj; Koloman, mučenec
14	Petek	Kalist I., papež, mučenec; Gaudencij, škof, muč. ☸
15	Sobota	Terezija Avilska, redovnica; Avrelija devica
16	Nedelja	20. pobinkoštna; Hedvika, žena, Gerard Majella, sp.
17	Ponedeljek	Marjeta M. Alacoque, redovnica; Viktor
18	Torek	Luka, evangelist
19	Sreda	Peter Alkantarsi, spoz.; Fridesvida (Frida)
20	Četrtek	Janez Kentski, spoz.; Irena, muč.; Vendelin, opat
21	Petek	Hilarion, opat; Uršula in tov., mučenke ☸
22	Sobota	Bertila Moscardin, red.; Marko, škof
23	Nedelja	21. pobinkoštna; misijonska nedelja; Roman, škof
24	Ponedeljek	Rafael, nadangel, Feliks (Srečko), mučenec
25	Torek	Krizant in Darija, muč., Krispin, mučenec
26	Sreda	Evarist, papež, mučenec; Lucijan, mučenec
27	Četrtek	Frumencij, škof; Vincencij in Sabina, mučenca
28	Petek	Simon in Juda, apostola; Cirila, devica
29	Sobota	Narcis, škof; Ermelinda, devica; Ferucij, muč. ☸
30	Nedelja	22. pobinkoštna; Kristus Kralj
31	Ponedeljek	Volfgang (Volbenk), škof; Kvintin, mučenec

2. Jezus ozdravi mrtvoudnega (Mt 9, 1-8)

9. Prilika o kraljevi ženitnini (Mt 22, 1-14)

16. Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika (Jan 4, 46-53)

23. Prilika o kraljevem obračunu (Mt 18, 23-35)

30. O božjem kraljestvu (Jan 18, 33-37)

SIMON JENKO (roj. 27. oktobra 1835 na Podreči pri Mavčicah na Sorskem polju; umrl 18. oktobra 1869 v Kranju). — Pravniki, pesnik. Eden izmed šestih resničnih lirikov preteklega stoletja pri Slovencih. V lahkih kriticah izraža svoja ljubezenska občutja; močno ga navdihuje narodna ideja; zložil je narodno himno »Naprej zastava Slave!« (1860). Nekatera pesem je pritajena pritožba nad trdim in nepravilnim življenjem. V svojem času — Gregorčič se je uveljavil šele po njegovi smrti — je bil najbolj priljubljen in najbolj znan pesnik med Slovenci.

Moči, moči mi daj, moj Bog!
Da ko napade me obup,
ne uklonim silam se nadlog,
jim stanovitnost stavim kljub.

Moči, moči mi daj, moj Bog!
Tak krepke kakor zid gorá,
da če se ruši svet okrog,
propast me najde še moža!
(V brezupnosti - 1862)

SONCE

Vzhaja	Zahaja	Vzhaja	Zahaja
1.10. ob 6,22	ob 18,03	19.10. ob 6,45	ob 17,30
7.10. ob 6,30	ob 17,52	25.10. ob 6,54	ob 17,21
13.10. ob 6,37	ob 17,41	31.10. ob 7,02	ob 17,11

Dan se skrajša za 1,32 minut

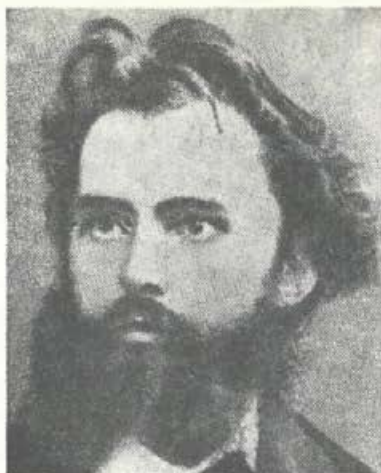
1	Torek	Vsi sveti
2	Sreda	Verne duše v vicah
3	Četrtek	Just, tržaški mučenec; Silvija, žena
4	Petek	Karel (Drago) Boromejski, škof
5	Sobota	Feliks in Evzebij, mučenca; Zaharija, prerok ☾
6	Nedelja	23. pobinkoštna; Leonard (Lenart), opat; Sever, m.
7	Ponedeljek	Engelbert, škof; Vilibrord, škof
8	Torek	4 kronani mučenci; Bogomir, škof
9	Sreda	Posvetitev Lateranske bazilike; Teodor (Božidar)
10	Četrtek	Andrej Avelinski, spoz.; Trifon, Respicij, Nimfa, m.
11	Petek	Martin (Davorin), škof; Menas, muč.
12	Sobota	Martin I., papež, muč.; Emilijan (Emil), spoz. ☉
13	Nedelja	24. pobinkoštna; Stanislav Kostka, sp.; Diego, sp.
14	Ponedeljek	Jozafat Kunčevič, škof, muč.
15	Torek	Albert Veliki, škof, cerkv. uč.; Leopold, spoz.
16	Sreda	Gertruda (Jedert), devica; Otmar, opat
17	Četrtek	Gregor Čud., šk.; Evfemija in Tekla, tržaški muč.
18	Petek	Posvetitev bazilike sv. Petra v Rimu
19	Sobota	Elizabeta, žena; Poncijan, papež, mučenec
20	Nedelja	25. pobinkoštna; Feliks Valois, sp.; Edmund, sp. ☽
21	Ponedeljek	Darovanje Device Marije (Marija, zdravje bolnikov)
22	Torek	Cecilija, mučenka; Maver, škof
23	Sreda	Klemen (Milivoj) I., papež, muč.; Felicita, mučenka
24	Četrtek	Janez od Križa, cerkv. uč.; Krizogon, muč.
25	Petek	Katarina, mučenka; Erazem, mučenec
26	Sobota	Silvester, opat; Janez Berchmans, spoz.
27	Nedelja	1. adventna (izseljenska); Virgilij, škof
28	Ponedeljek	Katarina Labouré, red.; Rufin in tov., muč. ☽
29	Torek	Saturnin, mučenec; Blaž in Demetrij, muč.
30	Sreda	Andrej, apostol; Justina, devica, mučenka

6. Jezus obudi Jairovo hčer (Mt 9, 18-26)

13. Prilika o gorčičnem zrnu (Mt 13, 31-35)

20. O razdejanju Jeruzalema (Mt 24, 15-35)

27. O poslednji sodbi (Lk 21, 25-33)

JOSIP STRITAR (roj. 6. marca 1836 v Podsmreki pri Velikih Laščah; umrl 25. novembra 1923 v Rogaški Slatini). — Profesor, pesnik, pripovednik, dramatik, slovstveni učitelj in kritik. Najmočnejša lastnost njegove duše je vzgojiteljstvo. Vzgal je mladino v šoli, s kritičnimi spisi je navajal mlade pesnike in pisatelje, kako in o čem naj pišejo, in zadnje njegove štiri knjige (Pod lipo, Jagode, Zimski večeri in Lešniki), ki jih je izdala celovška Mohorjeva družba, so polne vzgojnih misli za preprosto ljudstvo. Bil pa je tudi pravi pesnik, dober pripovednik in odličen slovstveni kritik. Pod njegovim vodstvom je slovensko slovstvo napravilo velikanski korak proti evropski umetniški višini.

Umetnost je najblažji cvet pravega, čistega človeštva, tisti dar, ki povzdiguje človeka najbolj nad žival ter ga približuje stvarniku. Umetnost je prava oaza v tem pustem, praznem življenju, kjer duša hira in od žeje umira; večno zelen otok, poln hladnih potokov, pisanih cvetic in ptičje-ga petja, poln življenja in mladosti, harmonije in sreče.

(Zorin - 1870)

SONCE

Vzhaja	Zahaja	Vzhaja	Zahaja
1.11. ob 7,04	ob 17,10	19.11. ob 7,29	ob 16,48
7.11. ob 7,12	ob 17,02	25.11. ob 7,37	ob 16,44
13.11. ob 7,20	ob 16,54	30.11. ob 7,43	ob 16,41

Dan se skrajša za 1,08 minut

1	Četrtek	Natalija (Božena); Eligij, škof
2	Petek	Bibijana, mučenka; Blanka (Bianca), žena
3	Sobota	Frančišek Ksaverij, spoz.; Kasijan, muč.
4	Nedelja	2. adventna; Barbara, muč.; Peter Krizolog, škof
5	Ponedeljek	Sava (Savo), opat; Krispina, mučenka €
6	Torek	Nikolaj (Miklavž), škof
7	Sreda	Ambrozij (Ambrož), škof, cerkv. uč.; (post)
8	Četrtek	Breznadežna D. M. (Brezn. spočetje D. Marije)
9	Petek	Valerija, mučenka; Peter Fourier, spoz.
10	Sobota	Melkijad, papež, muč., (Loretska Mati božja)
11	Nedelja	3. adventna; Damaz I., papež, mučenec; Sabin, škof
12	Ponedeljek	Spiridijon (Dušan), škof; Amalija, muč. ●
13	Torek	Lucija, mučenka; Otilija, red.
14	Sreda	K v a t r e ; Just, mučenec; Pompej, škof
15	Četrtek	Marija K. de Rosa, red.; Kristina, devica
16	Petek	K v a t r e ; Evzebij, škof, muč.; Adela, žena
17	Sobota	K v a t r e ; Lazar, škof; Olimpija, žena
18	Nedelja	4. adventna; Gracijan (Gacijan), škof
19	Ponedeljek	Favsta, žena; Tea, mučenka 3
20	Torek	Evgenij in Makarij, mučenca; Dominik, spoz.
21	Sreda	Tomaž, apostol; Severin, škof
22	Četrtek	Demetrij (Mitja), muč.; Frančiška Cabrin, redovnica
23	Petek	Viktorija, mučenka; (post danes ali pa jutri)
24	Sobota	B o ž i č n a v i g i l i j a , sveti večer
25	Nedelja	Božič - Rojstvo N. G. J. K.
26	Ponedeljek	Sv. Štefan, prvi mučenec
27	Torek	Janez, apostol in evangelist ☺
28	Sreda	Nedolžni otroci, mučenci; Kastor in tov., muč.
29	Četrtek	Tomaž Becket, škof, muč.; David, kralj
30	Petek	Evgen, škof; Rajnerij, škof
31	Sobota	Silvester I., papež, muč.; Pavlina in tov., muč.

4. Janez Krstnik pošlje svoja učenca k Jezusu (Mt 11, 2-10)

11. Janez Krstnik pričuje o Kristusu (Jan 1, 19-28)

18. Janez Krstnik oznanjuje pokoro (Lk 3, 1-6)

25. O rojstvu Jezusa Kristusa (Lk 2, 1-20)

FRAN MILČINSKI (roj. 3. decembra 1867 v Ložu; umrl 24. oktobra 1932 v Ljubljani). — Sodnik, pisatelj in dramatik. Dobrodušen, vedno se smehljajoč kritik in odkrivaec majhnih človeških napak, a tudi pekoče socialne bolečine. Pripovedovavec, poln vedrine in neuničljivega optimizma. Vira njegovega pisateljskega ustvarjanja sta dva: ljudsko izročilo, pesem in pravljica, ter življenje okoli njega z vsemi drobnimi, a tudi večjimi problemi. Marsikatero njegovo delo je sijajno vzgojno čtivo, četudi se vzgojni namen ne čuti. Verjetno ni imel namena pisati za vzgojo; le ljudi je videl od svetlih in senčnih strani in naslikal jih je tako, da se v bravcu vzbudi želja, da bi napake, katere mu je pisatelj pokazal v ogledalu, pri sebi in drugih odpravil. Za goriški Mohorjev koledar je Milčinski napisal lepo črtico »Posojilo« (1927).

SONCE

Vzhaja	Zahaja	Vzhaja	Zahaja
1.12. ob 7,44	ob 16,40	19.12. ob 8,01	ob 16,40
7.12. ob 7,51	ob 16,39	25.12. ob 8,04	ob 16,43
13.12. ob 7,56	ob 16,38	31.12. ob 8,05	ob 16,48

Dan se skrajša za 0,19 minut

4. oktobra 1965 ob 9,27 je prispel papež Pavel VI. na letališče Kennedy v New Yorku. Namen potovanja je bil govor na sedežu Združenih narodov. Vsem državnim zastopnikom je Pavel VI. obrazložil smernice za doseg trajnega miru na svetu. - Obisk je zaključil na stadionu Yankee, kjer je okoli 100.000 vernikov prisostvovalo sv. daritvi za mir. Slika kaže papeža med govorom

Govor sv. očeta

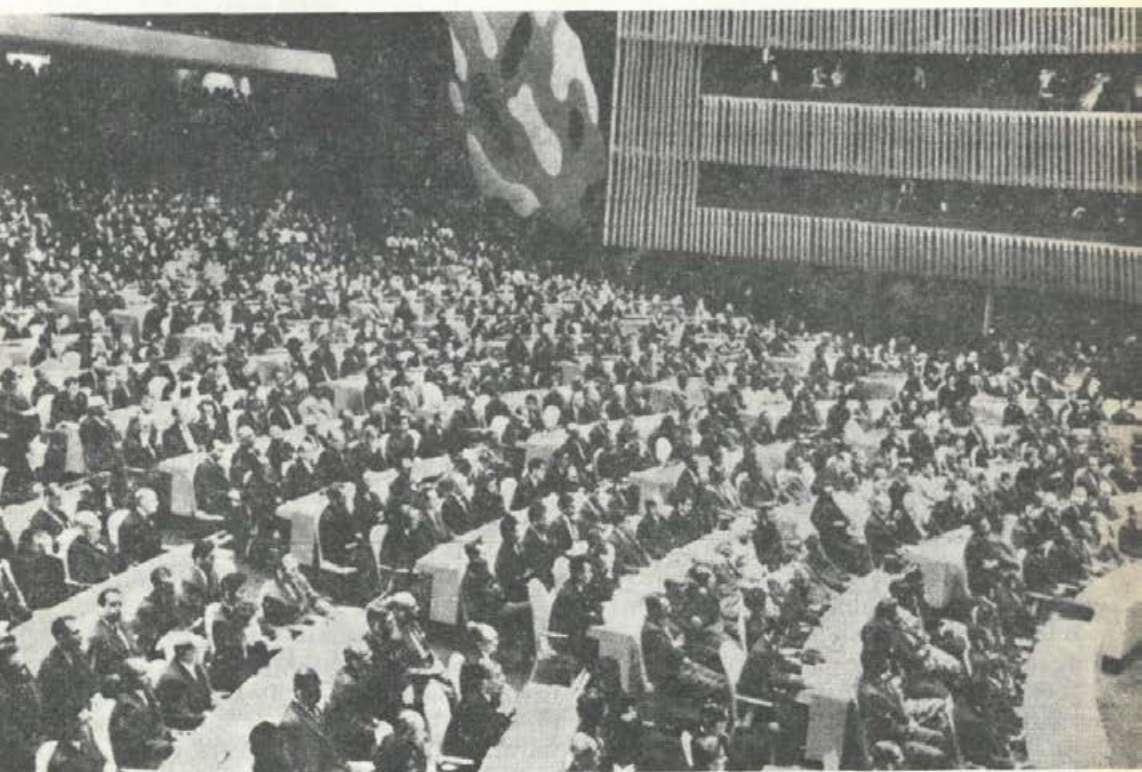
PRI ZDRUŽENIH NARODIH

Svetovni časopisi so obširno pisali o papeževem govoru na sedežu Združenih narodov. Mnogi trdijo, da še nihče ni tako jasno opisal naloge Združenih narodov kot sveti oče. Govor se je odlikoval po globokih mislih, ki so bile povedane na preprost način.

Sveti oče se je najprej zahvalil glavnemu tajniku U Thantu za prijazno vabilo; zahvalil se je tudi vsem prisotnim za lep sprejem. Zbranim predstavnikom 117 držav je izročil pozdrave koncilskih očetov.

POSLANEC MIRU

Sveti oče je nato dejal, da je predstavnik najmanjše države na svetu, ki pa mu zadostuje, da lahko svobodno vrši svoje poslanstvo. Na sedež Združenih narodov ni prišel, kakor da bi imel tožbo zoper koga ali da bi prosil pomoči. Združene narode prosi le to, da bi jim smel služiti v vsej ponižnosti in ljubezni. »Naj bo že kakršno koli vaše mnenje o rimskem papežu, moje poslanstvo poznate. Prinašam poslanico za vse

Na sedežu Združenih narodov med papeževim govorom

človeštvo in to ne le v svojem imenu, ampak v imenu vse velike katoliške družine in tudi v imenu drugih krščanskih skupnosti, ki soglašajo z mislimi, ki jih bom danes tu povedal, zlasti še v imenu tistih krščanskih bratov, ki so mi to izrecno naročili. Danes se dovršuje dolga pot dvajsetih stoletij, ki se je začela, ko nam je bilo naročeno: Pojdite in oznanjajte evangelij vsem narodom. Vi tu predstavljate vse narode.«

ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV JE POTREBNA

Naša poslanica hoče biti najprej moralno potrjeno in slovesno priznanje te ustanove. To je poslanica naše zgodovinske izkušnje. Moji predniki, vsi škofje sveta in jaz sam smo prepričani, da je organizacija Združenih narodov obvezna pot do civilizacije in do miru. Ko to trdim, mislim, da je to tudi glas mrtvih in živih. Najprej mrtvih, ki so padli v strašnih preteklih vojnah za doseg miru v svetu. Potem živih, ki so preživeli vojne strahote in ki obsojajo vse, ki bi hoteli obnoviti vojno; in tudi mladih generacij, ki gledajo z zaupanjem v bodočnost in upravičeno pričakujejo boljše človeštvo. Jaz sem glasnik ubogih, brezdomcev, nesrečnih, ki hrepenijo po pravičnosti, da bi lahko živeli v svobodi, blagostanju in napredku. Ljudstva gledajo na Združene narode kot na zadnje upanje za slogo in mir.

NACELA ZDRUŽENIH NARODOV

Nato je sveti oče razložil načela, ki morajo voditi delovanje organizacije Združenih narodov. — Predvsem je dejal, da organizacija ne sme propasti, ampak se mora vedno izpopolnjevati, kakor pač zahteva zgodovinski trenutek v svetu. Organizacija priznava, da obstaja mnogo držav. Organizacija držav ne ustanavlja, pač pa tistim, ki so dosegle neodvisnost, priznava mesto v svoji sredi. Tako so pritegnjene v mednarodno življenje. Odnosi med državami se morajo urejati pametno, pravično, s pogajanjem, ne pa s silo, nasiljem ali vojno.

Sveti oče nato nadaljuje: Dovolite mi, da vam čestitam, ker ste v to skupnost odprli vrata mladim narodom, državam, ki so šele dosegle neodvisnost in samostojno narodno življenje. Njihova prisotnost dokazuje velikodušnost te ustanove.

Drugo načelo Združenih narodov je **sodelovanje**. Organizacija hoče združevati, je most med narodi. Organizacija naj skuša uresničevati bratstvo med vsemi narodi. Brez dvoma težka naloga, a vredna truda. Postopoma je treba ustvariti tako svetovno oblast, ki bo pravno in politično lahko uspešno delovala.

Na tem mestu je važen naslednji poziv svetega očeta Združenim narodom: Prizadevajte si, da privabite v vašo sredo tiste, ki bi se od vas oddaljili. Išcite način, kako bi priklicali v vašo zvezo bratstva tiste, ki še niso njeni člani. Storite vse, da bi tisti, ki so izven organizacije, zaželeli in zaslužili skupno zaupanje! In ko se to zgodi, pokažite velikodušno svoje zaupanje. Vi pa, ki imate srečo in čast, da sedite v tem miroljubnem zboru, se prizadevajte, da ne bo medsebojnega zaupanja, ki vam omogoča storiti veliko dobrega, uničevala zvižaja ali izdajstvo.

Sveti oče potem pravi, da mora vladati v organizaciji **načelo enakosti**. Kot član zveze naj ne bo nihče nad drugim. »Vem, da niste enaki,« pravi sveti oče, »toda tu hočete biti enaki. Za marsikoga izmed vas bo

Tajnik Združenih narodov ob sprejemu papeža Pavla VI.

to krepostno dejanje. To vam govori predstavnik vere, ki prinaša odrešenje s ponižnostjo božjega Ustanovitelja. Ne moremo se čutiti brate, če nismo ponižni. Napuh je tisti, ki ustvarja napetost, boj za ugled, za nadoblast. Povzroča kolonializem. Takó uničuje bratstvo.

NIKOLI VEČ VOJNE

Govor svetega očeta je dosegel višek s pozivom za mir: Nikoli več drug proti drugemu, nikoli, nikoli več! Ali ni organizacija Združenih narodov nastala prav zato, da preprečuje vojno in dela za mir? Poslušajte jasne besede vélikega pokojnika Johna Kennedyja: Človeštvo mora uni-

čiti vojno ali pa bo vojna uničila človeštvo! Ni treba veliko govoriti za utemeljevanje najvišjega cilja vaše ustanove. Zadostuje, da vas spomnim na kri milijonov ljudi, na trpljenje nedolžnih, na nekoristne pokolje, na strašne razvaline. Vse to naj posveti vašo zvezo s prisego, ki bo spremenila bodočo zgodovino sveta: Nikoli več vojne, nikoli več vojne! Mir, mir mora voditi usodo narodov in vsega človeštva.

Hvala vam in čast, ki že dvajset let delate za mir in ste za to veliko zadevo dali tudi visoke žrtve. Hvala vam za vse spore, ki ste jih preprečili, in za tiste, ki ste jih pomirili.

MIR JE TREBA GRADITI

Sedaj pa sveti oče da smernice, kako je treba delati za mir. Združeni narodi so visoka šola miru. Kdorkoli vstopi v sejno dvorano Združenih narodov, postane učenec in učitelj v umetnosti, kako se gradi mir. Ljudje gledajo v vas arhitekto miru. Vi veste, da se mir ne gradi le s politiko in z ravnotežjem moči in interesov. Mir se gradi z idejami, z delom za mir. Vi že delate za to. Toda ste šele na začetku prizadevanj. Ali bo kdaj svet spremenil svoje sebično mišljenje in bojno razpoloženje, ki sta doslej prepletala velik del zgodovine? Težko je to napovedovati, a lahko rečemo, da je treba iti odločno na novo pot zgodovine, na pot miru, ki bo zares vredna človeštva in ki ga je tudi Bog obljubil ljudem dobre volje.

Poti so pred vami načrtane. Prva je razorožitev. Če hočete biti bratje, morate odložiti orožje iz rok. Ni mogoče ljubiti z napadalnim orožjem v rokah. Orožje, zlasti strašno orožje, ki vam ga je dala moderna znanost, povzroča ne le žrtve in razvaline, ampak tudi nezaupanje, gojitev slabih načrtov! Zahteva ogromno denarja, zavira solidarnost in kviri mišljenje ljudstva. Dokler ostane človek slabotno bitje, bo obrambno orožje potrebno. Toda vi pogumno iščite način, kako bi zagotovili miru mednarodno življenje, ne da bi se zatekali k orožju. To je plemenit namen, to narodi pričakujejo od vas, to morate doseči. Naj raste zaupanje v to ustanovo, naj raste njen ugled; in smeli bomo verjeti, da bo cilj dosežen. Narodi vam bodo hvaležni, ker jih boste rešili težkih izdatkov za oboževanje, rešili jih boste bojazni pred grožnja vojne; prav ta grožnja tako kvarno vpliva na miselnost narodov.

Zadovoljen sem, ker sem zvedel, da so mnogi izmed vas povoljno ocenili moj poziv vsem narodom za mir v Bombay u lanskega decembra. Tu ponavljam svoj poziv in računam na vaš čut človečanstva in velikodušnosti.

NE SOŽITJE, AMPAK BRATSTKO SODELOVANJE

S temi besedami sem se pa že dotaknil drugega važnega ustavnega načela vaše organizacije: organizacija si ne prizadeva le za preprečevanje sporov med narodi, ampak tudi za bratsko sodelovanje. Vi se ne zadovoljite le z delom za pospeševanje sožitja med narodi. Trudite se za bratsko sodelovanje. V tem moja pohvala in moja opora. Tu se ustvarja sistem solidarnosti, ki zaradi svojih visokih ciljev dosega soglasno in urejeno podporo družine narodov v korist skupnosti in posameznikov.

To je najlepši pogled na organizacijo Združenih narodov, njen odkritosrčni človeški obraz, ideal človeštva na poti, upanje boljših časov.

Upam si reči, da je to odsev ljubečih nadnaravnih načrtov o napredku človeštva na zemlji. V tem vidim odsev evangelija, ki se uresničuje na zemlji. V tem slišim odmev svojih prednikov, zlasti papeža Janeza XXIII., ki je s svojo poslanico Mir na zemlji (*Pacem in terris*) našel tudi med vami tako časten in značilen sprejem.

Vi tu razglašate osnovne pravice in dolžnosti človeka, njegovo dostojanstvo, njegovo svobodo, zlasti versko svobodo. Jaz bi tu dodal še, kar presega našo modrost: njegovo svetost.

Gre predvsem za človekovo življenje in človeško življenje je sveto: nihče naj se ga ne drzne prezirati. Spoštovanje življenja je tudi v zvezi s problemom rojstev najde v tem najvišji razlog obrambe: Poskrbeti morate, da bo dovolj kruha na mizi človeštva. Ne pospešujte nespametne umetne kontrole rojstev, da bi se tako zmanjšalo število gostov pri mizi.

BOJ LAKOTI, POMANJKANJU

Toda ne gre le za to, da bi nahranili lačne: vsakemu človeku je treba zagotoviti življenje, ki odgovarja njegovemu dostojanstvu. To skušajte doseči! Naj se pred nami izpolni tudi po vašem prizadevanju preroška napoved: »Pretopili bodo meče v lemeže in sulice v srpe!« (Iz 2, 4) Ne uporabljajte čudovitih sil zemlje in veličastnih iznajdb znanosti za sredstva smrti, ampak za sredstva življenja in za novo dobo človeštva.

Vem, kako narašča intenzivna in uspešna pomoč organizacije Združenih narodov in od nje odvisnih organizacij vladam, ki jo potrebujejo, da bi pospešili socialni in gospodarski napredek.

Vem, kako goreče ste se zavzeli, da bi premagali nepismenost in širili kulturo v svetu; da bi dali ljudem primerno, moderno bolniško

Pavel VI. in predsednik Johnson med razgovorom

Srečanje Pavla VI. z ruskim ministrom Gromykom

oskrbo; da bi dali ljudem na razpolago čudovite zaklade znanosti, tehnike, organizacije. Vse to je čudovito in zasluži pohvalo in pomoč vseh, tudi mojo.

V tem hočemo dati tudi mi zgled, čeprav nam skromna sredstva preprečujejo praktično storiti kaj velikega. Naše dobrodelne ustanove bodo pospešile pomoč za preprečevanje lakote in potreb v svetu. Tako se gradi mir v svetu in ne drugače.

PRENOVITI ČLOVEKA

Se eno besedo, gospodje, zadnjo besedo. Vaša organizacija, ki jo gradite, ni zgrajena le na materialnih in zemeljskih temeljih. V tem primeru bi bila zgrajena na pesek. Zgrajena je predvsem na naši vesti. Prišel je trenutek osebne preobrazbe, notranje obnove. Navaditi se moramo, da mislimo na nov način o človeku, o sožitju človeštva, na pota zgodovine in usodo sveta, po besedah svetega Pavla: »Oblecite novega človeka, ki je ustvarjen po božji podobi v pravičnosti, svetosti in resnici.« (Ef 4, 23) Prišel je trenutek odmora, trenutek zbranosti, razmišljanja, skoraj da molitve: pomisliti moramo na naš skupni začetek, na našo zgodovino, na našo skupno usodo. Nikoli ni bilo tako potrebno kakor danes, v dobi tako velikega napredka, sklicevati se na moralno vest človeka.

Nevarnost ne prihaja ne od napredka ne od znanosti: vse to more služiti, če jih prav uporabljamo, da rešujemo težke probleme človeštva. Nevarnost je v človeku, ki je gospodar vedno močnejših sredstev, s katerimi lahko povzroča ruševine ali najvišje osvojitve.

Z eno besedo, zgradba moderne civilizacije mora biti postavljena na duhovna načela, ki bodo civilizacijo ne le vzdrževala, ampak tudi razsvetljevala in oživiljala. Taka načela višje modrosti pa najdemo le v veri v Boga. Ali je Bog nepoznan? Neznani Bog, o katerem je govoril sv. Pavel Atencem na aeropagu. Njim je bil nepoznan in vendar so ga nevede iskali in so ga imeli blizu, kakor se dogaja tolikim ljudem v našem stoletju. Za nas in za vse, ki sprejemajo razodetje, ki nam ga je dal o njem Kristus, je živi Bog in Oče vseh ljudi.

Poštenjak

Napeto sem poslušal Cirila in razburjenje mi je raslo. Gledal sem ga v usta, v oči, v tisto nekoliko narejeno, nekoliko ravnodušno veselost, v kateri mu je vzdrgetaval obraz.

»Ampak podpisal nisi,« sem ga ob prvem premoru prestrašeno prekinil — pol s klicajem pol z vprašajem.

»Pač — podpisal sem.«

Zrl je vame stekleno — ko brodolomec, ki je obupal nad rešitvijo.

»Podpisal si!« sem se zgrozil. »Potem se ne da nič več napraviti. Vse je zgubljeno!«

Samo gledal me je, dokler ni brezmočno povetil oči.

»Ne bi bil smel podpisati! Zakaj se nisi prej s kom posvetoval?« sem po toči vlekel za zvon. »Z enim samim podpisom si skozi okno vrgel pol milijona. In dve leti ga boš plačeval?«

»Da, v dvomesečnih obrokih.«

»Velik mora biti tvoj optimizem, da si se zavezal za tolikšno dobo!« sem rekel in stisnil zobe nad Cirilovo preproščino. »Kolikokrat se ti bo v ogorčenju stisnilo srce, ko boš gledal svojo davčno polo!«

»Kaj sem hotel? Uradnik ti študira, računa, premetava moje prijave, si živčno gladi lase, potaplja se v zamišljenost, piše, prečrtava, me sprašuje, prosi z očmi, obupuje — in minute tečejo brez konca. Nazadnje se mi je zasmilil — in sem podpisal.«

»Za-smi-lil se mu je! Ali ne veš, da je vse tisto, kar je delal, njegova služba?« sem vzkipel.

»Saj to je. — vsi moramo živeti.«

Pa govori s takim človekom, ki spada v vsako drugo, samo v dvajseto stoletje ne! Pomislil sem, kakšne dohodke mora imeti moj prijatelj, da mu je tako lahko plačevati davke. In da mu jih davkarja sploh toliko naloži, mora biti vendar na kaj nalagati! Pa nima Ciril ne avta ne hiše ne parcele, še pohištva ne svojega, celo hladilnika ne, ker v stanovanju ni industrijskega toka; zato pa ga četvorica kliče očka, in sicer z vsak dan bolj odprtimi usti.

»Davčne prijave, praviš, je premetaval. Kaj si veliko prijavil?«

»Vsako leto vse dohodke po pravici. Precej se je nabralo. Saj veš, kako sem zadnja leta sleherni

MIRKO MAZORA

Vsaj sedaj

*V gorah sneži.
Ta tihi hip
moj srčni utrip,
kjer on leži
zanaša me.*

*Snežink milijon
tam vidim jaz,
oh, kakšen kras
na grob, kjer on
počiva, pada!*

*Počasi gre
ta beli raj,
ta čisti slaj
z nebes na te,
gre vsaj sedaj.*

*Spomin me tré
bridkost ne neha,
vendar mi uteha
blaži srce
ta hip, moj ti.*

MIRKO MAZORA

Na jesen

*Na žicah električnih
lastovke čivkajo:
Tam je pomlad,
— jasno jo čutimo —
krila razpnimo,
me nismo za zimo.*

*Tudi jaz sanjam
o sončni deželi:
Onstran obzorja
takšen je svet,
poln sinjih lepot!
Pa kdaj me bo vzlet
tja nesel odtod?*

STAVKA

*Nemirno zbiranje
vročih glav.*

*Nekdo govori
prazne besede.*

*Pijano grlo
zakriči:
daj in nalij!*

*Policija
se premakne
s svojih vozov.*

*Poči steklenica.
Pretep.
Razbite šipe.*

*Policijski avto
prevrnjen —
rešilni voz
in pogrebni sprevod.*

KDAJ?

*Po naši zemlji
bodo hodili
tujci.
S krvavimi očmi
bodo iskali
naša ognjišča.
Njihovo vpitje
bo oskrunilo
mir naših grobišč.*

*Takrat
nam bo dovolj:
in vstali bomo
tisoči kot eden
v strašán odpor.*

prosti čas porabil za postranski zaslužek. Priložnost je bila, pridnost je bila, in zdravje tudi — in denar je tekel v hranilnico. Drugi so se oddihavali in zabavali, jaz pa sem garal in stiskal usta. Delal sem ko stroj. Že sem mislil, kako si kupim opravo, stanovanje — mogoče kar parcelo. Zakaj po tolikem potikanju priti nazadnje pod svojo streho in se po zgledu drugih ograditi z zidom ter se na stara leta duševno in telesno vedriti z obdelovanjem lastnega vrta — mar ni to najlepši zaključni akord življenja?»

Ali njegova vznesena poezija me ni spravila iz stvarnosti.

»Vse po pravici si prijavil, praviš?»

»Da. Moja vest je mirna pred Bogom in pred ljudmi.«

»Človek božji, kdo pa danes še prijavlja vse, kar zasluži? Ne veš, da praktični ljudje naznanjajo samo tretjino dohodkov? Ne veš, da država to molče jemlje na znanje? In da je ravno zato vedno več novih vil, avtov, letoviščarjev, poedin in erotičnih naslad?»

Pod težo svoje poštenosti je bil Ciril vedno drobnejši.

»Nisi čul, da je Amilcare Sorrisi prijavil pet milijonov, ugotovili pa so mu jih stoosemdeset?»

»Filmski zvezdnik si lahko privoščil dovtip, nemalika bi podobna šala pogubila. Jaz sem suplent in apolid.«

»Ampak pri navedbi izdatkov si menda odbil izdatke za telefon?» sem iskal mrvico preudarnosti v njegovem ravnanju.

»Saj nimam telefona,« je otroško priznal.

»Pa vsaj stroške za avto si odštél?»

»Kaj bi se bahal! Vsi vedo, da hodim peš in se le izjemno peljem s tramvajem.«

Roke so mi omahnile z mize.

»In taki ljudje sanjajo, kako bodo na stara leta gojili svoj vrtič? Ne zameri — kvečjemu na občinskem smetišču! Bal si se greha, če bi državi kaj zatajil — jasno, mirna vest nad vse! Ali pa ne veš, da je ta tvoja poštenost večji greh, zato ker si škodoval lastnim otrokom?»

Tisti trenutek me je pogledal — in spoznal sem, da je moja grenka nejevolja skoraj prestopila mejo.

»Mojim otrokom ne manjka za življenje nič nepogrešljivega, in pravzaprav tudi ženi ne, ker ni razvajena — dasi ji zavoljo družinskega miru in zdravja živcev ne mislim povedati vse resnice. Če kmetu toča pobije, se še ne pojde obešat. Če mi je

davkarija segla v žep (končno mora tudi država živeti!), mar bom jokal na vse štiri vetrove? Prebolel bom.«

MIRKO MAZORA

Moj cvet

*Ce iz globin
svojih gredic
lepo izrujem cvet
do zadnjih korenin,
in se ta ne ospè, —
najlepša roža,
nobeno dekle
te tako ne boža
kot jaz svoj cvet.*

»In se iz vsega končno le česa naučil, upam.«
On pa je gledal nekam daleč skozi okno in se spominjal z oblakom na obličju.

»Oh, na misel mi hodijo ure v mrazu in vročini, ob slabi svetlobi in sredi nemirnih otrok. Koliko dela in napora! Zdaj vem, kar sem takrat samo čutil: tisti notranji glas "Žri zlato! Žri zlato!" ni prihajal od zgoraj, temveč od zdolaj — od Satana. Zato mi je zagrenjeno vsako veselje, da bi nadaljeval tisto delo, ko vidim, kako gre sad mojega truda v tujo blagajno. Mislim, da sem za zmeraj naredil križ čezenj.«

MIRKO MAZORA

Moč groba

*Ko temna sila
vdira v me,
da živo bi srce
v noč ovila, —
švignem do groba,
tam kličem te, kličem,
jaz nočem k mrličem! ...
In tvoja podoba
z gomile rastlinja
stopi pred me.
Sila temè
gubi se, razblinja,
v duši jasnina
blažena, tiha
hvalo ti diha.*

Na tisti kos morja, ki se širi proti beneški ravnini, je sonce vrglo oranžasto svetlobo kasnega popoldneva.

»Ti usihaš,« sem rekel Cirilu, »država pa se debeli, zato da goljufi z nje lahko režejo slanino. Si kupil danes časnik? Si bral ali ne o novem škan-dalu? In jutri bo isto.«

»Država je velika, narod je številen — in o poštenjakih listi malo pišejo. Saj veš — dober glas seže v deveto vas, a slab v deveto mesto.«

Ni me razorožil z ljudsko modrostjo. Bil sem v nezadržnem ognju in sem nadaljeval:

»Parcela, ki si jo ljubeče ogledoval, je prešla v manj čiste roke nego so tvoje. Če že ni, pa še bo.«

MIRKO MAZORA

NOVEMBER

*Samotna je steza,
povsod vse molči,
pod trudnim korakom
še list ne šušti.
Dalje in dalje
megla razrinja
mrtvaške le halje,
že k meni se plazi,
krog mene se oži
in oži obroč.
Daleč je vse,
gozdovi, goré
in marsikaj proč.*

»Je že. Včeraj.«

»Tebi se po zakonu ni zgodila nobena krivica; ali ker drugemu davkarija ni storila pravice po zakonu, zato trpiš krivico dejansko ti. Ti, siromak, boš hodil pokonci po občinskih in državnih cestah, oni pa bo varno za poraslim zidom užival svojo sladko lastnino — svoj plen.«

Ob tej podobi prihodnosti je Cirila obšlo pravično ogorčenje — in dal mu je duška.

»Hodil bom pokonci, oni pa se bodo zapirali vsak za svojo žico, za svoj ključ, za svojega psa ("Attenti al CANE!") ter izpod čela gledali za mano, ki imam še kam iti in me ni strah vetra, medtem ko se oni ne bodo upali iz svojih skrivališč — razen z avtom. Nemirna vest jih bo vedno bolj priklepala na sladko lastnino — in vendar jo bodo morali ob določeni uri zapustiti za vselej. Mrzli in brezglasni bodo med venci in sprtimi dediči odšli na tisto parcelo, ki je za vse enaka in nikomur ne ubeži.«

Počakal sem, da je šel oblak mračine mimo, potem sem odgovoril:

»Vse to je lahko res — ali taka samotolažba mene ne bi potešila. Jaz sem prišel na svet šele

Ob zatonu

*Rožnat zaton.
Nekje valovi
vzpon
sladkih čustev,
— le enega ni.
Povešam oči:
Zaton.*

po smrti cesarja Franca Jožefa Blagega spomina; zato vem, da je ni sile, ki bi me na davkariji pripravila do kakšnega podpisa iz sočutja.«

»Hm, samo ne vem, ali bi bil apostol Pavel, ko je pisal Rimljanom 13. poglavje, s tem čisto zadovoljen,« se je nasmehnil Ciril. »"Dajte vsakemu, kar ste dolžni: davek, komur davek; carino, komur carino; strah, komur strah; čast, komur čast": saj poznaš ta stavek. In ker je vsaka oblast od Stvarnika, je človek po svoji vesti dolžan ubogati oblastnike ter spolnjevati državljske obveznosti. Mar ni tako?«

Hotel sem mu še natočiti slivovke, ali on je pokril kozarček, in na njem je obstala njegova drobna, zgarana, poštena desnica. Zdelo se mi je, da jo je tisti trenutek poljubil neviden angel.

Dr. ALFONZ ČUK

MODERNA PSIHLOGIJA

Psihologija spada med one vede, o katerih je med ljudmi še vedno mnogo nerazumevanja, čudnega zmajevanja z glavo, mnogo predsodkov in krivih pojmov. Celó v deželah, kot so Združene države, kjer je psihologija izredno razširjena in priznana kot veda in poklic, se dogaja, da ljudje psihologijo zamenjujejo z vsemi možnimi opravili. Neredko se mi zgodi, ko se komu predstavim kot duhovnik, ki se bavi s psihologijo, da me čudno pogleda, potem se nervozno nasmehne in se kmalu zatem začne previdno odmikati v spoštljivo razdaljo, kot bi se bil nenadoma srečal z zamorskim čarovnikom, ki uganja svoje coprnije nad neprevidnimi ljudmi. Vse mogoče lastnosti in zmožnosti se včasih pripisujejo psihologu, češ, da z lahkoto bere tajne misli, da z lahkoto bliskovito ugame skrivne namene in lahko celo vpliva na človekovo zadržanje. Celó med izobraženimi ljudmi vlada zmešnjava pri razločevanju med psihologom, psihiatrom in psihoanalitikom. Vsi trije imajo nekaj skupnega, namreč to, da se ukvarjajo z našim duševnim življenjem (v grščini pomeni beseda *psihe* dušo ali počelo življenja);

se pa tudi temeljito razlikujejo, najsi bo znanstveno ali poklicno. Psihiater je zdravnik-strokovnjak, ki se je specializiral v razpoznavanju (to razpoznavanje se tehnično imenuje diagnoza) in zdravljenju (terapija) tako zvanih duševnih bolezni, kot so nevroze, psihoze in mnoge druge. Psihoanalitik je tudi strokovnjak za duševne bolezni, s to posebnostjo, da se pri svojem delu strogo drži diagnostičnih in terapevtskih metod dunajskega psihiatra in psihologa Sigmunda Freuda. Te metode se imenujejo s skupnim imenom psihoanaliza. Psihoanalitik je v 90% primerov obenem tudi psihiater; nujno pa to ni; je lahko tudi klinični psiholog, ki sledi psihološkim metodam dr. Freuda. No, kaj je pravzaprav psiholog? To ni lahko opredeliti. Več ali manj jasen pojem o vsebini psihologije in o poklicu psihologa bo razviden iz nadaljnjega kramljanja. Tukaj naj samo omenim, da je vzgoja psihologa precej različna od npr. psihiatrove izobrazbe. Namesto zdravniške fakultete obiskuje psiholog psihološko fakulteto, ki mu navadno podeli doktorat iz psihologije ali iz filozofije.

Moderne vede so se v zadnjih časih tako razbohotile, da skoraj ni meseca, ki bi nam ne prinesel novih znanstvenih odkritij in izsledkov. Pravijo, da je znanost bolj napredovala v zadnjih 100 letih kot v prejšnjih deset tisoč letih. Temu se ne moremo čuditi, saj je človeškemu umu prirojena neugnana radovednost, ki ga žene, da skuša prodreti v skrivnosti sveta, stvari in pojavov, in izluščiti odgovore na neštivilna vprašanja, ki mu jih stvarstvo zastavlja. Ta bistvena človeška radoznalost je vir vsakega filozofskega razmišljanja, znanstvenega raziskovanja in kulturnega ustvarjanja. Pri modernem človeku postaja vedno bolj neutrušena: ne zadovolji se več samo z zemeljskimi pojavi, temveč začenja prodirati celo v skrivnosti vesolja.

Kaj je znanost? Znanost ali veda je urejen in sistematičen poizkus odkriti smisel stvarem in pojavom zlasti s tem, da najdemo odgovora na tri važna vprašanja: Kaj? Kako? Zakaj? Kaj se dogaja pa najsi bo v kapljici vode ali pa v zločinčevi duši? Kako se pojav dogaja? Zakaj se pojav dogaja in ponavlja? Pri iskanju odgovora na ta vprašanja se poslužujemo posebnih načinov raziskovanja, ki jih imenujemo znanstvene metode. Te metode v veliki večini določajo naravo in značilne posebnosti posameznih znanstvenih panog. Na podlagi metod delimo vede v razne skupine. Kadar se pri proučevanju sveta in posebno človeka opiramo na božje razodetje, imamo opravka s teološkimi ali bogoslovnimi vedami. Ako se poslužujemo človeškega uma s tem, da o stvareh presojava, sklepamo in izvajamo, potem imamo lahko dve skupini ved: 1. filozofske vede, ki skušajo o vsakem vprašanju dognati zadnjo in najglobljo resnico, ki je človeškemu umu dostopna, in 2. matematične vede, ki proučujejo stvari in njihove medsebojne odnose pod posebnim vidikom količine, števila ali lika. One znanosti pa, ki izhajajo in se opirajo na čutno opazovanje pojavov (izkustvo), se ime-

nujejo izkustvene ali empirične znanosti. Kadar dandanes govorimo o moderni znanosti, mislimo navadno predvsem na empirične znanosti. Te se spet delijo v razne skupine, med katerimi sta najvažnejši dve: 1. skupina prirodopisnih ved, kot so npr. fizika, kemija in biologija; 2. socialne ali družabne vede, med katere spadajo sociologija, zgodovina, ekonomske in politične vede.

Psihologija je tudi empirična ali izkustvena znanost, ki pa se ne da popolnoma utesniti ne v skupino prirodopisnih ne socialnih ved. Je nekako na sredi med obema skupinama in tvori svojevrstno vedo, ki ima za svoj poseben predmet proučevanje človeške osebnosti. Med izkustvenimi vedami je psihologija pravzaprav edina, ki se bavi z vsestranskim študijem človeka kot takega. Specifični predmet psihologije je človek, kot se nam javlja v neštutih življenjskih okoliščinah: v raznih razvojnih dobah kot otrok, mladenič, odrasel in starec; kot moški in ženska; kot posameznik in član različnih družabnih skladov in skupin; v zdravju in bolezni, v veselju in žalosti, pri delu in razvedrilu; človek, ki čuti, zaznava, čustvuje, se uči, stremi, misli in sklepa, odloča in izvaja svoje sklepe; človek v navadnem vsakdanjem življenju in v izrednih življenjskih razmerah, ki izvajajo nanj poseben pritisk in ga silijo, da se prilagodi in spreminja svoje zadržanje, išče novih potov in novih sredstev, da doseže svoj cilj, in včasih kloni pod težo okoliščin in doživi to, kar navadno imenujemo živčni zlom ali duševno obolenje. Tudi takrat, ko se psihologija zanima za živali (veliko psiholoških eksperimentov se vrši na miših, psih in opicah) ali za socialne pojave, ji je glavni predmet študija končno le človek posameznik. Psihološki študij človeka se vedno začne z opazovanjem človeškega vedenja ali zadržanja: v tem ravno obstoji empirična ali izkustvena metoda. Na podlagi opazovanja skuša psiholog prodreti globlje v človeško osebnost in dognati, kaj se tam dogaja, kakšni so nagibi človekovega delovanja, kako se da človeku pomagati, da bo

zdravo in pravilno čustvoval, mislil in sklepal, delal in se obnašal.

Seveda nam psihologija le delno odkriva skrivnost človeka. Kot empirična znanost je psihologija vezana na čutno izkustvo in na eksperimentalne metode, katerim mnogi človeški problemi niso dostopni. Predrzo in domišljavo bi bilo iskati pri psihologiji odgovora na vprašanja kot so: bistvo človeške narave, nesmrtnost duše, končni cilj človekov, odnos do Boga, moralni zakoni človeškega obnašanja. Ti in podobni problemi nam postanejo jasni šele v luči filozofije in zlasti teologije. Pri vseh teh omejenostih pa igra moderna psihologija vseeno izredno važno vlogo v sodobnem znanstvenem življenju in je sposobna v znatni meri pripomoči k globljemu in bolj pravilnemu razumevanju modernega človeka in njegovih potreb.

Kako se je psihologija razvila?

Kot moderna empirična znanost spada psihologija med mlade vede, saj ni stara še niti eno stoletje. Kot rojstna letnica se navaja leto 1875, ko je nemški fiziolog Wilhelm Wundt (1832-1920) odprl prvi psihološki inštitut z znanstvenim laboratorijem na univerzi v Leipzigu v Nemčiji. Psihologija kot splošna znanost o človeku je seveda mnogo starejša. Že stari grški filozofi kot Platon in Aristotel so mnogo pripomogli k razumevanju človeške osebnosti. Sv. Avguštin je v svoji knjigi Izpovedi (406) opisal zgodbo svoje mladosti, svojih zablod in končnega spreobrnjenja z nedosegljivo psihološko natančnostjo in rahločutnostjo. Veliki sholastiki kot sv. Tomaž Akvinski (1225-1274) so nam podali globok nauk o človeku v luči filozofije in teologije. Mnogi pesniki in pisatelji, kot Dante, Shakespeare, Dostojevski, Prešeren, Cankar i. d. so na podlagi svojih lastnih doživetij in opazovanja ljudi posegli globoko v človeško dušo včasih naravnost s pretresljivo psihološko prodornostjo. Dostojevski je bil v tem oziru pravi mojster psihološkega prikazovanja ljudi in dogodkov. Nemški filozof Nietzsche je

lahko rekel, da se je vse psihologije, kar jo je znal, naučil od Dostojevskega. Vendar to ni bila psihološka znanost v pravem pomenu besede. Nauk o človeku je postal empirična veda, ko se je podvrget sistematičnemu raziskovanju na podlagi znanstvenih metod, posebno eksperimenta. Nekaj poznejših primerov bo te pojme bolj pojasnilo. Zgodovina psihologije je izredno pestra in razgibana. Naj omenim le tri imena velikih ljudi, ki so igrali odločilno vlogo pri razvoju psihološke znanosti.

Prvi je že omenjeni Wilhelm Wundt, ki je postal »oče moderne psihologije«. Njegov psihološki inštitut je kmalu zaslovel po celem svetu. K Wundtu so romali učenci od vsepovsod. Kakih 12 Amerikancev iz ZD je študiralo pri njem. Ti so pozneje zanesli na ameriške univerze novo psihološko znanost s tem, da so odprli laboratorije in ustanovili vseučeliščne stolice za psihologijo. Prvi ameriški psihološki inštitut je bil uradno ustanovljen že leta 1883. Med Wundtovimi učenci je bil tudi ameriški katoliški duhovnik Edward Pace, ki je pozneje l. 1891 ustanovil psihološki inštitut pri Katoliški univerzi v Washingtonu. Ta je sploh prva katoliška psihološka ustanova na svetu. Pri Wundtu je študiral tudi V. M. Behterev (1857-1927), ki spada med vodilne ruske psihologe. Wundt je posvetil psihološkemu študiju 68 let svojega dolgega življenja. Bil je velik znanstvenik, vpliven učitelj in neutrudljiv pisatelj. Nekdo je poračunal, da je Wundt napisal 53 tisoč 735 strani ali 2.2 strani na dan.

Drugi mož, ki je globoko posegel v razvoj moderne psihologije (in tudi psihiatrije) je bil Sigmund Freud (1865-1939), po rodu moravski Žid, ki je preživel večino svojega življenja na Dunaju. L. 1938 se je umaknil pred nacisti v London in tam umrl. Freud je oče psihoanalize. Ta se je začela kot posebna metoda zdravljenja duševnih bolezni posebno nervoz, a se je pozneje razvila v vsestransko psihološko teorijo o človeku, o njegovem razvoju in o nagibih njegovega delovanja. Psiho-

analitična teorija je zelo zamotana in v marsičem napačna ali vsaj pretirana. V marsičem pa je odprla nove poglede na človeško duševnost. Freuda zanima predvsem vprašanje o nagibih, ki vplivajo in določajo človeško delovanje. Ti nagibi so v glavnem nezavestni, kar pomeni, da so globoko zakopani v naši osebnosti, tako da se jih ne zavedamo, vendar pa so zelo aktivni in nas nanklanjajo v našem odločevanju in obnašanju. To je tako zvani Freudov nauk o dinamiki nazavestnih nagibov človeškega delovanja. Med temi nagibi so zlasti važni oni, ki koreninijo v spolnem nagonu. To je drugi važen nauk, po katerem je postal Freud slaven in obenem razpiti. Freud pretirava pomen spolnega nagona pri razvoju in poznavanju človeške osebnosti, na drugi strani pa je tudi res, da Freud pojmuje spolnost v širšem pomenu, kot se navadno ta beseda jemlje, in jo včasih skoraj istoveti z nagonom, ki zbližuje ljudi v katero koli ljubezensko zvezo, ne samo moža in ženo v zakonu, temveč tudi prijatelje, starše in otroke itd. Tretja točka, ki je za psihoanalizo važna, je poudarek na zgodnjih otrokovih doživetjih v družini. Po Freudu se človeška osebnost izoblikuje že v prvih letih otrokovega življenja in to izoblikovanje je v prvi vrsti odvisno od razmerja, ki vlada med starši in otroci.

Tretja osebnost, ki je zapustila globoke sledove v moderni psihologiji, je bil ruski fiziolog Ivan P. Pavlov (1849-1936), učenjak svetovnega slovesa, ki je l. 1904 dobil Nobelovo nagrado za svoje znanstveno raziskovanje na področju prebave. Pri svojem delu se je posluževal psov in ravno to dejstvo mu je omogočilo odkritje, ki ga je napravilo slavnega na področju psihologije. To je tako zvani nauk o pogojnih refleksih. Kaj je refleks? To je vsak neposreden ali samohoten odgovor na dražljaj, ki vpliva na naš organizem. Ko denemo hrano v usta, se v ustni votlini avtomatično začnejo izločati sline. Ta reakcija je naravna in samohotna, zato se imenuje naravni ali nepogojni refleks. Tak refleks je tudi zo-

ženje zenice v našem očesu, kadar nanj pade žarek svetlobe. Pavlov je prišel na misel, da je vsakikrat, ko je psu podajal hrane, obenem tudi pozvonil z zvoncem. Glas zvonca sam od sebe ne more povzročiti izločevanja sline. Toda kadar je združen s podajanjem hrane, pridobi čez nekaj časa moč, da sam vpliva kot dražljaj na proizvod sline. Psi Pavlova so se čez nekaj časa vaje začeli sliniti samo pri glasu zvonca, tudi če niso prejeli nobene hrane. Zvonec, ki je sam po sebi nevtralen dražljaj, kar se sline tiče, je prevzel pomen in lastnosti podajanja hrane. Pes se je naučil reagirati s slinjenjem na glas zvonca. To je pojav pogojevanja, ki je postal izredno važen za moderno psihologijo. V Sovjetski zvezi je bil nauk Pavlova pred nekaj leti proglašen od akademije znanosti za podlago sovjetski psihologiji, psihiatriji in fiziologiji. Tudi v zapadni psihologiji igra pogojevanje važno vlogo zlasti v psihologiji priučevanja. Ameriški psiholog J. B. Watson (1878-1958), ki je med prvimi vpeljal nauk Pavlova v ameriško psihologijo, je napravil sledeč poizkus z 11-mesečnim otrokom. Opazil je, da se otroci bojijo močnega in nenadnega ropota. Watson je podal otroku belo miško, ki se navadno rabi pri psiholoških eksperimentih. Otrok je bil miške vesel, začel jo je gladiti in se z njo igrati. Malo pozneje je začel Watson podajanje miške združevati z močnim udarom na kovinasti drog. Otrok se je zdrznil in začel jokati. Čez nekaj časa je otrok začel kazati znake strahu pred miško samo tudi takrat, ko je ropot izostal. Miška mu je postala znak in vir strahu: prevzela je lastnost udarca na drog. Po metodi pogojevanja se je otrok naučil bati se stvari, ki same po sebi ne povzročajo bojazni.

Omenjeno je že bilo, da začne psihologija svoje raziskovanje o človeku s tem, da opazuje njegovo obnašanje in ravnanje. Najvažnejši način opazovanja je s pomočjo tako zvane eksperimentalne metode. Nekaj primerov bo nazorno pojasnilo, v čem obstoji ta metoda.

1) **Alkohol in avto.** Največ avtomobilskih nesreč se zgodi, ker so vozniki pod vplivom alkohola. Ena izmed važnih posledic alkohola je ta, da omrtvi razne dele naših možgan in tako zavre razne funkcije našega organizma. Vse naše reagiranje na dražljaje od zunaj postane bolj počasno. Pri alkoholu je to še zlasti nevarno, ker ima človek, ki pije, čisto obratni občutek, namreč da je veliko bolj živahen, nagel in korajžen. Eden izmed mojih dijakov je dobil za nalogo svoje disertacije, da dokaže eksperimentalno, kako alkohol vpliva na reakcijski čas. Vzemimo primer voznika, ki vozi z normalno brzino po cesti. Nenadoma mu skoči otrok pred avto. Voznik pritisne na zavoro in ustavi avto, predno se zgodi nesreča. Oni presledek časa, ki je med trenutkom, ko je voznik prvič zagledal otroka, in med trenutkom, ko je pritisnil na zavoro, se imenuje reakcijski čas. Ta je navadno krajši od ene sekunde. Reakcijski čas se v psihološkem laboratoriju navadno meri s posebnim aparatom, ki čas izmeri do tisočinke sekunde. Dijak si je izbral za svoj eksperiment kot poizkusne osebe 16 tovarišev, ki so bili približno iste starosti in vsi dobri vozači. Najprej je pri vsakem posebej določil njegov normalni reakcijski čas pod normalnimi pogoji treznosti, odpočitosti itd. Njihov povprečni reakcijski čas je znašal približno 34 stotink sekunde. Nato je dal vsakemu majhen kozarček whisky-ja in spet izmeril reakcijski čas. Že taka majhna količina alkohola je zvišala reakcijski čas skoraj za eno tretjino (povprečna mera je bila okrog 43 stotink sekunde). Taka majhna razlika v reakcijskem času lahko pomeni pri voženju avta razliko med življenjem in smrtjo.

2) **Kako se slepci izogibajo zaprek?**

Lep primer, kako psihološki eksperiment pojasni pojav človeškega vedenja, je razlaga tako zvanega čuta do zapreke, ki ga imajo slepci. Splošno je znano, kako se slepci naučijo prosto gibati se v svoji okolici in se izogibati predmetov, ki so jim na poti, kot so zidovi,

drevesa in podobno. Že od davnih časov so se znanstveniki zanimali za razlago tega tako zvanega »obraznega vida«. Navadno se je mislilo, da predmeti izžarevajo posebne valove, ki jih obraz slepega človeka nekako zaznava in tako spozna in preračuna razdaljo. Šele v zadnjem času so psihologi ta problem temeljito preiskali in ugotovili, da si slepec pomaga ne z obrazom ampak s sluhom. Ko slepec koraka proti zapreki, se šum njegovih korakov odbije od zapreke, zaobrbe proti slepcu in razdraži njegov sluh. Višina zvoka se po razdalji spreminja in slepec se kaj kmalu nauči presojeti razdaljo predmeta po spremembi višine zvoka. To je tako zvano načelo radarja, ki ga uporabljajo npr. netopirji pri nočnem letanju. Netopirji se lahko bliskovito sučejo med nešteti zaprekami, ne da bi zadeli vanje. Kako je to mogoče? Ko letajo, vreščijo s tako visokimi zvoki, da so človeškemu ušesu nedostopni. Ti zvoki se odbijajo od predmetov, se vračajo do netopirjevih ušes in po njihovi višini presoja letavec bližino predmeta.

3) **Pohvala ali graja?** Pri vzgoji mladine je važno vprašanje motivacije. Kako prepričati otroka, da se mora učiti, ubogati itd.? Do kake mere je kaznovanje uspešno? Ali je morda bolj učinkovito otroka vzgajati s pohvalo, nagrado itd.? Mnenja so pri teh vprašanjih zelo deljena. Vzgojna psihologija je s pomočjo primernih poizkusov sposobna to vprašanje sicer ne popolnoma rešiti, ker je preveč zapleteno in odvisno od nešteti činiteljev, a ga vsaj primerno osvetliti. V nekem eksperimentu so se štiri skupine šolskih otrok učile računstva: prvo skupino je učitelj stalno hvalil za delo, ki so ga vršili; drugo je stalno grajal za napake in nemarnost; tretja skupina je vedela za prvo in drugo, toda sama ni bila deležna ne pohvale ne graje; učitelj se zanj sploh ni zanimal; četrta skupina ni vedela za ostale in ni bila deležna sploh nikake pozornosti. Vse štiri skupine so bile seveda popolnoma enake, kar se tiče bistrumnosti in drugih faktorjev, razlikovali so se le po nagi-

bih za učenje, ki so jih bili deležni. Izid eksperimenta je bil sledeč: pohvaljena skupina je napredovala stalno od dneva do dneva; karana skupina je nekaj časa delala dobro, potem pa je začela zaostajati za prvo skupino, vendar se je bolje odrezala kot zadnji dve; najslabše je napravila zadnja skupina, ki ni bila deležna sploh nobene pozornosti. Tako se zdi, da je vsaj v nekaterih primerih pohvala bolj učinkovita kot kazen.

Psihologija kot poklic

V začetku svojega razvoja je bila psihologija le znanost, ki se je učila in raziskavala po univerzah. Kaj kmalu pa je posegla v vsakdanje življenje in začela vršiti važno opravilo v različnih panogah našega delovanja. Psihologi so se zavedeli, da niso samo znanstveniki in profesorji, temveč poklicni ljudje, strokovnjaki na različnih področjih človeškega delovanja, poklicani, da ljudem pomagajo urejevati njihovo življenje. Kot posledica tega so se začeli organizirati v poklicne zveze in udruženja. V ZDA, kjer je psihologija kot znanost in kot poklic najbolj močna, sega ta organizacija v leto 1892, ko se je osnovala prva zveza ameriških psihologov, ki je takrat obstajala iz par desetih ljudi. Danes je ta zveza narasla na okrog 25 tisoč psihologov; izdaja kak ducat znanstvenih revij in prireja svoja redna zborovanja in znanstvene dneve. Približno na isti način so organizirane psihološke zveze po drugih deželah. Vsaka tri leta se vrši mednarodni kongres psiholoških zvez. Zadnji tak kongres je bil v Washingtonu. Prihodnji bo leta 1966 v Moskvi.

Kje so psihologi zaposleni? Naj navedem nekaj statističnih podatkov iz ZDA, ki so mi pri rokah; 35% so zaposleni na univerzah in zavodih; 11% na osnovnih in srednjih šolah; 26% pri raznih vladnih zveznih in krajevnih agencijah; 5% po klinikah in bolnicah; 11% pri industriji in poslovnih organizacijah; 6% jih ima svojo privatno prakso; 6% je zaposlenih na mnoge različne načine.

Kaj psihologi delajo? Mnogi učijo in predavajo. Drugi se bavijo z znanstvenim raziskovanjem, pišejo in objavljajo svoje izide v revijah in knjigah. Spet drugi so konzulenti pri raznih agencijah in ustanovah, zasebnih in državnih. Zelo važno vlogo igrajo klinični psihologi, ki so po svoji službi še najbolj podobni psihiatrom. Klinični psihologi so strokovnjaki v duševnih boleznih najsi bo pri diagnozi s pomočjo tako zvanih psiholoških testov ali poizkusov in tudi vsaj deloma pri terapiji zlasti nevroitikov in drugih ljudi z manjšimi osebnimi težavami in problemi.

Kakšna je bodočnost psihologije? Težko je prerokovati, vendar vsi znaki kažejo, da se bosta pomen in vloga psihologije v svetu še okrepila. Naše moderno življenje postaja vedno bolj zamotano, položaj človeka postaja vedno bolj problematičen, osebne težave in pritiski se vedno bolj množijo. Ni dvoma, da vsaj v omejenih predelih psihologija človeku lahko pomaga do bolj urejenega in gotovega življenja.

ALEKSIJ MARKUZA

V jeseni

*V tistih večerih,
ko list za listom
zakriva mokra tla,
kot spomin na tople dni
se v srcu zbira misel
na rodni kraj.*

*Se valovi
Albanskega jezera
mi na tihem
kradejo poglede,
da se mi zdi, da sem
ob obali lepega Jadrana.*

*Ko se pa vrnem s sprehoda,
me mestni hrup in šum
kot dva neusmiljena okova
zapreta v sobo,
da mi ostane
le tiho doživetje.*

Beneški Slovenci

100 let pod Italijo

Revolucije, ki so v zgodnji pomladi leta 1848 izbruhnile v Neaplju, Rimu, Florenci, Parizu, Berlinu, na Dunaju in po drugih manjših mestih, so pomenile politični neuspeh številnih negativnih poskusov, s katerimi je zakasnela reakcija skušala rešiti legitimnost prestolov in že razpadajoči fevdalni red. Izguba tega, kar je bilo v Italiji doseženo v prvi polovici leta 1848, je bila v materialnem pogledu velika, v moralno-političnem pa je pomenila veliko pridobitev: idealne teritorialne meje, zavest skupne pripadnosti, ljudske vstaje, prostovoljci, zmage, obramba obleganih mest, svetli spomini in ponos nad onimi, ki so padli za narodno idejo ali živeli pripravljeni na ugodni trenutek. Spomina na svobodo ni moči potlačiti in nanj pozabiti.

Daj mi, ali pa te udarim!

Italija se je po dunajskem kongresu znašla politično razbita. Po vseh državah od juga do severa so tlela podtalna gibanja, ki so v kraljestvu obeh Sicilij in v Cerkveni državi povzročala najpogostejše upore, ki pa so bili nasilno zadušeni. Tu je bila uprava najslabša; vršili so jo domačini sami. V Lombardiji in Benečiji pa je vladal močan tujec, ki ni bil neuk, ki je kaznoval politične prestopke, a je vodil pošteno notranjo upravo in je bil do določene meje z vsemi pravičen. V Lombardiji in Benečiji sta bila dva tabora: tujec in domačin. Domačini so razumeli, da se ne morejo zlepa otresti tujca z vratu. Na jugu pa je vladala domača tiranija, ki je izmed vseh najhujša. Kralj Ferdinand osebno ni bil tiran. Tirani so bili orožnik, sodnik, izterjevavec, ki niso dali niti trenutka oddiha in so stali kot sence ob strani in šepetali: daj mi, ali pa te udarim.

Tako nasilje gre do kosti. Vladalo je splošno prepričanje, da če bi kdo dvignil prapor upora in ga vzdržal le 14 dni, bi se mu pridružili vsi ponižani in razžaljeni in vrgli krivično oblast. To prepričanje nam razlaga številne upore na Neapeljskem, ki bi sicer bili utopija. Giobertijeva knjiga »Primat«, Mazzinijevi proglašajo, Cavourjeva načrtna politika in Garibaldijevi oboroženi posegi pa so netili upornega duha in hrepenenje po edinosti Italije. Neuspehom v letih 1848 in 1849 se je pridružilo upanje francoske pomoči, ki je edina bila kos Avstrijcem.

Odločilno leto

Znova se je načrtno začelo proti Avstriji leta 1859. Francozi in Piemontezci so strli avstrijski odpor. Široka zagotovila ob premirju v Villafranca je zožil züriški mir, ki je dal Piemontu le Lombardijo, ki jo je Avstrija prepuštila Napoleonu III. in jo je ta izročil Viktorju Emanuelu II.

Naslednje leto so sledili plebisciti v Toskani, Emiliji in Romagni. Sledil je Garibaldijev pohod na Sicilijo in kapitulacija Borbonev. 18. februarja 1861 se je v Turinu sestal parlament z zastopniki iz vseh novih dežel. Parlament ni bil več subalpinski, temveč italijanski. Viktor Emanuel II. si je privzel zase in za svoje potomce naslov »italijanskega kralja«. V novi državi pa še ni bilo vse. Težnje rodoljubov so mislile na Rim in Benečijo.

Benečija leta 1866

I. Kar je bil Piemont za Italijo, to je bila Prusija za politično združeno Nemčijo. Piemont je imel Cavourja, Prusija pa Bismarcka. Ta je v svojih načrtih pripravljaj spopad z Avstrijo

in si pri tem skušal pridobiti zavezništvo nove Italije. Naravno je bilo, da se je Italija z veseljem povezala s sovražniki Avstrije, če je hotela dobiti Benečijo. Zavezništvo med Italijo in Prusijo sta Cavour in Bismarck pripravljala že leta 1861 in 1862. Prva pogajanja pa so se na pobudo Berlina začela šele leta 1865 in se končala v aprilu 1866 z napadalno-obrambno pogodbo za tri mesece. Italija se je obvezala, da bo stopila v vojno proti Avstriji, če bo nastopila tudi Prusija. Obe državi sta se sporazumeli, da ne bosta sklepali ločenega premirja ali pa miru brez medsebojnega privoljenja. Sporazum za Italijo ni bil ugoden. Bismarck ji ni obljubil ničesar. Ni se niti obvezal, da bo napovedal Avstriji vojno, preden bodo pretekli trije meseci, in ni dal Italiji prav nobenega zagotovila za primer, če bi Avstrija prva napadla. Kjer se prepirata dva, si tretji mane roke. Tak je bil francoski cesar Napoleon III. Bil je vesel, ko sta se dve največji nemški državi pripravljali na spopad, v katerem je upal, da bosta obe ošibeli in da bo tako laže premaknil francoske meje proti doljnemu Renu. V tajnem razgovoru, ki ga je Napoleon III. imel z Bismarckom, je dal razumeti, da bo Francija ostala v sporu med Prusijo in Avstrijo nevtralna. Dobil pa je meglena zagotovila za povečanje proti Renu. Ob zagotovilu francoske nevtralnosti in italijanske pomoči sta nastopila z vojaškimi pripravami generala Roon in Moltke. Manjkala je le še iskra, ki naj zaneti požar. Za to je poskrbel Bismarck, ki se je sprl z Avstrijo pri upravi vojvodstev Schleswiga in Holsteina. Prusija je nenadoma odpovedala vzajemno pogodbo in predložila nov upravni načrt, ki je Avstrijo izključil iz uprave. Zato je Avstrija 14. junija 1866 nastopila z vojaškim posegom proti Prusiji. Prusija je čez dva dni, 16. junija, vdrla v avstrijske dežele. Bliiskovito je nastopila tudi v Hannoveru in na Bavarskem; dve armadi pa sta vdrli na Češko, kjer sta se pri Sadovi spoprijeli z avstrijsko armado, kateri je poveljeval general Benedek. 3. julija

1866 so Avstrijci doživeli pri Sadovi popolen poraz.

II. Istočasno so se vršili boji tudi v Italiji. Avstrija je že maja meseca skušala odtrgati Italijo od Prusije in ji je preko Napoleona III. ponudila Benečijo. Italija je ponudbo zavrnila, ker je hotela držati Prusiji dano besedo; na drugi strani pa se je bala, če bi Avstrija zmagala nad Prusijo, bi se potem obrnila proti Italiji. 20. junija 1866 je tudi Italija napovedala vojno Avstriji in določila, da se v treh dneh začno sovražnosti.

Toda Italija ni bila pripravljena. Njena vojska je bila šele v formaciji: brez enotnosti, brez izvežbanosti, brez zadostne opreme. Finančna štednja je

SREČKO GREGOREC

Med valovi

*Plavam k bregu,
plavam.
Ze sem blizu.
Vidim mehke travice,
Vidim drobne rožice.
Ali val za valom
me odriva
na razburkano morjé,
gorjé!*

*Val za valom
v kapljice
razprši se.
Več ne vidim travice,
več nobene rožice.
Duša moja trudna
omaguje
v dalji med valovi že.
Gorjé! ...*

*Naj priplavam na obalo!
Saj ne iščem mehke trave.
Iščem, iščem
golo skalo.*

zadela tudi vojaške proračune. Prav tako ni bilo organičnega operacijskega načrta. Med dvema načrtoma — ali napasti mogočni trdnjavski četverkot ali pa ga mirno obiti in vdreti v Benečijo ob Spodnjem Padu — ni bilo odločitve in so se lotili obeh. Vojsko so razdelili na dva dela. Enega so poslali pod poveljstvom Lamarmora proti Mincio, drugo pa pod Cialdinijem na Pad. 110.000 Italijanov razdeljenih na dve področji, proti 95.000 Avstrijcem, zbranim skupaj. Zaradi oddaljenosti med Lamarmoro in Cialdinijem in zaradi nestrpnosti obeh generalov za medsebojno podrejenost ni bilo enotnega vrhovnega poveljstva. Garibaldiju so dali na razpolago 4000 mož, da bi na Tridentinskem odrezal Avstrijcem zvezo proti Tirolski.

Vojaške operacije so se začele 23. junija. Lamarmora je moral preko Mincia in pritegniti avstrijsko armado, za katero so menili, da je zbrana za Adižo. Cialdini pa bi bil moral čez Pad proti Evganskim gričem in se tam na odprtem spoprijeti z Avstrijci. Nadvojvoda Albert, ki je poveljeval avstrijski armadi, pa je nepričakovano planil na premikajoče se divizije in tako osamil dve med Oliosi in Sv. Lucijo in dve v Villafranca, tri pa napadel pri Custozzi, jih premagal in prisilil 24. junija k umiku preko Mincia. Poraz je bil še popravljiv: dve diviziji v Villafranca in celotni armadni zbor pri Mantovi. Avstrijci, ki so sicer utrpeli težke izgube, so pričakovali protinapad, na katerega so pa zaman čakali. Italijanski vojaški poveljniki so se osebno udeležili bojev, niso pa imeli pregleda nad položajem in so na neuspeh gledali prečrno. Ukazali so umik preko Oglia in poslali vznemirjajoče vesti in zmedena povelja generalu Cialdiniju, ki je mislil na nesrečo in se umaknil proti Modeni in Bologni. Prvi del bitke, ki še ni bila odločilna, se je spremenil v priznan poraz.

Deset dni po avstrijski zmagi pri Custozzi, je Avstrija doživela težki poraz pri Sadovi in takoj sklenila umik

svoje vojske iz Italije ter po Napoleonu III. ponudila Italiji takojšnjo in brezpogojno prepustitev Benečije. Na Bismarckov nasvet je bila ponudba zavrnjena in vojna se je nadaljevala na suhem in na morju. Na suhem je italijanska armada prešla Pad, dospela do Padove in vdrla proti Furlaniji do reke Idrije (Judrio). Istočasno sta se 20. julija v Jadranskem morju spoprijeli avstrijska in italijanska mornarica. Pri otoku Visu je avstrijska mornarica pod poveljstvom Mariborčana admirala Tegethoffa uničila admiralsko ladjo »Re d'Italia« in »Palestro«; težje poškodbe pa je utrpela avstrijska ladja »Kaiser«. Italijansko brodovje se je umaknilo. Porazu pri Custozzi se je tako pridružil še poraz pri Visu.

Prusija je že 21. julija sklenila z Avstrijo premirje, ker si ni želela nakopati prevelikega sovraštva Avstrije, Franciji v korist. Dovolj je bilo, da je z vojno proti Avstriji nadaljevala Italija. Italijanska vlada pa je prav tako iskala premirje in konec vojne, da bi le obdržala zasedeno ozemlje. Bismarcku in Napoleonu pa to ni bilo po godu. Italija se je morala umakniti iz Val Sugane. 12. avgusta 1866 je bilo v Krimu sklenjeno premirje in 3. oktobra istega leta pa mir na Dunaju. Še prej pa sta Francija in Avstrija sklenili, da Avstrija odstopa Napoleonu III. Benečijo in ta jo naj takoj po miru med Italijo in Avstrijo izroči Viktorju Emanuelu II. Izročitev se je izvršila 19. oktobra 1866. Kot po vseh drugih italijanskih pridobljenih ozemljih se je vršilo ljudsko glasovanje tudi v Benečiji. Za priključitev k Italiji je v celi Benečiji glasovalo 674.426, proti pa le 69 ljudi. To je bil tudi največji uspeh vseh glasovanj, ki so se vršila ob raznih priključitvah.

Poceni pridobitev ozemlja, ki ga je Italija dobila kljub porazom pri Custozzi in pri Visu, so ji na berlinskem kongresu leta 1878 vrgli Rusi v obraz. Ko so na tem kongresu Avstriji potrdili zasedbo Bosne in Hercegovine, je hotela tudi Italija dobiti kaj zase.

Beneška Slovenija leži med srednjo Sočo in Idrijo na vzhodu ter Tilmentom in Belo na zapadu. Nekoč je bila Beneška Slovenija mnogo večja, saj je jezikovna meja tekla med Furlansko nižino in dvigajočim se svetom. Zaradi goratega sveta je Beneška Slovenija naseljena le po treh dolinah: Rezijski, Terski in Nadiški. Te doline in delno še Furlanijo so Slovenci naselili po letu 568, ko so se pomaknili za Langobardi, ki so odšli v Italijo. Z vdorom Karla Velikega v Italijo in ustanovitvijo novega rimskega cesarstva so tudi beneški Slovenci izgubili svojo neodvisnost in prešli pod Franke. Zaradi ogrskih vdorov v 9. in 10. stoletju so tudi materialno skrb nad to deželo prevzeli oglejski patriarhi. V času patriarhove oblasti do leta 1420 in tudi pozneje pod beneško republiko do leta 1797 so beneški Slovenci ohranili svojo upravno in sodno avtonomijo. Da so Benečani spoštovali posebni značaj Beneške Slovenije in jo imeli za posebno telo, drugačno kot Furlanija, nam izpričuje beneški zgodovinar Marino Sanudo, ki je leta 1483 prehodil te dežele in v potopisu zabeležil: »Et fuóra di la porta Civaldà è una acqua chiamata il Rosimian, va nel Natisone, la qual, ut dicitur, parte la Italia da la Schiavonia; ergo in fin a la fine de l'Italia son stado...« (Zunaj čedajskih vrat je voda, Rožman imenovana, ki se izliva v Nadižo in deli, kakor se pravi, Italijo od Slovenije; bil sem torej prav na koncu Italije...)

Po Napoleonovem vdoru v Italijo je Avstrija leta 1797 sklenila z njim mir v Campoformiju. S tem mirom je Benečija in z njo tudi Beneška Slovenija prešla pod Avstrijo. Avstrija je bila v Beneški Sloveniji le od 1797 do 1805, ko je zopet izbruhnila vojna z Napoleonom. Leta 1805 je Napoleon Beneško Slovenijo pridružil italijanski kraljevini do leta 1813. Po zmagi nad Napoleonom so leta 1816 Beneško Slovenijo pridružili Lombardsko-beneški kraljevini pod Avstrijo. Tako so bili beneški

Slovenci za 50 let pod Avstrijo. Toda nekdanje svoboščine so bile le še spomin na stare čase. Ko je Avstrija v dunajskem miru Beneško Slovenijo prepuстила Italiji, so beneški Slovenci v plebiscitu bili postavljeni pred izbiro: Avstrija ali Italija. Odpor do Avstrije je bil tolik, da je v Beneški Sloveniji bil oddan en sam glas za Avstrijo, vsi drugi so glasovali za Italijo, gotovo v dobri veri, da se vrača oblast nekdanje Beneške republike, ki je beneškim Slovincem priznavala stare pravice.

Toda nova Italija ni bila nekdanja Beneška republika. Po sto letih se še sicer ohranja jezik, ki pa nima mesta v šoli in v uradih. Izrivajo ga celo iz cerkve. Beneški Slovenci niso deležni niti velikih jezikovno-liturgičnih reform II. vatikanskega cerkvenega zbora.

Drš

SREČKO GREGOREC

Da le k tebi pridem

*Kaj bi begal
po trnjevi goščavi,
kaj zelišč zdravilnih
bi iskal v puščavi!
Da le k tebi pridem,
je zadosti.
Ti vse veš in znaš,
Ti zdravila vsa imaš.
Dvigneš me
s prav nizkih tal.
Golobica bela
zibljem se v dobravi.
Orel silni
dvigam se v višavi.
A še več, še več:
v naravi božji se utapljam
in s Teboj se stapljam.*

*Kot meglica bela
sem lahak,
v srcu mojem
in krog njega
mir sladak,
mir sladak.*

IZ STARIH PAPIRJEV

V arhivu didaktičnega ravnateljstva pri Sv. Ivanu v Trstu je med drugimi starimi listinami, ki se tičejo slovenskih šol v tržaški okolici pred več kot sto leti, tudi rokopis priložnostne pesmi za novo mašo na Katinari dne 4. oktobra 1835. Avtor ni podpisan. Pesem je napisana v bohoričici; objavljamo jo prepisano v gajico.

Novomašnik Matija, ki mu je ta pesem posvečena, je bil najbrž Matija Galant, rojen 25. rebruarja 1811 v Trstu. Posvečen je bil 21. septembra 1835. V začetku leta 1843 je bil kaplan pri

cerkvi S. Maria Maggiore v Trstu. Isti dan kot ta je bil sicer posvečen še en Matija, namreč Matija Braucher, doma s Kranjskega, a ni verjetno, da se pesem nanaša nanj. (Po šematizmu tržaško-koprske škofije za leto 1843)

Po obliki in vsebini skromna pesem je zanimiv izraz slovenstva in slovenskega čustvovanja na Tržaškem v času, ko je bil Prešeren že objavil velik del svojih nesmrtnih poezij. Morda je nastala pod daljnim vplivom prepornih idej, ki so prihajale iz Prešernovega in Čopovega kulturnega kroga.

Pesem
od svetle nove Maše v' Katenari 1835. 4. Octobra.
1

*O virni kristjani perpraumo serce
Deb' uredni postali, mi gnade lete,
K' nam jo skaže Bog dans skoz leta
ofer s. maše noviga Mašnika.*

2.
*Zato govorimo od časti stanu
K' ga je zvolil k' službi Bogu
Ta mašnik Mathia imenovan
ktiriga poklica vesel je kristjan.*

PESEM

od svete Maše v' Katenari 1835. 4. Octobra

1.

O virni kristjani perpraumo serce
Deb' uredni postali, mi gnade lete,
K' nam jo skaže Bog dans skoz leta
ofer s. maše noviga Mašnika.

2.

Zato govorimo od časti stanu
K' ga je zvolil k' službi Bogu,
Ta mašnik Mathia imenovan
ktiriga poklica vesel je kristjan.

3.

V' cirkvi katolški postaulen je bil
Stan duhovski deb' duše živil,
Od Iezusa samiga poslanga na suet,
Nam vučenika danga za večno živet.

4.

Kar angelam in kralam ni danu
To je mašnikam božjim izročenu,
De Iezusa samga, kličejo iz nebes,
De pride v' Sakramentu Altarja na zemlo za res.

5.

O stan imeniten pak poln dolžnost,
Zdaj vučiti, prositi, za to pa britkost,
Od sveta plačilo za trud bo
Kar se bo prestalo per sodbi težko.

6.

Glave terde bodo perše naprej
In serca kamnitne nasprotne vselej,
V' žalosti plavalo serce bo,
Kir takšne skale omečiti ne bo.

7.

Za vse to prestati kar tirja stan,
Gnado Iezusa dati obljubil je sam,
S. Duh bod vižar iz gnado svojo
K' v' britkosti podpira z božjo močjo.

8.

Kristjani spoznajmo vsi skupej
Kolk' dobrot od duhovnih imamo vselej.
Kir so na svetu na mest Boga
De rešjo od greha sgrevanga.

9.

Veseli se mati ino hvali Boga
Kir imaš Sina božjiga mašnika,
S' to gnado obdarval je tebe Bog sam,
De si srečno doučakala ta vesel dan.

10.

Za očeta in Sestro nej zdihnejo k' Bogu
V' ofru S. maše, deb' bil milostliv
Iezus daj njih dušicam če žele pomoč
Dans gnado doseči ino večno ljuč.

11.

Za srečno živeti ino biti zveličan
Duhavne častiti in v bogat si dolžan.
Kir h' tronu nam kažejo pot v' nebo
Vselej nas vižajo živet lepo.

12.

O Divica Marija nebeška Gospa
Poglej iz trona noviga mašnika.
Sprosi mu gnado nas vižat toko
De vsi pridemo enkrat v' sveto nebo.

Finis

Na Vnebohod I. 1963 se je okrog 300 Slovencev iz Porurja udeležilo romanja v Annaberg

NAŠ MOJZES

Doktor Janez Evangelist Krek je bil med Slovenci najvidnejši tvorec družbene organizacije po naukih papežkih okrožnic o družbi in državi. On je ustvaril našo stanovsko delavsko organizacijo in kmetško zadružno samopomoč, on zgradil politično demokracijo in vsemu dal krščansko socialni in kulturni program. Tako je zagrabil življenje svoje dobe, um in srce Slovencev, da so med njegovimi vrstniki in nasledniki neki posvetili velik del svojih moči in sposobnosti, da so izrisali njegovo podobo in njeno mesto v narodni zgodovini do popolnosti, v kakršni nimamo nobenega drugega socialnega in javnega delavca. Dragocen lik moža in izreden uspeh njegovih prizadevanj nam je ohranjen. Nestrokovnjak bi le kvaril, če bi skušal kaj dodajati ali popravljati.

Mož stoji sredi slovenskega življenja v zadnjem desetletju prejšnjega in v prvih letih sedanjega stoletja kot videc, ki je razumel znamenja novih razmer in potreb in jih izkoristil za nagel napredek svojega ljudstva. Zaslutil in pravilno je ocenil nastopanje novih silnic družbenega, socialnega, narodno-političnega in državnega življenja, jih presadil v naše razmere in izkoristil za napredek Slovencev. Orjaški je njegov pojav po množini in pestrosti dela, ki ga je opravil na slovenski njivi kot ustvarjavec krščanske demokracije v vseh njenih vejah: v krščanski narodni prosveti, v stanovskih združenjih, v zadružništvu za samopomoč in gospodarsko ne-

odvisnost in v politični stranki kot ljudskem sredstvu za borbeno uveljavljanje krščanskega reda v notranjem narodnem življenju ter za pravičen delež Slovencev med narodi, zlasti med sosedi.

Okrožnice svetih očetov o družbi in državi, o socialnih pravicah in dolžnostih v novih ekonomskih odnosih in razmerah so priklicale k podobnim naporom duhovnike in katoliške laike v skoro vseh narodih srednje Evrope. Da omenimo le najbližnje, se spomnimo prelata Hlinke med Slovaki, msgr. Šrameka med Čehi, dr. Luegerja na Dunaju. Nastali sta tedaj največji krščansko demokratični stranki: Centrum v Nemčiji in Partito Popolare v Italiji.

Po Krekovi zaslugi Slovenci nismo v vsem tem šele drugim sledili, ampak smo ledino orali in zgled dajali. Drugi so resda ustvarili velike nove ustanove evropskega in svetovnega pomena, Krekovo delo je ostalo v mejah slovenskih možnosti, a v izdelovanju načrtov in v polaganju temeljev krščanske demokracije in krščanskega modernega ustroja družbe je bil Krek med zaželenimi, spoštovanimi učitelji in pionirji vseh narodov takratne dvojne monarhije in še preko njenih meja je šel njegov nauk in slovenski primer.

S svojimi, za tisti čas drzno modernimi, demokratičnimi nazori je v temelju rušil absolutistično oblast monarhije, s svojimi načrti o stanovskih organizacijah in njihovih pravicah je dvigal delavske množice in kmete-male posestnike k zavesti soodgovornosti za usodo naroda in države in jih učil obvladovati težave parlamentarnega zastopstva v državnem vladanju in upravljanju avtonomnih družbenih edinic. V teku desetletja je doma izprosvetljenega ljudstva, kakor so ga oblikovali Cerkev, šola, tabori, čitalnice, knjiga in časopisi v prejšnjih desetletjih, ustvaril politično organiziran in zaveden narod, ki ve, kaj hoče, in si je osvojil usposobljenost in spretnost političnega uveljavljanja. Brez Evangelistove šole ne bi bil mogoč prelom s preteklostjo in samostojen nastop v bodočnosti leta 1918.

Čudežno silen njegov uspeh v prepričevanju, izobraževanju in vodenju ljudskih množic razni ocenjevalci pripisujejo izredni nadarjenosti, spretnosti, neugnani delavnosti in osebni privlačnosti. Vse to je dr. Krek imel v čudno obilni meri, pa se mi

vendar zdi, da nekje globlje tiči tista iskra, ki je vžgala sonce narodnega katoliškega preporoda na Slovenskem in prekalila ostro opredeljeno in strumno organizirano slovensko katoliško skupnost, ki je zagospodovala v našem javnem življenju in ga presnovala.

Videl in poslušal sem dr. Kreka samo dvakrat v življenju kot deček ljudske šole. Obakrat v Bohinjski Bistrici. Prvič je pridigal učiteljem, članom Slomškove zveze v tamkajšnji župni cerkvi, drugič pa je govoril na političnem shodu na dvorišču župnišča. V pridigi je govoril o otroku in učitelju v žaru tiste ljubezni, v kakršni je Učenik prosil: »Pustite male k meni...« Na shod me je oče vzел s seboj in mi vsakega »gospoda«, ki se je pojavil, popisal kar bolj natančno je mogel. Vem še, da je shod vodil naš župnik, kasnejši deželni poslanec Ivan Piber in da so govorili dr. Ivan Sušteršič, dr. Evgen Lampe, Josip vitez Pogačnik, ki je bil državni poslanec za naš okraj, in dr. Janez Ev. Krek. Precej kasneje se mi je posvetilo, da sem tedaj poslušal zbor najmočnejših javnih delavcev na Kranjskem. Imponiral je dr. Sušteršič kot velik gospod; možaki so kar zaživeli ob živahnem pripovedovanju in risanju gospodarskih načrtov, ki jih je stresal dr. Evgen Lampe; radi so poslušali domačega poslanca Pogačnika ali razvneli so se, v dobro voljo so prišli in srečni so bili, ko so poslušali dr. Kreka. V njegovem pripovedovanju o prizadevanjih slovenskih poslancev na Dunaju je bila fotografija slovenskega preprostega, dobrega srca, neizrečenih mnenj in sodb, težav in slutenj, ki so jih srca in glave bile polne, pa jih nikdar ni bilo ljudem mogoče preliti v pravšne besede. Dr. Krek je to zanje storil. On je govoril ljudstvu, govoril je kot da zajemlje iz njihovih duš, pa jim vrača odgovore z vprašanji, tolažbo s križi in težavami, upanje s skrbjo in vero in ljubezen. Vse je govoril iz njih in zanje.

Ves čas, kar je stal pred njimi, je bil široko nasmejan, nekam v objem razširjen v obrazu in rokah. V popis parlamentarnih prizadevanj slovenske delegacije na Dunaju je vpletal zgodbe domačega življenja, doživlja je med Čehi, Slovaki, Hrvati, Srbi, Poljaki, razprave in praske z Nemci in Madžari. Vse, kar je povedal, je dosegalo namen: krepilo je smisel za skupni nastop, za splošne narodne cilje, smisel

za potrpljenje in vztrajnost, ljubezen za duhovno junaštvo v delu za vse občestvo. Narodno politično nastopanje Slovanov v monarhiji je osvetlil kot nalogo dneva, brenknil na naravno narodno čustvovanje in pokazal na slovenske cilje z najmikavnejšim vabilom, naj vsak pritisne voz, da bomo hitreje tam vsi.

Tak je bil veliki mož med ljudmi in z njimi. Mislim, da je skrivnost njegovih uspehov v tem, da je vso svojo hudourniško prodorno naravo in umske darove vrgel v valove slovenskega življenja. Družbeno in vsako skupnosti koristno delo je opravljal kot apostolat prve in največje zapovedi. Gorečnost za Gospoda, Stvarnika in Rešenika je posvečevala ne le njegove pridige, tudi borbene govore, prepire, razpravljanja, polemike, njegova pota in zborovanja, uspehe in poraze. Ljubezen do Križanega ga je gnala, da je na Slovenskem dvignil križarsko vojsko za socialno pravico hlapca Jerneja, ljubezen do Križanega se je v njem prelivala v ljubezen do žuljavih rok in gnala vse kamne tega čudovitega stroja božjega v njegovi osebnosti.

Mnogi, ki so komaj ali pa nič niso storili, nič ustvarili, se radi spotikajo obenj. Imel je milost, da ga je tepel bič pokore že v tem življenju. Za osebni spodrslijaj, napako, zmoto je bil tepen živ in mrtev. Lik njegov pa je zato le vse bolj mogočen, bolj privlačen, bolj naš, bolj velik, bolj močan. Kdo more reči, kdaj nas bolj prime, močnejše zgrabi njegov zgled: Ali Krek, ki vodi delavce-konzumarje na Šmarno goro, jim razlaga lepote Slovenije in jih uči o sredstvih kolektivne obrambe delavskih koristi, ali Krek med bogoslovci ali med študentsko mladino na Prtovču v živahnem skiciranju bodočnosti, ali Krek na tribuni parlamenta, ko brani enako volilno pravico, zahteva socialno zaščitno zakonodajo ali slovensko srednjo šolo, ali Krek na slovenskem zboru, ko odbija napade naprednih nasprotnikov in napoveduje Vstajenje svojega ljudstva, ali pa Krek, ki po težkem delovnem dnevu in večeru na poti domov k počitku poklekne sredi noči na stopnico pred vrata cerkve Srca Jezusovega v Ljubljani in v iskreni bolečini žalovanja prosí: Gospod, odpusti mi ubogemu!

Zmagovito je vodil slovenski narod v novi čas in nove zarje.

„Tudi tam je naša kri...“

Slovenci so razkropljeni po vsej zapadni Evropi. Na Westfalsko v Nemčiji so prišli že pred prvo svetovno vojno. Med obema vojnoma je gospodarska kriza v naši domovini mnoge Slovence privedla v nizozemske, belgijske in francoske rudnike. Rojaki iz Prekmurja pa so v tem času našli zaposlitev v francoskem poljedelstvu.

Po drugi svetovni vojni so slovenske množice iskale svobode in zaščite v zapadnem svetu. Večina je hitela v čezmorske dežele; manjši del pa se je ustalil v zapadni Evropi. V zadnjih letih je tudi Švedska odprla vrata številnim beguncem. V Nemčiji pa imamo več tisoč tako zvanih sezonskih delavcev, ljudi, ki prihajajo iz domovine z rednimi potnimi listi.

*

Nastane vprašanje, kako si ti ljudje, ki so kakor kapljice v morju razkropljeni v tujem svetu, organizirajo svoje narodno, kulturno in duhovno življenje.

Tu se skrivajo težki problemi, kjer pride do izraza naša vrednost kot posamezniki in skupnost.

Ker večina Slovencev na tujem izhaja iz krščanskega okolja, je razumljivo, da krščansko izročilo igra med njimi še vedno veliko vlogo. Večji del njihove povezave in njihovega narodnega in kulturnega delovanja sloni na tem izročilu.

Izseljenski duhovnik

Moremo reči, da je glavna opora slovenskih ljudi na tujem izseljenski duhovnik. To velja predvsem za Evropo, kjer skoraj nimamo svetnih izobražencev, ki bi se podrobneje zanimali za svoje rojake.

Izseljenski duhovnik je predvsem dušni pastir. Z besedo, molitvijo in dobrim zgledom skuša svoje vernike

navajati h krepostnemu življenju ter jih voditi k Bogu. Ako pomislimo na razkropljenost in osamljenost naših rojakov in na okolje, ki je verskemu življenju tako često odtujeno, bomo razumeli težavnost njegovega poslanstva.

Področje izseljenskega duhovnika sega navadno čez več pokrajin; naši ljudje bivajo po vseh skritih kotih. Kako priti do vseh in jih duhovno dvigati? Težka zadeva!

Kjer so izseljenci vsaj kolikor toliko strnjeno naseljeni, jih duhovnik zbira k redni službi božji. To je še najlažji in najuspešnejši stik med duhovnikom in verniki.

Kako pa naj duhovnik vpliva na ostale, ki so osamljeni v tujem svetu in zato v še večji nevarnosti, da se Bogu čisto odtujijo?

Če ovce ne pridejo k pastirju, mora pastir hiteti za njimi. Tako je vsak izseljenski duhovnik obsojen na potovanje. Obiskati skuša vse, z vsemi izmenjati iskreno besedo, vsem prinesiti vsaj trohico duhovne opore in tolažbe.

Toda družin je le preveč; področja so preobširna. Malokateri duhovnik more vsaj enkrat letno obiskati sleherni ognjišče. In to je odločno premalo.

Zato je toliko večjega pomena mesečnik »Naša luč«, ki redno prihaja v večino naših domov in predstavlja na ta način živo vez med pastirjem in razkropljeno čredo.

V zapadni Evropi deluje 20 slovenskih izseljenskih duhovnikov, a so še vedno mnogi rojaki brez svojega dušnega pastirja.

Iščemo novih.

Izseljenska društva

Važen činitelj v življenju Slovencev na tujem so tudi izseljenska društva. Številne prireditve z deklamacijami,

igrami, narodnimi plesi in petjem, slovenske pisarne, knjižnice, domovi, medsebojna pomoč, skupna romanja in izleti dokazujejo, da slovenska organizirana skupnost v tujini le ni prazna beseda. Za to skupnost se poleg duhovnikov z vztrajno ljubeznijo žrtvujejo stotine naših najboljših.

Velik del svojih sil posvečajo izseljenska društva kulturnim prireditvam, katerih pomen bomo razumeli šele, če nam bodo poznane njihove naloge.

Eden prvih ciljev izseljenskih prireditev je *prenesti poezijo slovenske zemlje v tuji svet in z njo tolažiti in razveseljovati rojake*. Slovenska prireditelja na tujem bi res ne zaslužila imena »slovenska«, če nam ne bi pričarala vsaj koščka domovine.

Omenjene prireditve pa imajo tudi *vzgojno poslanstvo*. Vzgajati morajo kulturno, narodno, нравno in versko. Ob teh prireditvah bi morali rasti, rasti kot Slovenci, rasti kot kristjani in kot ljudje.

Toda tu se skriva vrsta težav. Da je kulturna in idejna vrednost nekaterih naših prireditev precej nizka, niso toliko krivi naši društveniki kot okoliščine, v katerih živijo. Ti bi potrebovali pomoč, a so osamljeni. V tujem

okolju se počutijo kot osamel vojak na bojišču. Naj se vojak še s tako vnelo bojuje, bodo vsi njegovi napori obsojeni na neuspeh, ako je zgubil stike z zaledjem, odkoder naj bi prišla pomoč.

Tako tudi moči slovenskih društvenih delavcev v zapadni Evropi niso zadostne. Potrebujejo pomoč iz zaledja.

*

Ali stvar ni tako preprosta. Naravno zaledje za naše bojovníke v izseljeni Sloveniji je Slovenija. Od tam bi morale prihajati igre, pesmi, deklamacije in drugi pripomočki.

Toda Slovenija nam v današnjih razmerah ne more pomagati. Ni svobodna. Molčati mora, molčati tudi v kulturnem pogledu.

Kaj tedaj? Ali naj katoliški izseljenci še naprej životarijo osamljeni in delajo, kakor pač znajo, dokler ne bo njihovo društveno delo zaradi kulturne, narodne in idejne slabokrvnosti popolnoma zamrlo?

To se ne sme zgoditi!

Ako smo vsaj začasno zgubili svoje naravno zaledje v domovini, *moramo mi sami v našem zamejstvu ali kjerkoli v svetu ostvariti nadomestno zaledje za slovensko delavnost na ome-*

Uprizoritve raznih iger ter pevski nastopi zberejo z vseh strani naše rojake in jim pričarajo košček domovine v tujini

Pariški igralci s prijatelji na svoji turneji v Pas-de-Calais

njenih področjih. Osnovati moramo neko središče, ki bi zbiralo, odbiralo in ustvarjalo dela tudi za slovenske kulturne večere med izseljenci v zapadni Evropi. Pri tem mislimo predvsem na sobrate na Tržaškem, Goriškem, Koroškem in v Argentini. Že prvi stiki v tej smeri so se pokazali rešilni. Tudi v tej točki namreč velja staro načelo: V slogi je moč.

Oprte na to iz naših moči ostvarjeno zaledje bo našim prireditvam tudi v težkih okoliščinah uspelo doseči tisto višino, na kateri bodo mogle zadostiti še tretji nalogi, ki je: *slovensko ime v častni luči predstavljati pred tujim svetom.*

Po naših prireditvah naj svet spozna, da smo Slovenci visoko kulturne narod, ki ve, kaj hoče, narod, ki ostaja zvest idealom tudi v dneh bridkih pre-

izkušenj in razočaranj, ko je v zasmeh postavljeno vse, kar je še včeraj bilo vsem drago in sveto.

Boj za mladino

Toda s tesnobo v srcu doživljamo, kako drug za drugim pešajo in umirajo stebri slovenskih skupnosti v zapadni Evropi. Kdo bo nadaljeval njihovo delo? Oči vseh so uprte v mladino.

Tako smo pred novim težkim problemom.

Kako je z našo mladino? Ni lahko. Človek je namreč v veliki meri otrok okolja, ki ga sestavljajo družina, šola, ulica in sploh družba. V slovenski mladini na tujem se torej križajo vplivi domovine in tujine. Kateri bo prevladal?

Slovensko pevsko in kulturno društvo »Slomšek« v Belgiji je slovesno blagoslovilo svojo zastavo

Prizor s praznovanja
1. maja 1964 slovenskih
delavcev v Oberhause-
nu v Nemčiji

Čisto jasno je, da so vplivi tujine močnejši. Otrok dolga leta presedi v tujih šolah, ki ga smotrno vzgajajo za življenje, a obenem odtujujejo vrednotam in idealom »starega sveta«. V tuji šoli otrok dobi prijatelje, ki so nova vez s tujino. Ko otrok dorašča, začne resneje misliti na prihodnost. Njegova življenjska pot bo po vsej verjetnosti tekla v tujini. Vzgaja se v tujini za tujino.

S tem se vedno bolj rahljajo vezi otrok naših izseljencev do Slovenije in tujina jim postaja domovina.

Tako pada list za listom z drevesa našega naroda. Naši starši se pri tem često počutijo kot koklja, ki je zlegla račke. Račke brezskrbno plavajo po vodi, koklja pa brez moči stoji na bregu in tesnobno gleda za njimi...

Temu pojavu se ne smemo čuditi. Naravno je namreč, da se otroci udomačijo na kraju, kjer jim potekajo brezskrbna leta. Potrebno je, da ti čim popolneje obvladajo krajevni jezik, poznajo državne zakone in ljudske običaje ter jih spoštujejo. Enako ne moremo nasprotovati temu, da mnogi od mlajših sprejmejo tuje državljanstvo.

Vse to je prav. Toda s tem še ni rečeno, da smemo pozabiti in zatajiti

svojo preteklost in prekiniti vse stike z narodom, iz katerega izhajamo. To bi bilo nenaravno. Narodnost in državljanstvo sta dva različna pojma. Otrok slovenskih staršev, ki je postal tuj državljan, je po narodnosti še vedno Slovenec. *In tega naj se ne boji javno pokazati. Kakor ima namreč tujina pravico, da jo spoštujemo, tako imamo mi pravico, da nas ona spoštuje.*

*

Dolžnosti naše mladine do tujine in do svojega naroda so torej popolnoma združljive. A drugo je vprašanje. *Kako slovensko mladino v tujini navdušiti za delo za slovenske ideale.*

Zdi se, da k temu cilju vodi ena sama pot.

Rekli smo, da je človek otrok svojega okolja.

Ta zakon moramo tudi mi upoštevati.

Ako hočemo, da bo naša mladina imela še kaj srca za to, kar nam je drago in sveto, *moramo poskrbeti, da bo ta mladina doraščala v slovenskem okolju.* Za naše otroke v izseljenstvu moramo ostvariti slovensko okolje.

Prvo in najbolj naravno okolje za otroke je družina. *Naj bo to okolje res slovensko!*

Kako v družini na tujem ostvariti slovensko okolje?

V družini naj se govori in čuti slovensko!

Iz naših domov na tujem naj diha Slovenija. Iz ureditve naših stanovanj naj odseva ljubezen do slovenske zemlje. Naša ognjišča naj bodo slovenski otočki na tujem.

V takem okolju bo prva otrokova beseda slovenska beseda in prva pesmica slovenska pesmica. Razpoloženje staršev in vzdušje doma bosta rodila odgovarjajoč odmev v otrokovi duševnosti. Iz majhnega kričaća bo začel rasti pravi Slovenec.

V Argentini, Severni Ameriki in Kanadi priskoči staršem na pomoč slovenska šola. V zapadni Evropi smo mogli to malokje uresničiti. Ljudje so preveč razkropljeni in tudi učnih moči ni, ker duhovnik ne zmore vsega.

Zelo koristni bi bili posebni učbeniki slovenskega jezika za mladino, ki obiskuje francoske, nizozemske, nemške in angleške šole.

Naša društva na splošno posvečajo mladini premalo pažnje. Kjer pa so imela srečno misel ustanoviti mladinske krožke, so ti rodili lepe uspehe.

*

Izseljena Slovenija ima, kot smo videli, v zapadni Evropi opravka s šte-

vilnimi težavami. Kje pa jih ni?! In težave so zato tu, da jih premagamo. Mnoge smo že premagali, ostale pa še bomo.

V-ko.

KAREL MAUSER

Razpadajoča hiša

S slepimi okni

joka za otroškim vriščem,
za tihimi besedami moža in žene,
za šepetom bezga in vonjem melise.

Ze zdavnaj je ostala sama,
vrata je vrgel iz tečajev veter,
ki je nanosil v sadovnjak seme
robide in belega trna.

V pozni pomladi samo rumene glavice regrata
še tolažijo samoto udrte strehe.
Bele, puhaste glavice v vetru najdejo zavetje
na trhljih tleh zapuščenih sob.

Nekoč se bo vihar usmilil njenega ječanja
in ugasnil jok slepih oken.
Neko pomlad bodo rumene glavice regrata
v usmiljenju pognale
tudi med ruševinami njene sreče.

Tudi v Melunu na Francoskem je lepo število Slovencev

Spominske obletnice

Škofjeloški rokopis

(500-letnica nastanka)

Znano je, da je izšla prva slovenska tiskana knjiga leta 1551, toda slovenska beseda je bila zapisana že mnogo prej v raznih rokopisnih listinah. Najstarejši so **bržižinski spomeniki**, ki obsegajo dve splošni izpovedi ter pridigo o grehu in pokori. Nastali so med leti 972 in 1039, verjetno za življenja brižinskega škofa Abrahama (umrl 994), po vsaj sto let starejših obrazcih. Drugi spomenik pa ima še to posebnost, da je nastal pod vplivom stare cerkvene slovanske književnosti svetih bratov Cirila in Metoda.

Poleg brižinskih spomenikov so se iz prve dobe ohranili samo še nekateri zapisi, v katerih so slovenska osebna imena. Najdemo jih v **čedadskem evangeliju**, v **bratovski knjigi šentpeterskega samostana** v Salzburgu in v **sekovski bratovski knjigi**. Do leta 1000 so v teh listinah samo domača imena, nato se pojavijo tudi nemška, od 13. stoletja dalje pa se začno uveljavljati krščanska imena, ki do 15. stoletja popolnoma izpodrinejo domača slovanska imena.

Okrog 1362 je nastal **celovski rokopis**, ki obsega očenaš, češčenomarijo in apostolsko vero. Iz začetka 15. stoletja pa je **stiški rokopis**: molitev pred pridigo in Češčena bodi kraljica; nekoliko pozneje je nekdo dodal še prvo kitico slovenske ljudske cerkvene pesmi Naš gospod je od smrti vstal ter obrazec za skupno splošno izpoved. Skoro iz istega časa je **čedadski rokopis**, ki vsebuje seznam ustanovnih maš Marijine bratovščine v Gorenji Črneji (med torskimi Slovenci). Z istega področja je **videmski rokopis**, v katerem so zapisani slovenski števniki (od »edem« do »štirideset ino dva«, stotice od 100 do 500 in tisočice).

Zadnji je **škofjeloški rokopis** iz leta 1466, torej izpred 500 let. V nemškem horoskopu (prerokovanju o človeškem značaju po rojstnem mesecu) so zapisana tudi slovenska imena za mesece. Tedaj so Slovenci mesece imenovali takole: prosinec, sečan, sušec, mali traven, veliki traven, bobov cvet, mali srpan, veliki srpan, poberuh, listognoj, kozoprsk, gruden. Rokopis je napisal neki Martin iz Loke, danes pa ga hranijo na Dunaju.

Žiga Herberstein

(400-letnica smrti)

Žiga Herberstein je bil znamenit avstrijski diplomat in zgodovinar XVI. stoletja. Izvira iz družine štajerskih plemičev, ki so izpričani vsaj že v XII. stoletju in so imeli celo vrsto gradov po Slovenskem, npr. Vipava (od 1470), mariborski gornji grad, Ormož, Ptuj idr. Žigov oče Lenart je bil stotnik v Postojni ter je porazil uporne kmete leta 1515 pri Vuzenici, pri Celju in na Dolenjskem, mati Barbara je bila sestra znamenitega roparskega viteza Erazma Predjamskega.

Žiga Herberstein se je rodil 23. avgusta 1486 v Vipavi, šolal se je najprej doma, nato pri sorodniku Wilhelmu Walzerju, proštu v Krškem na Koroškem, od 1497 pa na Dunaju, najprej na mestni šoli, potem na univerzi, kjer je dosegel bakalavreat; nato se je vrnil 1506 v Vipavo. Vojskoval se je z Ogrji in dvakrat z Benečani ter se tako odlikoval, da ga je cesar Maksimilijan 1514 povišal v viteški stan in ga imenoval za dvornega svetnika. Odslej je bil v službi cesarja, ki ga je uporabljal za svojega odposlanca v težavnih in kočljivih diplomatskih pogajanjih, v letih 1516 do 1553. Tako je bil na Danskem, v Švici, v Barceloni, na Češkem,

Ogrskem, v Italiji, štirinajstkrat na Poljskem, na Turškem in dvakrat v Rusiji. Na teh potovanjih ga je navadno spremljal rojak Luka iz Dobropolja na Dolenjskem, ki je bil profesor na dunajski univerzi.

Izmed vseh Herbersteinovih potovanj sta najvažnejši obe potovanji v Rusijo. Prvič je odšel tja leta 1516 in se vrnil po dveh letih. Tudi drugo potovanje je trajalo dve leti (1526-27) in je imelo poleg diplomatske naloge še cesarjevo posebno naročilo naj proučuje verske razmere na Ruskem in zbira ruske cerkvene knjige. Na teh potovanjih mu je veliko koristilo znanje slovenščine, ki se je naučil že kot otrok v Vipavi, kakor piše sam v svoji avtobiografiji. Se posebej poudarja, da mu je slovenščina mnogo koristila na turškem dvoru in v Rusiji. Njegov prvi življenjepisec Petrus Paganus pa naravnost pravi, da je bila slovenščina njegov materin jezik: »Sclavonica lingua, quae illi materna fuit...« (Dunaj 1558).

Žiga Herberstein je temeljito preštudiral rusko zgodovino, kulturne, politične, verske in socialne razmere in o vsem tem napisal obširno knjigo v latinščini pod naslovom **Rerum Moscoviticarum commentarii**. Izšla je na Dunaju 1549 in pozneje še desetkrat; prevedli so jo v italijanščino in češčino (3 izdaje); sam pa je že dve leti pred latinsko izdajo oskrbel nemško, ki so jo pozneje še osemkrat ponatisnili. V slovenščino so knjigo prevedli šele po zadnji vojni.

S to knjigo je Herberstein Evropi odkril Rusijo, ki je bila do tedaj skrivnostna in nedostopna dežela, razdeljena v celo vrsto kneževin, ki so se med seboj vojskovale. Obiskal je strahotne ruske ječe, čudovite cerkvene svečanosti, a tudi preproste kočje podložnikov, ki so ga sprejemali s pravo slovansko gostoljubnostjo. Vse to je opisal z znanjem tolerantnega kozmopolita in takó zgodovinsko zanesljivo, da so številni dokumenti, ki jih je vpletel v spis, še danes važni znanstveni viri. Odkril je jezikovno in krvno sorodnost vseh Slo-

vanov, kar so po njem začeli ponavljati in študirati vsi slovanski zgodovinarji in jezikoslovci. Pri nas je Herbersteina omenil Adam Bohorič v svoji slovnici (Zimske urice, 1584).

Žiga Herberstein je govoril sedem jezikov, a tudi telesno ga je narava bogato obdarila: bil je lep, močan, spreten diplomat, plemiško olikan in strpen. Umrl je 28. marca 1566 na Dunaju.

Anton Žakelj - Rodoljub Ledinski

(150-letnica rojstva)

Anton Žakelj, ki se je podpisoval kot Rodoljub Ledinski, je bil znan nabiravec narodnih pesmi. Rodil se je 1816 v Ledinah pri Žireh; gimnazijo je študiral v Karlovcu in Novem mestu, licej in bogoslovje v Ljubljani. Postal je duhovnik, služboval v različnih krajih in umrl 1868 pri Sv. Duhu nad Leskovicem.

Žakelj je začel kulturno delo v bogoslovju, ko si je dopisoval s Stankom Vrazom, znanim ilircem. Pod njegovim vplivom je začel nabirati narodne pesmi in zapisal nekatere najlepše, kot so: **Mlada Breda**, **Mlada Zora**, **Spanjščice** idr. Priobčil jih je v VI zvezku Kranjske Čbelice in v Novicah. Po zgledu tedanjih pesnikov je hotel dati Slovincem ep, zato je zložil daljšo epsko pesnitev **Vilkovo**; spada med njegova najboljša dela, vendar ni uspela. Ostale pesmi so večinoma premišljujoče vsebine (**Pesem o setvi**, **Zaničevavcem petja**); med njimi je tudi nekaj sonetov, ki kažejo Prešernov vpliv.

Leto 1866

Na političnem polju je prineslo leto 1866 Slovincem precej razočaranj. Ko je prišel julija prejšnjega leta na vladno krmilo Belcredi, je skušal urediti Avstrijo na federalistični podlagi. Razdelila naj bi se na pet samostojnih pokrajin (pentarihija): na Avstrijo, Češko, Poljsko, Madžarsko in Južnoslovansko. Da bi Slovencev razmere ne prehitetele, so se politiki septembra zbrali v Mariboru in sestavili mariborski program,

v katerem so zahtevali združitev slovenskih pokrajin v posebno upravno enoto.

Toda že februarja 1866 je prišlo prvo razočaranje, ko je kranjski deželni zbor v Ljubljani odklonil pouk v slovenščini. K tej seji je prinesel poslanec Anton Auersperg v robcu dve slovenski učni knjigi in ironično zaklical: »Omnia mea mecum porto.« (Vse svoje nosim s seboj.) Misлил je na slovenske šolske knjige, nemški časopisi pa so pisali, da je prinesel vso slovensko literaturo v žepnem robcu.

Vse slovenske politične načrte pa je podrla vojna, ki je izbruhnila junija 1866 med Avstrijo na eni strani ter Prusijo in Italijo na drugi. Avstrija je sicer zmagala pri Custozzi (primerjaj Aškerc: Mejnik) in Visu, toda pri Sadovi na Češkem je bila odločilno poražena. V miru v Pragi je izgubila Schleswig-Holstein in vodstvo v nemških državah, v dunajskem miru pa Benečijo, ki jo je dobila Italija. Belcredi je moral zaradi poraza odstopiti, novi ministrski predsednik Beust pa se je pogodil z Madžari, sklenil z njimi naslednje leto pogodbo in Avstrija je razpadla v Avstro-ogrsko monarhijo. Nemški in nemadžarski narodi so bili izpostavljeni še večjemu pritisku in raznarodovanju.

Bolje se je leta 1866 godilo Slovencem na kulturnem polju. Morda najvažnejši dogodek je odkritje pesnika Franceta Prešerna. S pesnikovo telesno smrtjo je umrlo tudi zanimanje za njegove pesmi, le redki izobraženci so poznali njihovo vrednost. Ko je prišel v jeseni 1865 na Dunaj Josip Jurčič, se je začel družiti s Stritarjem, literarno tedaj najbolj razgledanim Slovencem. Večkrat sta se pogovarjala o Prešernu in Stritar je Jurčiču odkrival pesnikove lepote in obžaloval, da ga Slovenci tako zapostavljajo. Podjetni Jurčič se je takoj odločil, da bi s Stritarjem izdala Prešernove Poezije. Začel je Stritarja nagovarjati, da bi napisal pesnikov življenjepis in razlago pesmi, in ta mu je obljubil, kakor kaže Jurčičev dnevnik z dne 18. februarja 1866.

Že naslednjega dne je Jurčič tožil v Slovenskem glasniku, da Slovenci Prešerna premalo beremo in že toliko let zaman čakamo njegovega življenjepisa. V naslednjih dneh sta se Jurčič in Stritar natančneje dogovorila o nameri: izdala bosta tudi druga slovenska dela; zbirka se bo imenovala po Stritarjevemu nasvetu Klasje z domačega polja; podpisana bosta oba, Jurčič na prvem mestu; izdajanje bo prevzel ljubljanski knjigarnar O. Wagner.

SRECKO GREGOREC

Božji mož

*Breg v soncu božjem
Grozd pri grozdu, grozd.
In trte okopava roka živa,
trude svoje vanje vliwa.
Grozdi debelijo se,
blišče prijazno,
v žarkih gorkih
se zlaté.*

*Most
se vzpenja
čudovit, neviden
tam,
kjer je pri grozdu grozd.
Mož
po njem se dviga,
božji mož,
tja nad oblake.
Svet mu prazna briga.*

*Skrivnost.
Iz grozdov godnih
si izvablja
čudežno pijačo,
tajno,
božjo,
ki kaplja
iz tajinstvenih oblakov
na zemljó
vsem, ki ljubeče
jo dvigajo,
pijó.*

Dne 1. aprila je Jurčič v Slovenskem glasniku razložil javnosti, kakšne bodo nove izdaje. Med drugim je zapisal: »Prvi snopek, ki pride že v nekoliko dneh na svetlo, bo obsegal Prešernov življenjepis, njegovo podobo, po stari izvirni sliki litografirano, uvoden spis "o Prešernovih pesmih" in en del njegovih poezij. V dveh naslednjih snopičih se bodo izdale vse druge poezije tega pesnika, med katerimi jih je več, ki se ne nahajajo v njegovi zbirki...«

O velikonočnih počitnicah je pridobil Jurčič Frana Levstika za korektorja. Ta je prošnjo uslišal, a je popravil tudi Prešernove pesmi, da je vzbudil oster odpor Novic. V začetku avgusta je izšel zadnji snopič in tako so Slovenci dokončno odkrili in spoznali svojega največjega pesnika. Stritarjev uvod je bil po Levstikovih besedah »epohalno delo«: prvič je podal dovolj izčrpno vse Prešernovo življenje in približal bravcem njegove pesmi, ki so si odslej začele naglo utirati pot med občinstvo.

Josip Jurčič je leta 1866 dosegel višek svojega ustvarjanja: tedaj je izšel prvi njegov in sploh slovenski roman **Deseti brat**, o katerem ni treba govoriti, ker ga pozna vsak otrok. V njem je ustvaril vrsto nepozabnih prizorov iz kmečkega in grajskega življenja in značilnih junakov, kot so: Kr-

javelj, deseti brat Martinek Spak, stric Dolef, Kvas, Manica idr. Drugo njegovo delo je **Kloštrski žolnir**, ki pripoveduje o ljubezni med preprostim slovenskim dekletom in tujim inženirjem, kar povzroči dve nasilni smrti. Tretje delo je **Grad Rojinje** o nezvesti ženi, četrto **Hči mestnega sodnika**, novela o hčeri ljubljanskega sodnika in italijanskem plemiču, ki jo ugrabi in ubije, a pade tudi sam. Peto Jurčičevo delo tega leta je **Golida**, zajeta iz dobe francoske Ilirije. Vse to je napisal v najtežjih razmerah, saj je 31. avgusta pisal Levcu: »Pusto je na svetu. Tako življenje ni življenje... povem ti, da so trenutki v mojem času, ki jih sam Bog pozna, ki tero človeka in ga vendar nečejo potreti.«

Fran Levstik je bil leta 1866 vsestransko zaposlen. V začetku leta je prevzel delo za **Wolfov slovensko-nemški slovar**, ki ga je začel sestavljati že Blaž Kumerdej v dobi razsvetljenstva. Kanonik Pogačar, predsednik slovarskega odbora, je preskrbel Levstiku v svoji hiši sobo in mesečno plačo in ta se je z vso vnemo in temeljitostjo lotil dela. Hotel je zbrati slovenski besedni zaklad ter ga očistiti vsega popačenega in okrnjenega. Izhodišče mu je bil živi slovenski govor, ki ga je hotel osvoboditi vseh tujih primesi; zato si je postavil načelo: Vse, kar je tujega v pisni in govorni, mora iz knjižnega jezika! Poleg slovenskih rokopisnih slovarjev in drugih knjig je izpisal v poldrugem letu 34.580 strani najrazličnejših slovarjev in knjig ter pri vsaki besedi mrzlično iskal njen izvor. Kljub pridnosti pa je slovar le počasi napredoval, zato so njegovi politični nasprotniki dosegli, da je škof Vidmar novembra 1868 slovarski odbor razpustil; Levstik je tako izgubil službo.

Februarja 1866 je izšlo znamenito Levstikovo jezikoslovno delo: **Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen - Slovenski jezik po njegovih besednih vrstah**. Knjiga je praktičen posnetek iz znanstvene slovnice, ki jo je nameraval napisati.

Istega leta je začel pripravljati usta-

KAREL MAUSER

Dež

Vedno sem ljubil
njegovo klicanje v noči,
podobno glasu grlice,
ki prisluškuje šumotu kril nad seboj.

V njegovem klicanju
sem čutil strast klitja semen
in blažen napor rožnatih popkov,
ki se neslišno odpirajo.

Ljubim njegovo klicanje v noči,
lovim ga v dlani kakor otroci.

novitev Dramatičnega društva, pisal satire v rokopisni list Brencelj, ki ga je izdajal Južni sokol, in politične članke v Einspielerjevega Slovenca v Celovcu. Za nadaljnje zvezke Jurčič-Stritarjevega Klasja je začel pripravljati Vodnikove spise, ki mu jih je aprila izročil Kastelic. Tudi svoje pesmi je začel vnovič urejati in jih je prodal založniku Wagnerju za 300 goldinarjev. Doživel pa je zadoščenje, da so prišle marca tega leta iz zapore njegove Pesmi iz leta 1854. Zaradi njih je moral ob izidu zapustiti semenišče v Olomucu, v Ljubljani pa so dosegli, da so pesmi pobrali v šoli dijakom, vso zalogo pri založniku Blazniku pa dali pod zaporo.

Janez Cigler je 1866 zaključil svojo pisateljsko pot, ki jo je 1836 tako uspešno začel s prvo slovensko povestjo **Sreča v nesreči**. Izdal je povest **Kortonica, koroška deklica**, ki pa je šibka in posneta po nemški predlogi.

Miroslav Vilhar je začel v dobi čitalnic pisati igre in v letih 1865-66 jih je izdal šest v samostojnih knjižicah v Ljubljani; tri so izvirne, tri prevedene iz nemščine.

Janez Bleiweis je urejal Novice in pisal vanje strokovne in druge članke. Leta 1866 je s Svetčevo pomočjo v dolgi kritiki raztrgal Stritarjev uvod v Prešernove Poezije in prijel Levstika zaradi popravljanja Prešernovih pesmi. Tedaj je bil še vedno prepričan, da je pesem **Slovenija cesarju Ferdinandu** Jovana Vesela Koseskega »najveličastnejša pesem v mislih in jeziku, ki jo ima slovstvo slovensko« (Novice 1866, str. 5). Izdal je svoj govor, ki ga je imel 1866 v kranjskem deželnem zboru o uporabi slovenščine v osnovnih šolah. V Novicah je zagovarjal združitev Slovencev v samostojno notranjeavstrijsko skupino — načelo, ki so ga pod njegovim predstvom prejšnje leto sprejeli slovenski politiki v Mariboru, vendar je dostavljaj, da je pravica narodnosti močnejša kakor stara zgodovina (Novice 1866, št. 33).

Janez Trdina so 1866 na Reki odpustili iz službe in naselil se je v Bršljinu pri Novem mestu. Tedaj je

Slovenska Matica izdala njegovo abiturientsko **Zgodovino slovenskega naroda**, v Novicah pa je izšla njegova razprava **Sedemletna vojska**.

Janko Kersnik je tega leta priobčil svojo prvo pesem **Gomila** v Slovenskem Glasniku.

Simon Gregorčič je leta 1866 malo ustvarjal, vendar je v Zgodnji Danici priobčil svoj edini sonet z akrostihom **Daritev**, ki ga je zložil prijatelju Francu Smrekarju za novo mašo.

Mohorjeva družba je imela 3963 udov, ki so bili takole porazdeljeni po škofijah: goriška 704, krška 769, lavantinska 1128, ljubljanska 1162, tržaško-koprska 158, od drugod 42. Izdala je šest knjig: Koledarček; dr. J. Rogač: Življenje svetnikov in svetnic božjih; Janez Cigler: Kortonica, koroška deklica; Anton Lesar: Prilike patra Bonaventure; Slovenske večernice 13. in 14. zvezek. Vse te knjige skupaj so imele 712 strani. Družbo so stale 4166,74 gold.; dobička pa je družba imela 41,68 gold.

Slovenska Matica je izdala za leto 1866 štiri knjige: Janez Trdina: Zgodovina slovenskega naroda; Narodni koledar in letopis Matice Slovenske; po spisu Jožefa Erbena: Vojvodstvo Koroško v zemljepisnem, statističnem in zgodovinskem spregledu; isti: Vojvodstvo Kranjsko v zemljepisnem, statističnem in zgodovinskem spregledu. Vseh strani je bilo 479, izvodov od 1500 do 2000.

Časopisi so tedaj izhajali naslednji: Bleiweisove Novice (od 1843), Jeranova Zgodnja Danica (od 1849), Einspielerjev Slovenec (Celovec 1865-67), revija Slovenski Glasnik (Anton Janežič v Celovcu, 1858-68).

Fran Levec

(50-letnica smrti)

Fran Levec je bil pesnik, pisatelj, literarni zgodovinar, urednik in šolnik, voditelj slovenske književnosti od 1881 do 1890. Rodil se je 1846 na Ježici pri Ljubljani, dovršil v Ljubljani gimnazijo, na Dunaju pa slavistiko, germani-

stiko, zgodovino in zemljepis. Profer-sko službo je nastopil 1871 v Gorici, kjer pa je ostal le dve leti; nato je bil 28 let profesor na ljubljanski realki, od 1901 ravnatelj obeh učiteljskih v Ljubljani, deželni nadzornik za osnovne šole na Kranjskem, dvorni svetnik; leta 1915 je stopil v pokoj. Umrli je v Ljubljani 1916.

Pesniti je začel že v gimnaziji lirske in epske pesmi, v katerih je kazal veliko nadarjenosti, a je ni razvil, ker se je že 1870 poslovil od pesništva. Janežič je njegove pesmi rad tiskal v Slovenskem Glasniku, a tudi Stritar jih je sprejemal v Zvon.

Na Dunaju je prišel pod močan Stritarjev in Jurčičev vpliv in zlasti z Jurčičem sta ostala vse življenje iskrena prijatelja. Že tedaj se je začel vedno bolj usmerjati v literarno zgodovino in si v njej pridobil tak ugled, da ob ustanovitvi Ljubljanskega zvana 1881 ni

bilo nobenega dvoma, da mora postati Levec njegov urednik. In tako je deset let vodil Zvon in ustvaril iz njega moderno revijo. Kot urednik je odkril Aškerc in ga vodil na njegovi epski poti. Brez Levca bi Aškerc ne bil postal naš največji epski pesnik. Vodil je Gregorčiča, katerega je proglasil za goriškega slavčka, njegovo prvo knjigo Poezij pa za zlato knjigo. V leposlovju se je naslanjal na Jurčiča, Tavčarja in Kersnika, kateremu je bil v 6. gimnaziji domači učitelj in ga je iz nemškega pesnika spreobrnil v slovenskega. Iz zatišja je privabil Trdino in Mencingerja, vpeljal pa Detelo, Hinka Dolenca, Stareta in vrsto drugih.

Ker je Levec osebno dobro poznal vse tedanje kulturne delavce, so njegovi nekrologi in spomini nanje neprecenljive literarne vrednosti, zlasti spomini na Jurčiča, Kersnika, Levstika, Bleiweisa idr. Napisal je nad 55 življenjepisov različnih kulturnih delavcev, toda središče njegovega zanimanja je bil Prešeren, o katerem je zapisal vrsto novih odkritij, zbiral pa tudi tiskano in pisano gradivo o njem. Danes je to v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani; mestnemu arhivu pa je prepustil svojo obsežno korespondenco.

Ko je Levec zapustil Zvon, se je ves posvetil Slovenski Matici, kateri je bil odbornik, podpredsednik, predsednik in 20 let načelnik književnega odseka. SM je dvignil v moderno znanstveno-literarno založbo in dosegel, da je izdala veliko znanstvenih in leposlovnih del starejših in mlajših avtorjev.

Poleg vsega tega je Levec izdal Jurčičeve zbrane spise v 11 zvezkih, 5 zvezkov Levstikovih zbranih spisov, Erjavčeve spise, Valjavčeve Poezije, Slovenski pravopis, brošuro Pravda o slovenskem šestomeru in še toliko drugega, da vse sploh še ni ocenjeno. Leta 1965 se je Slovenska Matica oddolžila Levcu s tem, da je izdala izbor njegovega dela pod naslovom: **Eseji, študije, potopisi**. Knjigi je napisal izčrpen uvod urednik France Bernik in prvič Slovencem obširno predstavil tega zanimivega, delavnega in zaslužnega kulturnega delavca.

YL KNOTTS

Jaz ljubim skrivnost

*Jaz ljubim vse, kar je skrivnost,
v kar duh ko stezosledec vdira
in vedno znova se odpira
pred njim neznana globokost.*

*Jaz ljubim hrum in boj valov,
ki jih brezmejnost oceana
pod križnim ognjem vetrov gnana
razmeta v stene skal, robov.*

*Jaz ljubim rahli šum dežja,
ko pada na drevesa, pota
kot sladka pesem v dno srca.*

*Jaz ljubim vse, kar je skrivnost ...
In Ti si večna ... Ti boš dota
neskončna duhu v plen, v sladkost ...*

STAVKOKAZI

Večerja je minila; ni bila nič posebnega, ali razpoloženje v kuhinji je bilo polno pričakovanja. In ko je radio med poročili ob koncu dneva naznanil, da je minister tisti popoldan še enkrat sprejel predstavnike vseh štirih — ali kolikor jih je — sindikalnih organizacij ter z njimi pretresel razna vprašanja, pa razgovor navzlic ljubeznivosti ni privedel do sporazuma, zavoljo česar bo vse, kar plačuje država, opolnoči stopilo v štiriindvajseturno stavko, je tisti moj fant, ki zmeraj le sentimentalne pevce posluša, poskočil s stola in žarečih oči napovedal:

»Jutri bomo spali ko svinje!«

Osupnil sem ob nenavadnem in dokaj vulgarnem prislovnem določilu primere, a se v hipu zavedel, da govori v svojem in v imenu svojih bratov, nikakor pa ne v mojem. Jaz pač ne bom spal — jaz sem suplent — jaz ne smem stavkati! Mukoma sem otroke spravil v posteljo — srečne otroke, ki se jim bo noč podaljšala globoko v beli dan, medtem ko se bom jaz stresel ob šestih in bo vame srepelo samo magnezijsko oko Junghanse s svojo strupeno, brezprizivno budnico.

Drugo jutro ni bilo težko dobiti prostor v tramvaju. Hlad je vladal po vozilu: nikjer živžava obojespolne narodove bodočnosti, nikjer odličnjakinj (ali zamudnic?) z odprtimi zvezki in knjigami na kolenih. Ob koncu vožnje sem samogibno segel po aktovki v mreži nad sabo ter se po vsakdanji, do koraka preračunani poti ob morju odpravil proti šoli.

Dospel sem na cilj v sladkem upanju, da bo vsa mladina — ker ni v suplentskem položaju — ostala doma in tako izpričala solidarnost s svojimi učitelji. V zbornici sem našel že dva kolega: in spogledali smo se z nasmehom iz zadrege — vsi trije oočaljeni, z visokim čelom, z gubami po obrazu — isti trije, ki smo se tam prvič srečali že pred dvajsetimi leti... na tistem plamenečem začetku... onadva z zmagovitega brega, jaz s poraženega... a zdaj vsi pod isto palico.

Bili smo sami trije in smo ugibali, ali bo sploh kaj s poukom. Nekaj šuma je že bilo po hodniku, pa smo se tolažili, da bo tiste navdušence pognala ven praznina razredov. Tedaj je stopil v zbornico ravnatelj.

Zapravljen
grunt

*Rosa, rosa,
rosica,
vzela jo je
sapica.*

*Ptica pevka,
ptičica
v temnem gozdu
je zašla.*

*Njiva, njiva,
njivica,
zapuščena
revica!*

*Sel v tovarno
gospodar,
reven tam je
kot nikdar.*

*Bil poprej je
svoj gospod,
zdaj je vezan
vseposvod.*

*Vsa družina
tudi šla
je v tovarno
žalostna.*

*Njiva, njiva,
njivica,
zapuščena
revica!*

*Grunt je lepi
padel v nič,
v grmu suhem
čivka ptič.*

Štirostoletnica smrti blažene Hozane iz Kotora

Letos poteka četrta stoletnica, odkar je umrla bl. Hozana Katorska, pastirica in potem skrita redovnica, ki kakor luč sveti jugoslovanskim narodom zaradi svoje svetosti. Jugoslovanski škofje so zato poslali katoličanom svoje države posebno pastirsko pismo, da to sveto dekle tudi današnjim dekletom in ženam daruje od svojega duhovnega bogastva. Zlasti njim je lahko svetel vzor življenja in dela, ker jim kaže pot kako ceniti in varovati svoje žensko dostojanstvo, kako vršiti poklic ženske in kristjanke v današnjem svetu.

Bl. Hozana je bila rojena 25. novembra 1493 v vasi Keleze kakih 16 km daleč od Cetinja, nekdanje prestolnice Črne gore. Prikazala se je kot list v Crni gori — tako pravijo škofje —, razcvela se je in razširjala vonj svoje svetosti čez hribe in doline. Oblikovala je svoje življenje po preblaženi Devici Mariji, katero je izredno ljubila.

Bila je čisto preprostega rodu. Izročilo še danes kaže borno kočjo v njeni rojstni vasi, kjer se je Hozana rodila. Ko je nekoliko dorasla, je pasla ovce, opravljala službo dekleta in bila pravi cvet žive vere in vseh krščanskih kreposti. V svoji vasi je bila pastirica, pozneje pa je šla v Kotor, kjer je bila za deklo v plemiški družini Buča.

Ko je nekoč poslušala v stolni cerkvi sv. Trifona pridigo, je začutila, da jo Bog kliče v redovniški stan. Odzvala se je in po-

»Jaz imam od današnje stavke samo to, da sem moral vstati že ob sedmih,« se je nasmehnil. »No, zaradi statistike moram vedeti — ker bom pač moral sporočiti naprej — kako je s stavko na naši šoli. Kolega Lamut, izjaviti morate, ali stavkate ali ne.«

»Izjavljam, da kot suplent ne stavkam. In da res ne stavkam, je najboljši dokaz ta, da sem prišel v šolo četrte ure pred začetkom pouka — tako ko vsak dan.«

»Pa vi, kolega Ukmar?«

Z nizkim glasom je ogovorjeni dejal: »Jaz ne stavkam. Sram me je, ali ta moja sramota naj pade na konzule.«

Ravnatelj je vsrkal zrak med zobmi kakor vselej, kadar se je premagoval ali pa je hotel spregovoriti kaj tehtnega. Pogledal je mene.

»In vi, kolega Štefanič, ali stavkate ali ne?«

»Ne stavkam. Država mi izkazuje dobroto, saj mi vsako jesen podaljša suplentstvo — ne smem ji biti nehvaležen, ne smem je puščati na cedilu, kadar je v stiski. Prišel sem, da učim. Upam, da so tudi učenci prišli v polnem številu.«

Ravnatelj je pogledal na uro in povedal:

»V dveh razredih lahko pričnemo reden pouk, tiste redke iz ostalih razredov pa pošljem domov. Vsak čas bo pozvonilo.«

Odšel je iz zbornice. Ukmar in jaz sva segla po razrednicah, Lamut pa je s pripombo, da ostane v zbornici za rezervo, pod lučjo razgrnil časnik, odložil očala in nama čestital, ker nisva prišla zastonj v šolo.

Sedel sem za kateder in premišljeval, kaj naj vpišem v prvi predalček tistega dneva. Četrtna učencev je pokazala solidarnost s profesorji — vpišal sem najprej nje: ne vem, ali zato, da bodo kaznovani ali da bodo pohvaljeni. Čutil sem, da me navzoče tri četrtnine gledajo kot nadlego, češ če tebe ne bi bilo, bi šli mi lepo domov. Vračal sem jim v mislih: da ni vas tu, bi jaz v zbornici Lamutu delal družbo in se mi ne bi bilo treba poniževati pred mladino, ne bi čutil iz vseh oči istega očitka: »Stavkokaz!«

Vročina mi je plala iz obraza in nisem vedel, s čim naj začnem. Zdelo se mi je, da bi si sam zmanjševal čast, ako bi učencem pravil, kakšen je položaj suplenta v državi: da je takoj odpuščen, ako zaradi bolezni ali družinskih zadržkov ali česa drugega ne pride v šolo; da sicer ostane v službi, ako ga lahko nadomestijo kolegi, ali da izostanek ne sme biti daljši ko šest dni, oziroma se izostanek v šolskem letu ne sme nabrati več ko za šest dni; odpuščenemu se seveda takoj ustavi plača in tudi bolniško zavarovanje začne dogorevati... po šestih

mesecih je od njega le še kupček pepela — in Bog ostane tedaj edina tolažba, zakaj pomoč bližnjega je grenka. Učenec sme — in tudi mora — ostati doma, če ga trese mrzlica; suplenta to ne sme zadrževati, tudi če »ex cathedra« ves razred okuži z influenco.

Ne vem, ali sem navzočim povedal vse to (v lastno opravičilo) ali nisem; in če sem jim, sem gotovo navedel tudi revijo, nje letnik, številko in stran, kjer to — in še marsikaj drugega — lahko sami berejo. Tudi ne vem, ali sem poudaril — v razredu smo tisti čas končavali Cankarja — da je po *Hlapcu Jerneju* in *Šimnu Sirotniku* bilo že dvoje svetovnih vojn in cela vrsta revolucij, da so mnogi kralji odromali v begunstvo, a njih prestoli v muzej: da pa je stalnih profesorjev v naši državi manj ko četrtina, kar daje temu stanu precej dvomljiv ugled.

Končno nas je sluga z zvoncem iztrgal iz vnetega ponavljanja odvisnikov. V zbornici sem našel Lamuta, ki je zehal in se pretegoval kakor maček po uri spanja: časnik je bil prežvečen.

Pokončni Ukmar je odložil razrednico, si prižgal cigareto in ob odhodu rekel: »Tako, zdaj pa na drugo šolo, da vidim, ali bo še tam kaj dela. Jaz namreč ne stavkam. Suplent je na kratek povodec privezan.«

Lamut je vedel, da mora ostati na svojem mestu do desetih.

»Služba je služba!« je modroval. »Ne maram, da bi me kdo brcnil. Komaj čakajo, da bi me, ali jaz ne bom nikogar dražil. Si že videl kdaj na Ponterossu stare možičke, ki po tleh pobirajo solatne liste — tiste, veš, ki jih je prodajalka odtrgala od glavic, ko si ti kupoval solato? Pa ohrovtovne liste pobirajo. Pa tam po odvrženem sadju brskajo s palico ... Je hudič: telo mora imeti vsak dan svojih dva tisoč kalorij, drugače njegova administracija ne more dalje.«

Pozvonilo je za drugo uro — čisto nakratko, kakor pač zasluži en sam razred, povrh še malo številen. Nisem ga našel kompletnega, zakaj skavt Bubnič se je s prijatelji odpravil na Mali Volnik kurit ogenj in kuhat makarone. Enojko v razrednici sem mu povišal v dvanajstico — a kot stavkoku naj mi bo prihranjeno opisovati potek tiste ure!

Ob desetih dopoldne sem stal samozavestno v zbornici, in ko je prišel ravnatelj, da naju z Lamutom odpusti, sem upapolno pripomnil (brez upanja na odgovor):

»Ti dve današnji uri imam v rezervi za kak morebiten poskus gripe. Zima je še dolga.«

stala redovnica tretjega reda sv. Dominika. V samostanski samoti ji je bil Bog tako blizu. Križ je bil njena opora in tolažba, ob njem je rastle v pokori. Žrtvovala se je za druge v apostolstvu molitve, dobrih del za bližnjega in pokore za grešnike. Za vse je delala in trpela, za kristjane različnih veroizpovedi in tudi za nekristjane. Zato je s svojim življenjem in apostolatom ljubezni predhodnica ednosti vseh narodov. Castiljo jo verniki pravoslavne in katoliške cerkve. Pred njen oltar prihajajo vsi.

Umrla je v Kotoru 27. aprila 1565 in Cerkev jo je razglasila za blaženo. Bl. Hozana kliče vsem — pišejo jugoslovanski škofje — da svetost ni zastarela vrednota, da se Kristus ne stara in da se tudi njegovi vzori ne starajo. Ob njej naj se nauči sedanji in prihodnji rod, kako mora človek izpolnjevati svoje dolžnosti. Vsako dekle in mati naj se zaveda svojega poklica. V sencih križa je po Marijinem zgledu mogoče postaviti spomenike ženske veličine. Taki spomeniki bodo v okras svetu, v vzor mladim rodovom. V njih bo lahko našel vsak pot k resnični sreči, pot k zveličanju.

Ob 400-letnici je rekel Pavel VI. kotorskemu apostolskemu administratorju: »Po zgledu in priprošnji te dominikanske device ohranite sveto vero, dediščino vaših očetov in praočetov! Ostanite v njej ukoreninjeni, trdni, neomajni!«

To naj izprosi bl. Hozana vsem jugoslovanskim katoličanom in naj pripelje vse ostale kristjane v eno Cerkev. Po njeni priprošnji naj vesoljni cerkveni zbor tudi nam Primorcem prinese versko pomlad in obnovo.

Življenje

*Travnik sveži
pokošen.
Več ne cvete
cvet noben.*

*Ni čebelic
delavnih,
ni metuljev
pisanih.*

*Deca nežna
prihiti,
travnik mrtvi
zaživi.*

Nestrpno me je doma pričakoval zarod, a žena ni dela kosila na mizo, dokler se ni vrnil možsuplent. Nič ni bilo ta dan bledice v fantih, nič utrujenosti, nič glavobola, nihče ni tožil nad želodcem, nihče ni bil siten ali žaljiv: pospravili so s krožnikov in s prta, da so se mi zdravniki in lekarne kar zasmilili.

»Jutri bomo spet doma! Radio je povedal, da bo stavkal openski tramvaj! Kaj pa ti, očka?«

Spogledal sem se z ženo in brez moči povsel glavo. Tisti trenutek je ugasnila radost, ki sem jo začutil, ko sem domov grede srečal nekdanjo učenko, srečno mlado gospo, in na prvi pogled ugotovil, da se bo slovenski narod v zamejstvu kmalu povečal za eno dušo.

»Kaj boš pa ti naredil, očka?« so me izzivali siti otroci.

Ta njih očka pojde zgodaj počivat: v mrzlem in mračnem jutru ga čaka uro dolga vijugasta pot dol v tisto častljivo poslopje ob morju.

DR. STOJAN BRAJSA

Črtice iz Istre

HRVAŠKA GIMNAZIJA V PAZINU IN SLOVENC

Po dolgoletni borbi naših narodnih voditeljev je vendar avstrijska država otvorila leta 1899 hrvaško gimnazijo v Pazinu. Poprej je bila v Pazinu nemška gimnazija, ki je bila pa takrat že premeščena v Pulj. Slovenski in hrvaški istrski dijaki so pred otvoritvijo hrvaške gimnazije v Pazinu obiskovali nemško gimnazijo v Pulju, italijansko državno gimnazijo v Kopru, nemško državno gimnazijo v Trstu, pa tudi hrvaško gimnazijo na Sušaku pri Reki.

Jasno je, da je bila naša gimnazija v Pazinu velika narodna pridobitev. Zato so jo Slovenci in Hrvati v Istri sprejeli z velikim veseljem in navdušenjem. Saj je bila na njej zajamčena izobrazba in vzgoja v narodnem duhu. Imeli smo malo inteligence, malo izobražencev. Naloga nove gimnazije je bila, da izpolni to vrzel. Za Italijane je bila otvoritev naše gimnazije »offesa all'italianità dell'Istria«. Zato je deželni odbor v Poreču, v katerem so imeli Italijani vso oblast, takoj ustanovil, in to brez vsake potrebe, italijansko realko tudi v Pa-

zinu. Italijani so zbrali dijake za svojo realko iz vseh strani.

V začetku šolskega leta 1899/1900 sta se vpisala v prvi razred hrvaške gimnazije 102 dijaka. Že v prvem šolskem letu so se vpisali tudi Slovenci iz severne Istre, iz Trsta in okolice. Pozneje so prihajali na pazinsko gimnazijo tudi dijaki iz Kranjske.

V šolskem letu 1902/1903 sem se tudi jaz vpisal v tretji razred. Prvi in drugi razred sem končal na Sušaku. Tam sem spoznal poznejšega župnika v Vrtojbi Franceta Švaro. Zrelostni izpit je naredil v šolskem letu 1899/1900. Mojo pozornost je zbudil, ker je imel lepo bradico in je nosil frak.

V šolskem letu 1902/1903 je prišel k nam za ravnatelja Slovenec Ivan Kos. Prej je bil ravnatelj na gimnaziji v Splitu v Dalmaciji. Bil je iz Kneže pri Podmelcu, kjer se je rodil 9. decembra 1849. Maturiral je na nemški gimnaziji v Gorici leta 1872. Njegov sošolec je bil Simon Rutar. Kot častnik se je udeležil okupacije Bosne in Hercegovine. Kos je bil sijajen ravnatelj. Ni bil ne birokrat in ne ozkosrčen avstrijski uradnik, ampak vesten in nadvse skrben ravnatelj in odličen profesor. Ni se brigal samo za šolo, ampak je skrbel za dijake tudi izven šole. Moram reči iz vse duše: bil je oče dijakov. Držal se je trdno in dosledno načela, ki ga je Gregorčič kratko in jedrnat izrazil v svoji pesmi »Življenje ni praznik« takole:

Dolžan ni samo, kar veleva mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan!

Bil mi je profesor za nemščino in grščino. Posebno nam je poudarjal, kako se moramo učiti glasno. Na ta način sodelujejo pri učenju ne samo oči, vid, ampak tudi ušesa, sluh, kar veliko pomaga pri učenju na pamet.

Za vsakega dijaka se je zanimal posebej. Pregledoval je stanovanja, kjer so stanovali dijaki. Če je bilo stanovanje npr. vlažno, je takoj poskrbel, da je dijak dobil drugo, suho stanovanje. Pazil je tudi na moralno, na нравno življenje družine, pri kateri je dijak stanoval.

Ko smo zjutraj prihajali v šolo, je često v veži pri vходу gledal dijake; če je npr. videl, da čevlji niso čisti ali da kaj drugega ni v redu, je takoj opozoril dijaka na tisto pomanjkljivost in mu zažugal, da ga bo drugič poslal domov, če se nered ponovi.

Dijaki so bili večinoma iz revnih istrskih družin. Brez podpore ne bi bili mogli študirati. Zato so istrski rodoljubi ustanovili leta 1899 »Djačko pripomočno društvo« (Dijaško podporno društvo) s sedežem v Pazinu. Društvo je zbiralo denarne prispevke za uboge dijake. Ravnatelj Kos je bil član društvenega odbora in kot odbornik si je prizadeval, da dobijo revni in pridni dijaki primerno podporo. Zato je skrbno poizvedoval o premoženjskih razmerah dijakov.

Prof. Kos je bil zaveden narodnjak in prepričan katoličan. V tistih letih se je začel širiti po Istri liberalizem iz Kranjske in »naprednjaštvo« iz Hrvatske. Tudi dijaki so se začeli deliti v liberalce, naprednjake in katoličane. Kos nam je često v šoli poudarjal važnost vere za plemenitost srca in zdrav razvoj naroda. Ko je kak dijak pokazal znak prezira do vere, si je Kos stavil roko na srce in resno naglasil: »Vera je vir in temelj plemenitosti srca!«

Pri grških klasikih in tudi pri pouku nemščine nam je razlagal ne samo jezik, ampak tudi estetsko in etično plat vsebine. Kolikokrat nam je naglašal, da mora biti človek »kalós« (plemenit) in »agathos« (dober, pošten). »Kalokagathía«, plemenitost združena z dobroto, to je tista grška značilnost idealnega in res vzornega človeka, za katero moramo stremeti tudi mi. Poudarjal je torej posebno нравna, občečloveška načela klasikov in njih pomen za današnje življenje.

Takrat se je odvijala v Istri težka narodna borba. Zato je bilo potrebno vzgojiti odločne in nesebične narodne izobražence. Kos nam je vztrajno naglašal, da se moramo pripraviti na resno narodno delo s pridnim učenjem in z neprestanim utrjevanjem plemenitosti značaja. Znanje, to je moč, nam je go-

voril s povzdignjenim glasom. Z znanjem bomo premagali zaslepljeno sovražstvo nasprotnikov.

Takrat se nam je zdela njegova tako goreča skrb za dijake, za naše zasebno življenje nekam preveč sitna. Kasneje v življenju smo uvideli, kako je bilo to pravilno, potrebno in koristno. Bili smo neprenehoma pod njegovim skrbnim nadzorstvom in tako nas je obvaroval mnogih nevarnosti, ki pretijo mlademu dijaku. Umril je v Pazinu 30. avgusta 1931.

Globoka hvaležnost me je spodbudila, da sem napisal te iskrene vrstice v spomin svojega nepozabnega in odličnega narodnega profesorja in ravnatelja prve hrvatske gimnazije v Pazinu Ivana Kosa.

Na gimnaziji smo imeli ne samo hrvatske, temveč tudi slovenske profesorje iz raznih slovenskih krajev. Hrvatskih profesorjev ni bilo dovolj in so z vsem navdušenjem prišli k nam v zapuščeno Istro slovenski profesorji. Razen ravnatelja Kosa so bili na naši gimnaziji še sledeči slovenski profesorji: Jošt Anton, dr. Majžer Anton, Pregelj Rudolf, dr. Pregelj Ivan, Brolih Luka, Burgar Anton, Santel Saša, Lakovšek Pavel, Govekar Mirko, frančiškani p. Dovgan Milan, p. Bobnar Alojzij, p. Zajec Ferdinand, fra Fridolin Stöckl.

Katehet nam je bil do vključno šolskega leta 1903/1904 frančiškan p. Milan Dovgan iz Kamnika. Verouk je smatral za zelo važen predmet. Zahteval je, da se dijaki učijo verouk kakor vsak drugi predmet. Vsako nedeljo in praznik smo morali prisostvovati sv. maši in pridigi, ki jo je imel v gimnaziji. O veliki noči smo imeli tri dni duhovne vaje v gimnaziji in potem velikonočno spoved. Za sv. Rešnje Telo smo šli iz gimnazije skozi mesto v župnijsko cerkev sv. Nikolaja, in potem v procesiji po mestu. Ko smo stopali skozi glavne ulice mesta, so nas Italijani štel.

Na naši gimnaziji je zelo uspešno deloval tudi Slovenec, profesor matematike, risanja in petja Saša Santel, sin znanega, enciklopedičnega profesorja Antona Santela, ki je bil profesor

na nemško državni gimnaziji v Gorici. Rodil se je Saša Santel v Gorici l. 1883. Gimnazijo je končal v Gorici. Že kot dijak se je pečal z glasbo in slikarstvom. Tudi njegova mati Avgusta in sestra Henrika sta bili slikarici. Studiral je slikarstvo na Dunaju in v Münchenu. Služboval je na gimnaziji na Dunaju in na slovenskem moškem učiteljskišću v Kopru. Tu se je seznanil s hrvaškimi pesnikom Nazorom. Ilustriral je njegovo alegorično povest »Veli Jože«. Leta 1907 je prišel na našo gimnazijo v Pazinu.

Posebno se odlikujejo njegove slike Rovinja in Gorenjske. Razstavljal je na vseh jugoslovanskih razstavah. Za svoje slike je najraje uporabljal motive iz narodnega življenja. Zastopal je načelo, da je podlaga naše umetnosti narodna umetnost.

Od našega umetnika je zahteval prvo, da je umetnik, in drugo, da je naroden. Samo tak umetnik bo ustvaril narodno kulturo. Posebno je naglašal važnost narodnih motivov za dekorativno umetnost. Grajal je, da v naši ornamentiki žal čisto srečamo tuje motive. Književniki, slikarji in glasbeniki morajo proučevati narodno dušo, narodno blago in na tej podlagi graditi narodu kulturo.¹⁾

Omeniti moram tudi, da je prof. Santel umetniško narisal platnice in zaglavja za mesece, s slikami važnejših krajev na Primorskem Koledarju Goriške Mohorjeve družbe za leta 1925, 1926 in 1927.

Jeseni leta 1910 je prišel na pazinsko gimnazijo za profesorja dr. Ivan Pregelj. Ostal je v Pazinu samo eno šolsko leto, to je 1910/1911. Poznal sem ga iz akademskega društva »Danica« na Dunaju. Na gimnaziji je predaval nemščino, logiko in psihologijo. Takoj se je začel zanimati za naše narodno

¹⁾ Glej članek o Santelu: »Kod Saše Santela« pazinskega prof. Dimitrija Vaca v »Hrvatski školi 1916«, str. 29 in Santelov članek »O kulturnom značenju narodne ornamentike s osobitim obzirom na Istru«, v »Narodni Prosvjetici«, l. 1911, str. 236 in sl.

življenje v Istri. Z njim smo kmalu krenili v Tinjan in v bližnji Ježenj, kjer smo si ogledali rojstno hišo našega istrskega preporoditelja škofa Jurija Dobrile. Plod tega izleta je bila njegova povest iz Istre »Oče, budi volja tvoja«, ki jo je l. 1926 izdala Katoliška knjigarna v Gorici.

Za Božič l. 1910 se je oglasil v učiteljskem listu »Narodni Prosvjeti« (l. 1910, št. 11-12, str. 219 in sl.) z uvodno besedo pod naslovom »Apparebit vigilantibus!« (Prikazal se bo bedecim!) V zaključku te besede kliče Istranom: »Dugo će potrajat boj, od zore u mrak boj. Jefte je pobijedio, zašto ne bi i mi? Geslo naše: Rad je spas! Jaka je desnica i vruće je srce; u srcu ljubav. Ljubav je dvarezan mač; i sije i bije na lijevo laž, na desno mrak... Novorođeni, blagoslovi cilj našeg života!« (Slovenski: »Dolgo bo trajal boj, boj od zore v mrak. Jefte je zmagal, zakaj ne bi tudi mi? Naše geslo: Delo je rešitev! Močna je desnica in vroče je srce; v srcu ljubezen. Ljubezen je dvoizen meč; sije in bije na levo laž, na desno mrak... Novorojeni, blagoslovi cilj našega življenja).

Razumel je popolnoma težki položaj naše narodne borbe v Istri. Hvaležni smo mu istrski Slovenci in Hrvati, da je s svojo povestjo »Oče, budi volja tvoja«, osvetlil dobo preporoditelja Jurija Dobrile in tako doprinesel svoj pisateljski prispevek za vstajenje naše drage Istre!

Ko ni bil več v Pazinu, je Pregelj še mislil na Istro. Leta 1912 je namreč za knjigo »Biskup dr. Juraj Dobrila - Spomenknjiga stogodišnjice njegova rođenja«. Pazin. Tiskara »Tiskovno Društvo«, 1912, pod naslovom »Valvasor in Istra« (V. o. c. 291-301), spisal izčrpen pregled o tem, kar piše Valvasor o Istri v prvem delu »Die Ehre des Herzogtums Krain, Laibach-Nürnberg 1689« in članek »Anton Martin Slomšek. Ob petdesetletnem spominu njegove smrti« (V. o. c. str. 239-241). Značilno zaključuje ta članek z besedami: »Divne životopise znamenitih krščanskih mož je zapustil Slomšek Slovencem. Najlepši

življenjepis pa je spisal sam sebi. Napisal ga je z nesmrtnimi deli, ki zaslužijo, da postanejo bratska last bratskega nam istrskega, hrvatskega ljudstva« (V. o. c. str. 241). Tako idealno je Pregelj pojmoval bratstvo slovenskega in hrvatskega, istrskega ljudstva!

V Istri nismo imeli ženskega učiteljišča. Odpirali smo nove šole in nujno je bilo poskrbeti za učiteljice. Naši voditelji niso mogli doseči od oblasti, da bi država ustanovila žensko učiteljišče. Zato so z dovoljenjem vlade osnovali privatno žensko učiteljišče. Prvo šolsko leto se je začelo 18. novembra 1912. Vsi naši profesorji, učitelji in učiteljice so se obvezali, da bodo brezplačno poučevali na učiteljišču. Ravnateljstvo je prevzel Kos, a poučevala sta tudi Slovenca profesorja Rudolf Pregelj in Saša Santel.

Profesorji naše gimnazije pa niso samo vestno poučevali v šoli, ampak so živahno sodelovali na narodnem polju tudi izven šole. »Odbor za prosveto v Pazinu«, kateremu je bil predsednik prof. Franjo Novljan, je prirejal ljudska predavanja. Naši profesorji so pogostoma predavali. Često so tudi pisali v istrskih učiteljskih listih, v »Hrvatski školi« in »Narodni Prosvjeti«.

Slovenski in hrvatski dijaki smo živeli v gimnaziji in izven nje v popolni

YL KNOTTS

Zadnja sestra

Kako si dobra, ko se lahko bližaš
in je povsem neslišen tvoj korak,
do postelje samotne se ponižaš —
še le tedaj se čuje glas mehak
in preko čela, lic gre blaga roka
in prsti alabastrni oči
pobožajo — kot mati zna otroka.
V večerne sence se šepet gubi
umirajočega srca... In ko pregrne
tema obraz in lica — in zenic
poslednji se sijaj ko žarek utrne,
zakriješ me v vonjave svojih perutnic...

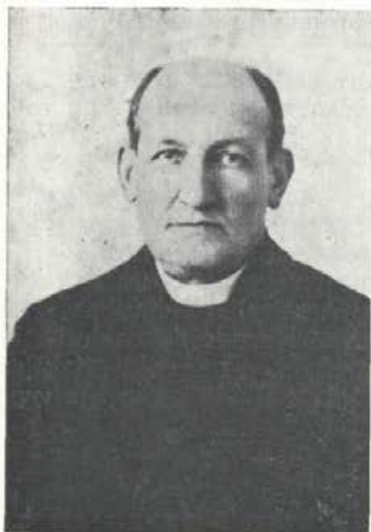
slogi. Med nami ni bilo nikdar nobene nesporazuma, nobene diskriminacije, nobene razlike v nikakem pogledu. Vzgajali so nas v popolni narodni slogi. Ne slovenski ne hrvatski profesorji niso delali nobene razlike. Pri vsaki priliki smo slovenski in hrvatski dijaki nastopali skupno. Peli smo navdušeno slovenske in hrvatske pesmi. Bila je res med nami idealna, vzorna sloga. Glavno načelo nam je bilo: moramo se v trdni slogi in s pridnim in resnim študijem pripraviti za složno narodno delo

v naši Istri. In peli smo z največjim navdušenjem »Slovenac i Hrvat za uvijek brat i brat (Slovenec in Hrvat za vedno brat in brat)!

Kaj se je zgodilo z našo gimnazijo po prvi svetovni vojni? Septembra 1918 so morali na gimnaziji prekiniti pouk. Med učenci se je namreč pojavila nalezljiva bolezen grupa. Ko so Italijani v novembru 1918 okupirali Istro, niso dovolili, da bi se pouk nadaljeval. Sedaj je v stari gimnazijski stavbi državni konvikt za dijake.

DR. STOJAN BRAJSA

JOSIP GRAŠIČ

Eden najbolj delavnih slovenskih duhovnikov v Istri pred prvo svetovno vojno je bil Josip Grašič. Rodil se je 4. marca 1863 v Križah pri Kranju. Bogoslovje je končal v semenišču v Gorici. Za duhovnika je bil posvečen 21. decembra 1885. Bil je kaplan v Gračišču blizu Pazina, pa v Pičnu, bivšem sedežu pičanske škofije. Leta 1889 je postal župnik v Beramu, kjer je ostal 40 let. Beram leži na prijaznem gričku, 5 km od Pazina, prva vasica na desni strani nad cesto, ki vodi iz Pazina v Poreč.

Ko je Grašič prišel v Beram, se je takoj posvetil delu za cerkveno, prosvetno in gospodarsko obnovo svoje župnije, ki je bila jako zanemarjena.

Sezidal je novo župnijsko cerkev. Stara cerkev, posvečena sv. Martinu, je bila iz leta 1431, kakor pravi glagolski napis. Pri zidanju nove cerkve pa je ohranil gotski prezbitერიj stare cerkve, v katerem so prišle na dan stare freske.¹⁾ Zgradil je tudi lep zvonik. Novo cerkev je 14. maja 1911 posvetil tržaško-koprski škof dr. Andrej Karlin.

Blizu Berma je znana bratovščinska cerkev sv. Marije na Škriljinah iz XI. stoletja. »Skrilja« pomeni ploščat kamen. Italijani imenujejo to cerkev »Santuario della Madonna delle Lastre«²⁾. Okoli cerkve je namreč kamnit, naraven tlak. V tej cerkvi so znamenite poznogotske freske Vincencija iz Kastva iz leta 1474 z različnimi glagolskimi napisi (grafiti). Znotraj nad glavnimi vrati je tako zvani »mrtvaški ples«. Mrtvaški okostnjaki (skeleti) vlečejo k prestolu Smrti škofa, vojščaka, nuno itd. Edini primer tega motiva na našem jugu imamo še v Hrastovljah pri Koprju. Na zidu desne ladje je slika

¹⁾ Cornelio Budinich: *Spitzbogige Bauwerke in Istrien und den angrenzenden Gebieten*, Wien, 1916, str. 66.

²⁾ *Guida d'Italia del Touring Club Italiano. Venezia Giulia e Dalmazia*, Milano 1934, str. 347.

potovanja sv. Treh Kraljev v Betlehem. Po ostalih zidovih je še okoli 40 slik s svetimi prizori.

To cerkev je dal Grašič temeljito popraviti. Opozoril je na freske strokovnjake in umetnostne zgodovinarje. O tej cerkvi je nastala obilna literatura.³⁾

Grašič je ljubil narodni jezik v cerkvi. V tržaško-koprski škofiji so nekdanj glagoljali, to je uporabljali so starocerkveni slovanski jezik pri službi božji, in sicer celo v tistem delu Istre, ki je bil pod beneško republiko, npr. v Kopru. Glagolica je izginila, vendar je ostal narodni jezik v cerkvi. Na Krasu, v Čičariji, pod Učko in v Liburniji (Liburnija je vzhodni del Istre, ob Reškem zalivu, približno od Beršeca do Reke izključno) so uporabljali v cerkvi naš cerkveni jezik pri petih mašah za vse molitve, ki jih je duhovnik pel na glas. V ostalem delu Istre pa so peli pri petih mašah v našem cerkvenem jeziku samo še list in evangelij. Seveda so naši narodni sovražniki vedno rovarili proti ljudskemu jeziku v cerkvi. Avstrijska vlada je bila tudi proti našemu cerkvenemu jeziku. Pred božičem leta 1909 so v tržaško-koprski škofiji popolnoma prepovedali narodni jezik v cerkvi. Ljudstvo se je dvignilo. Nastala je ostra borba za naš jezik v cerkvi. Eden od najsmelejših pobornikov za narodni jezik v cerkvi je pa bil Grašič. Že takrat je razumel, kar je danes koncil splošno uveljavil v Cerkvi, to je uporabo narodnega jezika v cerkvi.

Grašič je dobro vedel, da narod, ki hoče biti politično neodvisen, mora biti neodvisen tudi gospodarsko. Zato je smatral, da je treba naše istrske ljudstvo gospodarsko dvigniti. Gospodarska odvisnost od italijanskih mogočnjakov, je pravilno sklepal, je tudi politična odvisnost. Za gospodarsko dviganje naroda mu je bilo najboljšo sredstvo združništvo. Zato je osnoval v Bermu mlekarino in posojilnico. Takrat je cve-

telo v Istri oderuštvo. Kmetje so oderuhom plačevali visoke obresti v naravi in v denarju. Zelo težko in po dolgih letih so se mogli rešiti dolgov. Zato je Grašič svojim Beramcem ustanovil posojilnico.

Beram je majhna in revna vasica. Kmečki pridelki so bili nezadostni za preživljanje revnih kmetov. To je uvidel Grašič. Zato je hotel preskrbeti svojim župljanom kak postranski zaslužek. Za moške je priredil tečaj za izdelovanje košar, za ženske pa čipkarski tečaj.

Za svojo vas je Grašič sam vodil v župnišču majhen poštni urad.

Grašič se je pečal tudi s kmetijstvom ne samo zaradi cerkvenih zemljišč, ampak tudi zato, da je svojim župljanom kmetom pokazal, kako je treba umno gospodariti. Pomagal je pri ustanovljenju »Gospodarskega društva« v Pazinu in pri njem vedno sodeloval.

Naši istrski poslanci v parlamentu na Dunaju so bili vedno v stiku s slovenskimi poslanci. Grašič je redno vzdrževal politične stike s hrvatskimi poslanci in voditelji ter s slovenskimi poslanci, posebno s kranjskimi.

Često je potoval v Ljubljano zaradi političnih in tudi gospodarskih zadev. Bil je velik Krekov prijatelj. Krek ga je večkrat obiskal v Bermu. Tako nas je znal dobro obveščati o političnem položaju v državi, kar je bilo za naše politično delovanje zelo važno. Kako so ga naši prvaki upoštevali, se vidi iz tega, da je bil član delegacije, ki je leta 1898 obiskala cesarja Franca Jožefa in zahtevala, da se otvori hrvatska gimnazija v Pazinu.

Liberalizem je začel takrat tudi v Istri odtujevati Cerkvi ne samo izobražence, ampak tudi preprosto ljudstvo. Proti liberalizmu pa se je začelo katoliško gibanje. Učiteljstvo se je organiziralo v Katoliškem učiteljskem društvu za Istro »Hrvatska škola« v Pazinu. Akademiki so se združili v prosvetnem društvu »Dobrila«. Za tisk je skrbelo »Tiskovno društvo v Pazinu. Za podpiranje akademikov in učiteljsčnikov je bilo ustanovljeno »Katoliško

³⁾ Bibliografija v Branko Fučić: *Istarske freske*. Zagreb 1963, str. 33 in 34, ter Francè Stelè *Umetnost v Primorju*. Ljubljana 1960, str. 201 in sl.

podporno društvo »Obrana« v Pazinu. »Pučki Prijatelj« ki ga je ustanovil Mahnič l. 1899 v Krku, je prinašal našem kmetu pouk in zabavo.

Grašiču so bili posebno pri srcu mladina, učitelji, dijaki. Za mladino v svoji vasi je ustanovil mladeniško društvo z glasbo.

Dne 25. avgusta 1912 se je vršil v Bermu pri cerkvi Matere Božje tabor istrskih mladeniških društev.

Leta 1928 so fašisti tudi Grašiču spremenili priimek, in sicer v Grassi. Grašič se je proti temu pritožil. Zanimiv, značilen in važen za tedanje razmere je odgovor prefekture v Pulju na Grašičevo pritožbo.

Odgovor se glasi:

Pola, 11 Ottobre 1928. (VI)

R. Prefettura per la

Provincia d'Istria

No 111 Divisione Gab.

Oggetto: Riduzione dei

Cognomi in forma italiana.

Al Sig.

Grasic Don Giuseppe, parroco
di Vermo - Pisino

Sono davvero spiacente di non poter aderire alla Sua richiesta.

L'apposita commissione di competenti in materia da me nominata, in base alle facoltà datemi dal D.M. 5 agosto 1926 e non già il Comune di Pisino, ha stabilito, che il cognome Grasic, è una deformazione del cognome italiano Grassi.

La riduzione, quindi, alla forma italiana originaria è **obbligatoria** e va effettuata **d'ufficio**.

p. Il Prefetto
Gottardi m. p.

Prevod:

Pulj, 11. oktobra 1928 (VI).

Kr. Prefektura za deželo Istro. Št. 111. Oddelek Gab. Predmet: Sprememba priimkov v italijansko obliko.

Gospodu Josipu Grašiču, župniku v Bermu - Pazin.

Zares mi je žal, da ne morem ugoditi Vaši zahtevi.

Posebna komisija strokovnjakov, ki sem jo imenoval na osnovi pooblastila, danega z min. odlokom od 5. avgusta

1926, in ne pazinska občina, je ugotovila, da je priimek Grasic popačena oblika italijanskega priimka Grassi.

Sprememba v izvorno italijansko obliko je torej *obvezna* in se mora izvršiti *uradno*. — Za prefekta: Gottardi l. r.

Leta 1929 je besnel po Istri fašistični teror, fašistična strahovlada. V Pulju je »tribunale speciale« (fašistično »posebno sodišče« za politične zločine) obsodilo iz političnih razlogov Vladimira Gortana na smrt, Živka Gortana, Viktorja Bačaca, Dušana in Vekoslava Ladovca pa vsakega na 30 let ječe. Vsi so bili iz Berma. Zato je nastalo v Bermu težko, neznosno ozračje. Grašiču je bilo nemogoče ostati. Preselili se je v Jugoslavijo, in sicer v Spodnji Brnik, kjer je umrl 6. maja 1949.

Sedaj stoji pred nami v svojih glavnih, toda bistvenih obrisih slika neomajnega značaja Josika Grašiča. Preprost in skromen župnik, toda kremenit značaj, je razumel duh svojega časa in uporabljal primerna sredstva za versko in narodno dviganje svojih župljanov. Tudi Avstrija je priznala njegove zasluge in ga nagradila z zlatim križem. Tudi Italijani so spoštovali »el parroco de Vermo« (župnika v Bermu) zaradi njegove sposobnosti na gospodarskem področju, kakor sem sam večkrat slišal. In za nas je bil neprecenljiva zaslomba. Ko je bilo potrebno rešiti kako težko vprašanje, smo rekli: »Gremo h Krašiču!« Tam smo zadevo obravnavali. Njegova modra beseda je bila odločilna. Vračali smo se v Pazin z jasnim načrtom, kaj in kako bomo storili.

Če imamo pred očmi vse te poteze njegovega plemenitega značaja, ter vse zasluge vrlega duhovnika in narodnjaka, moramo tudi njemu nameniti stih, ki jih je Gregorčič posvetil pokobariškemu dekanu Jekšetu:

O vreden, da visoko bi,
najviše stal,
da svit njegov široko bi
po svetu krog sijal.

Gregorčič: Vrlemu možu
(Andreju Jekšetu)

SLOVENSKI ROMARJI V PALESTINI

Po presledku več desetletij je bila letos spet večja skupina slovenskih romarjev na obisku svetih krajev v Palestini. Udeležilo se ga je 34 romarjev (5 iz Slovenije, 1 s Koroške, 5 z Goriške in ostali s Tržaške). Romanje so organizirali in vodili pavlinci iz Milana (Opera Italiana Pellegrinaggi Paolini, Milano, v. S. Sofia, 7). Za slovensko skupino romarjev je poskrbela Duhovska zveza iz Trsta. Romanje je bilo od 21. do 31. avgusta in sicer z letalom. Nekateri so se prav vožnje z letalom zbali in se niso priglasili. Toda vsaka bojazen je odveč. Menda smo bili vsi prvič v letalu in vsem nam je ostala želja, da bi se še kdaj peljali. Vožnja z letalom ima veliko prednosti pred vsemi drugimi prevozi. Predvsem naglica. Prej ko v štirih urah smo prišli iz Rima v Jordanijo. Prihranjen je vsak trud. Vožnja je mirna in lepa. Nudi čudovit pogled na oblake, morje, otoke,

mesta in dežele. Stroški so znašali 170 tisoč lir. V tej ceni je bilo vključeno vse: vožnja v Rim in nazaj, enodnevno bivanje v Rimu, vožnja z letalom, bivanje in prehrana v Palestini, vožnja z avtotaksijem ali avtobusom po Palestini. Seveda se lahko še precej potroši za pošto in spominčke.

Zakaj smo se odločili za romanje v svete kraje?

Mislím, da smo se v naši skupini vsi odločili za romanje v Palestino, ker je tam živel božji Sin Jezus Kristus. V srcu vernega človeka je vedno tiha želja, da bi enkrat videl vse tiste kraje, o katerih tolikokrat sliši v evangeliju, zlasti Jeruzalem, Betlehem, Oljsko goro, Nazaret, kraje okoli Genezarskega jezera. Če bi se kdo odločil za obisk Palestine le iz radovednosti, da bi videl novo deželo, bi bil prav gotovo razočaran, ker nudi Palestina prav ma-

Bazilika Jezusovega
rojstva v Betlehemu

lo naravnih lepot. Sedaj pa nekaj zapisov iz kronike romanja.

Betlehem

Nedelja, 22. avgusta: Kmalu po osmi uri so nas taksiji odpeljali proti Betlehemu. Pot je dolga 17 km, ker mora napraviti velik ovinek zaradi izraelske meje. Krajša pot, ki je dolga le 8 km, po kateri sta šla Marija in Jožef na božični večer, vodi po izraelskem ozemlju. Pot je izredno slikovita. Vije se navzdol in navzgor med peščenimi hribi. Pogosti so oljčni nasadi. Tu pa tam smo zagledali čredo ovac ali koz, ki so mulile suho travo. Proti Betlehemu je bila vedno več zelenja. Mesto je na vrhu hriba, a tudi po pobočju so posejane hiše.

Mogočen vtis napravi kraj Jezusovega rojstva prav zaradi skromnosti. Cerkev božjega rojstva je velika, stara zgradba, iz katere kar dihajo stoletja preteklosti. Pred cerkvijo je precej velik trg. Obsuli so nas prodajavci spominčkov, a nas je vleklo v cerkev. Vstopili smo pri stranskih nizkih vratih. Ker so imeli pri votlini pravoslavni svojo pobožnost, smo se nekaj časa ustavili v cerkvi sv. Helene, ki je povezana s cerkvijo božjega rojstva. To cerkev upravljajo frančiškani. Iz te cerkve vodijo stopnice v podzemeljsko votlino sv. Hieronima. Votlina, ki je izdolbena v kamen, je zelo velika in razdeljena v več prostorov. Tu je veliki učenjak in svetnik preživel večino svojega življenja. Tu je pripravljajl prevod sv. pisma nove in stare zaveze, pisal obširne komentarje k sv. pismu, vodil široko korespondenco z mnogimi pobožnimi dušami po svetu — omenim zlasti sv. Avguština. Bil je tudi duhovni voditelj številnih pobožnih žena in devic, ki so se naselile v Betlehemu. V tej votlini sem opravil prvo sveto mašo v Sveti deželi, misli pa so mi uhajale v preteklost.

Med tem so se umaknili pravoslavni bratje in smo šli v votlino Jezusovega rojstva. Dve veliki zvezdi kažeta prostor, kjer je Marija Jezusa rodila, in prostor, kjer so bile jaslice. Sveto mašo

je daroval asistent italijanske romarske skupine. Ne morem povedati, s kakšnim občutjem smo zapeli našo pesem Sveta noč.

Po sveti maši smo odšli pod Betlehem na pašnike. Ogledali smo si prostorno podzemeljsko votlino, ki gre vodoravno v hrib in je približno dva metra visoka. Strop je ves počrnel od saj. Ob pogledu na to votlino, kakršnih je tam okoli več, nam je postala božična noč bolj razumljiva, saj so take votline še danes mnogim jordanskim prebivavcem dom.

Sledovi jeruzalemskega templja

Popoldne smo si ogledali prostor, kjer je nekoč stal sloviti jeruzalemski tempelj. Prostor je raven, izredno velik in vseokrog obzidan. Tam je res lahko našlo za velikonočni praznik prostor na stotisoče Judov. O templju ni nobenega sledu več, le na enem kraju kažejo zid, ki je ostal od razdejanega templja. Sredi tempeljskega prostora je sedaj Omarjeva mošeja in v bližini še druga mošeja, imenovana Akša. Obe smo si ogledali; seveda smo morali sezuti čevlje. Omarjeva mošeja je ogromna okrogla stavba, vsa obložena z zlatom. Pred obema mošejama je vodnjak, kjer muslimani opravljajo svoje obredno umivanje.

Kako se je nad judovskim templjem izpolnila Jezusova napoved: Ne bo ostal kamen na kamnu!

Cerkev božjega groba

Ponedeljek, 23. avgusta: Obiskali smo cerkev božjega groba, ki je glavna krščanska svetinja v Jeruzalemu. Do cerkve smo šli v procesiji, ker je bil to nekak uradni obisk. Cerkev božjega groba je vsa v železnih vezeh in so prav sedaj v teku popravila. Pred glavnimi vrati so kupi velikih kamnov, ki jih delavci obdelujejo. Menda je ravno obisk papeža Pavla VI. pripomogel, da se je končno začelo s popravili.

Cerkev ni nekaj enotnega. Sredi cerkve je visoka kupola in prav pod to kupolo je majhna kapela, ki skriva v sebi božji grob. V kapeli je najprej več-

Božji grob

ja veža — imenuje se kapela angelov — in potem pride manjši prostor, kjer je počivalo Jezusovo telo. Ni mogoče popisati vtisa, ki smo ga imeli, ko smo drug za drugim klečali ob božjem grobu in poljubljali kamen, kjer je počivalo Odrešenikovo telo in kjer je Jezus tudi od mrtvih vstal. Dolgo smo pred kapelo molili in tudi v naslednjih dneh smo se vedno znova vračali k božjemu grobu.

Kakih 20 m proč od božjega groba nekoliko višje je Kalvarija s tremi oltarji: oltar pribijanja na križ, oltar žalostne Matere božje in oltar, kjer je Jezus visel na križu. V cerkvi kažejo tudi prostor, kjer je cesarica Helena našla Jezusov križ.

V okolico Jeruzalema

Popoldne smo šli v okolico Jeruzalema. Najprej smo si ogledali kraj Kajfove palače in pod palačo Jezusovo ječo. Povedati moramo, da je še danes stari Jeruzalem ves obzidan. V Jezusovem času je bilo mesto pomaknjeno bolj

proti jugu. Danes pa je kraj Kajfove palače kakih 500 m izven obzidja. Na tem kraju so izvedli temeljita arheološka raziskavanja. Ječa je vdolbena v kamen in nima nobenih vrat, le zgoraj ozko odprtino, skozi katero so lahko po vrveh spustili jetnika. Tradicija s trdnimi dokazi sodi, da je v tej ječi Jezus prebil noč, ko so ga prijeli na Oljski gori. Zraven te ječe, so druge manj strašne, v katerih so bili prav gotovo zaprti in bičani apostoli. V bližini Kajfove palače so še dobro ohranjene stopnice iz rimskih časov, ki so vodile s Siona, kjer je bila zadnja večerja, v dolino Cedron.

Na Oljski gori

V evangelijih se večkrat omenja Oljska gora in kraji v njeni bližini: Betanija, Betfage, Getzemani, potok Cedron.

Oljska gora je vzhodno od Jeruzalema in je lepe ovalne oblike. Mi smo šli najprej v Betanijo, kjer so imeli dom Jezusovi prijatelji, Lazar in nje-

Skupina slovenskih romarjev

govi sestri Marta in Marija. Betanija je še danes prijazna vasica na južni strani Oljske gore. Na Lazarjev dom spominja krasna cerkev in v bližini kažejo Lazarjev grob. Tu so nam otroci ponujali piščalke iz bambusa po 100 lir kos.

Iz Betanije smo šli v vasico Betfage, od koder so apostoli na oljčno nedeljo pripeljali Jezusu osliča. Tudi na nas je čakal neki mož z belim osličem in nas nagovarjal, naj se slikamo na osliču. Za uslugo je zahteval sto lir.

Vrhu Oljske gore je karmeličanski samostan s cerkvijo očenaša. Tam je Jezus apostole učil moliti očenaš. V cerkvi in na samostanskih hodnikih je nešteto plošč z očenašem v raznih jezikih, tudi v slovenskem. Pri teh karmeličankah je bil sv. oče na kosilu, ko je bil na obisku v Jeruzalemu.

V bližini je kraj, od koder je šel Jezus v nebesa. Danes stoji na tistem mestu muslimanska mošeja. Muslimani častijo Jezusa kot velikega preroka.

Kristjani smejo kraj le obiskovati, na vnebohod pa jim je dovoljeno, da v bližini mošeje na prostem opravljajo sv. maše.

Nato smo šli do kraja, kjer je Jezus jokal nad Jeruzalemom, ko so mu ga apostoli na oljčno nedeljo pokazali kot prestolnico. S tega mesta je zares krasen pogled na Jeruzalem in zlasti na kraj, kjer je bil tempelj.

Prav ob vznožju Oljske gore je vrt Getzemani, kjer so še stare oljke, ki so verjetno vidеле Jezusov krvavi pot. V cerkvi je velika skala, na kateri naj bi Jezus molil pred svojim trpljenjem. Še isti večer smo na tem kraju opravili molitveno uro. Ostala nam bo v neizbrisnem spominu.

Križev pot

Torek, 24. avgusta: Dopoldne smo obiskali Emaus in Samarijo, popoldne pa smo opravili križev pot. V programu vsake romarske skupine je pobožnost križevega pota. Frančiškani, ki so varuhi svetih krajev, opravijo križev pot s svojimi verniki vsak petek popoldne. Mi smo v petek morali zapustiti jordanski del Palestine, zato smo križev pot opravili že v torek.

Križev pot smo opravili po tisti poti, po kateri je Jezus nosil križ. Pri vsaki postaji je povedal nekaj misli ali duhovnik ali romar, romarica. Križev pot se zaključuje pri božjem grobu, kjer smo navdušeno zapeli Kraljevo znamnje in nato še velikonočni pesmi Zveličar naš je vstal iz groba in Jezus naš je vstal od smrti. Ko smo po tesnih ulicah opravljali križev pot, smo opazili veliko obzirnost muslimanov. Kolikor je bilo mogoče, so se trudili, da ne bi motili naše pobožnosti.

Na poti usmiljenega Samarijana

Sreda, 25. avgusta: Prost dan. Ponovno smo obiskali Betlehem.

Četrtek, 26. avgusta: Obisk Jerihe, reke Jordan in Mrtvega morja. Kdo ne pozna lepe prilike o usmiljenem Samarijanu? — Neki človek je šel iz Jeruzalema v Jeriho in je padel med razbojnike. — Danes vodi v Jeriho lepa

asfaltirana cesta, ki je speljana nekoliko drugače, kot je bila stara cesta. Vendar tudi ta cesta vodi po zelo samotnih in naravnost divjih krajih, kjer je lahko idealno skrivališče za roparje. Jeriha je najstarejše mesto v Palestini. V Jerihi je voda, zato je tudi mnogo zelenja. Videli smo vojake, ki s cisternami prevažajo vodo v tiste kraje, kjer je ni. Ko smo opazovali potok, ki privre iz zemlje, je prišlo pet ali šest arabskih žena z lončenimi vrči po vodo. Oblečene so bile v slikovito obleko. Z vrči na glavi so hodile bolj ponosno kot kraljice s krono na glavi. Naše fotografije je silno mikalo, da bi jih slikali, pa jih je vodič opozoril, da jih ne smejo. Videli smo goro, kjer je po tradiciji satan skušal Jezusa, videli drevo, na katero je splezal Cahej, da bi videl Jezusa. V bližini Jerihe so ogromna naselja arabskih beguncev, ki so zapustili izraelski del Palestine.

Potem smo se odpeljali k reki Jordan, kjer je bil Jezus krščen. Reka je ozka, umazana in teče leno. Nato smo

šli še bolj proti jugu do Mrtvega morja. Romarji smo postali kakor otroci. Sezuli smo si čevlje in zlezli v vodo. Nekateri so se šli tudi kopat, da bi ugotovili, če v Mrtvem morju res ni mogoče utoniti. Voda je izredno slana. Zaradi raztopljenih rudninskih snovi ima poseben blesk. Okoli jezera se začinja razvijati turizem. Zgrajenih je že več hotelov. Toplomer je kazal čez 40 stopinj, vendar je bila vročina znosna. Na povratku smo si še ogledali obcestno gostilno, ki jo imenujejo Samaritanov kan. Danes služi za policijsko postajo, včasih pa so se v njej zares ustavljali potniki.

Izraelski del Palestine

Petek, 27. avgusta: Ta dan smo zapustili Jordanijo. Zjutraj ob šestih smo še imeli skupno sveto mašo pri božjem grobu. Slovo od božjega groba je bilo težko. Vera najde toliko opore ob pogledu na kraj, kjer je naš Odrešenik počival v grobu in kjer je tudi vstal od mrtvih in tako dovršil odrešenje in nam zagotovil poveličanje. Kmalu po osmi uri smo šli preko meje.

Obiskali smo najprej grič Sion, kjer je bila zadnja večerja. Na griču so še dobro ohranjene trdnjave iz časa križarjev. Ravno pod dvorano zadnje večerje je grob kralja Davida. Vsako leto neodvisnosti postavijo Judje novo krono na Davidov grob. Sedaj jih je 17. To je za Jude najsvetejši kraj.

V prvem nadstropju je obokana prostorna dvorana, kjer se je po tradiciji vršila zadnja večerja in kjer je prišel na apostole Sveti Duh. Dvorano je neka muslimanska družina spremenila v muslimansko molilnico. Prebrali smo evangeljsko poročilo o postavitvi svetega Rešnjega Telesa in se z gorečo molitvijo zahvalili za največji dar Jezusove ljubezni.

Sledovi bojov

Na poti proti Tel Avivu smo videli še mnogo sledov iz osvobodilnih bojov. Judje so namenoma pustili ob moderni cesti razbitine tovornih avtomobilov,

Po Jeruzalemskih ulicah

tankov in drugih vozil, ki so jih Arabci v bojih uničili. Vodič, hrvatski Jud iz Zagreba, nam je navdušeno pripovedoval o teh bojih. Zelo je poveličeval napore Judov, da si zgradijo moderno državo. Uspehe teh prizadevanj smo videli na vsakem koraku. Izrael je moderno organizirana država, ki ne zостаja za nobeno evropsko državo. V Judih je mnogo idealizma, le tako lahko kljubujejo številčno vsaj petnajstkrat močnejšim arabskih sosedom, ki bi radi uničili njihovo državo.

Izrael sprejema stalno nove naseeljence. Vsakega že čaka opremljeno stanovanje. Z namakanjem skrbi, da pu-

V Nazaretu

Sobota, 28. avgusta: Po izredno bogatem zajtrku, kakršnega mi nismo vajeni, smo se odpeljali proti Nazaretu. Nekako sredi poti je Kana Galilejska, kjer je Jezus spremenil vodo v vino. Za trenutek smo se ustavili v cerkvi, ki kliče v spomin ta dogodek.

Okoli devete ure smo prišli v Nazaret, ki leži na pobočju širokega hriba. Spodaj je staro mesto, više pa so moderne zgradbe. Najprej smo zagledali vodnjak, kamor je hodila Marija po vodo; zato se še danes imenuje po njej. Nato smo šli v nedograjeno ogromno cerkev Marijinega oznanjenja, ki bo brez dvoma največje katoliško svetišče v Palestini. Zidarska dela so v glavnem končana, vendar je še mnogo drugega dela. Nekako sredi cerkve je votlina Marijinega oznanjenja. Tam so štirje oltarji in pod enim piše: *Hic Verbum caro factum est* — Tu je božji Sin postal človek. Prav pri tem oltarju smo imeli našo zborni mašo. S posebnim občutjem smo na tem kraju zapeli pesem Je angel Gospodov oznanil Mariji. Po sveti maši smo še napravili med seboj nabirko za Marijino cerkev. Zbrali smo sorazmerno lepo vsoto. V Nazaretu smo si še ogledali judovsko molilnico — sinagogo, kjer so rojaki Jezusa zavrgli in ga hoteli pahniti v prepad.

Popoldne smo se odpeljali proti morju, kjer smo si ogledali Akro, glavno pomorsko oporišče križarjev; Hajfo, glavno industrijsko mesto Izraela, in nad Hajfo goro Karmel, ki jo poznamo iz Elijevega življenja. Karmel smatrajo za najlepšo goro Palestine in tudi sveto pismo jo večkrat omenja z izbranimi besedami. Vsa gora Karmel je sedaj posejana z lepimi vilami in parki.

Na gori spremenjenja

Nedelja, 29. avgusta: Naš cilj je bila gora Tabor, na kateri se je Jezus pred apostoli spremenil. Do vnožja smo se peljali z avtobusom, do vrha s taksiji. Gora Tabor je 585 m visoka in stoji kot velik stožec sredi ravnine. Z gore je krasen razgled po vsej Galileji.

Minaret v Betlehemu

ščavo spreminja v rodovitno zemljo in pripravlja prostor za nove naseeljence. Zato Arabci tako sovražno gledajo na črpanje vode iz Genezareškega jezera.

Zvečer smo dospeli v Tiberijo, največje mesto ob Genezareškem jezeru. Nastanili smo se v razkošnem hotelu. Od tu smo v naslednjih štirih dneh obiskali razne kraje v Galileji.

Kapela »Dominus flevit« na Oljski gori

Na vrhu je precej ravnine. Na zapadni strani je mogočna cerkev. Po kosilu smo se zbrali v senci cerkve in dolgo prepevali. Obisk na gori Tabor je vsem romarjem ostal v lepem spominu. Razumeli smo tudi, zakaj je rekel Peter Gospodu: Dobro nam je tukaj biti. Naravnim lepotam se je pridružilo še nadnaravno doživetje in sreča apostolov je bila popolna.

Ob Genezareškem jezeru

Ponedeljek, 30. avgusta: Urnik tega dne je bil izredno bogat. Zjutraj smo se ukrcali na majhno motorno ladjo in se odpeljali preko 11 km širokega jezera. Vožnja je trajala približno eno uro. Na nasprotni strani smo se izkrcali na velikem kolektivnem posestvu. Judje imenujejo taka posestva kibutz. Na tem posestvu (En Geg) živi okoli 700 ljudi. Organizacija posestev je svojevrstna. Vodič nam je navdušeno popisoval življenje na teh posestvih. Nazadnje smo ugotovili, da je naloga kolektivnih po-

sestev predvsem obramba meje. Ustanovljajo jih večinoma na meji.

Po kosilu smo šli na krožno pot okoli jezera. Celo jezero je izraelsko, vendar imajo na približno 15 km dolgem pasu le deset metrov širok pas suhe zemlje, zato je tam prehod nevaren zaradi bližine sirskih obmejnih stražnikov.

Avtobus nas je najprej pripeljal do kraja, kjer se jezero preliva v reko Jordan. Nato smo dosegli mestece Magdalo, kjer je po tradiciji živela Marija Magdalena. Še dalje ob jezeru smo prišli do kraja, kjer je Jezus prvič pomnožil kruh in ribe. Ne daleč proč je cerkev, kjer je Jezus Petra postavil za poglavarja Cerkve. Kraj je izredno idiličen. Pot nas je peljala še do Kafarnauma, ki leži na skrajnem severnem delu jezera. Od cvetočega trgoveškega mesta so ostale le razvaline.

Na povratku smo se ustavili na gori blagrov, kjer smo imeli sv. mašo v koncelebraciji — 11 duhovnikov, kolikor nas je bilo v naši skupini, smo skupno maševali. V večernem mraku, polni bogatih vtisov smo se vrnili v Tiberijo.

Čakalo nas je pripravljanje kovčkov. Naslednjega dne moramo v Tel Aviv in z letalom domov.

To je kratek suhoparen popis naše romanja v svete kraje. Romanje je v vseh udeležencih pustilo nepozabne vtise. Kogar srečam sedaj po dveh mesecih, mi prizna, da se često znajde v mislih v Sveti deželi.

Mislím, da bi bilo pametno, po tem prvem nekoliko boječem poskusu, čez nekaj let pripraviti večje skupno slovensko romanje v Sveto deželo.

S. Z.

KAREL MAUSER

Misel iz dnevnika

*Počasi spet postajam prst,
vsak dan sem bliže klicu zemlje,
ki daje in spet sproti jemlje
od sadežev do bridkih krst.*

Dežela ter njeni in naši problemi

10. maj 1964: to je datum, ki ga ne smemo pozabiti. Ta dan smo šli na volitve in prvič izvolili deželni svet. Ta dan smo s svojimi glasovi dali življenje novemu upravnemu in zakonodajnemu organu: deželi Furlanija-Juljska Benečija.

Pa pogledjmo na kratko, kako je prišlo do ustanovitve naše dežele.

Člen 114 italijanske ustave predvideva v Republiki tri vrste upravnih enot: deželo, pokrajino in občino. Morda se bo komu zdela takšna upravna razdelitev odvečna in nekoliko pretirana. Zavedati pa se moramo, da je povojna Italija skušala odpraviti fašistično nepriznavanje večje avtonomije upravnim organom tako, da je ali pa še namerava dati upravnim enotam tiste kompetence, ki jih doslej niso imele. Zaradi tega je v ustavi rečeno, da se posamezne italijanske dežele, ki se medsebojno razlikujejo po zemljepisni legi, socialnem in gospodarskem ustroju ali po svoji zgodovini in običajih, upravljajo same, in sicer v mejah ustave in državnih zakonov. Tako predvideva ustava ustanovitev kar 19 dežel. Petim od teh pa priznava, zaradi posebnih razmer, celo posebno avtonomijo in poseben statut.

DEŽELE S POSEBNIM STATUTOM

Posebna avtonomija je priznana Siciliji, Sardiniji, Dolini Aosti (kjer prebiva francoska etnična manjšina), Tridentinski-Južni Tirolski (kjer živi nemška manjšina) ter Furlaniji-Juljski Benečiji (tu živijo v dolgem pasu ob državni meji od Trbiža do Milj Slovenci). Te dežele naj bi torej dobile posebno obliko avtonomije, na temelju posebnih statutov, sprejetih z ustavnimi zakoni (116. člen ustave).

Medtem, ko so bile prve štiri dežele ustanovljene kmalu po vojni, je

bilo treba čakati polnih 15 let, da je parlament izglasoval za Furlanijo-Juljsko Benečijo poseben statut. Čemu tolikšna zamuda? Na kratko povedano: zaradi znanih političnih razpletov v zvezi z bivšim S.T.O. na eni ter zaradi notranjega političnega razvijanja v državi na drugi strani. Mnenja pa sem, da je tej zakasnitvi iskati vzroka tudi v dejstvu, da prebivajo v mejah Furlanije-Juljske Benečije Slovenci.

Tem petim deželam s posebnim statutom je po ustavi zagotovljena širša zakonodajna oblast (nekak parlament v manjši obliki torej) tako, da lahko samostojno sklepajo in odločajo o zadevah, ki se jih neposredno tičejo, kot so n. pr. kmetijstvo, gozdarstvo, javna dela, obrtništvo, turizem, gradnja ljudskih hiš, rudniki, kamnolomi itd. O teh vprašanih ima deželni svet v glavnem ekskluzivno oblast; včasih pa tudi pomožno ali dodatno, in sicer glede tistih zakonov, ki jih na teh področjih za vso državo izglasuje rimski parlament. Kot vidimo, gre torej za vprašanja, ki so posebne važnosti za gospodarski in socialni razvoj teh dežel. Pa tudi finančno vprašanje ni sekundarne važnosti. Tako n. pr. predvideva proračun naše dežele za leto 1965 za nad 29 milijard lir dohodkov in izdatkov. Od teh bo kar 21 milijard investiranih v razne gospodarske, socialne in kulturne namene.

POSEBNI STATUT NAŠE DEŽELE

Pametno se mi zdi, da se nekoliko dlje ustavimo ob posebnem statutu naše dežele, toliko, da si ustvarimo nekoliko jasnejšo sliko o njem.

Posebni statut dežele Furlanije-Juljske Benečije ima skupno 70 členov, odobrili pa sta ga obe veji parlamenta (poslanska zbornica in senat) z dvo tretjinsko večino. Razdelimo ga lahko

— zaradi večjega razumevanja — na 6 delov. Prva dva dela sta zgolj formalnega in uvodnega značaja ter obravnavata v glavnem ustanovitev dežele ter meje njenih kompetenc. Tretji del statuta vsebuje razne določbe glede deželnih organov, njih izvolitvi, delovanju in pristojnosti: dežela ima dva glavna organa, in sicer deželni svet ter deželni odbor; deželne svetovavce volijo neposredno volivci, odbor in njegovega predsednika pa deželni svet. Četrty del statuta obravnava finančna vprašanja deželne imovine. Peti in šesti del določata norme o nadzorstvu nad delovanjem dežele ter o vprašanju razmerja med deželo ter pokrajinami in občinami, ki so v njenih mejah. Sedmi del statuta pa je v glavnem posvečen odnosom med deželo in državo, oziroma osrednjo vlado. Zadnji del pa vsebuje dopolnilne in prehodne določbe.

Ozemlje celotne dežele Furlanije-Juljske Benečije meri 7850 m²; na njem živi po zadnjem ljudskem štetju, ki je bilo leta 1962, 1.205.926 prebivavcev. Po številu prebivavcev je na prvem mestu videmska pokrajina (769.750), sledi ji tržaška z 299.187, nato pa goriška pokrajina s 136.989 prebivavci.

Gospodarska in socialna slika dežele pa je takšna: v videmski pokrajini je v industriji zaposlenih 41% prebivavstva, v kmetijstvu 33%, v ostalih panogah pa 26%.

V goriški pokrajini je na prvem mestu industrija, v kateri je zaposlenih 53% prebivavstva, kmetijstvu se posveča 13% prebivavstva, ostalim panogam pa 34%.

Na Tržaškem pa je slika precej drugačna, saj zaposluje tu industrija skupno z ostalimi gospodarskimi dejavnostmi kar 94% prebivavstva, kmetijstvo pa le 6%.

USTANOVITEV DEŽELE IN SLOVENSKA ETNIČNA MANJŠINA

V začetku sem napisal, da je ustavodajna skupščina leta 1947 predvidela poseben statut za Furlanijo-Juljsko

Benečijo tudi ali predvsem zato, ker prebiva v njenih mejah slovenska etnična manjšina, in sicer v vseh treh pokrajinah. Ustavodajna skupščina je imela pred očmi nacionalistično nasilje, ki je skušalo manjšine enostavno likvidirati, zato je hotela demokratično zaščititi rast in obstoj narodnih manjšin v italijanski državi. Tako je n. pr. v republiški ustavi rečeno, da mora Republika ščititi jezikovne manjšine s posebnimi zakoni (6. člen). Povojna Italija je hotela s tem popraviti zlo, ki ga je na tem področju zagrešil fašizem, zato je želela do narodnih manjšin navezati pravičnejše odnose. To se je s francosko manjšino v Aostanski dolini ter z nemško na Tirolskem v glavnem tudi zgodilo, saj vsebujeta posebna statuta teh dveh dežel precej konkretnih določb za zaščito pravic in koristi njihovih narodnih manjšin. Žal pa so se s slovensko manjšino stvari zasukale nekoliko drugače. Po 15 letih se je, kot rečeno, marsikaj spremenilo in parlament se ni čutil več dolžnega, da bi nas v posebnem statutu nekoliko

YL KNOTTS

Čez Kras ...

Čez Kras razliti curki so krvi ...
Čez kamenje, ograde in kotanje
v jesenskem soncu tiho valovi
rdeče morje roja ... Kakor v sanje

pogreznjen čujem presunljiv jok, krik
neslišen pretečenih groz — in stiske
človeške trdi, nemí spomenik
je kamen: vžgane vanj zrem bliske.

Valovi roja rdečijo Kras ...
Iz tisočerih src so ti prameni vzkllili,
da bi nikdár se več ne vrnil kruti čas —
zato s krvjo so skale preškropili.

konkretnije zaščitil. Dejstvo, da v Furlaniji - Julijski Benečiji živi dobršen del slovenskega prebivavstva ni parlament prav nič vznemirjalo. In tako se od vseh 70 členov posebnega statuta naša slovenska manjšina neposredno omenja le v 3. členu, ki zelo generično pravi, da se v mejah dežele priznava enakost pravic in ravnanja vsem državljanom, pa naj pripadajo katerikoli jezikovni skupnosti, ter da so njihove etnične in kulturne značilnosti zaščitene. In nič več! To pa v bistvu predpisuje že ustava v svojem 6. členu. Namerni pleonazem torej? S tega stališča ni bil na žalost z ustanovitvijo dežele Furlanije - Julijske Benečije storjen noben korak naprej v prid naši manjšini, oziroma boljše: noben korak naprej na poti konkretnega urejevanja in uzakonjevanja naših manjšinskih pravic in koristi. Prav tako nismo zadovoljni z volilno geometrijo, s katero so nas razdelili na tri ločena volilna središča: tržaško, goriško in videmsko pokrajino. To je bil za nas kar hud udarec. Najbolj logično bi namreč bilo, da bi Slovenci lahko po vsej deželi volili za svojo kjerkoli predloženo listo in bi lahko strnili svoje glasove.

KJE JE ISKATI VZROKA TAKEMU ČUDNEMU RAVNANJU?

Odgovor ni težak: vzrok je predvsem v dejstvu, da so nas vse italijanske državne stranke od K.P.I., P.S.I. do K.D. izigrale. Šlo jim je predvsem za njih volilne manevre ter interese in nezaželen rezultat je tu. Nauk, ki ga iz tega lahko povzamemo, pa je: le z lastnimi silami si bomo kaj priborili, kajti vse državne stranke gledajo predvsem svoje širše interese. Hotele bi nas le spraviti pod svojo streho, ker potrebujejo pri volitvah naše glasove; a potem nam polagoma odvzeti samostojno ukrepanje in avtonomno odločanje ter nas potisniti v kot; na žalost je znano, da že zdaj nimajo Slovenci v teh strankah dosti besede, ko gre za važnejše sklepe, namreč so le figure v rokah političnih tajništev.

BODOČNOST JE V SLOVENSKE SKUPNOSTI

Če hočemo zatorej Slovenci ostati in se ohraniti kot etnična skupnost, se moramo zavedati tega »dalekovidnega načrta« italijanskih vsedržavnih strank, se ne vdati vabljivim besedam, ampak složno nastopati in glasovati za lastno slovensko predstavništvo. Staro pravilo »v slogi je moč« je morda aktualno kot nikdar. V okviru državnih zakonov in ob spoštovanju ustavnih načel vidimo svojo pot in bodočnost le v avtonomnem in nikomur podložnem slovenskem predstavništvu.

NAŠA MANJŠINA TER VLADNA IZPODBIJANJA

Demokratsko bi bilo, da bi tudi naša narodna skupnost imela v okviru dežele čimveč možnih koristi. Saj bi to prišlo prav ne samo njej, marveč tudi večinskemu narodu in državi. Z izpodbijanjem nekaterih členov oziroma odstavkov, ki jih je dežela izglasovala v korist slovenske manjšine, s strani osrednje vlade, oziroma ustavnega razsodišča, pa je prišlo do določenega za- stoja v tej smeri.

Republiški vladi se je namreč zdelo umestno, da je vrnila deželnemu svetu v preučitev deželni zakon št. 10, ki vsebuje sredstva in postopke deželnega načrtovanja, in to zaradi domnevne ustavne nezakonitosti nekaterih norm ter netočnosti in neumestnosti drugih.

Konec julija tega leta sem v deželnem svetu poudaril, da segajo vladna izpodbijanja celo na sektorje, ki spadajo v zakonodajno in upravno pristojnost dežele, saj se deželi odreka možnost izdajanja zakonov za zaščito jezikovne manjšine. (Pri tem sem priznal odboru in njegovemu predsedniku, da sta večkrat pokazala dobro voljo v premostitvi konservativnih in zastarelih stališč birokracije in centralne vlade, hoteč tako ugodno rešiti vsaj nekatere

zahteve slovenskega prebivavstva, kar je seveda vzbudilo upanje in zaupanje pri tistih, ki se med neštetimi težočami in ovirami borijo za rešitev starih problemov in za ostvaritev novega ozračja, ki bi dovolilo pošteno sožitje med ljudmi obeh narodnosti, ki živijo tu že stoletja.)

Na omenjeni seji sem izjavil, da se zavrnitev zakona ne sme pripisati razlogom ustavne nezakonitosti, ker bi ne smeli obstajati. Pač pa ga je treba pripisati konservativnemu in nedemokratskemu gledanju nekaterih odgovornih sektorjev državnega aparata, ki se upirajo priznanju obstoja in celo samega imena Slovencev in ki bi radi slednje izključili iz družbenega dogajanja, kot da gre za skupnost brez ekonomskih, socialnih, kulturnih in narodnih koristi. Jasno, da mora vsak demokrat ali kristjan odklanjati take nazadnjaške pojme, ki dovedejo do odrekanja najelementarnejših principov, ki so podlaga civilnega življa vsake omikane države.

Izjavil sem, da slovensko prebivavstvo noče neprestano protestirati, marveč želi sodelovati pri javni upravi in tako doprinesiti svoj delež, pa naj bo ta velik ali majhen. Pri tem pa seveda ne sme biti razgovor tak, kot poteka med gospodarjem in njegovim služabnikom (kakršnega si žal preogosto zamišljajo številni upravitelji državne oblasti), pač pa mora biti odkrit in pošten. Ta dialog mora potekati med dvema, ob spoštovanju pravic večine, ki pa se mora zavedati svojih dolžnosti, če noče nasprotovanja okrepiti ali ga celo povečati. Slovenci se zavedamo, da smo že s svojo preteklostjo, ki nam je prinesla toliko tragedij, dokazali, da se svojim naravnim pravicam ne bomo odrekli, še več: mnenja smo, da smo si priborili pravico za priznanje teh pravic, ki nam jasno pritičejo po usta-

vi in mednarodnih pogodbah. V tem smislu so se večkrat izrazili tudi razni predstavniki vlade, kvalificirani zastopniki raznih strank ali pa drugi Italijani. Zato bi bil čas, da besedam sledijo tudi dejanja.

SLEDIJO NAJ DEJANJA

Programskih in načelnih priznanj Slovenci namreč ne potrebujemo več; teh je ničkoliko: ustava, memorandum, listina človečanskih pravic, razne enciklike itd. Čas je, da nas konkretnije zaščitijo, da se programska načela začnejo izvajati v vsakdanjem življenju, zlasti na socialnem področju.

Za razvoj dežele Furlanije-Julijske krajine, ki je bila tako hudo prizadeta zaradi dveh svetovnih vojn, ki sta tod divjali, je nujno potrebna politika miru in prijateljstva med narodi, ki živijo na njenem ozemlju; to je predpogoj za sleherni gospodarski in socialni napredek vseh deželanov. Le tako se bo ustvarilo resnično prijateljsko vzdušje, ki je vsakomur pri srcu. Na osnovi popolne enakopravnosti vseh državljanov in ob spoštovanju pravic naše narodne manjšine, naj se razvije nova doba sožitja med italijansko in slovensko skupnostjo. Odklanjamo in se bomo vselej borili proti katerikoli obliki raznarodovalne asimilacije, kakor tudi proti katerikoli obliki paternalizma, kajti rešitev manjšinskih vprašanj vidimo le v svobodnem in avtonomnem življenju.

Slovenci pričakujemo in smo prepričani, da bodo pristojne krajevne, deželne in osrednje oblasti uredile v demokratičnem duhu naše koristi in pravice. Prepričan pa sem, da se bo v ta prizadevanja vključila predvsem deželna vlada ter bodisi posredno ali neposredno prispevala k ureditvi raznih vprašanj, ki že toliko let čakajo pravične in pogumne rešitve.

»Najčistejša ostajajo srca tistih, ki gredo v vednem delu ali v vednem trpljenju skozi življenje. Kakor ogenj je trpljenje in delo, ki očiščuje in ne trpi ob sebi ne rje ne nesnage. Svet je ogenj, sveto je delo, posvečeno je trpljenje.«

(Ksaver Meško: »Na Poljani« - 1907)

Marijine sestre Čudodelne svetinje v Gorici

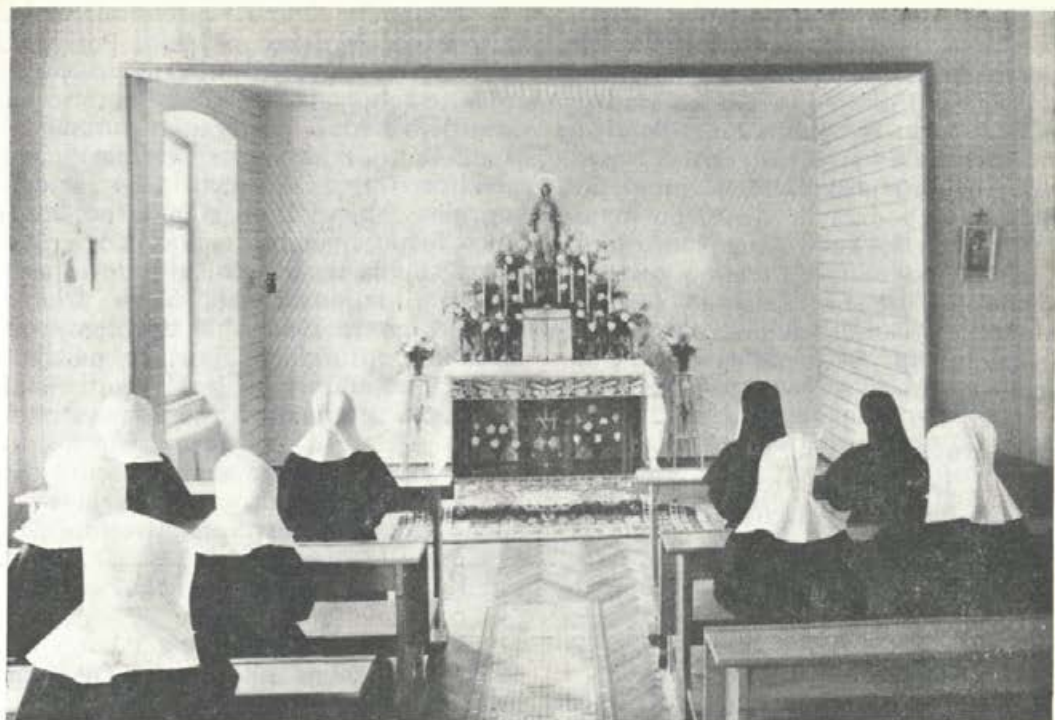
Skoro neopazno je zrastle v Gorici redovniška postojanka »Marijinih sester Čudodelne svetinje«, znanih tudi z imenom »Bolniške sestre sv. Vincencija Pavelskega«. Marijine sestre se ukvarjajo s strežbo bolnikov in ubogih po domovih in tudi, kolikor dopuščajo razmere, v javnih in zasebnih zavodih. Njihova apostolska dejavnost teži za tem, da nudijo bolnikom ne samo telesno, ampak tudi duhovno pomoč, tako da vsi, ki so izročeni njihovi skrbi, umrjejo spravljani z Bogom.

Družba ima ime od prikazovanj Brezmadežne sv. Katarini Labouré leta

1830. Ustanoviteljica je bila služabnica božja s. Leopoldina Brandis, provincialna predstojnica usmiljenih sester sv. Vincencija Pavelskega v Gradcu. Ker redovna pravila niso dovoljevala usmiljenkam, da bi stregle bolnikom po domovih, je s. Leopoldina začela zbirati v Ljubljani dekleta, ki so imela veselje do bolnikov, in jih duhovno in strokovno vzgajati za oskrbo bolnikov, ki so po družinah često hirali in umirali brez vsake nege. Dne 16. julija 1878 je ustanovila v Ljubljani prvotno občestvo bolniških sester, ko je preoblekla tri dekleta in jih imenovala »Bolniške devi-

Pročelje redovne hiše »Dom Marije Kraljice« v Gorici

Kapela Brezmadežne s čudodelno svetinjo

ce». Podredila jih je usmiljenkam. Leta 1882 je zanje spisala pravila, ki jih je potrdil vrhovni superior Misijonske družbe v Parizu.

Nad bolniškimi sestrami je bil viden božji blagoslov. Kmalu so se številčno zelo okrepile in si ustanovile več postojank. Družba si je izoblikovala svoj poseben lik in se uveljavila v svojem značilnem udejstvovanju. Dozorela je za samostojno življenje. Zato je dr. Anton Zdešar, misijonar sv. Vincencija, predlagal vrhovnemu predstojniku v Parizu, naj bi se »Bolniške device« pravno ločile od Družbe usmiljenih sester. Predlog je bil sprejet. Na praznik sv. Ludovike, 15. marca 1926, je družba postala samostojna in si je privzela ime »Marijine sestre Čudodelne svetinje«. Ljubljanski knezoškof dr. Gregorij Rožman je dne 27. novembra 1940 družbo priznal v smislu kanoničnih predpisov in potrdil njena pravila, tako da je postala škofijsko pravnega značaja.

Marijine sestre imajo po besedah sv. Vincencija »bolniške hiše za samostan, župno cerkev za kapelo, mestne ulice ali bolniške sobe za samostanski hodnik, pokorščino za klavzuro, božji strah za zamreženo okno in sveto skromnost za kopreno«. Svete zaobljube so v duhu usmiljenk sv. Vincencija privatne in začasne; obnavljajo se leto za leto.

Družba Marijinih sester, ki je utrpeła med vojno in v povojnih letih hude udarce, se spet požrtvovalno udeležuje. Zdaj šteje kakih 230 sester, ki živijo v različnih hišah širom po Jugoslaviji. Materina hiša je na Dobrovi pri Ljubljani.

Goriška postojanka

Leta 1942 so prišle iz Ljubljane v Gorico štiri Marijine sestre in se zaposlile v bolnišnici usmiljenih bratov v Via Diaz. Tri teh sester so leta 1946 odšle na Mirenski Grad, da bi gospodinje pri lazaristih, ki so prevzeli tam-

kajšnje svetišče Žalostne Matere božje, četrta pa je ostala v Gorici v zasebni postrežbi pri dr. Kotniku. Leta 1948 je dospela iz Ljubljane v Gorico še druga sestra, da bi stregla na smrt bolni mami. Medtem so se razmere v Jugoslaviji občutno poslabšale. Komunistične oblasti so podržavile družbeno materino hišo in še kako drugo postojanko, tako da so morale številne sestre iti domov k staršem. Zato sta sestri, ki sta bili v Gorici, dobili ukaz, naj tu ostaneta. Sprva sta se zaposlili v malem semenišču (1949-1952), nato sta najeli sobo v via Mazzini in se začeli udeleževati s postrežbo bolnikov po domovih. Leta 1953 je dospela v Gorico še ena sestra z Mirenskega Gradu. S pomočjo dobrotnikov so si sestre leta 1954 kupile enonadstropno hišo v Via C. Cantù, l. 1963 pa so se preselile v hišo na korzu, ki sta jim jo odstopili dobrotnici Ana in Antonija Jakopič in ki nosi naslov »Dom Marije Kraljice«.

Ustanoviti redovno hišo škofijskega prava v drugi državi ni lahko. Potrebna so številna dovoljenja. Vrhovna prednica je zahtevala, naj si sestre v Gorici osnujejo redno postojanko z noviciatom, da jim bo možno vzgajati nove poklice. Dne 15. avgusta 1954 je imenovala s. Justo Dolhar za hišno prednico in provincialno voditeljico ter tako postavila temelj goriški redovni provinci. Ljubljanski škof Vovk je dne 24. novembra 1956 izdal dovoljenje za goriško postojanko, goriški nadškof Hijacint Ambrosi pa je že prej pristal na njeno ustanovitev. Dne 6. novembra 1956 je dovolil pol javno kapelo. In tako so si Marijine sestre uredile po načrtu umetnika Toneta Kralja pravlično kapelico, posvečeno Brezmadežni s Čudodelno svetinjo.

Ker se je priglasilo nekaj novink, je nadškof Ambrosi dne 17. oktobra 1959 izdal dovoljenje za ustanovitev noviciata. Redovna družina je polagoma rastle in danes šteje dvanajst članic.

Marijine sestre

Marijine sestre se udeležujejo s strežbo bolnikov, zato so diplomirane bolničarke. Številne mestne družine, slovenske in italijanske, prosijo, naj pridejo na njihov dom in strežejo težje bolnemu družinskemu članu, ker mu sami ne morejo nuditi potrebne oskrbe, zlasti v nočnih urah. Prošnje so številne, gre za res nujne bolezenske primere, a jih često ni mogoče sprejeti, ker ni dovolj sester. Nekaj sester pa mora biti stalno doma, da se oddahnejo od nočne službe, pa tudi da skrbijo za več starejših bolehnih gospa, ki pri njih gostujejo. Sestre so namreč otvorile v lastni hiši »Dom počitka« za starejše gospe.

V vsej tišini in skromnosti opravljajo Marijine sestre dvojno veliko delo: Boga proslavljajo z molitvijo in z delom za lastno posvečenje, bolnim bra-

tom in sestram pa nudijo duhovno in telesno pomoč v najtežjih urah življenja. Nadškof Ambrosi je rekel: »Delo, ki ga opravljajo Marijine sestre, je čudež krščanske ljubezni. Angeli so, ko Boga častijo v molitvi, angeli, ko čujejo ob težko bolnih in umirajočih.«

Slovensko dekle! Če ti v duši vstaja želja, da bi se Bogu darovala s strežbo bolnikov, v katerih trpi in umira Kristus, v Gorici te čaka »Dom Marije Kraljice«! (Corso Italia 120.) Ne presliši božjega klica! Pridi, daruj se Bogu, da boš z duhovnim materinstvom in nesebično ljubeznijo stregla bolnikom in tolažila trpečo. Čakajo te bolniki, da jim prineseš z božjim Soncem, ki prebiva v tebi, obzarjen obraz, in z njim Boga, kateremu so se mogoče pred davnimi leti odtujili.

JANEZ GRUM

Dr. Florijan Gregorič

Dne 1. oktobra 1963 je v Berkeley-u (blizu San Francisca) v Kaliforniji umrl dr. Florijan Gregorič, ki je bil po svoji materi Tržačan in ki je svojo mladost (čez 20 let) preživel v Trstu. Pokojnik je bil v dvajsetih in tridesetih letih znan kot tajnik glavne Zveze industrijcev v Beogradu (od 1922 do 1941). Z njim je odšel v večnost Slovenec velikih gospodarskih in organizacijskih sposobnosti, človek znanja ter izrednih izkušenj, pri vsem tem pa človek dovršenega nastopa. Dasi je večino svojega življenja preživel izven Slovenije, je ostal zaveden Slovenec do smrti.

Njegov oče Franc Gregorič je kot mlad davčni uradnik služboval v Trstu in se poročil z Giuseppino Boara, ki je bila hči v prejšnjem stoletju znanega tržaškega arhitekta Francesca Boara. Ta je bil ravnatelj občinskega tehničnega urada v Trstu. Po njegovih načrtih je bilo tedaj zgrajenih več državnih in mestnih poslopij v Trstu. Iz Trsta je bil Franc Gregorič prestavljen v Ko-

stanjevico na Dolenjskem. Tam je v starem gradu »Dobe« 18. februarja 1883 prišel na svet Florijan. Mati mu je umrla ob rojstvu.

Med svoje prednike je pokojni dr. Gregorič mogel šteti zgodovinsko pomembnega Ilija Gregoriča, ki je bil voditelj slovenskih upornih kmetov v velikem slovensko-hrvatskem uporu v 16. stoletju. (Po porazu pri Stubici Donji so Ilijo kmalu prijeli in ga nato usmrtili na Dunaju l. 1573.) Ker so bili Ilijevi potomci kar naprej preganjani, se je njegov vnuk ali nečak Mihael umaknil na Bavarsko. Tam gori se je udeležil tridesetletne vojne (1618 do 1648), v kateri je končno postal stotnik v bavorski kavaleriji. Po končani vojni se je vrnil v domači rodni kraj in si leta 1650 kupil v Brezovici pri Kostanjevici posestvo. Ker je bil Mihael prej oficir, zato kot kmet ni bil podložen fevdalni gospodi. Bil je torej kmet svobodnjak. Gregoričev rod je imel to posestvo v lasti do prihoda komunističnega režima

v Sloveniji. Stari kostanjeviški grad Dobe pa je podedoval Franc Gregorič po svojem bratu prof. Florijanu Gregoriču, po katerem je dr. Florijan dobil ime.

Pokojni dr. Gregorič je še v otroških letih prišel v Trst k svojemu starem očetu, arhitektu Francescu Boara in ostal v tej italijanski patricijski družini čez 20 let. Zato je v Trstu dovršil ljudsko šolo in gimnazijo (l. 1901). Po maturi je odšel v Gradec, kjer je l. 1906 promoviral kot »doctor iuris utriusque«. Še isto leto je nato stopil v državno službo pri finančnem ravnateljstvu v Trstu. L. 1908 se je poročil z Emo Gorjupovo, hčerko Ivana Gorjupa, tedaj znanega veleposestnika in predsednika Kmečke družbe ter predsednika političnega društva Edinost v Trstu. »Kar je več kot čudež, je, da je moj soprog, čeprav je zrastel in živel že od otroških let v stari italijanski patricijski rodbini Boarov in Lorenzinijev, ostal vedno zaveden Slovenec,« je zapisala ga. Ema, vdova po pokojniku.

Mladi dr. Gregorič se je s svojo sposobnostjo v službi krepko uveljavil. »Ker je tržaška provinca imela pravico imeti v finančnem ministrstvu na Dunaju enega Slovenca, ki je uradoval pri finančni direkciji v Trstu, je bil moj soprog zaradi svojih izrednih sposobnosti poklican (kompetirati za to službo ni bilo mogoče) od tedanjega ministra financ grofa Zaleskyja v dunajsko ministrstvo,« je zapisala ga. Ema.

Med prvo svetovno vojno je Gregorič napredoval za finančnega svetovavca. V tistem ogromnem ministrstvu, kjer so bili v službi juristi vseh narodnosti nekdanje Avstro-Ogrske, »se je naučil mnogih reči, ki so mu koristile v njegovem poznejšem življenju.« (Citata iz londonske International Encyclopedia pod geslom »Who is Dr. C. F. Gregorič«.)

Po razpadu Avstro-Ogrske je v pozni jeseni l. 1918 nastopil službo pri poverjeništvu za finance pri slovenski narodni vladi v Ljubljani. Skupaj z dr. Šavnikom sta sestavila prvi proračun, kot mi je pokojnik pripovedoval; to je bilo

tehnično-upravno veliko pionirsko delo. Nato sta nesla ta proračun v finančno ministrstvo v Beograd. Tam sta oba dobila ponudbo za službovanje v tem ministrstvu, kar sta sprejela. Šavnik je bil poslan nazaj v Ljubljano kot ravnatelj finančnega oddelka (direkcije), Gregorič pa je postal nadzornik v ministrstvu. Čez kako poldrugo leto je prestopil v socialno ministrstvo in postal načelnik prvega oddelka. Leto nato pa je Gregorič izstopil iz državne službe in prevzel službo glavnega tajnika nanovo ustanovljene Zveze industrijcev v Beogradu. Ker je bila to nova organizacija, je moral dr. Gregorič postaviti na noge njeno upravo.

Njegove gospodarske organizacijske sposobnosti so postale znane tako, da ga je 14 industrijskih družb imenovalo za člana svojih uprav. Obenem pa je postal član raznih vladnih poverjeništev; sodeloval je pri zakonskem osnutku za direktni davek, za carine, za regulacijo cen, za izrabo vodne sile. Prav tako je sodeloval pri raznih drugih zakonskih osnutkih, ki so se tikali industrijskih problemov.

Pokojnik je zastopal jugoslovansko vlado na konferencah mednarodne trgovske zbornice v Parizu. Bil je zastopnik jugoslovanske industrije na mednarodnem uradu za delo v Ženevi; sodeloval je pri raznih trgovskih pogajanjih; bil je član in predsednik delegacij pri kongresih Zveze za balkansko sodelovanje v Atenah, Carigradu in Bukarešti.

Večkrat je prijel tudi za pero; napisal je več člankov v razne jugoslovanske in inozemske časopise in revije o gospodarsko-industrijskih problemih države. Po vladnem naročilu je sestavil poročilo o jugoslovanski industriji, ki ga je Stojadinović potreboval, da se je v Ameriki pogajal za posojilo. Sestavil je še več drugih poročil, v katerih je poudarjal potrebo industrializacije.

Naj dodam tu, da je v tridesetih letih tudi njegov sin dr. Danilo postal viden človek v Beogradu. Postal je glavni urednik dnevnika »Vreme«. Dr. Danilo je mnogim znan predvsem po knji-

gi »Samomor Jugoslavije«. Žal le, da njegove skice iz študija bizantinske zgodovine najbrž ne bodo zagledale belega dne.

Ko so Nemci zasedli Beograd, je pokojni dr. F. Gregorič ostal še nekaj časa tam kot strokovnjak za finančne zadeve. L. 1944 pa je moral z ženo odpotovati na Dunaj, kjer so mu na očesni kliniki levo oko operirali, desno pa zdravili. V začetku l. 1945 se je pred sovjetskimi armadami z go. Emo umaknil z Dunaja in odšel v zahodno Nemčijo. Od tam se je l. 1950 preselil v Združene države. Dobrega pol leta je živel tudi v Milwaukah.

Ko se je po svojem prihodu v Ameriko malo razgledal, je krepko občutil, da bi Slovenci morali imeti zgodovinski pregled slovenskih naselbin po Ameriki in Kanadi. Takoj se je lotil dela v tej smeri. Napravil si je načrt za to delo. Žal le, da zaradi sinove smrti in zaradi preselitve dela ni mogel nadaljevati.

Dva ali trikrat sem spregovoril z njim na cesti, nekaj več pa po njegovem predavanju o slavnih Slovencih. Neštetokrat mi je bilo v zadnjih letih žal, da sem tega človeka tako bogatihkušen obiskal v tistih mesecih (1956-57) samo enkrat: ob priliki, ko je družino zadel hud udarec. Dobili so sporočilo, da je v beograjski ječi umrl sin dr. Danilo: eno leto prej, kot bi imel priti na svobodo. V najinem razgovoru se je rajnki dr. Florijan tako zamotil, da je za dve uri pozabil na silni udarec.

Takoj sem opazil, da je dr. Gregorič človek, ki je res poznal Trst, Dunaj in Beograd. Temeljito je poznal administracijo nekdanje monarhije, kakor tudi politično življenje na Dunaju. Omenil je, da je bil nekoč poklican v dunajski parlament, da bi tolmačil govore slovenskih poslancev v primeru, da bi ti začeli govoriti po slovensko, kot je bilo pričakovati. Skoro razgrel se je, ko je pripovedoval, s kakšnim ognjem je govoril dr. Korošec o zatiranju Bošnjakov in Hercegovcev pod avstrijsko upravo. »Mislil sem, da se bo strop podrl na nas,« je rekel.

Kot tajnik glavne Zveze industrijcev je prišel v stike z vsemi političnimi predstavniki v Beogradu. Omenil je, da mu je nekoč dr. Žerjav pokazal načrt zakona, ki bi vzel katoliškim duhovnikom vso državno dotacijo. Žerjav je pričakoval, da mu bo Gregorič dal prav. A Gregorič, dasi je bil zmeren liberal, mu je odgovoril: »Kako morete predlagati takle osnutek, po katerem bo pravoslavni pop dobival celo uradniško plačo, slovenskim duhovnikom pa boste vzeli še tisto malo, kar dejansko dobivajo iz cerkvenega sklada. Če količkaj državniško mislimo, bi bila tolikšna razlika vendarle prekričeca.«

S ponosom mi je pripovedoval o pokojnem sinu Danilu, kako je študiral v Nemčiji gospodarske vede; predvsem pa, da je kljub temu, da je bil glavni urednik srbskega časopisa »Vreme«, doma v družini vedno govoril po slovensko in se do smrti čutil zavednega Slovenca. Prebral sem dve Danilovi pismi, ki jih je bil napisal iz komunističnega zapora nekaj mesecev pred smrtjo. Iz njih res diha slovenska zavest.

Zaradi sinove smrti sta se rajnki dr. F. Gregorič in žena ga. Ema preselila k snahi ge. Zori v Kalifornijo. Po enem letu bivanja tam je Gregoriča zadel delna ohromelost. V septembru (1963) se je pridružila še pljučnica, ki ji je končno podlegel.

Pokojni dr. Gregorič je s svojo upravno spretnostjo krepko pripomogel k ustanovitvi ljubljanske univerze. Ker nimam pri roki dr. Polčeve Spomenice o ljubljanski univerzi in ne dela »Ob 10-letnici ljubljanske univerze«, mi ni znano, ali je naslednji dogodek kje zapisan.

Ob prevratu l. 1918 je bila dr. Majaronova odločenost glede slovenske univerze v Ljubljani v bistvu tale, kot mi je omenil dr. Gregorič: »Z univerzo kar začnimo! Nič ne čakajmo na kako dovoljenje od kod.« V družbi s Šavnikom je Gregorič Majaronu takole odgovoril: »Tvoje stališče je čisto pravo. Ali pa ti veš, dragi, koliko stane univerza in koliko milijonov je treba zanj? To ti lahko povem jaz, ker sem

bil na Dunaju v oddelku za proračune univerz.«

Gregorič in Šavnik sta se nato z Majaronom domenila, da bosta sestavila proračun slovenske narodne vlade v Ljubljani tako, da bo za 20 odstotkov višji, kot pa so bili predvideni izdatki, in da bosta v proračun kar vstavila postavko za novo univerzo, ne da bi kam kaj spraševala. Razumel sem pri tem, da je Gregorič imel v mislih Beograd. Dejal je, da je bilo vnaprej računati, da bo treba kaj črtati v proračunu, ko ga bosta s Šavnikom utemeljevala v Beogradu, da »na ta način pokažete dobro voljo za sodelovanje«. Proračun sta res nesla v Beograd in ga predložila področnemu predstojniku v finančnem ministrstvu. Pregledali so ga skupaj. Pri tem sta Gregorič in Šavnik gledala na to, da so čim hitreje šli mimo tiste klavzule, ki sta jo bila v Ljubljani vstavila v proračun: namreč, da proračun slovenske narodne vlade postane avtomatično veljaven, če finančno ministrstvo ne odgovori do določenega roka. »Ima vremena,« je rekel Srbin, ki je bil kar prevzet od strokovnega znanja in izkušenosti obeh gospodov. Takoj je obema ponudil službo v finančnem ministrstvu, kot že omenjeno. Gregorič se je nato kot nadzornik ministrstva spretno ogibal slehernemu razgovoru glede proračuna slovenske narodne vlade, da ne bi tako spomnil Srbina na določeni rok. Zato je proračun skrbno hranil v svojem predalu. Čez dva tedna pa je načelnika opozoril, da je v smislu klavzule proračun narodne vlade v Ljubljani postal veljaven, o čemer je nato uradno obvestil vlado v Ljubljani in dr. Šavnika. Tako je proračun s prvo postavko za ljubljansko univerzo prestal ognjeni krst. Dva visoka upravna uradnika, ki sta imela posluš za potrebe in dogodke okoli sebe, sta spretno izpeljala težko nalogo — finančno plat nove univerze — in tako bistveno pripomogla k njeni ustanovitvi. Vse to se je zgodilo, preden je ministrski svet v Beogradu — pri katerem je bil od Slovencev navzoč dr. Korošec — napravil sklep o ustanovitvi ljubljanske

univerze. Pravzaprav je ministrski svet le potrdil že izvršeno dejstvo.

Prav je, da Slovenci ne pozabimo te dr. Gregoričeve zasluge za slovensko *Almo Mater* — ljubljansko univerzo.

Skladatelj Stanko Premrl

V Ljubljani je dne 14. marca 1965 umrl Stanko Premrl, eden največjih sodobnih slovenskih cerkvenih glasbenikov. Bil je profesor Glasbene akademije v pokoju. Z njim smo izgubili moža, ki je od leta 1910 dalje imel nesporno vodilno vlogo v slovenski cerkveni glasbi kot zelo plodovit skladatelj, glasbeni pisatelj, pedagog in organizator.

Rodil se je 28. septembra 1880 v Št. Vidu pri Vipavi. Bogoslovje je dovršil v Ljubljani. Nato je bil eno leto kaplan na Vrhniki. Potem je šel na Dunaj študirat glasbo. Ko je leta 1909 glasbene študije odlično dovršil, je postal ravnatelj stolnega pevskega zbora v Ljubljani. To službo je opravljal vestno, točno, z izrednim znanjem in ugledom do leta 1940. Posebno je slovel kot izvrsten improvizator na orglah; obdarjen je bil z bujno skladateljsko domiselnostjo in s tenkim čutom za registracijo. Vso to dobo je prirejal tudi samostojne koncerte na orglah. Vzgojil je cele rodove pevcev, ki so v njem občudovali velikega mojstra. Nekateri so še danes stebri stolnega pevskega zbora v Ljubljani.

Svoje skladbe je prvič preizkusil večinoma na stolnem koru v Ljubljani. Njegovih skladb je izredno veliko, okoli dva tisoč. Med njimi so zlasti pomembne številne latinske maše — najbolj znana je maša sv. Jožefa — rekviemi, graduali, ofertoriji, rezponzoriji, moteti, koralne spremljave in skoraj nepregledna vrsta slovenskih pesmi. Graduale je zložil za vso pobinkoštno dobo; ena najboljših njegovih skladb je Gra-

duale in sekvenca za veliko noč. Prav do zadnjih let je redno izdajal orgelske skladbe, preludije, pastorage, fuge, pasacaglie in variacije. Tudi na tem polju je oral ledino, saj so bile pred njim samostojne orgelske skladbe le redkost. Po kompozicijskem stilu je bil Premrl neoromantik, čustveno zelo razgiban, z močno duhovno osnovo, z velikim smislom za posebnost cerkvenega sloga in liturgičnih zakonov ter za svojo dobo moderen. Njegova največja skladba je oratorij sv. Jožefa za mešani zbor, soliste in orkester na besedilo prijatelja Silvina Sardenka. Ta oratorij je prvič izvajal stolni pevski zbor v Ljubljani leta 1951. V rokopisu so ostale še tri daljše kantate na čast Mariji Vnebovzeti.

Velike zasluge ima Premrl za vzgojo organistov. Nad trideset let je bil ravnatelj orglarske šole, kjer je poučeval orgle, harmonijo in kontrapunkt. Istočasno je predaval cerkveno glasbo v semenišču in pozneje na teološki fakulteti; na državnem konservatoriju je bil honorarni profesor za orgle in harmonijo; od leta 1939 do 1949 je bil redni profesor na Glasbeni akademiji. Od 1909 do 1945 je urejal list Cerkveni glasbenik; vanj je napisal številne članke o vseh mogočih vprašanih cerkvene glasbe. Redno je spremljal koncertno dejavnost v Ljubljani in o njej poročal v Cerkvenem glasbeniku. V glasbeni prilogi tega časopisa je priobčeval svoje skladbe; vedno pa je skrbno pazil, da njegovo ime ni prevladovalo. Vzgojil si je celo vrsto sodelavcev komponistov, katerih skladbe je prav rad priobčeval v tej prilogi.

Naravnost čudno je, da je Premrl zmožni tako obsežno delo. Bil je namreč vse življenje šibkega zdravja, bolešno občutljiv, samotarskega značaja. Te slabosti je premagoval z neverjetno energijo in neprestanim delom. Svoje življenje je posvetil samo glasbi; pri tem pa ni zanemarjal duhovniškega poklica. Vedno je bil vzoren duhovnik, otroško pobožen in tankovestno natančen v spolnjevanju vseh svojih dolžnosti. Sveti sedež ga je leta 1930 odlikoval z naslovom papežev tajni komornik. Zaradi slabega vida zadnja leta ni mogel več maševati. Pa tudi v tem času je diktiral nekaj svojih skladb. Potem ga je zadela srčna kap. Njegovo truplo je ležalo na mrtvaškem odru v kapeli ljubljanskega Alojzijevejšča. Tam so se od njega poslavljali številni prijatelji in častivci. V stolnici so bogoslovci zapeli njegov klasični rekviem v »c-molu«, ki je prvokrat izšel leta 1912 in je nato osvojil vse naše kore. Za sedmi dan je opravil zanj slovesno pontifikalno mašo nadškof dr. Jožef Pogačnik. Stolni zbor pa se je spominu velikega mojstra oddolžil z nesmrtnim Mozartovim Requiemom.

Tako smo v dobrem letu izgubili dva velika glasbenika, Kimovca in Premrla, dvoje neločljivih imen. Oba moža, tako različna po značaju, sta se odlično dopolnjevala kot sodelavca na stolnem koru, na orglarski šoli, pri Cerkvenem glasbeniku, pri komponiranju. Oba spadata v predkoncilsko dobo. S svojim delom pa sta — zlasti Kimovec — že pripravljala pot reformam, ki se sedaj uvajajo.

Na tako domačijo vsak čas dobi lahko zeta z doto šestdeset tisoč kron ali z letnimi dohodki šest tisoč! — Ko pa je župan tako računal, se je spomnil besed, ki jih je nekoč po končani komisiji pri prijateljski malici izpregovoril luški sodnik: »Pri nas na kmetih,« je rekel, »se ne moži dekle s fantom, ampak grunt z doto; človek je posttranska reč, se šteje kot pritiklina grunta — kot "fundus instructus". Pa so tudi zakonl po tem.«

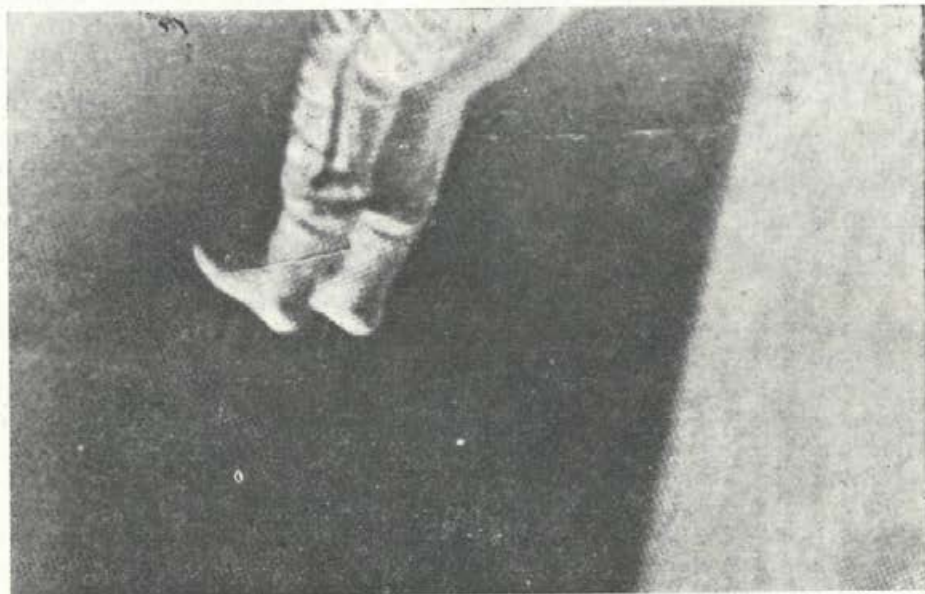
(Fran Milčinski: Muhoborci - 1912)

Preteklo leto je bilo kot mejnik med kratko dobo priprav in med dobo pravih poletov v vesolje. Vsi glavni poskusi, ameriški Gemini in ruski Voshod, so imeli predvsem ta namen, da proučijo človeka, ki mora živeti in delovati v tujem okolju. Astronavti so dokazali, da je človek kos vsem problemom, ki so povezani s poleti. Stroga priprava, ki jo imajo pred izstrelitvijo, stalno prenašanje nevarnosti, izredna psihološka priprava ne odvzamejo tem podvigom »človeškega« pomena. Astronavti niso nadljudje: vaje in priprave pred poleti samo izpopolnijo v njih temeljne človeške zmožnosti. S tem, da so premostili tudi najhujše, nepredvidene težave in da so premagali stroje, so dokazali, kako velike zmožnosti prilagojevanja ima človek tudi v izrednih okoliščinah v kozmosu: brezračni pro-

stor, breztežnost, ogromne razdalje, zemlja v novi perspektivi, ko objame pogled cele kontinente in ne samo par hiš. Znanost gre torej po prvih korakih okoli zemlje vedno dlje; treba je rešiti še ogromne tehnične probleme, toda veliki cilji niso več nedosegljivi, čeprav se nam zdijo tako daleč. In prav lanski poleti so odprli astronavtiki te nove poti.

V tej luči bomo skušali pregledati tri najpomembnejše podvige lanskega leta: polet Voshoda 2 in poleta vesoljskih ladij Gemini 4 in Gemini 5.

18. marec 1965 je gotovo eden glavnih datumov v zgodovini odkrivanja vesolja. Tega dne je ruski astronavt Aleksej Leonov prvi zapustil svojo kapsulo in »zaplaval« v brezračnem prostoru s hitrostjo 28.000 km. Pred meteoriti in kozmičnimi žarki ga je varo-

Leonov, avtomatično slikan v kozmosu. Svetlejša ukrivljena proga je del zemeljske oble

Beljajev in Leonov telefonirata domov nekaj ur po dramatičnem povratku na zemljo

vala posebna tuta, v katero so mu po tenki cevi, ki ga je vezala na kabino, dovajali kisik pod visokim pritiskom; vezali so ga tudi kabli za zdravniško kontrolo. Po radiu je bil ves čas povezan tudi z drugim astronautom v kapsuli Beljajevom in z zemljo. V kratkih minutah prostega poleta je proučeval človeško gibanje v breztežnem prostoru, ki je povsem drugačno od normalnega. Sam je ob pristanku povedal, da bi mu bilo navdušenje nad izrednostjo lastnih premikov kmalu postalo usodno: med mirnim lebdenjem je nenadoma potegnil za »popkovino«, to je za vezno cev. S tem je pritegnil k sebi kabino s tako silo, da se je komaj obvaroval smrtnega udarca, pri tem pa sprožil vrsto reakcij in protireakcij, ki so spravile kabino in njega samega v blazno poplešavanje po kozmosu. Tudi pri izhodu in vходу v Voshod 2 je imel težave, ker se ni bil še popolnoma privadil nove-mu razmerju sil. Pri povratku na zemljo se je zaradi trenja v gostejših plasteh atmosfere vžgal varovalni ščit kapsule, najbrž zato ker je bil vpadni kot

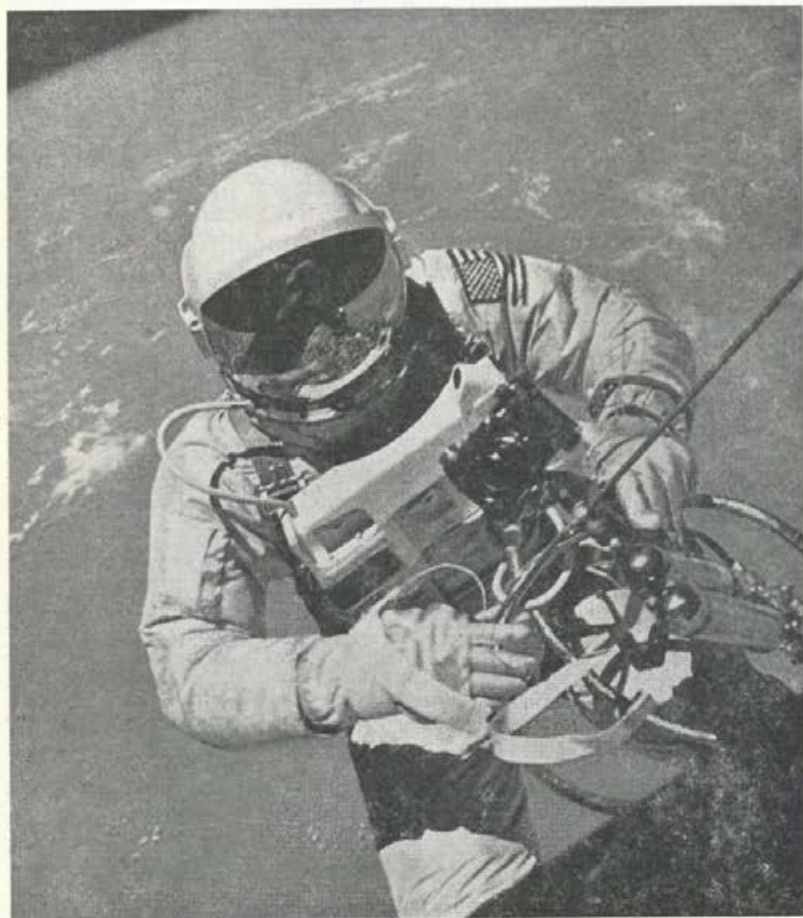
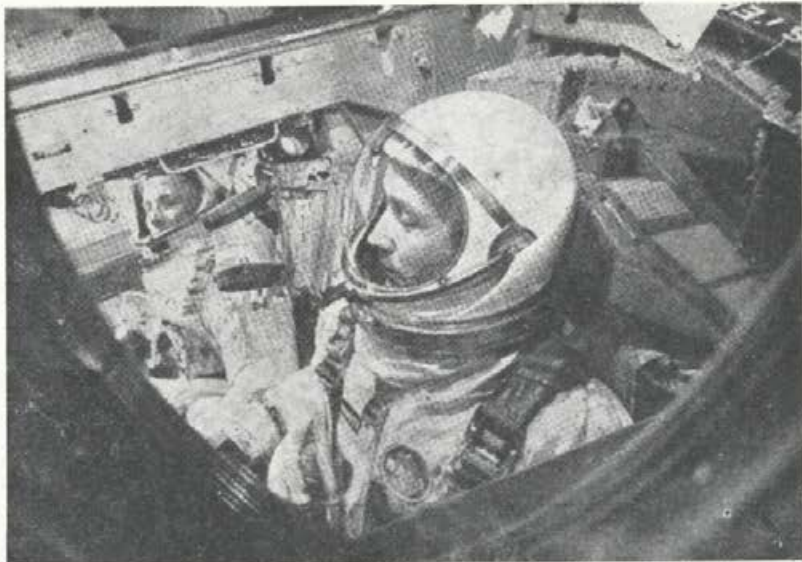
prevelik. Zaradi tega sta astronauta pristala zelo daleč od predvidene točke, kjer so jih našli šele po mnogih urah. Podrobnejših tehničnih in znanstvenih podatkov s tega poleta ni, razen skopih novic o novi strukturi kabine na nepro-pustne oddelke.

Že 3. junija pa imamo ameriški po-dvig Gemini 4, z istimi cilji in uspe-hom. Nov dokaz, da tekmujeta obe ve-lesili s skoraj enakimi močmi.

V kapsuli Gemini 4 sta letela astro-navta James Mac Divitt in Edward White, ki sta ostala v vesolju 97 ur in 48 minut. Edward White je prebil dvajset minut v kozmosu izven kabine, kjer se je prvi samostojno premikal s pomočjo usmerjevalca na plinske iz-puhe. To je priprava v obliki pištole, ki sprošča puhe plina iz dveh jeklenk in omogoča štiri glavne premike: na-prej, nazaj, levo in desno.

Po programu bi se bil moral tudi približati zadnji stopnji rakete nosivke Titan. Toda zaradi varnosti so morali ta poizkus opustiti, čeprav je bil »ren-dez-vous« morda najvažnejši cilj tega

Astronavta Mac Divitt in White slikana v kapsuli Gemini 4 nekaj minut pred poletom

Edward White se počasi oddaljuje od kapsule; v rokah drži plinski usmerjevalec in fotografski aparat; dobro se razloči tudi »popkovina«, ki ga je vezala h kapsuli

poleta. »Rendez-vous« ali srečanje dveh teles v kozmosu je temeljne važnosti za vse nadaljnje polete; človek bo namreč moral zgraditi na krožni poti okoli zemlje vesoljsko oporišče kot bazo za druga medplanetarna potovanja. Tako bodo odpadle vse težave pri vzletu, ki jih povzročata upor atmosfere in zemeljska privlačnost. Tako oporišče-satelit pa je treba zgraditi iz že pripravljenih delov, ki bi jih z raketami pripeljali z zemlje, nato pa sestavili kar na krožni poti. Sedanji poizkusi srečanja služijo torej za proučevanje človeške zmoglosti za delo v vesolju in tehnične dovršenosti raket nosivk in instrumentov. Razumljivo je torej, zakaj se Rusi in Amerikanci toliko potegujejo, da bi prvi izpeljali tako srečanje: to bi bil najvidnejši dokaz premoči enega ali drugega.

Kot smo že zapisali v začetku, pa je bil glavni namen lanskih poletov študiranje človeka; v tem okviru je gotovo najbolj zanimiv drugi ameriški poizkus: polet Gemini 5. Šlo jim je predvsem za to, da proučijo, kako reagira človeški organizem na daljše bivanje v kozmosu, v stalnem breztežnem stanju in v skoraj popolni nepremičnosti. Zato je ta polet trajal osem dni, kot približno pot do Lune in nazaj.

21. avgusta so izstrelili na krožno pot vesoljska dvojčka Gordona Coopera in Charlesa Conrada; 38-letni poveljnik ekspedicije Cooper je že drugič letel v kozmosu. Toda že pri prvi obkrožitvi zemlje je njun položaj postal dramatičen, ker je pritisk v celicah za proizvodnjo elektrike nevarno padel in tako preprečil uporabo usmerjevalnih raket. Te celice so bile velika novost v kapsulah Gemini; njih delovanje je slonelo na izkoriščanju energije, ki se sprošča pri spajanju kisika in vodika. Po načrtih bi morale oddajati več elektrike in dalj časa kot normalne baterije, s katerimi so opremljene druge kapsule. Zaradi te okvare je bil v začetku ogrožen ves polet in sta morala astronauta opustiti nov poizkus »rendez-vousa« z majhnim satelitom R.E.P., ki sta ga izstrelila pri prvi obkrožitvi: premiki za

približevanje so namreč zahtevali uporabo prevelikih količin elektrike. Pozneje pa se je stanje normaliziralo, tako da sta lahko izpeljala do konca skoraj vse predvidene poskuse. Med temi je gotovo najzanimivejše fotografiranje iz višine nad 230 km; izredna jasnost nju-nih posnetkov je potrdila vojaško važnost takih poletov. Astronavta sta celo imela »rendez-vous« z namišljeno točko v vesolju po podatkih, ki so jih jima pošiljali z zemlje; tako sta dokazala zares dobro vodljivost kapsule Gemini. Poleg medicinskih, optičnih in inženirskih poskusov, ki sta jih morala astronauta rešiti, je zelo zanimivo tudi, kako sta rešila vsakdanje človeške probleme, ki se nam zde na zemlji vsakdanji, ki pa postanejo v kozmosu lahko zelo komplicirani. Niti vesoljski poleti niso sa-

Kapsula Gemini 5 v laboratoriju pred poletom

mo junaška dejanja, ker je tudi za astronauta življenje sestavljeno iz navadnih, prozaičnih dejanj.

Umivajo se lahko samo s posebnimi robci, ki so namočeni v kemičnih preparatih, da vsaj deloma odstranijo maščobo in pot, ki ju koža izloča. Za sedaj se ne morejo še briti, ker tehniki pri NASA še niso zgradili primerne aparata, ki bi bril in obenem vsesaval porezane dlake, da bi te ne plavale po notranjosti kabine in kvarile instrumentov. Temeljne važnosti je tudi zagotoviti astronautu normalno izločevanje in nato izločke uničiti; za to so pripravili posebne cevke v tutih, ki omogočajo tudi v breztežnem stanju skoraj normalno izločevanje. Vendar sta astronauta po vrnitvi na zemljo izjavila, da sta se težko privadila tem opravilom, ker sta bila v zadregi eden pred drugim. Življenje dveh mož v stalni živčni na-

Cape Kennedy: Cooper in Conrad se odpravljata k raketi Gemini-Titan 2, ki ju bo ponesla v kozmos

petosti v tako majhnem prostoru, ki ne dovoljuje nobene sprostitev ali večjega giba, lahko povzroči hude živčne pretese in celo blaznost. Vendar sta astronauta dokazala, da se človek s primerno psihološko pripravo tudi temu prilagodi brez posebnih težav.

V osmih dneh poleta sta se Cooper in Conrad hranila samo s kockami posušenih jedi, ki sta jih morala ovlažiti z vodo in pregnesti; okus teh jedi pa je baje podoben okusu mokrega žagjanja.

Potek poleta Gemini 5 je bil najbolj dramatičen in nevaren od vseh dose-

danjih poletov; prav do konca so si negotovosti sledile kar po vrsti. Toda znanstveni uspeh je bil zelo velik. S podatki, ki so jih pošiljali instrumenti in oba astronauta, bodo specialisti NASA lahko popravili večino napak kozmične kabine in instrumentov, ki so potrebni za življenje v vesolju.

Največji uspeh pa je ta, da se je človek znašel tudi, ko so stroji že odpovedali, da je prenesel najhujše napore, strah in samoto, ker je vedel, da pomeni vsak resen problem nov korak naprej v odkrivanju vesolja in, zakaj ne, tudi v spoznavanju samega sebe.

ZDA**SHEPARD**

Suborbitalen polet.

GRISSOM

Suborbitalen polet.

GLENN

20. februarja 1962. Prvi ameriški astronaut. S kapsulo »Mercury-Friendship 7« je trikrat obkrožil zemljo v štirih urah in 56 minutah.

CARPENTER

24. maja. Kapsula »Aurora 7« je bila enaka Glennovi; tudi podatki o poletu so enaki.

SCHIRRA

3. oktobra. S kapsulo »Sigma 7«, težko 2100 kg, je letel 9 ur in 13 minut in dovršil 6 obratov. Višina 282 km; pristanek v Pacifiku.

COOPER

15. maja 1963. S kapsulo »Faith 7« je zaključil polete načrta Mercury. Dvainvajsetkrat je obkrožil zemljo, v 33 urah in 19 minutah; dosegel je višino 272 km. Pri pristanku je sam vodil kapsulo.

GRISSOM, YOUNG

23. marca. Prvi polet načrta Gemini. S kapsulo »Gemini 3 Molly Brown« sta trikrat obkrožila zemljo v 4 urah in 55 minutah. Med poletom sta astronauta sama vodila kapsulo z ene krožne poti na drugo; začetni apogej 225 km, po spremembi 169 km.

WHITE, MAC DIVITT

3. junija. Kapsula »Gemini 4« je letela 97 ur in 48 minut in je dvainšestdesetkrat obkrožila zemljo. White je 20 minut prebil izven kapsule; premikal se je s plinskimi usmerjevalcem.

COOPER, CONRAD

21. avgusta - 29. avgusta. »Gemini 5« je ostala v kozmosu 8 dni, kolikor traja pot do Lune in nazaj in dovršila 119 obratov. Kapsula je izstrelila drug satelit, »R.E.P.«, s katerim bi morali poizkusiti »rendez-vous«; zaradi okvare pri električnem generatorju so pozneje ta poizkus opustili.

ZSSR**1961 GAGARIN**

12. aprila. Prvi astronaut. Z »Vostokom 1« je enkrat obkrožil zemljo v 108 minutah. Dosegel je višino 302 km.

TITOV

6. avgusta. Letel je 25 ur in 18 minut in dovršil 17 obratov. »Vostok 2« je dosegla 257 km; na zemljo se je vrnil s padalom.

1962**NIKOLAJEV**

11. avgusta. Njegova kapsula »Vostok 3« je tehtala 5000 kg; ostal je v kozmosu 94 ur in štiriinšestdesetkrat obkrožil zemljo.

POPOVIC

12. avgusta. Sledil je Nikolajevu in izvršil 48 obratov. To je prvi poskus »rendez-vous«.

1963**BYKOVSKIJ**

14. junija. Letel je 119 ur in dovršil 81 obratov. »Vostok 5«, težka 6000 kg, je dosegla 235 km višine.

TERESKOVA

16. junija. Prva in edina ženska v kozmosu. Njena kapsula »Vostok 6« se je približala kapsuli Bykovskega na nekaj sto metrov; 48 obratov.

1964**KOMAROV, JEGOROV, FEOKTISTOV**

12. oktobra. Prva vesoljska posadka, ki so jo sestavljali pilot, zdravnik in znanstvenik. Kapsula »Voshod 1« je sedemnajstkrat obkrožila zemljo v 24 urah.

1965**LEONOV, BELJAJEV**

18. marca. S kapsulo »Voshod 2« sta napravila 18 obratov v 26 urah. Leonov je prvi v zgodovini astronautike šel iz kapsule in deset minut krožil v vesolju. Pri povratku sta imela hude težave zaradi napačnega usmerjanja.

KULTURNO ŽIVLJENJE KOROŠKIH SLOVENCEV

Kulturno življenje naroda predpostavlja pogoj, da je ljudstvo doseglo primerno dozorelost, predvsem da se zaveda svoje narodne bitnosti. Tudi najprimitivnejši narodi imajo neko stopnjo kulture, vendar o pravem kulturnem življenju še ne moremo govoriti. To se začne šele, ko se ljudstvo zave samo sebe, svojih posebnosti, običajev, jezika. Ko je v narodu prebujena zavest, da se loči od drugih, da je nekaj svojstvenega, da ima svoje vrednote, takrat začne narod pravo kulturno in politično življenje. Vedno bolj se duhovno uveljavlja, ugotavlja in ocenjuje svoje narodne vrednote ter jih ljubosumno goji. Tri najvidnejše narodne vrednote so predvsem: beseda, pesem in običaji.

Tudi slovenski narod živi svoje kulturno življenje, ki je zlasti zadnjih sto let zelo živahno, tako da se upravičeno in s ponosom smemo uvrstiti med najbolj kulturne narode sveta.

Kulturno življenje manjšin

Dejstvo, da ima večinski narod v državi, v kateri živijo narodne manjšine, svojo kulturo in svoje kulturne vrednote, ne sme narodne manjšine nagniti, da bi se odpovedala kulturnemu življenju, ki je lastno njenemu rodu. Ker je kultura last naroda in ne države kot politične tvorbe, zato je vsaka manjšina dolžna živeti kulturno življenje matičnega naroda, to pomeni, da mora v ljubezni gojiti in razvijati duhovne vrednote celotnega naroda (ne režima). Vendar pa je kot manjšina v najožjem stiku tudi s kulturo večinskega naroda in je zato tudi od njega ogrožena. Že nevarnost naravne asimilacije je velika; poleg tega še močno vplivajo ekonomski razlogi. Zelo pogosto pa doživ-

lja manjšina, da ji je od strani večinskega naroda in celo države otežkočeno lastno manjšinsko kulturno izživljanje, ker ne uživa zadostne javne podpore ali pa je celo zapostavljeno in ovirano. V zgodovini pa se je že mnogokrat zgodilo, da je bilo vsako kulturno življenje manjšin popolnoma zatrto.

Na Koroškem živi slovenska manjšina v sklopu avstrijske zvezne države, v kateri je vključena velika večina ljudstva v nemški kulturni krog. Slovenska manjšina pa živi strnjeno v južnih delih Koroške ob državni meji na Karavankah. Kulturno je bila od začetkov kulturnega udejstvovanja najtesneje povezana z ostalim slovenskim ozemljem, zlasti še v okviru nekdanje velike Avstrije. Te vezi je državna meja po prvi svetovni vojni sicer zrahljala, vendar jih nikdar ni pretrgala. Sicer pa je imelo kulturno življenje na Koroškem dvojno značilnost: svetovno-nazorno in organizatorično se je oblikovalo po vzoru matične kulture, praktično pa stopajo svetovno-nazorna vprašanja v ozadje in zadobi vse kulturno udejstvovanje narodno-obramben značaj, kar je večkrat vodilo v slogaško miselnost: »Malo nas je, ogroženi smo, zato držimo skupaj vsi!«

Koroška — zibelka slovenske prosvete

Koroška se more celo ponašati, da je dala najstarejše delavce slovenski kulturi. Urban Jarnik, Matija Majer Ziljski, Anton Janežič, Andrej Einspieler so bili prvi ljudski kulturni delavci in tudi Anton Martin Slomšek je dobil največ pobud in je našel najplodnejša tla za svoje poznejše delovanje prav na Koroškem. To so bili sicer le posamezni delavci, toda med ljudstvom so našli najboljši odziv.

Nekaj svojevrstnega v koroški kulturni zgodovini so ljudski prosvetni delavci, »bukovniki« imenovani. To so bili preprosti ljudje iz ljudstva, ki so pisali v materinem jeziku pesmi, zgodbe in igrokaze po vzorih tedanje kulture sosedov. Zlasti sta bila plodovita na Kostanjah Drabosnjak, v Podjuni na Lisičnjak. Drabosnjakove igre (Pasijon, Izgubljeni sin) so še do nedavnega igrali na Koroškem.

Kot že povedano, je bilo kulturno življenje koroških Slovencev že od vseh početkov ogroženo od kulturno močnejšega nemškega sosedu. Ker pa je ta imel tudi vso politično moč, so bili Slovenci vedno prikrajšani na kulturnih pravicah, zlasti na šolskem področju. Slovenščina je bila vedno zapostavljena, učiteljstvo pa večjidel nemško usmerjeno. Kakor na Štajerskem tako so zato tudi na Koroškem našla ugodna tla društva sv. Cirila in Metoda, ki so imela nalogo voditi odpor proti raznarodovanju v šoli in v javnosti. V dveh desetletjih (1880-1900) so te organizacije storile mnogo za slovensko kulturo v ogroženih koroških trgih in delavskih okrajih; bilo jih je 21. Zaradi nacionalne ogroženosti Slovencev do takrat tudi ni med njimi prišlo do ostrejših svetovno-nazornih nasprotij, vladala je tako zvana sloga, za katero je bila značilna zmerna liberalno-meščanska miselnost.

Bujna ljudska prosveta

Na podeželju pa se je začelo pravo ljudsko-prosvetno delo šele po letu 1900, ko so nastala prva delavska in izobraževalna društva, ki so skoro vsa nosila oznako »katoliško«. Kar sta bila za slovensko kulturno-prosvetno delo pri ostalih Slovencih Anton Mahnič in J. E. Krek, to sta pomenila za Koroško dr. Lambert Ehrlich, kaplan v Celovcu in poznejši profesor v Ljubljani, in Matej Ražun, ki je gradil gospodinjski šoli v Velikovcu in Št. Jakobu. Leta 1908, si je 12 krajevnih društev ustanovilo centralo v Celovcu z imenom »Slovenska krščanska socialna zveza«, ki je naslednjega leta že štela 25 dru-

števčlanic, leta 1913 pa 34. V kulturno-prosvetnem delovanju koroškega ljudstva je bila to najlepša in najplodovitejša doba, čeravno se je takratni nemški nacionalizem pod varuštvom oblasti z vso silo zaganjal proti Slovencem. Toda prišla je prva svetovna vojna, razpad monarhije in s plebiscitom nova državna meja. Kulturna povezanost z ostalimi Slovenci je bila zrahljana, kulturno-politične razmere na Koroškem pa skrajno neugodne. Toda koroški Slovenci kulturno niso hoteli umreti, čeprav so bili brez voditeljev. Leta 1922 so se zbrali v Celovcu za Rož in Ziljo ter v Pliberku za Podjuno zastopniki krajevnih organizacij, od katerih so nekatere ponovno živahno zaživele. V naslednjih letih je slovenska prosveta na Koroškem dosegla svoj drugi višek, ko je v svoji centrali združevala kar 47 društev. Dobili so celo svojega stalnega tajnika v osebi dr. Vinka Zwittera. Knjižice, dramatika, prosvetni in gospodinjski tečaji ter zlasti petje označujejo to dobo kulturnega udejstvovanja koroških Slovencev.

Ob krivici in zapostavljanju

Vedno bolj zapleteno notranje politično življenje Avstrije od leta 1934 dalje je imelo slabe posledice tudi za kulturno življenje koroških Slovencev. Dotedanja prosvetna centrala je bila preimenovana v »Slovensko prosvetno zvezo«, ki je morala zaradi ukinitve vseh političnih ustanov voditi tudi politične zadeve Slovencev. Senca Hitlerjeve grabežljivosti in nasilnosti pa je vedno bolj hromela svobodno kulturno življenje v državi in s priključitvijo Avstrije k Nemčiji je ponovno zamrlo vsako kulturno delovanje koroških Slovencev.

Po zlomu nacizma in vrnitvi najboljših kulturnih delavcev — duhovnikov in katoliških laikov — je bilo v upanju, da je končno prišel čas resnične demokracije in svobode tudi za koroške Slovence, kulturno življenje hitro znova poživiljeno po vsem slovenskem ozemlju od Smohorja do Prevalj. Obnovljena so bila skoro vsa prosvetna društva

v okviru »Slovenske prosvetne zveze«. Toda kmalu je bilo čutiti vpliv komunizma, ki je v matični državi popolnoma zatrl vsako kulturno življenje izven partijskega območja. V takih okoliščinah duhovnikom in krščansko usmerjenim laikom ni bilo mogoče več sodelovati. Kot vedno v kulturni zgodovini Slovencev je prosveta tudi tokrat začela hirati, ker jo je vodila miselnost, ki je nezdržljiva s krščansko usmerjenostjo ljudstva. Večina društev, včlanjenih v marksistično usmerjeni »Slovenski prosvetni zvezi«, je počasi zamrlo, ostala pa se omejujejo le še na gojitev petja.

S tem pa seveda ni zamrlo kulturno delovanje katoliško usmerjenih Korošcev, ki so v okviru farnih skupin mladine naprej neorganizirano delovali. Leta 1953 pa je bila ustanovljena nova centrala katoliške prosvete: »Krščanska kulturna zveza«. V njej je včlanjenih 21 organizacij s podeželja. Poleg teh se tudi številne skupine katoliške mladine bavijo s kulturno-prosvetnimi nalogami po župnijah. Te skupine prirejajo prireditve za miklavževanje, v pustnem času in materinske proslave, poleg tega pa pripravijo zlasti v zimskem času ljudske igre. Tako je bilo lansko poslovno leto na naših odrih vsaj sto iger in akademij.

Za gojitev ljudske igre in za izpolnitev našega igranja se zadnja leta zelo trudi skupina študentov okrog »Mladja«, ki je v tem letu rekordno obiskovalo podeželske odre in celo inozemstvo. Pragtako se z dramsko in pevsko kulturo pridno bavijo dijaki slovenske gimnazije v okviru »Slovenske dijaške zveze«. V zvezi s tem bi omenili samo dve velikopotezni prireditvi lansko leto: ob proslavi 550-letnice ustoličenja na Gosposvetskem polju in srečanje mladine narodnih manjšin Avstrije.

V tesni povezanosti s »Kulturno zvezo« deluje »Pevska zveza«, ki je tudi v minulem letu v okviru društva »Gallus« pod vodstvom prof. Cigana, obirško-šmarjetskega zbora in »Rožanskih fantov« ter šentjanško-sveških tambu-

rašev priredila številne koncerte v Celovcu, na podeželju in v obrobni delih Koroške. »Gallus« je gostoval tudi na Primorskem in celo v Nici v Franciji.

Čeprav se danes na Koroškem ne moremo ponašati s kulturno delavnostjo, kakor je to bilo pred 30 ali 50 leti, ker pač trpimo na posledicah 100-letne raznarodovalne politike v deželi in krivičnega šolskega zakona, nas navdaja še vedno upanje, da ne bomo umrli, ko vidimo, koliko življenja in živlavosti ima naša mladina, ki tako številno nastopa na naših prireditvah.

ZDRAVKO

OB STOLETNICI PRIKLJUČITVE
SLOVENSKE BENEČIJE
ITALIJI

*Preljuba ti zemlja,
kjer biva moj rod,
dom sreče, veselja,
naravnih lepot.*

*Stoletje odkriva
mi vrsto spominov,
v večnost se zliva
usoda trpinov.*

*Ostala si živa,
ko ginil je rod,
ko sužnost je temna
zapadla povesod.*

*Res bila si zvesta
hčeri in sinu,
najdražja nevesta
izgnancu, trpinu.*

*Beneška Slovenja,
zdrava, prelepa!
Zdaj tema se jenja,
svoboda odklepa.*

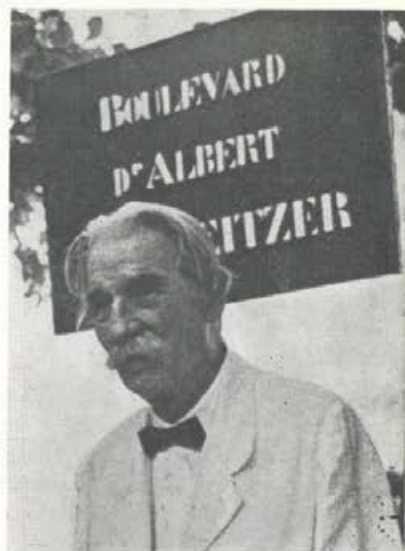
Pričevanje ljubezni

Misli ob smrti Alberta Schweitzerja

V jutru 13. aprila 1914 se je Albert Schweitzer prvič izkrcal v Lambaréné. Pričela se je tako dolga avantura, ki je dala govoriti o sebi več kakor petdeset let in ki je zasejala klico negotovosti v indiferentna človeška srca. Ljudje so toliko pisali in govorili o Schweitzerju, ne ker so bili prevzeti od njegovega velikega poslanstva, ampak zaradi njegove izredne življenjske poti. Pred svojim odhodom v Afriko je bil namreč že znan v intelektualnih krogih po Evropi kot velik organist in interpret Bachovih umetnin. Poleg tega je bil tudi teolog in filozof, ki je izšel iz nemške protestantske miselnosti in jo obogatil z lastnimi doprinosi.

Toda kot globok in pošten mislec si je nekoč zastavil vprašanje o sreči, ki je temeljne važnosti za protestantsko teologijo, in po dolgem poglobljanju prišel do zaključka, da nima nobene predprave do sreče in do egocentričnega življenja intelektualca, ko živi toliko ljudi v bedi. Rešitev je našel v Kristusovem evangeliju, v njegovem zakonu ljubezni.

Pretrgal je s svojim dotakratnim življenjem in se daroval človeštvu. Po tridesetem letu je pričel študirati me-

dicino, ker je hotel pomagati ljudem kot zdravnik, ne pa kot misijonar. To je prva zanimiva poteza v Schweitzerjevem novem življenju. Zakaj ni šel med gobavce v Gabonu kot misijonar, kot bi bilo bolj razumljivo za teologa? Rešitev za to lahko dobimo po mojem šele v njegovih poznejših filozofskih utemeljitvah, še lepše pa v vsem njegovem življenju.

Njegova izredna osebnost je bila stalna zagonetka; kaj je bil v resnici Schweitzer? To nepoznanje in tudi nerazumevanje sodobnikov se je še povečalo, potem ko mu je švedska Akademija podelila Nobelovo nagrado za mir. Pričeli so ga kritizirati zaradi njegovih zastarelih zdravniških metod in zaradi ureditve bolnišnice v Lambaréné, ki je bila podobna tipični afriški vasi, brez vode in elektrike. Skupno z bolniki, ki so jih pripeljali k Velikemu Doktorju, so v Lambaréné živeli tudi njihovi svojci: nepopisna mešanica ljudi, živali, kolib, golih otrok in zdravnikov.

Vse kritike kratkovidnih nasprotnikov, ki so opisovali njegovo osornost in ošabnost v občevanju s črnici in njegovo starokopitnost kot tipičen produkt preživele kolonialistične miselnosti, odpadejo, ko pomislimo na filozofski

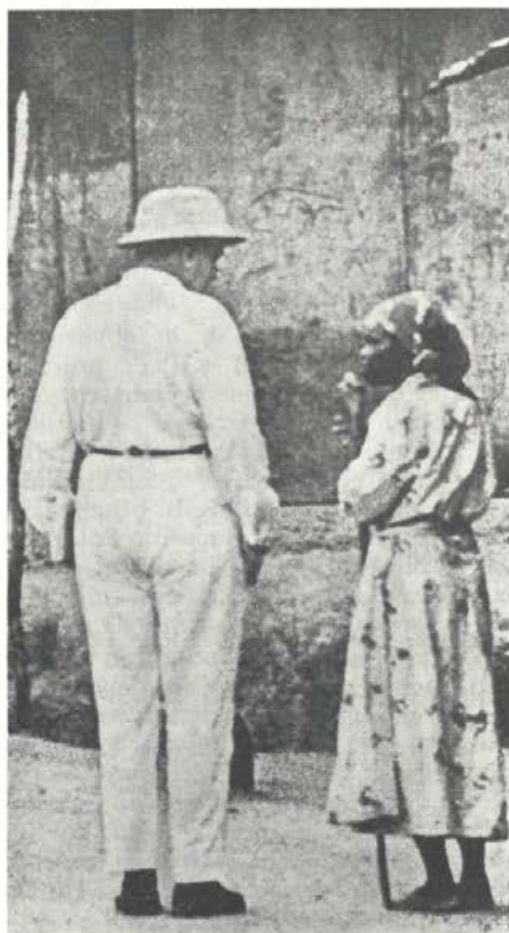
Schweitzer ljubitelj živali

princip, po katerem je Schweitzer živel. Ta princip se imenuje »spoštovanje življenja«, ki ga lahko izenačimo z evangeljskim zakonom ljubezni. Zato je tudi naletel na tako razumevanje in predanost pri črncih, ki so instinktivno čutili njegovo vseobsegajočo ljubezen.

V filozofski podlagi njegovega darovanja vidim tudi razlago za njegovo odločitev, da je šel v Afriko kot zdravnik, ne pa kot misijonar. **Spoštovanje življenja** pomeni poznanje življenja, ki človeka obdaja in katerega del je tudi človek sam. Ko se zave svoje pripadnosti skupnemu življenju, bo moral tudi sprejeti odgovornost vseh živih bitij. »Njegovo bivanje bo gotovo težje,«

pravi Schweitzer, »kakor če bi živel sam zase, vendar bo obenem lepše in bogatejše. Namesto navadnega životarjenja bo človek dojel polnost življenja.« In prav to je hotel dokazati sebi in nam, ko se je odločil, da postane zdravnik med gobavci. Tako ni samo razširjal evangeljskega nauka, ampak je prav tiste Kristusove zakone ureničeval dan za dnevno predvsem v svojem življenju. Iskrenost tega darovanja, s padci in napakami, je bistvo njegove veličine. In to je tudi njegova zapuščina vsemu človeštvu in še posebno nam, ki se imenujemo kristjane.

Zrtvoval je veliko. (Pozabljamo, kaj

V prijateljskem razgovoru z domačinko

pomeni pravemu intelektualcu prenehati s svojim delom in zaživeti novo življenje v službi abstraktne ideje med nepismenimi, napol divjimi plemeni druge barve!) Zato pa je njegova odpoved, prečiščena s trpljenjem, tako velika. In njegovo pričevanje krščanstva tako plodno.

Zato ne sodimo Schweitzerja po njegovih materialnih uresničitvah velikega principa; abstrahirajmo ga od določene točke Afrike, kjer je živel, in od drugih življenjskih podatkov. Posplošimo ga do čistega principa: spoštovanja življenja. S svojo smrtjo si je priboril to pravico; s smrtjo, ki je bila prehod iz človeškega življenja k Življenju.

P. RADKO RUDEŽ S. J. — ZAMBIJA

V Afriki

Zambija? Kje je ta dežela? Gotovo ste slišali o Kongu, kjer so Belgijci izročili še nepripravljenim črncem vso oblast in so potem vsi: beli in črni doživeli, česar niso pričakovali. Te dni ves svet govori o Rodeziji, kjer je ministrski predsednik Smith izrekel izizvalne besede: Civilizacija Afrike se bo odločala na Zambeziju in ne na Limpopo. Limpopo je reka, ki deli Rodezijo od Južne afriške unije. S tem je hotel poudariti, da belci ne bodo dali kar tako zemlje v roke črncem. Belci enakopravni črncem — da; podrejeni — ne!

Zambija je med dvema deželama. Na severu je Kongo, na jugu Rodezija. Zato je tudi nekako v središču ideološke, politične in kulturne borbe. To se vidi še bolj, ako se ozremo na druge sosede. Na severu je še Tanganjika, ki je revna in nerazvita; na vzhodu je Malawi (prejšnji Nyasaland), lepa, toda silno revna, in Mozambik, portugalska prekomorska »provinca«; na zahodu portugalska »provinca« Angola; na jugu pa še kos južnoafriške unije. K temu naj dodamo še, da je Zambija ena najbogatejših dežel Afrike zaradi izredno bogatih rudnikov bakra. Res bo torej, da je v središču preobratov Afrike.

Zambija vam je velika dežela, za dve Italiji in pol ali pa za tri Jugoslavije. Ko se človek vozi z letalom, vidi pod sabo samo grmovje, grmovje,

grmovje. Prebivavcev ima pa samo tri milijone in pol. Če bi bila tako gosto naseljena kot Italija, bi jih morala imeti 130 milijonov. Ako pa bi bila Italija tako redko naseljena, bi imela samo milijon in pol prebivavcev. To je dobro vedeti, spričo očitkov, da so belci vzeli vso zemljo.

Prebivavstvo Zambije ni enoten narod. Narodnosti, oziroma bolj: plemen je kar 76. Službeni jezik je v vsej državi angleški, ki je splošno razširjen zaradi šol in delavcev. So pa še štirje drugi uradni jeziki, v rabi v raznih provincah. Po radiu oddajajo poročila še v drugih štirih jezikih, toda za šole so uradno priznani samo prvi štirje.

Podnebje je v vsej Zambiji za belce zelo ugodno; povprečna nadmorska višina je 1200 m. Le v dolini Zambezija je res strašno vroče. Od aprila do novembra ni prav nobenega dežja. V novembru dež toliko namoči zemljo, da lahko posejejo koruzo. Tudi v decembru je bolj malo dežja. Božič je navadno suh. Prav močno pa dežuje v januarju in februarju. V marcu je spet malo dežja. Zaradi dolge suše so ljudje naseljeni okoli rek in jezer. Sedaj pa so velika mesta vsa oddaljena od rek in vendar je okoli njih vse zeleno, ker je voda umetno napeljana. Glede podnebja bi rekel še to, da sem srečal mnogo Italijanov, ki so rekli, da bi se nikoli več ne mogli privaditi v Italiji. In

res, človek čuti neko neutješljivo domotožje po Afriki. To sem občutil tudi jaz sam v letošnjih počitnicah.

Kakšno je drevje? Ob rekah veliko, lepo, temnozeleno — drugod pa bolj redko. Les je navadno zelo trd. Trava zraste preko dva metra visoko. Pred deževjem jo sežgejo, vendar drevje ne zgori. Baobabov je vse polno, a to ni najlepše drevo. Krasno drevo je »Ntowe«, ki je po vaseh to, kar pri nas vaška lipa, pod katero se zbirajo. Listje je lepo, veliko, temnozeleno, da se noben sončni žarek ne prebije skozi; drevo pa je veliko kot največja lipa ali hrast, le da so veje bolj razpotegnjene in je senca pod njim močnejša.

Sadnih dreves ni ravno veliko, toda to še ne pomeni, da jih ne bo. Tudi koruze pred 400 leti ni bilo, sedaj pa je glavni pridelek. Lepo rastejo posebno v dolinah rek banane, lepo tudi pomaranče in limone, mangosi in papaye. Hrušk in jabolk, sliv in orehov ni. Tudi breskev še ni; mislim pa, da bi lepo uspevale. Kaj pa grozdje? Neki Italijan ima v Lusaki prav lepo »lato« z lepim grozdem pred hišo. Težava z grozdom je pa dvojna: prvič grozdje zori prav v najbolj deževnem času (v februarju in marcu) in seveda rado gnije; drugič je ravno takrat toliko mrčesa — razne vrste os in muh ter mušic — da je vse objedeno. Vsemu temu pa bi se dalo pomagati. Zares potreben pa bi bil pravi vinogradnik, ki bi znal gojiti trto. Zdi se, da so takega dobili v Tanzaniji, kjer so pogoji za trto vse slabši. Ta dela s krasnim uspehom.

Kot sem že omenil, je od poljskih pridelkov glavna koruza. Črnci jedo polento vsak dan opoldne in zvečer; menja se le omaka. Enako hrano imajo tudi učitelji; zato dajo za živež zelo malo. Zjutraj jedo vsi močnik. Koruzne moke se torej poje kar precej. Kaj pa pred 400 leti, ko koruze še ni bilo? Takrat so imeli proso in še kaj drugega, podobnega, namreč »caffir corn« (sorgo); bilo pa je tudi več lakote. Dandanes pridelajo v precejšnji meri zemске oreške (arakidi) in manjoka. Tobak

se prideluje zlasti v vzhodni provinci, ob Zambezijski sladkorni trs. Kave, ki je mi nikoli ne pijemo — razen kot Nestlé — pridelajo manj.

Živinoreja lepo uspeva v vzhodni provinci in v južni centralni, medtem ko je drugod zaradi muhe tse-tse skoraj izginila. Sedaj cepijo živino proti spalni bolezni vsaka dva meseca. Cepivo je res dobro — bolje pa je obvarovati kraj pred muho tse-tse; to je mogoče. Če pa so muhe kraj že zasedle, je uničevanje astronomsko drago. Zapomni mo si: ni vsaka muha okužena. Sreča je, da ne more leteti dlje kot kakih 30 korakov. Poslužuje pa se »prevoznih sredstev«, zlasti divjih živali. Je zelo vsiljiva in nora na kri. Kadar se vozimo s kolesom skozi »njihovo« ozemlje, moramo posebno zavarovati vrat. Navadno jih je vse polno po hrbtu, a skozi srajco ne morejo pičiti.

Bogastvo Zambije je baker, baker, baker! Kot proizvajalec bakra je Zambija na petem mestu na svetu. Ker je prebivavstva malo, pride na vsakega zelo visok odstotek. Na področju rudnikov je osem mest z nad 100.000 prebivavcev. Nekatera mesta se pa temu številu bližajo. Rudniki so na ozemlju plemena Bemba; ti so zaradi tega kar naduti. Opravljajo samo imenitna dela; rok si nočejo umazati. Njihov jezik je tak, da lahko stoji ob strani vsakemu klasičnemu jeziku. Ima izredno bogat besedni zaklad, premnogo pripovedk in še več lepih pregovorov. Težak je zaradi glagolskih časov (56) in zaradi intonacije — moduliranja. Rod Bemba je zelo bojevit in vsiljiv. V rudnikih je okoli pol milijona ljudi rodu Nyandžja; ti pa nimajo nobenih šol in nobene službe božje v svojem jeziku. So pa ti Nyandžjo kot brez hrbtenice. Meni jih je žal, ker je činyanščina moj jezik (govorim pa tudi bemba); činyanščino govori okoli šest milijonov ljudi: 4 milijoni v Malawi-Nyasaland; en milijon v Zambiji; en milijon v Mozambiku; 250.000 v Južni Afriki in skoraj enako toliko v Rodeziji. Čibembščino pa govori okoli dva milijona in pol ljudi: v Zambiji milijon in pol, z vsemi

priseljenci vred dva milijona; v Kongu pol milijona.

Kakšen je političen ustroj? Zambija je republika, del angleške državne skupnosti; razdeljena je v osem provinc. Ena, Barotseland, je bila priključena le prisiljeno; prej je bila poseben protektorat. Hoteli so imeti neodvisnost, a Angleži jim je niso dali. Ta Barotseland utegne vladi še kako zagosti. Pleme je iz Basutolanda v Južni Afriki; ni torej srednjeafriško. Imajo ne samo svoj jezik, ampak tudi popolnoma svoje navade in svojo zakonodajo. Nekateri naduteži v centralni vladi so že začeli pisati proti tej »osmi provinci«, češ da ne bi smela imeti lastnega imena »Barotseland«, še manj pa da bi smela imeti lastno zakonodajo. Bomo videli! Za sedaj so najbolj pametni ministri v centralni vladi prav oni iz Barotselanda. Barotseland je zelo obsežna provinca, večja kot Italija, je pa uboga in peščena. Ljudi bo okoli pol milijona.

Svoje muhe ima tudi Južna Rodezija. Skoraj vsi prebivavci so v stranki, ki je vladajoči nasprotna. Centralna vlada mora biti z njimi oprezna, ker meji z Rodezijo in bi v primeru nepravil lahko dobila pomoč od tam. Kaj bo v bodočnosti, lahko le ugibljemo. Zankrat pa plava zemlja v miru in izobilju. Ceste so lepe, vsepovsod imajo šole, bolnišnice; med sabo se razumejo in vsi upajo v lepšo prihodnost.

Kaj pa versko življenje? Če je Zambija dosegla tako visoko stopnjo razvoja, se mora v veliki meri zahvaliti misijonarjem: protestantskim, še bolj pa katoliškimi. Katoliški misijonarji so prišli v deželo s treh strani: s severa beli očetje, z juga in jugovzhoda pa jezuiti. Najprej so se morali držati hoste, ker je bila vlada protestantska in ker niso znali angleški, da bi mogli imeti ožje stike z oblastmi. Toda kar so storili, je podobno čudežu. Vse so premrežili s šolami in preko šol so osvojili cele pokrajine. Danes je tam nad pol milijona katoličanov; protestantov je ob vsej državni podpori manj kot 200.000. Katoličani so razdeljeni v devet škofij

z nadškofom v glavnem mestu Lusaka, ki šteje 120.000 prebivavcev. Dve škofiji vodijo jezuiti, dve kapucini, eno konventualci, štiri pa beli očetje; ta red je ustanovil kardinal Lavigérie. Najimnitnejša šola v državi je v jezuitskih rokah. Sam predsednik države dr. Kaunda, prezbiterijanec, pošilja tja svoje otroke, čeprav ima v bližini veliko državno srednjo šolo. Hotel je, da bi jezuiti prevzeli tudi univerzo, pa nismo mogli dobiti za to dovolj patrov. Katoliške šole! Katoličani v latinski Evropi niti pojma nimajo, kaj to pomeni, kaj bi pomenilo tudi zanje. Krščanski nauk je obvezen vsakodneven predmet v vseh šolah; katoliške šole pa nudijo še več: zgradijo človeka in ga oblikujejo, da se mu pozna vse življenje. To dobro razumejo tudi protestanti in pogani, zato vsako leto ob vpisovanju v katoliške šole čutijo, da gre za najvišjo dobro.

Eno najbolj pogostnih vprašanj, ki ga črni učitelji stavijo misijonarju, je: Ali smo res potomci Kamovi? Mnogi se odgovoru izmikajo. Ne vem, zakaj. Jaz jim odgovorim: Gotovo je, da smo vsi potomci Adamovi. Ni važno, kako je prišlo do razlik; važno je, kako bomo razlike izbrisali. Zgodovinsko je res, da je bila večina Afrike iz zemljepisnih razlogov odrezana od vsake višje civilizacije. Sedaj se odpira zunanjim vplivom. Pogled Afrikancev naj bo uprt v bodočnost, kajti gledanje nazaj ne koristi nič. O bodoči Afriki govorijo moderni papeži, tako Afriko so obljubljali z občudovanja vrednim ponosom ugandski mučenci.

Še nekaj osebnih podatkov. V Afriki sem že sedem let. Govorim dva afriška jezika. Šest let sem služil sam na obmejni postaji ob Zambeziju na mejah Mozambika in Južne Rodezije, eno leto in pol pa kot župni upravitelj največje predmestne župnije v sami prestolnici. Župnija šteje 30.000 ljudi, ki so sami črnci; katoličanov je 13.000. Na majhnem ozemlju treh kvadratnih kilometrov je osem šol s 6.400 šolarji. Prav ob cerkvi so deklice v oskrbi črnih redovnic; deklic je 1043; vse so enako ob-

lečene, vse enako počesane in večinoma so izvrstne pevke. V petih urah so se naučile kar štirinajst slovenskih narodnih melodij z besedilom v njihovem jeziku. V januarju bodo dobili srednjo šolo. Vodili jo bodo ameriški redovniki. Maša se bere en teden v jeziku Bemba, drugi teden v jeziku Nyandžja (teh je 70%).

Dvakrat sem prepotoval z različnimi prevoznimi sredstvi Malawi (Nyasa-land); tam sem se učil jezika; obšel sem pa tudi šest od osmih provinc Zambije, da sem se naučil še jezika Bemba. Obiskal sem pet malih semenišč v Zambiji,

tri v Malawi in skupno veliko semenišče v Kacebere, ki je ravno na meji teh dveh držav. Obiskal sem tudi brez števila šol; povsod sem videl red, disciplino in nedopovedljivo ukaželjnost. Opazil sem pa tudi napake. Največja je pijančevanje moških in žensk. Druga je brezbriznost; to ni isto kot lenoba. Obrekovanja in opravljanja ne poznajo. Lažejo pa radi. To je stoletna tradicija, življenjska potreba ali obramba zaradi hudih kazni za tatvino in verolomnost. Brez napak seveda ni noben narod na svetu.

SRECKO GREGOREC

Zmagoslavje

*V snu sem videl,
menda tam, kjer teče Sava,
kamne marmornate,
bele, rezane,
med dvema njivama položene;
kot za mejó
zravnaní bili so z zemljó,
da manj jih vidijo
ljudje, ki mimo hodijo.
Cvetíc in vencev ni bilo.
Le travica uboga
jim bila je okras.
Velet tako
prestrogí je ukaz,
meneč, da vse zabrisal
bo tihi čas.
Le vetrček pihljál je tajno
čez polje to in čez to gmajno.
Molče golčali so
brezdomci pod zemljo.
Na vsakem kamnu
vtisnjen bil je križ,
oj črni križ!*

*Na sredi vrste te
bil sarkofag
je dvignjen, nepokrit
in z venci neovit,
brez križa in brez palm.
Kdor šel je mimo,
nič opazil ni ...
A bil je znak
ta sarkofag
za vse, ki padli so,
pa zanje groba
blagoslovljenega ni bilo.
Pod rušo jih zagrebli so
brez joka ... res prav kot zveri.*

*Ta beli prazni sarkofag
na kamnih trdih črni križi,
Klicarji neustrašeni, pravični:
»Pobiti mrtvi tu žive.
Prepolni zdravja
in brez bojazni vsake,
pa polni zmagoslavja
nebeške delajo korake.«*

Razkuževanje in razkužila

Raznovrstne bolezní nastanejo zaradi infekcije po določeni klici ali virusu, ki pride v dotiko z zdravimi živalmi. Da pa pride do obolenja, ni dovolj samo prisotnost bolezenskih klic. Mora jih biti veliko, da premagajo naravno obrambo, s katero razpolaga vsak živ organizem. Običajno zanesemo bolezenske klice v kako okolje nehote in le v majhnem številu: Do infekcije bo prišlo le, če se bodo klice tamkaj zelo razmnožile. Tedaj jim telo živali ne bo moglo več kljubovati in bolezen bo izbruhnila. To velja na splošno. V naravi pa obstajajo tudi klice, ki so sposobne povzročiti bolezen tudi, če napadejo kak organizem v zelo majhnem številu. To velja predvsem za slinavko in parkljevko.

Da preprečimo raznovrstna obolenja, je nujno, da hleve vsako toliko razkužimo. Na ta način bomo razne klice v hlevih popolnoma zatrli ali pa vsaj njih število tako omejili, da za določen čas ne bodo več nevarne za zdravje živali, ki v hlevu živijo.

Bolezenske mikrobe in zajedavce (parazite) uničujemo z različnimi sredstvi in po različnih metodah. V laboratorijih se za razkužbo (dezinfekcijo) najbolj poslužujemo fizikalnih sredstev, v manjši meri pa tudi kemičnih. V hlevih je pa lažje razkuževati s kemikalijami. V prostorih za pridobivanje oziroma predelovanje živil živalskega izvora pa rabimo fizikalne metode pasterizacije in sterilizacije, a tudi kemična razkužila, ki nimajo neprijetnega vonja.

Fizikalna razkužila in razkužbe

1. Sončna svetloba ubija vse vegetativne oblike mikrobov, tudi tuberku-

lozne bakterije. Nekateri mikrobi so brez dvoma bolj občutljivi za bakterioidno moč (moč, ki bakterije ubija) ultravioletnih žarkov kot drugi. Sporigene bakterije v obliki trosov so proti sončnemu obsevanju znatno bolj odporne, a kljub temu jih sončna luč v določenem času uniči.

2. Tudi sušenje je način uničevanja bakterij. V narodi se vrši tako rekoč redno in največkrat zajezi pohod kužnih bolezní. Sušenje pa je odvisno od vsakokratne vlažnosti tal ali zraka; doba sušenja in s tem uničevanja mikrobov se torej lahko poveča. S sušenjem se uničujejo predvsem klice na površini, le v manjši meri tiste, ki so nekoliko globlje v zemlji. Na spore pa sušenje sploh ne deluje.

3. Delovanje visoke temperature uporabimo največkrat za fizikalno razkužbo, in sicer v obliki suhe sterilizacije v sušilniku za steklovino ter v obliki mokre vročine s parami pod pritiskom v avtoklavu (samoparilniku) za plašče, zavojni material, gume in kulture mikrobov. Brez pritiska razkužujemo material s paro le v Kochovem loncu.

Način uničevanja klic z visoko temperaturo je tudi pasterizacija. Tekočino, ki jo hočemo razkužiti, na primer mleko, segrevamo 30 minut pri 70° (nizka pasterizacija) ali samo tri do pet minut pri 80°-85° C (visoka pasterizacija). S kuhanjem v vroči vodi lahko uničimo vse mikrobe v vegetativni obliki takoj, ko voda zavre. Trose pa uničimo šele s kuhanjem od pol do ene ure. Tudi instrumente razkužujemo s tem, da jih prekuhavamo. V primeru, da stvari, ki jih hočemo razkužiti, vsebujejo maščobo, dodamo vreli vodi

25 gr natrijevega karbonata na liter vode.

Za uničevanje trupel živali, ki so poginile za kužnimi boleznimi, in za uničevanje okužene slame, stelje ali sena ter železnih in drugih kovinastih predmetov je še najprimernejši ogenj.

Nizke temperature vseh bolezenskih klic ne uničujejo; običajno jih le omrči in preprečijo le njihovo razmnoževanje. Zato nizke temperature v razkuževalne namene ne bomo uporabljali.

Kemična razkužila

Za razkuževanje uporabljamo tudi anorganske in organske kemične spojine. Ta razkužila so v večji ali manjši meri strupena ne samo za mikrobo, ampak tudi za ljudi in živali. Kemična razkužila so lahko kisline, lužnine ali soli; zato moramo paziti, da pri razkuževanju rabimo tak preparat, ki predmeta, katerega hočemo dezinficirati, ne bo poškodoval. Kemična razkužila raztopimo večinoma v vodi, in sicer v taki množini, ki po izkušnjah zadostuje za uničenje mikrobov tiste vrste, ki so nam povzročili okužbo v hlevih ali pri posameznih živalih. Pri tem moramo upoštevati tudi agregatno stanje sredine, v kateri so mikroorganizmi. Mikrobo v beljakovinskih sredinah je na primer težje ubiti kot mikrobo, ki so v navadni vodi ali na deskah; en del razkužila se namreč potrosi za strjenje in sesedanje beljakovin (krvi, gnoja iz ran, izcedkov itd.)

Nekatera razkužila, kot npr. formalin delujejo v tekočem in tudi v plinastem stanju. Za razkužbo manjših zaprtih prostorov, kot so železniški vozovi, valilnice, kurniki, zadostuje razmeroma majhna količina tega razkužila skupaj s kalijevim hipermanganom, ker formalinske pare dezinficirajo ves zaprti prostor, to je stene, strop in tla. Kakšna naj bo koncentracija razkužila v raztopini, je odvisno od namena razkuževanja. Za razkužbo pri vraničnem prisadu je potrebna močnejša, pri živalskih virusih srednja, pri vzrejnih

boleznih pa slabša koncentracija sredstva. Tudi višina toplote razkužila igra pri razkuževanju vidno vlogo. Pri uporabi natrijeve lužnine priporočamo 1-3 odstotno raztopino kot uspešno razkužilo. Poznano in zelo upoštevano domače razkužilo je apno. Uporabljamo ga v obliki praška ali v obliki apnenega mleka. Če damo na en kg živega apna približno dve tretjini litra vode, začne živo apno razpadati v prašek, pri čemer se razvijata toplota in plin. Ta prašek imenujemo sveže gašeno apno. Iz tega praška in vode napravimo apneno mleko, ki je lahko gosto (1 : 3) ali pa redko (1 : 20). Če gašeno apno ni sveže, je nujno, da pred uporabo odstranimo gornji del apnenca, kajti apnenec nima razkuževalne moči. Na splošno je pa apno kot razkuževalno sredstvo le malo učinkovito.

Klorovo apno je bel prašek z vonjem po kloru. Vlaga in zrak ga kvarita. Zato mora biti zaprto na hladnem in suhem mestu. Klorovo apno je dobro razkužilo za prostore in za lesene predmete. Uporabljamo ga tudi za razkuževanje gnojnih ran in v primerih ugrizov kač. Zelezne predmete razjeda. V prahu se uporablja za razkužbo tekočin, zlasti gnojnice. Za stare rane jemljemo 1-5 odstotno raztopino, za dezinfekcijo prostorov in predmetov pa sveže pripravljeno 2,5 odstotno raztopino.

Formalin je 40-odstotna raztopina formaldehida v vodi; je brez barve in ima oster vonj po razvijajočem se plinu. Za razkuževanje jemljemo eden ali dva odstotka ali 30 oziroma 60 cm³ formalina na en liter vode in razkužujemo najmanj pet ur. Pred začetkom dezinfekcije prostor dobro zapremo in vse luknje v stenah zamašimo. Na en kubični meter prostornine vzamemo 28 gr kalijevega hipermangana in ga pomešamo s 56 gr formalina; pri tem se razvijajo toplota in formalinske pare. Še pred razkužbo je potrebno vse predmete v prostoru mehanično očistiti. Pare, ki se tako razvijajo, so za kožo izredno strupene in hkrati dražilne.

Kreolin je temnorjava katranasta tekočina z močnim, neprijetnim vonjem, ki daje, pomešan z vodo umazano mlečno emulzijo. Proti parazitom (ušem, bolham in pršicam) rabimo 2,5 odstotno raztopino, za razkuževanje prostorov pa 2-6 odstotno emulzijo.

Lizol je kreolinu podoben preparat, a je dražji.

Katran je črnosivo gosta tekočina, ki se zelo uporablja za mazanje kože proti parazitom, lišajem in vlažnim ekcemom. Uporabljamo ga tudi za mazanje ran, odrgnin in bolnih parkljev.

Žveplo v obliki palčic služi za plinjenje garjevih živali v posebnih plinskih celicah, kjer ga zažigamo; pri tem se razvija žvepleni oksid. V obliki žveplene masti se žveplo večkrat rabi pri raznih parazitnih vnetjih kože.

Sublimat je živosrebrn preparat, ki ima že v raztopini 1 : 1000 (en promil) veliko razkuževalno moč pri mikrobih in to celo pri sicer zelo odpornih bakterijskih sporih vraničnega prisada in šumečega prisada. Ker je koncentrirani sublimat za živali zelo strupen, se prodaja samo na živinozdravnikov recept. Najbolj pogosto se rabi za dezinfekcijo rok pri seciranju in pri razkužbi mrhovine, kjer se sumi, da je vranični prisad. Sublimat hranimo v zaprtih posodah, ker je za svetlobo občutljiv.

Karbolno kislino ali fenol lahko kupimo v obliki rožnatih kristalov ali v raztopini. Največ se uporablja kot 1/2 do 1-odstotna raztopina v zavodih za cepiva kot dodatek serumu.

Kalijev hipermangan v obliki temnovijoličastih kristalov, ki se v vodi zelo lahko topi, je najcenejše, a šibko razkužilo. Zelo je priporočljiv v obliki 1-5 odstotne raztopine za izpiranje ran, ki so nastale zaradi ugrizov kač. Za izpiranje ran in gnojnih vnetij votlin se pa uporablja v raztopini enega dela na tisoč.

Borova kislina je šibko razkužilo, ki se zelo rabi v obliki triodstotne raztopine za rane, oči in usta.

Vodikov prekis (acqua ossigenata)

je kot triodstotna raztopina dobro razkužilo za rane in razjede.

Jod v obliki rjavih kristalov se zelo težko topi v vodi, zelo lahko pa v alkoholu. Najbolj poznani jodovi preparati so: jodova tinktura za rane in gnojne otekline, jodov glicerin za zdravljenje sluznic, lugova raztopina za zdravljenje kožnih lišajev in jodoform kot prašek za rane.

Etilni alkohol ali špirit se zunanje rabi za dezinfekcijo kože na rokah, operacijskega polja, instrumentov, starih ran in vnetij. Notranje se daje živalim v obliki žganja pri vročinskih boleznih, napenjanju in slabosti srca.

Natrijeva lužnina (mastna tehnična soda) je bela kristalna tvarina lahko topljiva v vodi. Natrijeva lužnina je najbolj priporočljivo sredstvo za dezinfekcijo pri virozah, kot so svinjska in kokošja kuga, nalezljiva ohromelost prašičev, slinavka, parkljevka in podobno.

Za razkužbo hlevov in poprej očiščenih predmetov se priporoča dva- do triodstotna lužna raztopina z dodatkom (5-10 odstotkov) kuhinjske soli v nagretem stanju do 65° C. Živali se morajo pred začetkom razkuževanja odstraniti iz hleva in iz sosednih prostorov, to pa zaradi delovanja natrijeve lužnine na seč. Sele po temeljiti razkužbi pripeljemo živino nazaj v hlev.

Lesni pepel služi za pridobivanje luga. Na 10 litrov vode vzamemo 2 kg pepela, ako hočemo pripraviti enodstotno lužnino. Za en kvadratni meter lesenih tal ali stene je treba 1 kg luga, za en kvadratni meter površine ilovnatih tal pa pet kg luga. Brizgalka za razkuževanje hlevov je lahko ista, kot jo rabimo za škropljenje sadnega drevja in v vinogradih. Osebjem, ki razkužuje, pa mora živinozdravnik od primera do primera poučiti, kako naj ravna z raznimi razkužili.

Gnojnico v gnojničnih jamah z uspehom dezinficiramo s klorovim apnom tako, da zmešamo 3 kg klorovega apna med 100 litrov gnojnice. Po 24 urah gnojnico že lahko zvozimo na njive in travnike.

ČLOVEK IN ŽIVALSKÉ NALEZLJIVE BOLEZNI

Živalske nalezljive bolezni so silno stare. Mnoge so poznali že stari Grki in Rimljani; opisovali so jih namreč pisatelji tistih časov. Zato lahko sklepamo, da so nalezljive bolezni že takrat razsajale med živino. Iz opisov starogrških pisateljev vidimo, da so bili vranični prisad, steklina in smrkavost znani že starim Grkom. Smrkavost so Grki imenovali hudo bolezen.

Bistva nalezljivih bolezni pa niso poznali niti stari Grki niti Rimljani. Še manj so to poznali v srednjem veku. Človeštvo je verovalo, da mu bolezni pošiljajo bogovi ali Bog kot kazen za pregrehe. Nastanek bolezni so pogosto iskali v zunanjih vplivih in vzrokih. Nekateri zdravniki so prišli do domneve o nalezljivosti, to je o prenosu od bolne na zdravo žival. Toda to so ostale le domneve, ki niso prodrle med ljudi kot spoznanje in temelj, na katerem bi slonel boj proti boleznim.

Povzročitelje kužnih bolezni so odkrili šele, ko so leta 1650 iznašli mikroskop ali drobnogled. Prvi je praktično uporabil mikroskop učenjak Antonij van Leewenhoek (Lojvenhuk), ki je bil po rodu Holanec. Rodil se je leta 1632, umrl pa je leta 1723. Van Leewenhoek je prvi opazoval mikrobo z drobnogledom, in sicer ob 150-kratni povečavi. Imenoval jih je živalce. Ni pa še ločil posameznih vrst in domneval je, da je njih izvor spontan in različen. Italijanski učenjak Lazzaro Spallanzani je pa dognal, da spontan izvor ni možen, ter je dokazal, da vsako živo bitje pride le iz jajčeca. Lazzaro Spallanzani je umrl leta 1799, star 70 let.

Vendar je po iznajdbi mikroskopa in po Spallanzanijevih dognanjih moralo preteči še precej časa do odkritja prvih bacilov. Zaveso nad uganko nalezljivih bolezni je pravzaprav odkrilo

šele devetnajsto stoletje. Tedaj je tudi boj proti njim začel postajati uspešen in človek je polagoma zavladal nad majhnimi kalmi, ki so stoletja ugonabljale ljudi in živali.

Prvi je uvedel cepljenje nemški učenjak Jenner. Cepil je ljudi s sokrvcu, vzeto iz izpuščajev, ki so jih na govedu povzročile koze. S tem se je človek obvaroval pred neposredno okužbo. Jenner se je rodil leta 1749, umrl pa je leta 1823.

Italijanski učenjak Bassi je prvi postavil teorijo, da ima vsaka bolezen svojega povzročitelja. To je tudi praktično dokazal. Bassi je živel od leta 1773 do leta 1856.

Povzročitelja vraničnega prisada sta leta 1861 odkrila francoska znanstvenika Pollender in Duvaine v krvi živali, obolele za to boleznijo. Leta 1867 sta Louis Pasteur in Robert Koch vzgojila te bacile na umetnih podlagah. Pasteur se je rodil leta 1822, umrl pa je 1895. Po poklicu je bil kemik. Za medicino je napravil več kakor kateri koli zdravnik dotlej. Njegovo genialno delovanje se je raztezalo na vsa polja mikrobiologije.

Leta 1882, torej dobrih dvajset let po odkritju povzročitelja vraničnega prisada je Robert Koch odkril povzročitelja tuberkuloze, te najzavratnejše uničevalke človeštva. Naslednje leto je odkril tudi povzročitelja kolere, bolezni, ki je nekdanj močno razsajala tudi po naših krajih in povzročala množično umiranje. O kolere so veliko pisali tudi naši pisatelji. Bacil kolere se imenuje tudi bacil vejica, ker je podoben vejici; to vidimo pod drobnogledom. Pri nas kolere ne poznamo več. Razsaja pa še po nekaterih predelih Azije, zlasti v Indiji.

Veda, ki se bavi z razpoznavanjem

povzročiteljev kužnih in nalezljivih bolezni, se imenuje bakteriologija-mikrobiologija. Od Kochove dobe do danes je znanost na tem polju zelo napredovala.

Robert Koch se je rodil 1843, umrl pa je 1910. Bil je za Pasteurjem najznamenitejši bakteriolog prejšnjega stoletja. Uvedel je tuberkulinizacijo, to je razpoznavno cepljenje za ugotovitev tuberkuloze na živalih ali ljudeh. Tuberkulin je ekstrakt Kochovih bacilov. Koch ga je skušal uporabljati tudi za imunizacijo pred tuberkuloznim obolenjem, a brez uspeha, ker je pri tuberkulozi imunizacija nemogoča. Prvi, ki se je obširno bavil s študijem imunizacije, je bil genialni Ehrlich, ki je živel od leta 1854 do 1916. Uvedel je zdravljenje kužnih bolezni s kemičnimi sredstvi.

Študij živalskih nalezljivih bolezni je v nekaterih primerih še večjega po-

mena kakor študij človeških nalezljivih bolezni. Pri ljudeh skušajo zdravniki rešiti vsak osebek; pri živalih pa posamezen osebek ne pomeni nič; tukaj skušamo rešiti maso, in sicer iz dveh razlogov; prvi je gospodarskega značaja, drugi pa zadeva prenašanje nekaterih živalskih bolezni na ljudi. Če pogine zaradi nalezljivih bolezni truma živali, pomeni to veliko gospodarsko škodo. Pogin lahko povzroči, podobno kot velike vremenske nesreče v kmetijstvu, lakoto v določenih predelih države ali celo na kakem kontinentu. Obolenje vse živine na kaki celini imenujemo panzoozijo. Kot primer prenašanja kužnih bolezni z živali na človeka lahko vzamemo steklino, tuberkulozo, smrkavost, vranični prisad, tetanus itd. Veterinar varuje torej poleg zdravja živali posredno tudi človeško zdravje. Kužne bolezni, ki se prenašajo z živali na človeka, imenujemo zoonoze.

JOZE JURAK

Otok sredi rdeče celine

Letos je svobodni svet praznoval vrsto raznih dvajsetletnic. Skoro vse so bile povezane s koncem druge svetovne vojne, ki se je v Evropi zaključila 8. maja leta 1945.

Tudi mesto Berlin spada med tiste kraje, za katere je bil konec vojne usodne važnosti za bodoča desetletja. Njemu so namreč zavezniki določili posebno usodo: razdeljen naj bi bil med štiri zasedbene oblasti vse dotlej, dokler ne bi prišlo do podpisa mirovne pogodbe s povojno Nemčijo.

Po dvajsetih letih zasedbe Berlin ostaja slej ko prej razdeljeno mesto. Namesto štirih sektorjev: sovjetskega, severnoameriškega, britanskega in francoskega obstajata le še dva: vzhodni in zahodni. Berlin je odraz splošnega stanja v nemškem narodu. Tudi ta je

razdeljen. Zahodni zavezniki so ustvarili Nemško zvezno državo, Sovjeti pa svojo, Nemško demokratično republiko. Dasi imajo demokracijo v polni meri le Nemci v Zahodni Nemčiji, se pa z njo postavljajo oblastniki Vzhodne Nemčije. Je pač tako, da poudarjaš to, kar ti manjka. Tudi Hrvati so govorili o svoji Nezavisni državi Hrvatski. Nezavisno so jo imenovali, ker je bila pač zavisna od Hitlerja in Mussolinija. Prav tako je z demokracijo v Vzhodni Nemčiji. Hvalijo se z njo, ker je nimajo.

SKORO BI IZBRUHNILA VOJNA ZARADI BERLINA

Berlin je dal v teku zadnjih dvajsetih let mnogo govoriti o sebi. Večkrat se je zdelo, da bo v njem vzplam-

Te hiše stojijo na Bernaner ulici. Meja med Vzhodnim in Zahodnim Berlinom poteka po tej ulici

tela iskra novega svetovnega požara. Najprej je doživel še pod Stalinom svojo enajstmesečno blokado. To je bilo pred petnajstimi leti. Pa so Amerikanci ustvarili zračni most in s pomočjo transportnih letal oskrbovali prebivalstvo. Spomenik, ki sedaj stoji pred letališčem Tempelhof v ameriški zasedbeni coni, je izraz hvaležnosti Berlinčanov za pomoč, ki so jo prejeli po zraku.

Leta 1961 se je položaj znova zaostрил. Hruščev se je odločno zavzel za to, da pride do mirovne pogodbe z Nemčijo. Ta pogodba naj bi uzakonila dve Nemčiji, kapitalistično in komunistično. Zapadni Berlin naj bi postal svobodno mesto, zahodni zavezniki bi ga morali zapustiti, dostope vanj pa bi kontrolirala Nemška demokratična republika, to je od Sovjetske zveze odvisna država. Hruščev je dal Kennedyju šest mesecev časa za premislek.

Ameriški predsednik se je zavedal, da mora ostati nepopustljiv. Če bi se zahodni zavezniki umaknili iz Berlina, le kdo na svetu bi potem še verjel njihovim obveznostim in zagotovitvami? Odločil se je za trdo roko. Dal je Hruščevu vedeti, da je pripravljen iti zaradi Berlina v vojno. Od ameriškega kongresa je zahteval povečanje vojaškega proračuna za 3,2 milijarde dolarjev. Število vojakov, ki služijo rok, naj bi se trikrat povečalo. Predsednik naj prejme izjemno pravico za vpoklic rezervistov. Davke je treba začasno povečati. V Zahodnem Berlinu naj se proglasi stanje pripravljenosti. Od zaveznikov je treba dobiti soglasje za vojaške sankcije.

Hruščev je spoznal, da ne sme loka pretegniti. Še je rohnel in grozil, a v svojih izjavah je postal previden. Ne-

hal je trditi, da mora biti berlinsko vprašanje rešeno do konca leta 1961. Ko je uvidel, da so Združene države v obrambi ameriških pravic v Zahodnem Berlinu pripravljene sprejeti tudi nevarnost atomske vojne, se je začel umikati korak za korakom. In še danes Sovjetska zveza z Vzhodno Nemčijo ni podpisala mirovne pogodbe!

BERLINSKI ZID

Pa je leta 1961 svet še enkrat vzdrhtel zaradi Berlina. 13. avgusta je preko noči začel rasti na meji med Zahodnim in Vzhodnim Berlinom zid, ki so mu na zapadu dali naslov »Zid sramote«. Dolg je 45 km; zidu je 14 km, ostala pregraja je pa iz bodeče žice. Meja se je neprodušno zaprla, 50.000 delavcev iz vzhodnega Berlina, ki so vsako jutro prestopili demarkacijsko črto in se porazgubili po zapadnoberlinskih tovarnah, je nenadoma ostalo onstran meje, približno 48% zahodnih Berlinčanov, ki imajo svoje sorodnike v vzhodnem delu mesta, ni moglo več do njih, široki tok cenenega vzhodno-nemškega blaga se je čez noč ustavil.

Za hip se je zazdelo, da je položaj zrel za svetovni spopad. Kennedy je takoj vprašal za mnenje svoje svetovavce. Bil je čisto nepripravljen, kajti ameriška obveščevalna služba ga ni niti dan prej obvestila, kaj se v vzhodni coni pripravlja. Svetovavci so mu dejali, da gradnja zidu ne nasprotuje zavezniškemu sporazumu iz leta 1945, ki je določal, da imajo posamezne okupacijske oblasti v svojih conah pravico ravnati, kakor se jim zdi, da je prav. Utrditev meje da vsekakor sodi med te pravice. Vsi so si bili edini, da novi zid ne sme biti povod za vojno.

Vendar je moral Kennedy nekaj storiti, da pokaže svojo odločnost. Odredil je, naj 20. avgusta 1961 1500 ameriških vojakov z oklopnimi vozili krene po avtomobilski cesti v Zahodni Berlin. Ko je prišlo prvih 60 ameriških vozil brez ovir v ameriško zasedbeno področje, je Kennedy spoznal, da je najhujše že mimo.

Istocoasno je ameriški predsednik po-

slal v Berlin svojega podpredsednika Johnsona ter generala Lucija Claya. Njuna navzočnost naj bi vlila meščanom zahodnega Berlina novega zaupanja v Ameriko.

Hruščev je samozavestno napovedal, da bo zahodni Berlin kmalu umrl. Mnogi so svetovali, naj bi Zahodna Nemčija zapadni Berlin popolnoma vključila vase. Kennedy je bil proti. Če bi se to zgodilo, bi misel na združitev obeh Nemčij zadobila smrtni udarec. Zato so vsi na Zapadu mestu priskočili na pomoč. Zvezna nemška republika je začela pošiljati podporo v najbolj različnih oblikah. V Berlinu so znižali davke. Njih razliko krije vlada v Bonnu. Tudi gradnja cest je zadeva Zahodne Nemčije, kakor tudi vzdrževanje devettisočglave zahodno-berlinske policije. Zahodno-nemška podjetja, ki postavijo svoje podružnice v Berlinu, uživajo posebne ugodnosti. Kulturne festivale in razne razstave plačuje Bonn skoro v celoti. Celo nočni lokali prejemale podporo zato, da ohrani Berlin videz mesta z razgibanim življenjem. Skoraj vsa živila prihajajo iz Zahodne Nemčije, ki poravna stroške prevoza. Mleko morajo voziti v posebnih cisternah iz 200 km odaljenega Hannovra, čeprav je v neposredni bližini mesta, seveda onkraj zidu, mlekarstvo na višku. Tudi mleko plača Zvezna nemška republika. Ogromno denarja pustijo v Berlinu tudi zasedbene oblasti, ki morajo vzdrževati v svojih conah 60.000 severnoameriških, britanskih in francoskih vojakov. Tako računajo, da prejme zahodni Berlin letno 2700 milijonov nemških mark podpore. Uradnih podatkov pa sploh ni.

Berlinski zid pa je ostal. Bil je vzrok že za številne incidente in povzročil marsikatero napetost. Nekega dne so si ob zidu gledali iz oči v oči sovjetski in ameriški tanki, dokler se Sovjeti niso umaknili. Potem so Amerikanci sklicujoč se na svoje pravice, da smejo v Vzhodni Berlin, prekršili prepoved, da se ne sme nihče na več kot 100 m približati zidu. Pa se je vse v miru končalo.

POSEBNI POLOŽAJ ZAHODNEGA BERLINA

Zahodni Berlin je otok, otok na zemlji. Leži globoko na ozemlju vzhodno-nemške republike, ali kakor se sama imenuje Nemška demokratična republika. Ta republika, ki zajema 107.834 km² površine in ima 17,3 milijonov prebivavcev, je vzhodni Berlin, ki je pravno še vedno sovjetska zasedbena cona, že proglasila za glavno mesto svoje države.

Sploh se smatra komunistična Nemčija za edino naslednico bivšega nemškega Reicha. Vojaštvo nosi še iste uniforme kot za časa Hitlerja, na vagonih je kratica DR (Deutsches Reich - Nemška država) in če Nemci iz Zahodne Nemčije potujejo v Berlin, jih smatrajo vzhodnonemške oblasti za tuje državljane kot kakega Angleža ali Francoza.

Zahodni Berlin je oddaljen od Zahodne Nemčije 180 km. V velikem obsegu se razvija promet med njim in evropskim Zapadom po zraku, s čimer se potniki izognejo stiku s komunističnimi oblastmi Vzhodne Nemčije. Seveda pa te vrste promet zahteva precej stroškov in mnogo letal.

Močno razvit je tudi rečni promet, saj je Berlin po kanalih povezan z reko Labo (Elbo), Hamburgom ter poljsko luko Szezecinom (Stettinom) ob Baltskem morju.

Najbolj običajni poti, da prideš v Berlin, sta ali avtocesta, ki vodi iz Helmstedta preko enolične ravnine v to bivšo nemško prestolnico ali pa železnica, ki s tremi programi veže Berlin z Zapadom.

Jaz sem se odločil za železnico. Komaj smo prešli mejo za mestom Helmstedtom, je vlak začel počasi voziti. Spodnji ustroj prog je namreč v Vzhodni Nemčiji zelo zanemarjen, tako da vozijo vlaki s povprečno brzino 40 km na uro.

Prva postaja v Vzhodni Nemčiji je Marienbom. Takoj se opazi, da si zašel v državo, ki se imenuje »ljudska« republika. Na peronu stojijo do zob obo-

roženi stražniki z brzostrelkami v rokah; v kiosku si lahko nabereš zastoj propagandnih brošur kolikor hočeš; vsepovsod te izzivajo napisi kot: Naj živi Nemška demokratična republika, država miru in demokracije ali pa: Ljudstvu pripada, kar je ljudstvo ustvarilo.

Ko vlak stoji, pridejo kmalu obmejni uradniki. So to mladi ljudje, fantje in dekleta, dostojni in umirjenega vedenja. Kar na vlaku ti pritisnejo žig v potni list, istočasno pa povedo, da stane tak žig deset zahodnonemških mark. Vzhodna Nemčija smatra svojo marko za enakovredno zahodnonemški, čeprav je resnična vrednost 3,5:1 v korist zahodnonemške marke. Prav zato je strogo prepovedano vnašati vzhodne marke iz Zapadne Nemčije ali zapadnega Berlina v vzhodni Berlin ali socialistično Nemčijo. Neusmiljeno ti jih bodo zaplenili, pa še globo naložili.

Pokrajina, kjer vozi vlak, je v glavnem ravna, le tu pa tam se pokaže kak grič. Ob progi se vrstijo polja, gozdovi in travniki. Žito in krompir sta glavna pridelka, pa tudi živinoreja je precej močno razvita.

V bližini Berlina pa se pokrajina zelo spremeni. Sprejmejo te lepo gojeni gozdovi, vedno več je prekopov in jezerc, vsepovsod je videti okusno grajene hiše in vile. Je to Potsdam, kjer so nekdaj bivali nemški cesarji in kjer so si prav Stalin, Churchill ter Truman razdelili Nemčijo ter Berlin.

Na postaji Griebnitzsee se vlak spet za dalj časa ustavi. Še enkrat pridejo vzhodnonemški stražniki in pregledajo papirje ter dajo žig, kajti vlak bo takoj za postajo zapeljal na »tuje« ozemlje, na področje Zahodnega Berlina. Pregled vagonov je silno natančen. Celo pod nje se stražniki večkrat spravijo in si ogledajo, če se morda ni kak svobode željen begunec skrtil v upanju, da se prebije na zapad in v resnično demokracijo.

Takoj nato sledi prvo srečanje z berlinskim zidom. Pravzaprav na tem mestu ni zidu, temveč ograja iz bodeče žice. Videti je, kako so dvignili prage

treh vzporednih prog ter pustili le eno, po kateri vlak počasi drsi. Izza vsakega ogla zre vopo — ljudski policist in brzostrelka mu je neizogibna družica.

Pa se slika hitro spremeni. Za nami je mračna podoba socialističnega raja in pred nami se začenja korak za korakom odpirati resnični otok miru, napredka in blagostanja.

Na desno se odpre veliko jezero Wannsee, kjer si lahko privoščijo Berlinčani vožnjo z ladjicami, izlete v okolico, kopanje in ribolov. Ob progi se senčijo brezovi in borovi gozdovi. Vseповsod stezice ter ljudje, ki se sprehajajo ali počivajo na zelenem mahu.

Vlak pa vozi kar naprej. Šele tedaj tujec spozna, da je Zapadni Berlin več kot mesto, da je mala pokrajina, ki bi lahko zase živela in bila samostojna kot marsikatera državnica, ki so jo sprejeli v organizacijo Združenih narodov.

Zapadni Berlin ima 481 km². Od teh je zazidanih s stanovanjskimi hišami 94 km² ter z obrtnimi napravami 65

km². Na številne parke odpade 18 km², na gozdove 78, na kmetijsko zemljišče 103, na vodne ploskve pa 30 km². Leta 1962 je na tej površini živelo 2,174.000 prebivavcev ali 4348 prebivavcev na km². Samo v zadnjih dveh letih se je naselilo v Zahodnem Berlinu nad 70.000 zapadnih Nemcev. Na srečo ima zahodni Berlin precej zelenih površin in jezer, tako da si prebivavci, ki sebe v šali kar z »Insulaner«, t. j. otočani nazivajo, lahko kljub omejenemu ozemlju kar lepe sprehode v naravo privoščijo. Ostaja pa v njih prav zaradi te omejenosti slej ko prej želja, da potujejo mnogo drugam. To se vidi vsepovsod po mestu: nikjer ni najti toliko potovalnih agencij in potovalnih prospektov kot prav v zahodnem Berlinu.

DANAŠNJI ZAHODNI BERLIN

Kar je danes zahodni Berlin, je bilo v prejšnjih časih zahodno predmestje Berlina. Zato se njegova osrednja ulica ne imenuje cesta, ampak »Damm«, na-

Novo središče Zahodnega Berlina: spominska cerkev in Evropski center

sip, kajti po tem nasipu je nekoč peljala cesta čez močvirja v berlinsko središče. Naziva se Kurfürstendamm, v domači govorici na kratko Kudamm in je dolga 8 kilometrov ter pomeni središče prometno žilo zahodnega Berlina, s katere odhajajo dohodi k nekdanjim naseljem v berlinskih predmestjih. Schöneberg (tu je sedaj mestna hiša), Charlottenburg, Grunewald, Friedenau in Spandau.

Kurfürstendamm je izložbeno okno zahodnega Berlina. Tu so najboljši hoteli in najbolj razkošne restavracije, tu je kavarna Kranzler, kjer »moraš jesti, ker drugače nisi bil v Berlinu«, tu so sedeži najbogatejših berlinskih industrijskih podjetij — AEG, Telefunken, Osram, Siemens —, tu so gledališča, trgovine s slikovito neonsko reklamo, kino-dvorane in na koncu ceste železniška postaja, Zoo imenovana, ker je v bližini živalski vrt, pa Spominska cerkev cesarja Viljema in Evropski center.

Zadnja dva sta svojevrsten spomenik zahodnega Berlina. Spominska cerkev je bila pred vojno ena izmed arhitektonskih znamenitosti nemškega glavnega mesta, njeno razpoznavno znamenje. Leta 1944 je tudi ona postala žrtev enega nočnih letalskih napadov. Ostal je le zvonik in še ta z odkrhnjenim vrhom. Po vojni so odločili, naj tak ostane, v spomin in opomin bodočim rodovom. Zraven so pa postavili nadomestilo za cerkev, veliko protestantsko molilnico z oltarjem in šesterkotnim zvonikom.

V bližini tega zvonika je pa v teku let zrastle skupina sila modernih poslopij iz marmorja, aluminija in stekla ter nepogrešljivi nebotičnik. Vse skupaj so poimenovali Evropski center. Središče Evrope ravno to ne bo, pač pa brez dvoma središče zahodnega Berlina. Prej ga ni imel in stari Berlin je imel svoje središče tri kilometre proč onkraj Brandenburških vrat, na avenijski Unter den Linden ter na Friedrichstrasse. Sedaj pa se je zgodilo, kar prinese s seboj vsaka vojna: središče se je premaknilo in nihče ni mogel tega preprečiti.

V zapadnem Berlinu ne vidiš več razvalin, ki so jih pustili za seboj bombni napadi ter poulični boji l. 1945. Arhitekti so imeli proste roke, da so na mestu nekdanjih razvalin planirali nove stavbe. Danes vsakogar preseneti obilica modernih in visokih stavb, ki so zrastle vsepovsod; in kar je najbolj zanimivo, vedno težje je najti prostor za nova gradbišča. Ne brez vzroka poudarja s ponosom zahodnonemški tisk, da so v sovjetski coni zgradili v času po vojni le 56.000 stanovanj, v conah zahodnih zaveznikov pa kar 630.000.

Nekdanja povojna nezaposlenost v zahodnem Berlinu je po obnovi industrije in ostalega gospodarstva praktično prenehala. Samo elektroindustrija je večja kot avstrijska in švicarska skupaj. Zahodni Berlin izvažava v Zapadno Nemčijo več kakor znaša celotni vzhodno nemški izvoz. Tako si je zahodni Berlin kljub znatnim težavam, ki jih povzročata njegova odrezanost od zaledja, seveda mnogo tudi zaradi pomoči Nemške zvezne republike, ponovno ustvaril osnovne pogoje za samostojno gospodarsko življenje.

ZID SRAMOTE

Berlin ima mnogo zanimivosti, čeprav je utrpel med zadnjo vojno ogromno škodo. Toda vse presega žalostno-slavni »zid sramote«, ki smo ga že omenili. Promet na obeh straneh se izogiba tega zidu. Tudi gradbena dejavnost je v njegovi bližini zamrla. Le zahodnonemški »kralj tiska« Axel Springer je zgradil tik ob zidu 20-nadstropno stolpnico in na strehi postavil napravo za potujoče črke; vsak večer oddaja proti vzhodnemu Berlinu najnovejša poročila o prednostih zahodnega gospodarskega in političnega sistema pred vzhodnim.

Naravno je, da si ta zid vsak tujec ogleda. Navadno se vsakdo posluži skupnih voženj, ki jih razne agencije prirejajo vsak dan. Tri ure in pol se voziš bodisi po zapadnem Berlinu bodisi po vzhodnem Berlinu in ko si vožnjo končal, imaš v življenje Berlina že kar lep vpogled.

Železniška in cestna mreža je v Zahodnem Berlinu izredno razvita. Njegov ponos so zlasti moderne avto-ceste, ki se prepletajo in prečkajo v vseh smereh

Najbolj vsakogar pretrese Bernauer ulica. Vsa okna hiš, ki gledajo na to ulico, so zazidana. Vzdolž ceste je postavljenih sedem križev v spomin na tiste, ki so si s skokom s teh hiš skušali priboriti pot v svobodo, pa so se pri tem ubili. Žalosten je pogled na Spravno cerkev; od ceste je odmaknjena dva metra, a pred njo dva metra visok zid, posejan z razbitim steklom. Tu pa tam so postavljeni visoki odri ob zidu, da si turisti lahko ogledajo vzhodni Berlin. V vsakih deset metrov je videti sramežljivo skritega ljudskega policista, ki mrko zre na opazovavce, a ne reče nič.

Skozi ta zid je možen prehod na osmih mestih. Poslužijo se ga lahko vsi, ki niso doma iz zahodnega Berlina. Dovolj je pokazati potni list in plačati odgovarjajočo takso. Kot v vseh socialističnih državah so namreč tudi v Vzhodni Nemčiji zelo lačni deviz.

Največ prometa je na prehodu, ki križa južni del znane Friedrichstrasse. Že vnaprej so nas opozorili, da ne smemo vzeti s seboj nobenega časopisa, ki se tiska v Zahodni Nemčiji ali v zapadnem Berlinu. Prav tako ni dovoljeno prenesti čez mejo vzhodnonemških mark. Morali smo javiti tudi vso tujo valuto, ki smo jo imeli pri sebi.

Na zahodni strani ni nobene kontrole. Zahod namreč te »meje« ne priznava. Zato je pa na vzhodni strani slika čisto drugačna. Zapreke so v obliki debelih betonskih blokov postavljene tako, da morajo vozila voziti v slalom liniji. To so vzhodnjaki naredili zato, ker so prve mesece nekateri v polnem diru zapeljali kar preko zapornic na zapadno stran. Danes to seveda ni več mogoče.

Kontrola vzhodnonemške policije je sicer vljudna, a silno stroga. Če greš čez blok sam, moraš najprej podati iz-

javo, koliko denarja imaš s seboj. Po tem navadno pogledajo v listnico, če se nisi zmotil. Pregledajo tudi vsaj en kovček. Sledi neizogibno vprašanje: »Ali imate knjige in časopise?« Nato se moraš oglasiti v menjalnici, kjer ti dajo za eno zahodnonemško marko prav tako eno vzhodno nemško, čeprav je vzhodnonemška vredna skoraj štirikrat manj. Nazaj grede je postopek isti. Samo da še natančneje pregledajo prostor za prtljago v avtomobilu.

VTISI IZ VZHODNEGA BERLINA

Jaz sem potoval v skupini. Ko je avtobus zavozil na vzhodno nemško stran, smo morali vsi potniki izstopiti. Obmejni stražniki so vozilo natančno pregledali, celo sedeže so dvignili, če je kaj pod njimi. Nato so nas poimensko poklicali, primerjali fotografijo v potnem listu z obrazom in nas spustili potem spet v avtobus.

Kako je ta meja res pravi kitajski zid, zgovorno priča izjava Egona Bahra, najbližjega sodelavca zahodnonemškega župana Brandta: »Iz svoje pisarne lahko telefoniram v Moskvo, Kairo ali Washington; ne morem pa telefonirati v vzhodni Berlin, čeprav je oddaljen od mojega okna le dva kilometra.«

Vzhodni Berlin je še vedno poln razvalin. Ulice so slabo asfaltirane, razsvetljava revna, zrak poln smradu po vzhodnonemškem bencinu, ki je vse prej kot dober. Izložbe so enolične, hotelov in taksijev skoraj ni, nočno življenje preneha na Friedrichstrasse mnogo prej kot na Kurfürstendamm.

Kljub temu pa živi vzhodni Berlin svoje življenje. En milijon sto tisoč prebivavcev se je navadilo na sivo vsakdanjost. Povsod so razobešeni in pritrjeni napisi, ki skušajo ljudem povedati, da se jim dobro godi in da je socializem edina pot do gospodarskega napredka. »Mir za ljudstvo, demokracija iz ljudstva, socializem z ljudstvom«, je eno takih gesel. Kljub vsem tem geslom pa dežela le mukoma rine naprej. Vprašanje prehrane ostaja glavni problem, kajti pomanjkanje kmečke delovne sile je zaradi pospešene industrializacije

vedno večje, pa tudi sam gospodarski sistem očituje vedno večje hibe.

Vzhodni Berlin hrani v sebi skoraj vse zanimivosti cesarskega Berlina: slavno avenijo Unter den Linden (Pod lipami), cerkev francoskih Hugenotov, katoliško stolnico sv. Hedvike, Humboldtovo univerzo, državno biblioteko, mestno opero, protestantsko glavno cerkev, mestno hišo in dolgo vrsto muzejev ter gledališč. Vse to kaže na kulturno vlogo stare pruske in nato nemške prestolnice. Otale stavbe so iz nove dobe, enolične, brezizrazne, bolj podobne kasarnam kot monumentalnim zgradbam. Marx-Engels Platz, trg Marx-Engelsa, je poln palač, kjer vedrijo razni vladni organi in funkcionarji »ljudske« oblasti. Ne manjka parlament, ob strani trga pa je velikanska zidana tribuna za nastope ob uradnih svečanostih. Tedaj se trg napolni z napisi, zastavami, vzkliki, ploskanjem in ljudskimi množicami. V Vzhodni Nemčiji je namreč vse »spontano« in izraz »narodove« volje.

Staroslavna berlinska arterija iz cesarsko-viljemske dobe »Unter den Linden« vstaja k novemu življenju. Stare lipe so posekale bombe, nove pa šele dobro rastejo; tlak na cesti je še poln raznih jarkov, kjer polagajo odtočne in vodovodne cevi; povsod se vidijo nedovršena javna dela; nove zgradbe silijo ob tej aveniji iz tal, med njimi stojijo že zgrajene kitajska trgovinska misija, sovjetsko poslaništvo, palača sveta ministrov (državne vlade) ter razna ministrstva.

Čisto na koncu te nekdanj mogočne ulice pa kraljujejo Brandenburška vrata - Brandenburger Tor, simbol Berlina, kot je za Pariz Eiffelov stolp ali za London Westminsterška palača. Ta slavolok s konjsko štirivprego na vrhu stoji še ves v vzhodnem Berlinu, tik ob njem pa se spet vije zid »sramote«. Na nasprotni strani se ulica preimenuje v avenijo 17. junija. Kajti 17. junija leta 1953 so se na Potsdamskem trgu, nekdanj najbolj živahnem središču nemške prestolnice, dvignili delavci in študentje Vzhodne Nemčije, da bi manife-

stirali za svobodo in stresli s svojih ramen tiranski režim. Tekla je kri, bile so smrtne žrtve, vlada »delavcev« je streljala na delavce, upor ni uspel. Danes je Potsdamski trg preraščen s travo, kaiti zid iz betonskih plošč, poldrug meter visok, se vije v dolgem pasu preko praznega prostora. Na zahodni strani so leseni podstavki, kamor lahko stopijo radovedni turisti, da se zazrejo v kraljestvo ljudske demokracije. Le kakih petdeset metrov naprej, že v vzhodnem Berlinu je videti več velikih palač, ki so še vedno porušene. Še tramvaji,

ki vozijo med njimi, so čudno prazni. Visoki leseni stražni stolpi, ki tako močno spominjajo na one iz nacističnih taborišč smrti, dajo vsemu prostoru izraz bojnega polja, kjer je smrt pokosila do kraja. Jedrnato je ta mir označil neki hotelir v zapadnem Berlinu z besedami: mir pokopališča.

Ko človek zapusti to nenavadno mesto molka ob reki Sprei in se spet znajde v zahodnem Berlinu, tedaj šele občuti, kaj je resnična svoboda. Nagli promet, prenapolnjena vozila, sproščeni ljudje, nabito polne kavarne, bogato za-

Spravna cerkev v Berlinu. Nahaja se v vzhodnem sektorju. Jasno je videti zid, ki jo loči od ulice Bernauer v Zahodnem Berlinu. Na zidu so posejane steklene črepinje.

ložene trgovine, vse to brez propagandnih napisov nevsiljivo pove, da je demokracija ena in nedeljiva ter da je doma le tam, kjer vlada resnična, ne pa vsiljena in dirigirana svoboda.

KAJ BO BERLINU PRINESLA BODOČNOST?

Ob odhodu iz tega nenavadnega mesta, ki druží v sebi Vzhod in Zahod, resnično demokracijo ter tisto komunističnega tipa, se vsak potnik potem, ko ga spet vlak ali letalo nosita proti Zapadu, nehote zamisli v usodo te bivše nemške prestolnice in si zastavi vprašanje: Kaj bo prinesla bodočnost zahodnemu Berlinu, ki živi kakor otok sredi rdeče celine, 200 km oddaljen od države, ki ga vzdržuje in ohranja v njegovem obstoju? Morda se bo sčasoma vključil v državo, ki ga obdaja; morda bo postal ena od pokrajin zapadnonemške republike ali pa postal tretja samostojna nemška država — pogojev za to mu ne manjka — ter na ta način pomagal k pomirjenju med Vzhodom in Zahodom.

Če se bo to zgodilo, bo sam varneje živel. Toda odločilnega pomena zanj bo vsekakor politični in psihološki moment. Zahodna Nemčija namreč potrebuje njegov obstoj; zahodni Berlin pomaga ohranjati pri življenju nemško vprašanje in je v njenih rokah adut, s katerim si pomaga pri zaveznikih v svojih zahtevah po zopetni združitvi obeh Nemčij v eno državo.

Eno je namreč gotovo: tisti trenutek, ko bi prenehal obstajati zahodni Berlin, bi dve nemški državi postali zgodovinsko dejstvo. Večina Nemcev morda tega dejstva ne bo preveč vesela. Vsak narod je namreč rad pod eno streho in v okviru skupnih meja. Toda svobodni svet zaradi dveh Nemčij ne bi imel škode. Saj sta bili obe svetovni vojni možni le, ker so si Nemci ustvarili mogočno enotno državo. Razdeljena Nemčija ni ovira za svetovni mir; nasprotno: v korist mu je. Tudi slovenski narod bo imel od tega samo korist. Saj so prav iz Berlina kot prestolnice nemškega Reicha prišle nadenj v zadnji vojni najhujše grozote. In jih ne bi rad znova doživel!

A. B.

Utrditev slovenskih položajev na Goriškem

Vsaka dejavnost zahteva svoj obračun, zlasti če je ta povezana z interesi neke skupnosti. Tako delamo obračune ob kulturnem delu na koncu vsakoletne sezone, da potegnemo črto in presodimo, ali smo dosegli zastavljene si cilje. Tudi politično delo ima svoje zahteve. Razlikuje pa se od kulturnega, v kolikor imamo tu opraviti s čisto drugim področjem javnega življenja. Politični obračun nam v demokratičnih državah nudijo volitve, tako parlamentarne kot upravne. In prav slednje smo imeli letošnje poletje na Goriškem.

Nas zanima v glavnem usmeritev slovenskih volivcev. Na splošno mora-

mo poudariti, da so slovenski volivci dosegli neko politično stabilnost v kolikor so bolj ali manj jasno opredeljeni za eno ali drugo politično oz. idejno strujo. Vedeti moramo, da ni še prevladala v vseh naših volivcih ona narodna in demokratična zrelost, ki nam pravi, da se moramo politično združevati predvsem v slovenskih organizacijah. V tem oziru pa so volitve pokazale vseeno večjo podporo slovenski stvari, saj se je število glasov (kot bomo kmalu videli) za izrazito slovenske kandidate lepo povečalo.

Slovinci smo nastopali na raznih kandidatnih listah, italijanskih in edini

slovenski. Slovenski kandidati na italijanskih listah seveda niso predstavljali slovenske skupnosti, ampak so bili le vaba raznih strank od leve (social-

komunisti in socialdemokrati) pa do desnice (liberalci) našim volivcem. Resnični izraz samostojne politične volje slovenske manjšine in edina slovenska lista je bila ena sama, lista z lipovo vejico. To je lista, ki jo je s tem prastarim slovenskim simbolom predstavila goriška Slovenska demokratska zveza, edina slovenska politična organizacija na Goriškem, ki združuje katoliške in demokratične Slovence. Prav na zadnjih volitvah je ta lista odnesla lepo zmago z velikim porastom slovenskih glasov. Vse to kljub siloviti nasprotni propagandi zlasti s strani leve (KPI, PSI, in PSIUP (ki so se najbolj potegovali za slovenske glasove) ter bolj ali manj prikriti akciji neke skupine, ki je v svojem listu podpihovala volivce, naj za pokrajinske volitve ne oddajo svojega glasu glavnemu kandidatu lipove vejice.

NEKAJ STATISTIKE

Občinske volitve — Glasovi Slovenske liste z lipovo vejico

	1965	1964
Gorica	1918	1814
		1961
Števerjan	258	354
Sovodnje	358	375
Doberdob	262	299

Pokrajinske volitve

Posamezna okrožja:

	1965	1961
Krmin I	73	84
Krmin II	34	29
Fara-Kapriva	292	265

(Števerjan)

Gorica I	375	317
Gorica II	346	340
Gorica III	329	328
Gorica IV	188	197
Gorica V	176	161
Gorica VI	286	269
Gorica VII	192	189
Gradiška	3	6
Gradež I	36	5
Gradež II	30	11
Tržič I	15	18
Tržič II	9	6
Tržič III	6	4
Tržič IV	15	3
Tržič V	31	19
Romans	4	2
Ronke I	28	14
Ronke II	26	18
Zagraj	612	615

(Doberdob,
Sovodnje)

Škocijan I	13	17
Škocijan II	6	4
	<hr/>	<hr/>
	3124	2921

Slovenska lista z lipovo vejico ima svojega predstavnika v pokrajinskem svetu v Gorici (dr. Martin Kranner) in tri občinske svetovavce v Gorici: dr. Sfiligoj Avgust (slednji je občinski odbornik), dr. Bratuž Andrej in dr. Bratina Stanislav. Tako imamo Slovenci prvič svojega direktnega predstavnika v občinskem odboru, t. j. mestni vladi. SDZ tvori namreč skupno s strankami levega centra (KD, PSDI, PSI) upravno večino. Skupni dogovor narekuje tudi posebna določila za spoštovanje in izvajanje pravic slovenske manjšine na vseh področjih javnega življenja. Večino ima slovenska lista v števerjanski občini, kjer je župan g. Klanjšček Stanislav. V sovodenjski in doberdobski občini pa so svetovavci lipove vejice v opoziciji.

Slovenski volivci na Goriškem so 13. junija 1965 pokazali svojo narodno in politično zrelost. To je najboljše jamstvo za bodoče uspehe in pridobitve v slovenskem katoliškem in demokratičnem taboru, ki si še naprej zastavlja kot svoj glavni cilj borbo za krščanske vrednote, za ideale svobode in demokracije ter za ohranitev našega naroda v zamejstvu in uresničenje njegovih svetih pravic.

Leto dni v življenju narodov in Cerkve

Leto 1965 je bilo eno tistih let, o katerih bi se dalo reči, da so prešla v zgodovino, ne da bi človeštvo doživelo kake hujske pretrese ali usodne dogodke. Narodi so namreč spoznali, da je medsebojna odvisnost zlasti na gospodarskem polju postala tako močna, da se praktično nobena država ne more več izolirati ali potegniti nazaj.

Človeštvo postaja vedno bolj ena sama velika družina, kjer so si člani drug drugega potrebni, drug od drugega zavisijo in si morajo drug drugemu pomagati. Dve svetovni ustanovi sta zlasti pripomogli, da se narodi danes ne delijo več med bele in barvaste, med kulturne in barbarske, med revne in bogate, med napredne in zaostale, tem-

BREZ VODNIKA

I. V GOZD

»Majniški izlet!«

»Majniški izlet!«

Tako je odmevalo v osmi gimnaziji, sedaj bi rekli v tretjem liceju. Bilo nas je menda dvajset dijakov.

Za ta izlet smo se hitro zedinili. Nismo bili kakor oni dve gospodični, ki sta prišli kupovat šolne. Čevljar mi je sam pravil: »Noben vzorec jima ni ugajal, odprl sem vse škatle. Pokazal sem ošiljene in okrogle, z nizkimi in visokimi petami, odprte in zaprte. Nič ni ugajalo. Vprašal sem: "Kakšne pa hočete?" "Saj še sami ne veva," sta odgovorili. Pograbila me je jeza. Odprl sem vrata prodajalne in povabil gospodični, naj gresta na cesto. Na lahko sem se priklonil in rekel: "Izvolite!"«

Kakor rečeno, z našim izletom nismo bili izbirčni; vedeli smo in razumeli, da je izlet predvsem, da se razgiblujemo in naužijemo svežega zraku.

Odločili smo se, da gremo na Dolenjsko v Velike Lašče, pa peš. Tam je bil rojen slovenski pesnik

in pisatelj Josip Stritar. Radi bi bili videli njegov rojstni dom. Iz Lašč bi se vrnili z vlakom.

* * *

Dan je bil krasen. Določeno je bilo, da se zberemo na Dolenjskem mostu ob šestih zjutraj. To je tisti most, na katerem se je ustavil Ribničan s svojim sinom, ko je pritekkel iz ene ljubljanskih brivnic.

Brivci so tedaj tudi izdirali zobe. Takrat je bila Ljubljana nemškutarska; čeprav so bili Slovenci, so se silili z nemščino. Tisti brivec je bil Nemeč. Po nemško je vprašal Ribničana, ta pa nemško ni znal. Kar s prstom je pokazal v odprta usta. Misli je namreč, da je tukaj gostilna, ker je zunaj visel meden (rumen) krožnik. Tak krožnik pa je bil znamenje za brivnico. Ko je pokazal na usta, je hotel s tem reči, da je lačen. Predno se je zavedel, ga je brivec posadil na naslanjač; pritekkel je brivski pomočnik, prijel ga za glavo in mu odprl usta. Z bliskovito naglico mu je brivec izdrl zdrav zob.

Kmet je zarjul; planil je pokoncu in zaklical sinu: »Beživa, tu nas še umorijo!« Tekla sta in tekla, dokler se nista ustavila na Dolenjskem mostu. Naslonila sta se na ograjo mosta; utrujena, lačna in prestrašena sta gledala globoko dol v vodo. Ribničan je vzkliknil: »Glej, sinko, kako ribice plavajo!«

»Tiho, oče, sicer vam pade pipa v vodo!«

Oče si je namreč prižgal tobak, da bi nekoliko potolažil bolečine, ki jih je trpel zaradi izdrtega zoba.

Pa predno je sinko končal, je pipa že padala v strugo.

Oče si je mislil: »Kako je to, da je moj sin vnaprej vedel, da mi bo pipa padla iz ust?« Hitro je rešil vprašanje: »I, moj sin je, zato je tako brihten!«

Mi smo stali na mostu; potrebovali smo kakega brihtnega fantiča, da bi nam povedal, kod naj gremo, zakaj našega vodnika, to je našega sošolca, od nikoder ni bilo. Ali je zaspal ali zbolel ali se premislil.

Kaj tedaj?

Mladi fantje smo bili pogumni. Imeli smo ta dan odločen za izlet. Zato smo se brez premišljevanja odločili, da gremo. Vprašali pa smo še razrednika. On nas je razumel in rekel: »Pojdimo!«

* * *

Sli smo po ravni cesti, ki pelje na Ig po barju.

V davnini je bilo tu, kjer je zdaj ravnina, plitvo jezero; na njem so našli zatočišče mostiščarji. Bivali so v kočah, zgrajenih na kolih. To niso bile Benetke. Bila pa so tedaj precej varna bivališča; stanovavci so bili ponoči varni pred gozdnimi zver-

več da se vse smatra za enako-pravne in zato tudi za enako spoštovanja vredne. Ti dve ustanovi sta Organizacija združenih narodov (OZN) in katoliška Cerkev.

POMEN ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV

Leta 1945, aprila meseca, ko je še divjala druga svetovna vojna, so državni zmagovitih držav položili v San Franciscu v Kaliforniji (ZDA) temelje novi mednarodni organizaciji. Nekaj nad 60 držav se ji je takoj v začetku pridružilo. Nato je njih število vedno bolj rastlo in dosseglo ob času papeževnega obiska v New Yorku številko 117.

OZN ima svoje hibe. Je pač človeška ustanova, v kateri vedrjo mnoge države, ki vidijo in branijo le sebe in svoje interese. Pa se je vendar ta organizacija izkazala za nujno potrebno v naporih za ohranjanje svetovnega miru. Če je ne bi bilo, bi jo bilo treba ustanoviti. Silno važno je namreč, da obstaja neka oblika, ki narode družil v eno veliko človeško skupnost in kjer predstavniki raznih držav lahko iznašajo svoja stališča, se posvetujejo in drug drugega tudi mirijo, kadar pride do mednarodnih napetosti.

Zato se je sv. oče Pavel VI. z veseljem odzval vabilu generalnega tajnika OZN U Thanta in obiskal sedež Združenih narodov na dan asiškega ubožca sv. Frančiška 4. oktobra, ki je tako rad ponavljal besede »Pax et bene — Mir in dobro vsem ljudem«.

Severna Amerika bolj iz razlogov ugleda kot iz prepričanja še vedno stoji na stališču, da rdeča Kitajska ne izpolnjuje pogojev za članstvo v OZN, zato vsako leto, ko pride na glavni skupščini Združenih narodov na glasovanje predlog za sprejem

Maove Kitajske, temu nasprotuje. Ker ima za seboj strnjeno skupino držav, ki jo redno podpirajo, ji je tudi letos uspelo, da je preprečila komunistični Kitajski sprejem. Za Kitajsko je glasovalo 47 delegatov, enako število proti, 20 pa je bilo neodanih glasov. Tako bo ostala rdeča Kitajska vsaj še eno leto izven OZN, kar pa je ne bo dosti motilo, saj smatra Združene narode za orodje severnoameriških imperialistov ter sovjetskih revizionistov.

Italija se je postavila glede Kitajske na stran Združenih držav, dasi so bili italijanski socialisti, ki tvorijo vladno koalicijo, drugačnega mnenja. Kasneje se je oglasil še italijanski zunanji minister Fanfani, ki je bil v septembru 1965 izvoljen za predsednika glavne skupščine OZN in posredno obsodil stališče svoje vlade, češ da je v času, odkar predseduje skupščini OZN, prišel do zaključka, da je treba Kitajski na nek način omogočiti dostop k razgovoru med Vzhodom in Zahodom. Nedvomno se je v tem približal stališču, ki ga je zavzel papež Pavel VI., ko je govoril pred 2500 poslušavci v OZN.

ZDRUŽENI NARODI V PRETEKLEM LETU

Organizacija združenih narodov se je leta 1965 tudi srečno izmotala iz krize, v katere je zašla zaradi spora med ZDA in Sovjetsko zvezo glede plačevanja zaostalih prispevkov za vojaške mirovne nastope, ki jih pa Sovjetska zveza (kakor tudi Francija) ni hotela plačati, češ da teh nastopov ni odobril Varnostni svet, temveč le Glavna skupščina in da so bili zato proti statutom OZN. Ameriška delegacija se je pa spet s svoje

mi in sovražniki. V koč se je prišlo po lestvi; ko je zadnji prišel v koč, je potegnil lestev za seboj; imeli pa so nočne varuhe, ki so čuvali dom, namreč čuječe pse. Kdor je imel tako koč, je imel odlično trdnjavo.

Življenje in nehanje mostiščarjev prikazuje pisatelj Janez Jalen v treh knjigah. Kdor se želi poglobiti s pisateljem v tiste čase, naj jih bere.

* * *

Srečali smo kmetiča, ki je na enovprežnem vozu peljal šoto.

Šota se dobiva na tem polju na Barju. Tla Barja so bila preraščena z mnogimi rastlinami in mahom. Voda je preprečevala, da rastlinje ni segnilo, pač pa na pol zoglenelo. Vsako leto je prihajala nova rast. Tako so leto za letom nastajale nove plasti, ena vrh druge. Rastline so se vedno bolj preraščale in stiskale; tako so nastale globoke plasti in močni skladi šote. To je najrahljša oblika premoga, če se sme tako reči.

Šota služi za kurjavo. Pač je odličnejša kot posušeni živalski odpadki puščavskih nomadov.

Mislím, da Ižanci in okoličani niso še izčrpali vse zaloge šote, skrite v Barju. Šoto režejo iz tal, iz Barja, v enakomernih štirioglatih ploščah.

Srečali smo torej Ižanca, prav takega kot poje Župančič: »Šoto vozeči Ižanec«.

Pozdravili smo ga in dejali: »Peljete, oče, šoto v Ljubljano?«

»Kajpak!«

Razveselil se je naše majhne vljudnosti, udaril z bičem po zraku, da je daleč odmevalo.

* * *

Ko smo se bližali Igu, smo zagledali pod Krimom, 1.100 m visokim hribom, Turjak, kjer je znani turjaški grad. Turjaški grofje so se za turških bojev proslavili.

Na Ig smo dospeli okrog pol osme. Na nas je napravil vtis, da je lepa in čista vas. Sedli smo v gostilno; hitro smo dobili zajtrk, pa tudi hitro odšli, ker je bila pred nami dolga pot.

Gospodinja nam je pokazala pot v gozd.

* * *

Zadihali smo še bolj svež in čist zrak kot po polju.

V začetku gozda smo srečali deklico, ki je sem prignala past koze. Nezaupno, skoraj boječe nas je opazovala. Sošolec Joško je imel s seboj sladkorčke. Segel je v žep in jih nekaj dal deklici. Obraz se ji je razjasnil. Nezaupanje je izginilo.

Hodili smo po gozdni poti, pa bolj ko smo hodili, bolj se nas je polščala misel, da smo zašli, kot piše nekje Trdina v »gluho lozo«.

Bili pa smo veseli gozdnega zraku. »Prav bi bilo,« je rekel Herman, »če bi imeli neprodušne vreče in vanje naložili takega zraku.«

»Bolj pametno bi bilo,« je rekel Janez, »če bi semkaj postavili gimnazijo. Filozofija bi nam šla kar sama v glavo.«

* * *

Pozornost nam je zbudila žolna s svojim kljunom; udarjala je enakomerno na bukovo deblo.

»O, ti gospa,« se je oglasil Peter, »ti si pa zaspala; jih ni doma; šli so na polje. Če hočeš imeti zajtrk, bi morala opozoriti, kakor smo opozorili mi v gostilni na Igu. Če kdo ni dobil, naj se oglasi.« Smeh, smeh...

* * *

Morali bi biti že blizu Velikih Lašč, pa smo bili v »pragozdu«; no, pa nismo bili nič nevoljni in žalostni. Saj je bil naš namen naučiti se gozdnega zraku, vse drugo je le okvir.

Sven Hedin je veliko potoval po Srednji Kitajski in Tibetu. Nekoč mu je v puščavi peščeni vihar uničil vso karovano. Rešen je bil le on in njegov sluga. Bila je svetla noč, ko se je vihar polegel; sluga je občutil veliko žejo. Sven Hedin se je napotil iskat vodo. Ko je že dolgo časa hodil, je z veseljem zapazil v pesku stopinje. Čez dalj časa je zapazil nove stopinje in nato spet nove. Z grozo je spoznal, da so to njegove stopinje in da hodi v začaranem krogu. Končno je pa le dobil nekaj grmičevja in v njem talno vodo. Ne tako hudo, pa vendar sitno se nam je zdelo, ko se nismo mogli izmotati iz »gluhe loze«.

* * *

Razveselil nas je zajec, ki je zbežal pred nami izpod bližnjega grma. Janez je hitro povedal: »Orlu je Bog dal kljun, da se brani, levu ostre zobe, konju kopito, zajcu pa pete.«

»Kaj pa je dal dijaku?«

Utihnil je in premišljeval.

Iz srede pa se je dvignil glas: »Pridnost.«

»Zadel je, kdor je to rekel,« je posegel v govor razrednik.

* * *

Treba je bilo prekoračiti neko vzpetino ali prelaz. O, sedaj je prišla vrsta name. V prsih me je začelo dušiti. Srce je bilo kot kovač po nakovalu.

Če sem počakal, je bitje ponehalo. Ne bo hudega, sem si mislil. Prehitro sem se dvigal v breg. Toda čakati ne morem. Sicer bi bil dvakrat brez vodnika. Počasi sem sledil sošolcem. Ko sem prekoračil vzpetino, je bitje nehalo. Ta stvar ni nič kaj prijetna.

strani sklicevala na člen 19 istih statutih, po katerem se lahko odvzame pravica glasovanja v Glavni skupščini onim državam, ki so v zaostanku s svojimi prispevki za več kot dve leti. Grozila je nevarnost, da se Sovjetska zveza umakne iz OZN, če bi ZDA uspele s svojo zahtevo, česar pa si ni nihče želel. Zato ni preostalo drugega kot prekiniti spomladansko zasedanje ter sklicati novo Glavno skupščino za 1. september 1965. V tem času so se duhovi pomirili, Združene države so uvidele, da je bolje vso zadevo o prispevkih prekiniti s pozabo, Sovjetska zveza se je tudi naredila, kot da se ni reklo ničesar, in tako se je jesensko zasedanje v redu začelo.

Takoj po začetku tega zasedanja je prišla vznemirljiva vest, da sta se spopadli dve azijski državi, Indija in Pakistan. Tista Indija, ki je pod Nehrujem stalno oznanjala miroljubno koeksistenco (pa si nasilno vključila portugalsko kolonijo Goo), je v začetku septembra neuradno napadla svojega soseda Pakistan. Tako se je Indija zatekla k uporabi tiste sile, ki so jo indijski politiki ob vsaki priložnosti tako obsojali. Saj še ni minilo toliko let, ko je levičarski indijski delegat pri OZN Krišna Menon s pravo zagrizenostjo nastopal proti kakršni koli vojaški akciji, zlasti če je prišla s strani zahodnih sil. Sedaj pa je indijski obrambni minister v parlamentu ta nastop opravičil s potrebo predhodno onemogočiti kakršen koli pakistanski napad.

Indija je silo uporabila, ker ve, da je pravica na strani Pakistana. Leta 1948 si je namreč priključila brez pristanka prebivalstva deželo Kašmir, kjer je 80% ljudi muslimanske vere in kjer bi se ogromna večina odlo-

čila za Pakistan, če bi prišlo do plebiscita.

Varnostni svet je takoj posredoval in zaukazal prenehanje bojev; toda do premirja je prišlo šele, ko sta obe vojskujoči se stranki spoznali, da nista v položaju, z orožjem rešiti svojih nesoglasij. Mnogi zahodni časopisi so upravičeno zapisali, da je bil ta spopad prava norost, kajti šlo je za borbo med dvema beračema, ki imata že itak strašno revščino v svoji hiši, pa sta še smatrala za potrebno, da to revščino z nesmiselnim vojnim uničevanjem povečata.

Poleg tega premirja nadzoruje Varnostni svet še mir na Cipru, kjer vse leto 1965 skoro ni bilo omembe vrednih dogodkov ter mejo med Izraelom in arabskimi državami, kjer pride večkrat do obmejnih prask, povračilnih vpadov in obstreljevanj, vendar pa na splošno mir na tem občutljivem koščku zemlje ni bil ogrožen. Izraelci so kljub arabskim grožnjam zgradili nov kanal iz reke Jordana v puščavo Negev, ne da bi jim sosedje to mogli preprečiti. Počasi arabski državniki z Naserjem vred spoznavajo, da je izraelska država dejstvo, s katerim se bodo morali prej ali slej sprijazniti. Tuniški predsednik Burgiba je to kar javno povedal, zaradi česar je potem pri Naserju prišel v hudo zamero.

Sicer pa tudi Naser ne pomeni več to, kar je nekdanj bil. Egipt je na robu gospodarskega propada, ker ni Naser drugega mislil kakor delati revolucije med svojimi sosedi, ki jih je moral nato še plačevati s svojim denarjem in zalagati z orožjem. Najbolj se je opekel v Jemenu. Tam je državni udar proti imanu (kralju) El Badru le delno uspel. Kraljevi pristaši so našli oporo v Saudovi Arabi-

Spomnil sem se na staro sosedo, ki je tožila včasih: »Tako mi srce nagaja, bije; tako boli, ojej!«

* * *

Po daljšem tavanju smo dospeli na Kurešček. Vas je na hribu. Bilo je že preko poldne. Dobili smo primerno vaško gostilno. V hiši je bila velika krušna peč. Okrog nje so bili otroci in stari oče; drugi so bili na polju. Otroci so hitro naredili prostor; zlezli so na peč. Za goste so bile tri mize, ob oknih klopi. Pred mizami tudi klopi. Žejni smo bili; dobili smo pokalice in vodo; vina je malo šlo, ker smo bili večinoma abstinentje. Stari oče je to hitro opazil in nam prinesel na mizo kislega mleka; štiri latvice, eno je pustil za dom. Izpraznili smo jih hitro.

Oče se je čutil zelo počaščenega, ker je prišlo v njegovo hišo toliko učenih fantov. Izpraševal nas je in poslušal. Pa tudi sam je kakšno vmes povedal. Mi smo pa tudi bili počaščeni. Do sedaj smo se učili, sedaj pa smo govorili kot profesorji. To ni kar tako.

* * *

Oče je bil previden:

»Za kdaj ste naročili kosilo? Sedajle bi morali biti že tam!«

»Joj! Kuharica bode v skrbeh, ker ne boste še tako hitro prišli. Prav sedaj bo šel sosedov Jože s konjem v Velike Lašče in še naprej.«

Največjega domačega fantiča pošlje po Jožeta. Jože je bil hitro med nami. Pripravljen je bil sporočiti na gostilno, kakor hitro pride v Velike Lašče.

»Naprežem oba konja, da bom hitreje v Laščah.«

Razrednik mu da srebrno krono; to je bilo za tiste čase že precej denarja. Saj je navaden zidar zaslužil dnevno dve kroni, pa je moral delati.

»Saj vam naredim uslugo zastonj, pa vendar rad vzamem, ker se krone ne dobijo pod vsakim kamnom.« Pozdravil je, se zavrtil na desni peti in odšel. Bil je star 30 let, še fant.

Ko se je peljal nato s parom konj mimo gostilne, je zapokal po zraku z bičem tako močno, da je odmevalo od gozda proti Velikim Laščam.

* * *

Zapustili smo gostilno in potrpežljivega očeta. Zajelo nas je veliko Laško polje s svojimi domačimi logi in travniki, njivami in griči. V daljavi so bile Velike Lašče. Zraven na levi, na nizki vzpetini, pa Stritarjev dom. Spočetka smo imeli namen in cilj obiskati prav ta dom, ker smo pa zašli v gozdu, smo morali to opustiti.

Stritar je bil pesnik in pisatelj, estet. Prvo njegovo povestico sem bral v Mohorjevi knjigi »Janko Bože in njegova Pika«. Ugajala mi je tudi vzgojna povest »Gospod Mirodolski«, da ne govorim o drugih spisih, ki sem jih bral, ko sem doraščal.

Stritar in Levstik sta nam odkrila Prešerna, medtem ko je do tedaj užival slavo Koseski.

* * *

Pri kosilu smo se kmalu razvneli. Povzel sem tudi jaz besedo. Neki sošolec je izjavil, da zanimivo pripovedujem. To je potrdil tudi razrednik. Jaz sem se pa nemalo čudil.

Prišel je čas odhoda. Na vlaku smo zasedli prostore. Pa smo kmalu začutili utrujenost od celodnevnega izleta. Ni nas zanimala menjajoča se okolica. Ko je bil že večer, smo dospeli v Ljubljano. Na kolodvoru smo se hitro poslovili in hiteli domov počivat.

Drugi dan profesorji niso spraševali. Tako smo imeli dvojno veselje.

Čeprav nismo na izletu imeli vodnika, smo se srečno vrnili domov.

ji, začela se je državljanska vojna, ki bi jo bili Naserjevi pristaši zgubili, če ne bi bil Naser poslal 40.000 svojih vojakov v Jemen. Tri leta je trajalo to stanje; Naserjeve blagajne so se praznile in ljudstvo vedno bolj stiskalo pasove. Nazadnje je moral egiptovski diktator ugrizniti v kislno jabolko: sprejel je sporazum, na podlagi katerega se morajo njegove čete umakniti iz Jemena, plebiscit pa bo odločil, ali naj bo Jemen republika ali pa ostane monarhija.

II. NA PLANINE

»Na planine!«

»Na Kamniške planine!«

»Ali bi šli?«

»Pa pojdimo. Midva. Pa še sošolca Janez in Pavel prideta za nama.«

»Seveda. Midva sva bliže planin. Onadva imata več pota, eno uro in pol. Seveda gremo peš tu iz Mengša do Kamnika, nato na planine.«

Določeni dan smo odrinili.

* * *

GLASNIK MIRU IN MODRI KRMAR CERKVE

Rekli smo že, da je bila v preteklem letu poleg Organizacije združenih narodov katoliška Cerkev tista, ki je največ pripomogla k utrditvi bratstva med narodi. V tem smislu sta jo zlasti proslavila njen vrhovni poglavar sv. oče Pavel VI. ter koncil v Vatikanu.

Koncem leta 1964, točno povedano od 2. do 5. decembra, je rimski papež naredil potovanja v Indijo, ki je postalo dogodek svetovnega pomena ne samo za katoliško Cerkev, temveč za ves svet. Svojo pot je označil za misijonsko in taka je tudi bila. V Bombayu se je srečal z milijonsko množico; med njo so bili kristjani, hindujci, muslimani. Od blizu je gledal strašno revščino, ki tare tamošnje ljudstvo. Na lastne oči je videl del bede, ki so mu jo razkrile ceste silnega velemesta, kjer tisoči in tisoči ljudi ne poznajo druge postelje kakor pločnike na ulicah ali pa celo ulico samo.

Sad tega pretresljivega doživljanja je bil nato poslanica, ki jo je izrekel časnikařem. Dejal jim je: »Vam izročam posebno poslanico, da jo naslovite na ves svet! Naj močni narodi prenehajo z oboroževalno tekmo in posvetijo svoje sile in moči rajne narodom, ki se šele razvijajo. Naj Bog razpoloži vse oblastnike tako, da bodo s tega evharističnega oltarja zaslišali ta krik stiske ter začeli miroljubni boj proti trpljenju manj srečnih narodov!«

Zelo slikovito je bilo srečanje s predstavniki nekrščanskih ver. Sv. oče je najprej citiral hindujsko molitev: »Vodi me iz neresničnega k resničnemu, iz noči v življenje, iz smrti v nesmrtnost.« »Ta molitev — je dejal Pavel VI. — je sodobna tudi danes. Vsi se moramo truditi za boljši svet in živeti življenje, vredno božjih sinov.«

Sprejel je tudi zastopnike raznih protestantskih skupnosti. Nje je nagovoril z »dragi bratje v Kristusu«. Omenil je, da so razprtije med kristjani boleče za vsakogar, ki želi zvesto služiti Gospodu. Nato so vsi skupaj

Mengeš je v kamniškem okraju. Od Ljubljane je oddaljen tri ure, od Kamnika pa eno uro in pol. Za Karla Velikega, v IX. stoletju, je bila tu cerkev, versko središče. Od tu je segalo območje do Zagorja ob Savi. Iz mengeške župnije se je odcepilo okrog 30 župnij; zadnja so Domžale.

* * *

Nekdo je zapisal: »Mengeška cerkev bi bila dobra za katedralo!« Ima tri ladje. Prezbiterij je gotski. V zadnjem času so odkrili na njegovih stenah lepe freske iz XV. stoletja. Zvonik, visok 45 m, stoji sam zase. Zidali so ga v turški nevarnosti okrog l. 1500. Tloris meri skoraj 80 m². Mengeš leži na zahodnem obronku prostranega mengeškega polja.

Na zahodu polja je Mengeški hrib, kateremu dela na južni strani tovarišijo Gobovica in drugi hribi. Z Mengeškega hriba, dokler še ni bil zaraščen, si mogel videti v okolici sto cerkva. Tako piše dekan Kobler.

Razgled je krasen. Na jugu je stari stric Krim, na vzhodu so štajerski hribi s Sv. Trojico in Limbarsko goro. Znana je pesem: »Je lepa gora Limbarska, pod njo zelena tratica.« Na zahodu je Šmarna gora in Polhograjski hribi. Na severu so očarljive Kamniške planine, od njih dalje na levo pa Karavanke.

Neki osmošolec mi je rekel: »Če bi bil jaz kdaj v pokoju, bi se nastanil tukaj, ker je tako lepo.«

Mengšani so bolj konservativni. Ne letajo za dnevnimi muhami, so stvarni, solidni in delavni; niso ošabni in domišljavi.

Nekaj mengeške zgodovine je napisal pisatelj Trdina. Zaradi svoje slovenske zavednosti je bil kot gimnazijski profesor predčasno upokojen.

* * *

Iz Mengša smo šli po tisti cesti, s katero začenja Jurčič svoj roman »Rokovnjači«: »Po cesti, ki pelje iz Mengša proti Kamniku...«

Na desno nas je pozdravljala prijazni Homec z gotskim zvonikom.

Tu je tedaj pasel duše župnik Anton Merkun. Zase skromen, a silno delaven, demokratičen in socialen.

Sezidal ali predelal je okoli 30 društvenih in združnih domov, zavetišč itd. V prvi svetovni vojni je v Šmarci, vasi, ki spada pod Homec, ustanovil 20 ali 30 občinskih aprovizacij (centrale).

Na planinah je priredil pašnike za živino. Za kmetovavce je kupil mlade pujske na Poljskem, seveda v nemalo jezo prekupčevavcev. Ustanovil je livarno za zvonove, tovarno za igrače itd.

Ko sem ga med I. svetovno vojno obiskal na Homu, je bil zaposlen pri ruženju sončnih rož. »To bo za olje,« je dejal. Skrbel je za visokošolce, deloval

za misijone, imel je važno besedo pri ustanavljanju misijonišča v Grobljah itd.

Njemu so se kresale praktične misli kakor iskre iz rakete. Z njim je bil na Homcu v Društvenem domu prelat Janez Kalan, enako delaven in neugnan, predvsem na duhovnem polju.

Če se tu obrnemo nazaj, vidimo južno na levi na ravnini misijonišče Groblje, mengeška podružnica. Takoj za njimi pa Domžale.

* * *

Prišli smo v Kamnik. Kamnik je prikupno mesto za letovišče. Omenim le pesnika Antona Medveda, ki je bil tu rojen. Bil je nazadnje župnik na Turjaku. Človek, ki je vendar kdaj preveč pogledal v kozarec. To je bila bolezen. Ob neki taki priliki ga je oče trdo prijel: »Ali si človek, ali živina?«

Odgovoril je:

»Kot Anton sem človek,
kot Medved živina,
To je odgovor
tvojega sina.«

V zbirki svojih pesmi (dva zvezka) je objavil tudi pesem »Literat«. V njej piše, da je prišel v vas samosvoj človek; ni se menil za vaščane. Zbolel je. Poklical je nekaj mož, prosil jih je, naj mu spolnijo zadnjo željo; na grob naj napišejo, da je bil literat. Komaj je govoril. Ko je željo izrekel, je zatisnil oči in umrl. Može so se spogledali: »To naj napišemo? Vendar je to zadnja želja. Izpolnimo jo!« Na nagrobni kamen so zapisali: »Pil je liter rad.«

Medved je napisal tudi več lepih iger. Zelo krasna je njegova uglasbena pesem »Večerni Ave«, ki jo Slovenci tako radi prepevajo.

* * *

Ob Kamniku šumi čista Kamniška Bistrica, ki se izliva v Savo. Hodili smo in prišli do gostišča ali gostilne, ki je za turiste zadnja postaja, predno pohitijo v planine. Bila je dobra postrežba.

Ne daleč od gostilne je bila kapelica, v kateri se je moglo maševati. Tisto jutro je maševal duhovnik Tavčar ali Matej ali Matija. Bila sta namreč dva brata dvojčka.

Njuna stara mati, mati dekana Kržišnika in matere dvojčkov, mi je pravila, da sta si bila tako podobna, da ju nista mogla ločiti ne njun oče ne njuna mati. Sestra dekana Kržišnika je, ko so ju nesli h krstu, enemu zavezala pentljo na roko; tako se niso motili. Ko so jih prinesli od krsta, so vedeli, kdo je Matej in kdo Matija.

Stopil sem h gospodu, da bi mu izročil neki pozdrav in naročilo, pa me je hitro prekinil: »To velja za mojega brata ne zame.«

zmolili očenaš, vsak v svojem jeziku.

Ob povratku v Rim je sveti oče spregovoril množici, ki se je zbrala, da ga pozdravi. Tako se je zdelo, kot da govori v svojstvu preroka, ko je dejal: »Veselitate se z nami, kajti evangeliju so bila odprta nova pota! Našli smo milijone duš, ki so dobre, polne navdušenja, nedolžne v svojem mišljenju. Molite zanje, molite za ves svet!«

Če je bila papeževa pot v Bombay v prvi vrsti misijonskega značaja, je pa bil njegov polet v enem dnevu v New York in nazaj 4. oktobra izrazito prežet z željo, pomagati k utrditvi svetovnega miru.

Pomemben je bil za Cerkev tudi govor, ki ga je imel Pavel VI. 12. septembra v Rimu v baziliki nad katakombami sv. Domitile. V zvezi s starimi mučenci, ki so tam zakopani, se je spomnil sedanjih mučencev Cerkev in dejal: »Jasna je sličnost med Cerkvijo, ki danes trpi in komaj životari v državah pod ateističnimi in totalitarnimi režimi ter med Cerkvijo v katakombah. Danes kot nekdanj se dogaja isto: z nasiljem vseh vrst skušajo preganjavci vsiliti svoje nazore ter istočasno zadušiti vsak izraz nasprotnega mišljenja. Govorijo o svobodi in o ljudstvu, pa mu delajo silo vseh vrst; ovirajo rast novih duhovniških poklicev, uporabljajo vsa sredstva, ki jih zmore totalitarni režim: tisk, kulturo, šolo, šport, vse to z namenom, da bi mladino odtrgali od Cerkev in ji vsilili marksistični nauk. Če Cerkev kdaj ne povzdigne svojega glasu, je to samo zato, ker ne želi poslabšati položaja. Toda vedno s krščansko potrpežljivostjo pričakuje in upa na zboljšanje. Katakombe nas učijo, da

Cerkev ne bo nikdar premagana.«

Prav tako v septembru se je sv. oče obrnil na svoje vernike po posebni okrožnici, v kateri je govora o sv. Evharistiji. V encikliki, ki se imenuje Skrivnost vere (Mysterium fidei), je najprej podal tradicionalni nauk sv. Cerkve o sv. Rešnjem Telesu, nato pa zavrnil nekatere zmote, ki so se začele širiti v zvezi s tem odličnim zakramentom. Liturgična obnova bi namreč udarila mimo cilja, če bi začeli misliti, da je sv. maša edino praznovanje, ki ga dolgujemo Jezusu. Ostane še vedno dolžnost, častiti Jezusa, ko biva v tabernaklju ali je izpostavljen javnemu češčenju ter ga pogosto prejemati v sv. obhajilu.

Naj še v zvezi z delavnostjo sv. očeta v letu 1965 omenimo njegovo potovanje v Pizo, kjer je bil od 6. do 13. junija XVII. vsedrjavni evharistični kongres. Sv. oče se ga je udeležil 10. junija. Potoval je z letalom. To je bilo njegovo peto potovanje izven Rima. Ob evangeliju pri sv. maši je izrekel željo, da bi vsi božji otroci doumeli, kaj pomeni evharistični kruh za življenje.

Ves svet je tudi pozorno sledil sv. očetu, ki je iz ozadja, pa z večšo roko, vodil zadnja koncilna zasedanja, ne da bi bila pri tem najmanj okrnjena svoboda razpravljanja in samostojnost koncilskih očetov. Tako je zbranim koncilskim očetom v posebnem pismu sporočil svoje stališče do duhovniškega celibata. Odsvetoval je, da bi se o njem na koncilu javno razpravljalo. Zanj je celibat dragocen dar, za katerega mora biti rimska Cerkev Bogu neizmerno hvaležna, saj nudi Cerkvi veliko duhovno in dušnopastirsko oporo pri njenem apostolatu. Koncilski očetje so to sta-

Kaj podobnega se je lahko pripetilo tudi drugim. Vzdigovali smo se polagoma proti Kamniškemu sedlu. Trava za pašo. Med travo je tu pa tam mežikal lepi temnomodri sivizec, zelo prikupna rastlina.

Malo predno smo dospeli do vrha, smo naleteli na starejšega pastirja, ki je imel v bližini zasilno kočo. Ob nevihti se je zatekel vanjo z živino.

V koči je shranjeval mleko in sir. Ker na Kamniškem sedlu ni nobene kočice ne mleka ne sira, smo si postregli tukaj.

Pastir je bil vesel, da je dobil od nas nekaj drobiža; mi pa, da smo se malo podprli.

* * *

Že blizu Kamniškega sedla smo zagledali nizko planinskega orla. V drznih lokih je plaval v zraku. Najbrže je zasledil kakšnega zajca ali ptico. Pa se mu je bližala nevarnost — lovec. V tem času mislim, da ni bilo dovoljeno loviti. Zato bi bil divji lovec. Nas pa se ni bal. Ustrelil je, a je zgrešil cilj. Orel je zmagoslavno odplul.

Rekli smo: »Niti divji lovec ni! Uči se streljati!«

* * *

Z nami je hodil od Kamniške Bistrice urednik prelat Janez Kalan. Potegnil je iz žepa neki spis za časopis. Sedel je na neko tnalno in ga začel popravljati. Rekel je: »Mudi se za tiskarno.«

»Kako siten je. Še sedaj si ne da miru; čemu je šel na planine? Naj bi ostal doma,« je zagodrnjal eden izmed nas.

»Saj ni imel namena iti na planine. Ta čas pa nas je rad spremljal. V tiskarni je treba točnosti, sicer časopis ne izide pravočasno.« Tako sem ga zavrnil.

Urednik se je res vrnil.

Nekoč sva bila na bregu Kamniške Bistrice prav blizu vode.

»Pojdiva bolj nazaj! Voda me kar vase vleče,« je rekel.

»Brez skrbi bodite. Če bi vas vase vlekla, bi vas že davno vase potegnila!« sem šegavo pripomnil.

»Saj res!« se je zasmel.

Ob drugi priliki sem mu omenil: »Vi, ki toliko pišete, imate vedno nove knjige. Mislim, naročeni ste na dosti časopisov. Saj bi vam sicer zmanjkalo.«

Zasmel se je: »Oh, meni zmanjkalo!« Ni bila ošabnost, ker je imel vedno polno novih misli.

Imel je veliko veselje do petja; posebno je širil ljudsko petje. Nekoč je zapisal, da je njegova mati z navdušenjem pela dvoglasno pesem. Pa so ga hitro opozorili, kako je to bilo; pa se je hitro odrezal:

»Stavec je naredil napako, stavil je dvoglasno, namesto »zelo glasno«.

Merkun, pravkar imenovani, je pa za ljudsko cerkveno petje bil tako navdušen, da je rekel eni: »Pojte, čeprav ni po notah.«

* * *

Na Kamniškem sedlu imaš pa priliko, da gledaš na Kranjsko in Štajersko. Na Štajerskem vidiš v bližini Logarsko dolino in vas Solčavo.

Bili smo trudni. Legli smo v travico. To se trudnim udom prileže.

Odločili smo se, da poplezamo na nekatere vrhove Kamniških planin. Jaz sem se odločil za bližnjo Brano, Pavle pa za Grintovec itd.

Na Brani sem imel kmalu dovolj.

Vračal sem se po severni strani, ki je obrnjena proti Logarski dolini. Ta stran je precej zasnežena. Ni čuda, saj je osojna! Sonce ima tu malo moči.

Stopil sem nekoliko po zmrzlem snegu. V trenutku sem se zasukal za 15 stopinj, sesedel sem se na sneg in naglo držal proti prepadu.

Bogu sem vedno hvaležen, da se je sneg tiste dneve stajal za 3 metre. Da bi bil mislil na smrt, na kesanje, še daleč ne. Razlagal sem si, da je bila smrt še daleč.

Počasi sem se skobacal po kamnih in prišel na Kamniško sedlo.

Čeprav pri letu nisem mislil na smrt, sem pa takoj naredil trden sklep: po planinah ne laziti, ne se plaziti, vsaj brez vodnika ne. Sicer bi veljalo meni: »Gora ni nora, nor je, kdor gre gor.«

* * *

Na Kamniškem sedlu smo se skoraj istočasno znašli trije; pa tudi ona dva sta letela. Nič čudnega. Kakor jaz, sta tudi ona dva imela le navadne čevlje in sta bila seveda brez vodnika. Prav isti sklep sta tudi onadva naredila kakor jaz.

Toda četrtega ni bilo še, Pavleta.

Zaukali smo, toda Pavle se z Grintovca ni oglašil. Zaskrbelo nas je. Pa ni morda kam padel? Pojdimo ga iskat!

Noge smo dvigali počasi in previdno. Od časa do časa je zdaj eden zdaj drugi zaukal, češ, se bo že oglašil.

Ko smo bili že blizu vrha Grintovca, se zravna Pavletova postava. Prešerno se je zasmel: »Usedel sem se poleg skale; sam ne vem, kdaj sem zaspal.«

Pozno popoldan smo naredili »en skok« v Logarsko dolino. Hoteli smo prespati v koči.

lišče sv. očeta najprej s ploskanjem, nato pa z glasovanjem skoro enodušno potrdili.

Da sv. oče iskreno želi, da se Cerkev prilagodi novim časom in da bo on sam prvi, ki bo delal na čim bolj koreniti izvedbi koncilskih odlokov, je dokazal tudi 18. novembra t.l., ko sta bila izglasovana in potrjena konstitucija o božjem razodetju ter dekret o apostolatu laikov.

V svojem govoru je ob tej priliki napovedal preureditev rimske kurije z njenimi osrednjimi uradi, ki se imenujejo kongregacije. K sodelovanju v teh kongregacijah bodo pritegnjeni škofje iz vseh delov sveta. Takoj bodo ustanovljene posebne komisije, ki bodo skrbele za izvajanje na koncilu sprejetih odlokov. Za leto 1967 — 1900-letnica smrti sv. apostolov Petra in Pavla — bo sv. oče sklical v Rim sinodo škofov — koncil v malem.

Prav gotovo je pomenil za Pavla VI. eno najglobljih doživetij njegovega življenja slovesni zaključek II. vatikanskega cerkvenega zbora, ki ga je prejel na sredi razvoja od svojega nepozabnega prednika, dobrega papeža Janeza XXIII. Brez dvoma je njegova velika zasluga, da je koncil potekel brez večjih pretresljajev in da se je končal s 4. zasedanjem, kot si je to sam želel.

PLODOVITO DELO VATIKANSKEGA KONCILA

Ko so se na praznik sv. Križa, 14. septembra 1965 koncilski očetje zbrali že na četrto zasedanje drugega vatikanskega cerkvenega zbora, so ne samo lahko prisostvovali sadovom svojega dela, temveč tudi spoznali zgodovinski pomen odločitve Janeza XXIII., ki je kakor po

navdihu z neba sklical koncil, ne da bi sprva vedel, kako se bo kaj razvijal in kaj bo prinesel. Malokdaj v zgodovini katoliške Cerkve je prišla tako do izraza navzočnost Sv. Duha, ki ga je Kristus svoji ustanovi obljubil kot prav ob priliki tega koncila.

Sedanji vesoljni cerkveni zbor, ki se je pričel še pod Janezom XXIII. 11. oktobra 1962, je v prejšnjih zasedanjih že uzakonil pet osnutkov: dva 4. decembra 1963 (o bogoslužju in sredstvih družabnega obveščanja) ter tri 21. novembra 1964 (o Cerkvi, ekumenizmu ter o vzhodnih Cerkvah).

Leta 1965 se je tem dekretom pridružilo še enajst novih. Najprej je bilo slovesno zasedanje koncila 28. oktobra, to je na dan, ko je bil pred sedmimi leti pobudnik tega koncila beneški patriarh Angel Jožef Roncalli pri 77 letih izvoljen za papeža. Tedaj ni pač nihče slutil, kakšne velike načrte je imel Bog z njim in kako je bil prav on izbran, da na Kristusovo Cerkev prikljče novo pomlad.

28. oktobra 1965 je bilo odobrenih pet dekretov: o dušnopastirskih dolžnostih škofov v Cerkvi, o verskem življenju, o duhovniški formaciji, o krščanski vzgoji ter o odnosu Cerkve do nekrščanskih ver, v katerega je bila vključena tudi izjava o Judih, ki je vzbudila toliko pozornosti, pa tudi različnih mnenj.

Dne 18. novembra 1965, na dan, ko obhaja Cerkev vsako leto praznik posvečenja dveh najpomembnejših cerkva v Rimu: sv. Petra v Vatikanu in sv. Pavla zunaj obzidja, se je koncil znova zbral na slovesno sejo. To pot je v papeževi navzočnosti sprejel in odobril dogmatično

Pot je bila bolj varna in deloma vsekana v skalo. Po tej poti so pač hodili tisti, ki so šli čez Kamniško sedlo na eno ali na drugo stran.

V koči smo dobili prostor in prenočišče pa tudi primerno večerjo. Legli smo k počitku.

* * *

Iz spanja nas je zbudilo glasno govorjenje. Bilo je nekaj fantov, ki so prišli na izlet iz Solčave.

Bili so veselo razpoloženi.

Eden izmed njih je bil posebno žejen; izpil je več steklenic piva. Ko je eno steklenico izpraznil, jo je zalučal po tleh, a tako previdno, da se ni razbila. Zaklical je: »Natakarica, prinesi novo steklenico!«

Med njihovim govorjenjem in vpitjem smo mi pospali. Tako nismo vedeli, kdaj so šli oni k počitku.

Zjutraj so nas zgodaj zbudili prvi sončni žarki in smo vstali.

Solčavski izletniki so tedaj še spali spanje utrujenih.

* * *

Ko smo se vzdigovali po poti na Kamniško sedlo, sem veselo vzkliknil. Med skalami sem zagledal svoj klobuk, ki mi je prejšnji popoldan padel z glave, ko sem drsel proti prepadu. Silno sem se zresnil: »Tako bi mene dobili med skalami, pa mrtvega, da me ni božja previdnost varovala.«

* * *

Na Kamniškem sedlu smo imeli diven pogled, tako na štajersko kot na kranjsko plat.

Navzdol grede smo ugotovili, da je tudi navzdol težko iti. Kolena trpijo.

Naenkrat se je Janez ustavil in se obrnil proti Kamniškemu sedlu.

»Kaj pa je?«

»Ravnaj kolena.«

Iskal je le prilike, da je par trenutkov počival.

* * *

V Kamniku je smuknil Pavle k čevljarju. Kmalu je pričel iz čevljarnice. »Kaj iščeš pri čevljarju?« smo ga vprašali. »Čevelj me je žulil, zato sem tudi na Grintovcu počival in zaspal. Sedaj je čevljar izdril žebelj, ki mi je delal nadlego; lahko bom hodil domov.«

* * *

Razšli smo se, vsak na svoj dom. Imeli pa smo tiho misel: »Lep je gozd, krasne so planine, najbolje pa je doma...«

Stari kandelaber

Sivo vreme. Po dolini je deževalo; v težkih, gostih kapljah je padala voda na strehe, oblivala zidove in duri hiš. Mrzli zimski veter je zanašal mokroto do zadnjega suhega kota. Blisk in grom sta spremljala naliv z lučjo in globokim glasom.

Ob robu doline, tam kjer se pot začneja vzpenjati v grič, je stala cerkvena. Samevala je vse leto; tedaj so v njej gospodarili pajki in vsa golazen, ki ljubi samoto, mrak in vlago. Še celo večna luč je bila ugasla; taka je bila njena osamljenost in zapuščenost.

Ura je odbila enajst, a ne v zvoniku: že zdavnaj so bili netopirji in druga ptičjad ustavili delovanje ure; pa tudi ako bi je ne bili: le kdo bi jo navijal in naravnaval?

Starec, ki je ob tej priliki bil za mežnarja, je odklenil škipajočo ključavnico in stopil v zatohlost zakristije. Šuštenje tekočih ščurkov, praskanje bežečih mišjih nohtov ob zjeden les. Znani glasovi. Prižgal je svečo — elektrika še ni bila prišla tja; le kdo naj bi jo bil napeljal? — in pričel s pripravo.

Skozi vrata so prihajali v cerkev ljudje. Vaščani, ki so vedeli, da bo nocoj tu polnočnica, in so sami od sebe radi prišli v kljub neurju. Z njimi so bili ljudje, ki so jih srečali na cesti: ti so vedeli, da bi morala biti tod neke polnočnica, a niso poznali kraja in pot jim je bila negotova. Tem so se pridružili drugi, ki niso vedeli ne za pot ne za kraj in so se le veselili, da so našli koga, ki jim pokaže oboje. In našli so nato še nekatere, ki so iskali le družbe: bali so se samotne, grmeče noči. Kmalu pred cerkvijo se jim je pridružilo nekaj ljudi, ki so iskali strehe pred neurjem in ničesar drugega. In ko so bili že vsi v cerkvi, je prikolovratilo v hram nekaj obupancev, ki so se pricincali tja brez lastne volje. Oni sami niso vedeli, ne zakaj ne kje so.

Mežnar je bil medtem uredil cerkev, kolikor se je dalo. Prižgal je nekaj sveč pred oltarjem in na velikem kandelabru na desni strani. Kandelaber na levi strani je bil žalostno razpadel: mežnar mu je z vrstico in ploščicami naravnal polomljene ude.

Luč je od oltarja in kandelabrov sijala v cerkev. Golazen se je umaknila v mračne kote, kamor je luč ni dosegla. Tako je ni bilo več. Tudi pajčevin ni bilo videti; tako jih ni bilo. Ob tej svečavi ni bilo videti niti prahu, ki ga je lesni črv izjedel iz klopi in klečalnikov, in niti sledov njegovega dela — tako ni bilo niti lukenj v stolih niti lesnega pra-

konstitucijo o razodetju ter dekret o apostolatu laikov.

Tako se je približal dan zaključka koncila. 7. decembra so škofje s sv. očetom odobrili še zadnje štiri koncilске odloke: o verski svobodi, o misijonih, o duhovnikih in o Cerkvi v modernem svetu. Naslednji dan, na praznik Brezmadežne, pa je bila slovesna zaključna svečanost v ogromni baziliki sv. Petra. Še enkrat so se zbrali koncilski očetje (bilo jih je 2350) pred konfesijo sv. Petra, zadel je Te Deum, papež je izročil uspeh koncila v Marijine roke, saj je bila Mati božja na 3. zasedanju proglašena za Mater Cerkve, nato pa so se škofje vrnili na svoje sedeže.

Koncil je Cerkvi zastavil nove cilje in svetu pokazal pot k človeškemu dostojanstvu, bratski ljubezni, edinosti in miru. Koncil je zbudil v Cerkvi in v svetu veliko upanje. Blagor tistim, je dejal sv. oče, ki bodo Cerkvi pri izvajanju sklepov koncila pomagali, kajti izvedba koncilskih odlokov bo silno težko in obsežno delo.

Eden teh odlokov pa je že v preteklem letu obrodil čudovite sadove. Liturgična reforma je odprla pot živim jezikom v bogoslužje. Tako moremo tudi mi Slovenci od 7. marca 1965 dalje prisostvovati sv. maši v materinem jeziku. S prvo adventno nedeljo se je živi jezik raztegnil tudi na predglasje, ki se je do sedaj molilo v latinščini.

Na podlagi konstitucije o liturgiji so končno tudi naši bratje iz Slovenske Benečije zadobili pravico, da v jeziku svojih prednikov prisostvujejo sv. daritvi. Je to prvič, ko se temu dobremu, a od oblasti vedno zapostavljenemu ljudstvu daje možnost in pravica, da se poslužuje slovenskega jezika v liturgiji. In smo veseli, da je bila

spet Cerkev tista, ki je prva razbila nacionalistični obroč ozkosrčnosti, ki je do sedaj vodil tako višje cerkvene kot politične kroge v odnosu do beneških Slovencev. Imamo sedaj le eno željo: da bi se duha Cerkve navezele tudi državne oblasti ter tako pripomogle, da se bo slovenska manjšina v Italiji počutila zavarovano in uživala vse tisto, kar ji nudi božji in naravni zakon ter tudi italijanska ustava in je tako temeljito obrazloženo v okrožnici Janeza XXIII. »Mir na zemlji«.

Mir na zemlji! Čudovita beseda, a tako težko uresničljiva, kajti človek je egoist kot posameznik in ko živi v skupnosti. Tudi leto 1965 je dokazalo, da je mir nežna cvetka, ki se kaj hitro zlomi in usahne, če ji zmanjka duh medsebojnega spoštovanja in človečanske ljubezni.

OD PRAVEGA MIRU SMO SE DALEČ

Novo leto 1965 je prineslo s seboj več žarišč nemira, ki so ostali od prejšnjega leta: Ciper, Kongo in Vietnam.

Na Cipru se je položaj tekom leta odločno obrnil na boljše. Stari spletakar nadškof Makarios je nazadnje ostal med dvema stoloma; tako Amerikanci kot Sovjetska zveza so se nehali zanimati zanj. Grčija se je zapletla v lastno krizo, Turčija je imela svoje skrbi ter predstoječe volitve, tako zvaní blok nezvezanih držav s Titom in Naserjem je tudi precej zgubil na ugledu in nadškof Makarios ni imel kaj večjega od njiju pričakovati. Spoznal je, da je najbolje, če se zboga s Turki na otoku in najde nove oblike sožitja s turško manjšino.

Tudi Kongo se je zadnje čase precej umiril. Največ zaslug

hu. Tudi stare freske, ki jih je vlaga razkrajala in prah uničeval, so skrile svoje razpoke in piesnivost v somračje in kazale samo svoje verne, v luči sveč premikajoče se podobe. In bile so lepe, brez plesni in razpok, brez prahu in hib.

Vaščani so v pričakovanju pogledali po cerkvi. Kje so pajčevine, golazen in zanemarjenost, o katerih je morda med letom kdo kdaj kaj rekel? Še sledu ni o njih, so si rekli.

Tujci, ki so iskali polnočnico, so bili veseli: »Lepa je ta cerkvena, prijazna. Sreča, da smo jo našli, dobro, da vemo zanjo!«

Tisti, ki niso vedeli ne za pot ne za čas ne za kraj, so bili veseli. »Kratko in pravo pot so nam pokazali,« so dejali sami pri sebi.

Samotni razkropljenci, ki so iskali le družbe, so bili dobre volje: »Našli smo prijetno družbo; dajo nam celo mir.«

Popotnikom, ki so si želeli le strehe, je bila ta cerkvena domači krov: »Našli smo zavetje pred neurjem,« so pravili. Niso namreč opazili, da kaplja skozi razdrto streho.

In obupancem se je v gubah duše pojavljala misel: »Dobro nam je tukaj.«

Na kor je po škripajočih, vegavih stopnicah stopil stari, sivi organist; sledilo mu je nekaj redkih pevcev. Črvi so bili že zdavnaj najedli drog pri mehu, meh so pregrizle miši in marsikatera krpa je pokrivala njih delo.

Mežnar je pozvonil, organist zaigral, mašnik stopil pred oltar. Nosil je nov, krasen, z bleščečim zlatom obšit plašč. Zapuščeno vsega drugega je njegovo lepoto le še večala.

Pevci so zapeli. Not niso imeli — tudi ta cerkev jih je nekoč imela, toda kdo ve, katera davna generacija miši si je ob njih zbrusila zobe. Peli so prisrčno, vodila jih je dobra volja.

Pesem je oživila dremajočo cerkev in marsikdo je pritegnil zboru. Tudi piskajoči glas starega ženščeta se jim je pridružil in cvileče piskal, ko bi moral biti molk. In hripavi pijančev glas je pel po svoji ali vinskega boga volji, ne po pobožni melodiji.

»Dober zbor imamo,« so si šepetali vaščani in ugotavljali, »in tudi vestnega dirigenta: za nocoj nam je pripravil celo soliste.«

Petje je prišlo na uho orglarju. Stresel se je v grozi: »Kakšna sramota!« Toda kmalu je zaslutil in začul v starčinem glasu neko neznano milino in pijančev glas se mu je zazdel mogočen in blagoglasi. In peli so dalje.

In vagabundi, neznanzi, razkropljenci in tujci so občudovali petje.

Duhovnik je odbral evangelij, se obrnil do lju-

di, jih pozdravil, jim prebral besedo in spregovoril:

»Nocoj je sveta noč. Pred dawnimi časi se je v tej noči pojavila na nebu svetla zvezda in posijala v srca ljudem, ki so blage volje...«

Cerkev je poslušala. Vaščanom se je zdela beseda znana; tujci, vagabundi in zgubljeni so občudovali njeno domačo blagolasnost.

»Želim vam, bratje, da bi ta luč posijala tudi v vas vse, v vašo srečo in blagor...«

Edino človeku, ki je stal daleč, daleč, se je zazdelo, da ne razume dobro besed.

Pridige je bilo konec.

Gospod je zopet povzel besedo.

»Po maši bo ofer kakor vsako leto. Predlanskim je bil, kot veste, ofer za tisti kandelaber tam, ki je ves nov in lep in sveti jasno na svoji strani. Lani je bil ofer za mašni plašč in glejte, kako je lep. Letos ste pa naprošeni, da darujete za drugi kandelaber in tudi za vse ostalo, kar manjka. Zato bo letos ofer za kandelaber na levi strani, ne za kandelaber na desni strani, ki ste ga popravili že predlanskim. Ofer bo tako, da boste šli mimo oltarja, poljubili podobo in nato odšli skozi zakristijo ven... Pojdite v lepem redu.«

Drug za drugim so verniki šli mimo relikvije, jo poljubili in oddali svoj prispevek: vaščani z novci, ki jih priznajo državne blagajne; vagabundi, ki so se pritepli sem iz neznanih krajev in časov, z denarji, ki so jih kovali najrazličnejši cesarji v najbolj čudnih časih in krajih — teh kovancev tu nihče ni poznal, nihče jih ne bi sprejel — in vendar, ko so ti novci, tako čudni po obliki, padali s tujim glasom v nabiralnico, se je podrti kandelaber počasi spreminjal, zadobival stari, zdaj pozabljeni blesk in sijaj.

Vsi so že oddali svoj prispevek — le obupanci so ostali v svojem kotu. Tem je bilo življenje že zdavnaj vzelo tudi senco spomina na poslednji drobiž zadnjih novcev — izgubili so vse, celo upanje. Beseda, ki so jo pravkar slišali, jim je postala doživetje in je zasijala vanje. Blaga volja se jih je polastila in srečni nasmeh je spreletel zgubane, sive obraze.

Stari kandelaber je zasijal, razširjal je luč po cerkvi in daleč okoli nje.

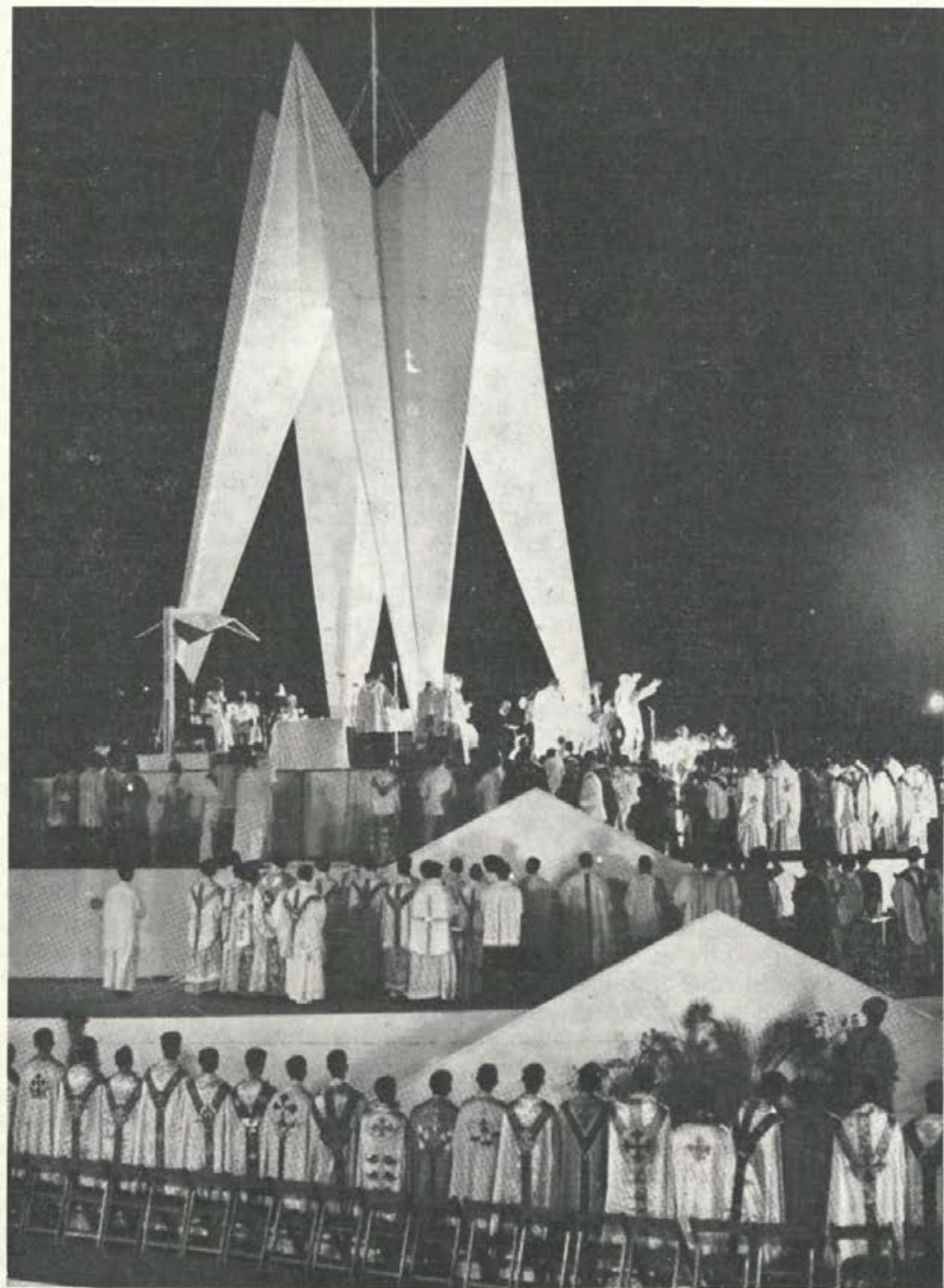
Zbor je odpel zadnjo pesem po maši; starkin glas in pijančevo hreščanje sta sodelovala. Ljudje so zapuščali cerkvico. Zunaj je lilo. Mraz, veter in dež so divjali v dolini, svetil jim je blisk, spremljal jih je grom. Polja in ceste so se spremenile v močvirja.

Vračajočim so pa svetile zvezde. In po lepih cestah so se vrnil vsak na svoj dom.

za to je imel ministrski predsednik Mojzes Combe, ki je s pomočjo belih najemnikov skoro popolnoma zatrl upor, ki se je leta 1964 razplamtel čez velike dele tega prostranega ozemlja. Ostali pa so žalostni sadovi uporniškega divjanja: požgana naselja, pobiti ljudje, uničene šole, misijonske postaje in zavodi. 160 misijonarjev in misijonark je pri tem zgubilo življenje! Strahotna številka, če pomislimo, da se je to zgodilo v dobrem letu in na omejenem področju. Toda Cerkev se tega krvoprelitja ni ustrašila. Takoj, ko so se razmere uredile, so se misijonarji vrnili in delujejo naprej, kot da se ni nič zgodilo. Res, to zmore le krščanska ljubezen ter zavest, da je kri mučencev seme novih kristjanov.

Sam Combe pa je doživel, da je neinvaležnost plačilo tega sveta. Predsednik države Jožef Kasawubu je postal nanj ljubosumen in ga odstavil, dasi ima Combe največ poslancev na svoji strani. Pa se Kasawubu ni veselil dolgo svojega uspeha. Vmes je posegel glavni poveljnik vojske general Mobutu, ga odstranil in kar sebe proglasil za novega poglavarja države. Določil je tudi, da misli ostati na oblasti pet let.

Krvoprelitje v Vietnamu se je pa nadaljevalo skozi vse leto in strahote vojskovanja so postale vedno grozotnejše. Pred dvema letoma so Amerikanci s Kennedyjevim pristankom (na njega so v tem smislu vplivali nekateri levičarsko usmerjeni svetovavci) odstranili predsednika Diema in ustvarili praznino, ki jo zdaj mašijo tako, da pošiljajo vedno nove čete v izmučeni Vietnam. Pravijo, da je sedaj v Vietnamu že 160.000 mož ameriške vojske. Borba gre brez usmiljenja naprej, Amerikanci

Bombay, 3. decembra 1964. Izpred evharističnega oltarja papež Pavel VI. pozdravlja zbrano množico

bombardirajo vse vprek, obseg svojih vojaških akcij so raztegnili še na komunistični Severni Vietnam, a do vojaške odločitve ne pride. Vietnamski gverilci so dokazali, da znajo prenesti najhujše napade. Zdi se, da so v ljudeh neizčrpani, saj njih število ne pada, temveč neprestano raste. Če ne bo prišlo do kakih političnih rešitev, bo vojna v Vietnamu še dolga, krvava in umazana, zlasti ker stoji v ozadju rdeča Kitajska, ki ima interes, da je Sev. Amerika zapletena v to borbo, ki ji jemlje ugled pred azijskimi ljudstvi in povzroča odpor celo v širokih krogih Združenih držav. Medtem ko je ameriška javnost enodušno odobrila Trumanovo odločitev, da Amerika vojaško poseže na Koreji zoper rdeče napadavce, je pa to pot javno mnenje že deljeno. K temu veliko pomaga tudi propaganda, ki jo vršijo razni levličarski krogi, zlasti študentski, zoper udeležbo ZDA v Vietnamu. Toda predsednik Johnson, ki je bil v novembru 1964 z mogočno večino izvoljen za novega predsednika ZDA, noče ničesar slišati o popuščanju nasproti komunistom. Vidi se, da ima drugačne svetovavce in tudi drugačno stališče do komunizma kot pokojni Kennedy. Mnenja je, da je treba takoj nastopiti, komaj se kje pojavi nevarnost za novo komunistično žarišče.

To je najbolj jasno dokazal, ko je koncem aprila izbruhnil upor na otoški državi Santo Domingo v Karibskem morju. Pristaši bivšega predsednika Bosche, med katere so se spretno vrinili komunistični elementi, so poskušali izvesti državni udar, ki se jim pa ni posrečil. Nastala je pa nevarnost državljanske vojne, ki bi kaj lahko Santo Domingo spremenila v drugo Kubo.

Toda ZDA so bile to pot budne. Predsednik Johnson je takoj v začetku upora odredil, naj se na otoku izkrcajo ameriške čete, še preden so v to privolile vlade, članice Organizacije ameriških držav. Bilo je precej negotovanja z njih strani, še več pa naravno s strani sovjetskega bloka, vsa zadeva je prišla pred Varnostni svet, a Johnson ni popustil. »Nimamo namena — je dejal — da bi sedeli v svojem naslonjaču s prekrižanimi rokami in dopustili, da si komunisti ustvarijo vlade na zahodni polobli.« Ameriške čete so ostale in po nekaj mesecih napetosti in zakulisnih pogajanj se je našla pot rešitve: imenovan je bil nov začasni predsednik García Godoy, ki bo pripravil volitve, domača vojska, ki je protikomunistično usmerjena, je ohranila svoj vpliv v vladi, upornike pa so razorožili in pregnali iz prestolnice.

Predsednik Johnson se je izkazal za spretnega taktika zlasti v domačem kongresu. Spravil je skozi parlament toliko zakonov kot noben predsednik za Rooseveltom. Pa je vendar tudi on doživel ure, ki so ga napolnile z nemirom. Rasni problem je v ZDA odprt prej ko slej. Tako je ves svet začudeno bral o črnski reakciji v Los Angelesu. Tam je sredi avgusta v hipu na tisoče zamorcev, ko so zvedeli, da je policija ustavila pijanega črnega vozača, kot na znamenje začela z demonstracijami, ropi in požigi. Poulični boji, ki so se razvili med črnici in policijo, ki ji je priskočila še vojska na pomoč, so bili nad vse hudi. 34 oseb je bilo ubitih in na stotine ranjenih. Jasno je, da take vrste izgredi ne utrjujejo ravno slovesa ZDA pred svetovno javnostjo.

Kar se tiče južnoameriških držav, je bil tam notranji položaj še dokaj normalen. V Peruju so se pojavili komunistični gverilci, ki jih je pa vlada predsednika Terryja že pregnala in ukrotila; v Boliviji vladajo generali, enako v Braziliji; Argentina se je odločno uprla poskusu, da bi se vrnil Peron; v Čilu se je krščansko-demokratski predsednik Frei uveljavil in si letos zagotovil večino tudi v parlamentu. Razvija precej samostojno politiko, ki ni vedno všeč Združenim državam. Argentino in Uruguay so ves čas pretresale stavke. Inflacija traja v obeh državah naprej, v Braziliji pa je postala že tako huda, da je vlada odredila zamenjavo denarja. Novi cruzeiro bo veljal tisoč starih. Dolar je namreč poskočil že na 2000 cruzeirov.

S Kube letos ni bilo slišati kaj posebnega, razen da je stari revolucionar argentinskega porekla »Che« Guevara odšel neznanokam. Baje je padel v Kongu, ko je šel tja organizirat rdečo gverilo. Pač pa je Castro dovolil, da so se lahko s Kube izselili vsi, ki imajo svoje emigrante v ZDA in so nasprotni njegovemu režimu. Računajo, da se je 70.000 Kubancev poslužilo tega dovoljenja.

ANGLEŠKE SKRBI

Toda ne samo Severnoamerikanci, tudi Angleži so imeli v preteklem letu precej preglavic, ki so nastale zlasti v zvezi z njihovimi kolonijami. Z njimi se je moral ubadati predvsem Wilson, ki načeluje laburistični vladi. Ta ima sicer v parlamentu le skromno večino, a kljub temu se Wilson ne poda in je odločen ostati na oblasti čim dalj časa. Sicer se pa njegova politika ne razlikuje dosti od konservativne. Celotno poddržavljenju jekla se je začasno odpovedal, ker ve,

da bi ob tem načrtu njegova vlada lahko celo padla.

Proti koncu tega leta mu je povzročila največ glavobola kolonija Južna Rodezija. Tam vlada manjšina 220.000 belcev nad 4 milijoni domačinov ter noče ničesar slišati o tem, da bi oblast spustila iz rok. Psihološko je to precej razumljivo. Ti beli naseljenci vidijo namreč primere v drugih afriških državah, kako postanejo črnci naenkrat, ko pridejo na oblast, do belih ljudi nestrpni in jih skušajo čim bolj ponižati ter izriniti s položajev, ki so jih bili s svojo sposobnostjo dosegli.

Rasizem je več vrst; poleg belega obstaja tudi črni, o čemer misijonarji večkrat poročajo iz držav, ki so postale v Afriki v zadnjem času neodvisne; obstaja tudi arabski rasizem, o katerem svetovno časopisje malo piše, pa je do drugih ras, bodisi židovske, črne ali bele bolj nestrpen kot rasizem Jana Smitha v Južni Rodeziji. V Južnem Sudanu npr. Arabci že nekaj let z ognjem in mečem preganjajo ondotno črnsko prebivavstvo. Neznatna manjšina 20.000 Arabcev strahuje 4 milijone črncev, ki bi si radi zagotovili vsaj avtonomijo v okviru sudanske republike, da si se človek sprašuje, zakaj ne bi smeli ti črnci imeti svoje države, kot jo imajo veliko manjši afriški rodovi. Samo v mestu Džubi so arabski vojaki v neki represaliji pobili 1500 civilistov, med katerimi je bilo 300 žena in 250 otrok. Tudi nekateri katoliški duhovniki, ki jih je po izgonu evropskih misijonarjev le še dvajset, so našli nasilno smrt. Preganjani črnci bežijo na vse strani in si iščejo zatočišča v sosednih državah, svetovna javnost z OZN pa k temu arabskemu rasizmu enostavno molči.

To smo napisali prav zato, da nam bo laže razumljivo ravnanje predsednika južnorodezijske vlade Jana Smitha. Odločil se je za enostransko razglasitev neodvisnosti in jo tudi izvedel. V tem oziru je posnemal Severnoamerikance, ki so koncem 18. stoletja isto storili. Angliji seveda Smithovo ravnanje ni bilo všeč, zlasti ker mora imeti obzir na razne afriške države, ki so članice britanskega Commonwealtha. Kljub temu je ostal Wilson v svojih protlukrepih preudaren. Proti Južni Rodeziji je razglasil samo gospodarske sankcije, ki jih bo dežela, ki je bogata, verjetno brez večjih pretresljajev prenesla, med tem ko se voditelji afriških držav navdušujejo za vojaški nastop zoper uporno Rodezijo in Smithov rasizem. Jasno je, da bodo belci kljub vsem razlogom, ki jih navajajo v svojo korist, prej ali

slaj le morali popustiti in vsaj deliti oblast s črno večino.

Težave je povzročala Angležem tudi njihova kolonija Aden ob prehodu iz Rdečega morja v Indijski ocean. Tam egiptovski Naser iz Jemena hujska domača plemena, naj se Angležem upro in oklčjejo samostojnost. Seveda je stvar za Angleže delikatna: radi bi Aden obdržali kot vojaško oporišče, pa pri tem vladali tako, da bi prišla volja ljudstva čim bolj do izraza. Toda s fanatičnimi Arabci se je težko razgovarjati.

Se eno nevshečnost so tekom leta doživeli Angleži s svojimi bivšimi kolonijami. Komaj so s trudom spravili skupaj državo Malazijo, ki je obsegala Malajski polotok, dele otoka Borneo in Singapur, pa je ta umetna država že začela razpadati, na veliko veselje indonezijskega predsednika Sukarna, ki se je zaklel, da to državo uniči. Pristanišče Singapur, kjer sestavljajo večino Kitajci, je 9. avgusta izstopilo iz malazijske federacije in se proglasilo za samostojno državo. Vendar so Angleži, ker upajo, da bodo lahko še naprej uporabljali tamošnje vojaško oporišče, novo državo hitro priznali.

Doma na otoku pa so Angleži pokopali Winston Churchilla, ki je dosegel starost 90 let in umrl 24. januarja 1965. Tako je odšel v večnost še zadnji od trojice, ki je med vojno na Jalti krojila usodo Evrope in vsega sveta. Roosevelt in Stalin sta umrla daleč pred njim. Bil je mož krepke volje in jasnih pogledov, ki je vedel, kaj je komunizem, a ga zaradi Rooseveltove naivnosti in Stalinove pretkanosti od mnogih držav srednje Evrope ni mogel odvrniti. Churchill je bil mož, ki je prvi uporabil izraz »železna zavesa«, kateri je nato prešel v zgodovino in bo vedno pričal o njegovi politični daljnovidnosti.

SOVJETSKA ZVEZA IN RDEČA KITAJSKA

Kolegialno vodstvo, ki je prišlo na vrh po odstavitvi Hruščeva, se je ohranilo na oblasti ves čas v letu 1965. Kosigin, Brežnjev in Mikojan so se menjavali v raznih nalogah, ki so jih imeli izvršiti tako v notranji politiki kot v mednarodnem svetu.

Glede komunistične Kitajske so sprva upali, da bo izločitev Hruščeva pozitivno vplivala na medsebojne odnose. Toda zmotili so se; njih bratci iz Kitajske so jim rušili avtoriteto, kjer so le mogli. Zlasti se je Maova Kitajska prizadevala, da ne bi bila Sovjetska zveza povabljenaa na drugo afro-azijsko konferenco v Alžir, češ da

ni azijska država, temveč evropska. Ko je postalo očitno, da bo večina povabljenih držav glasovala za povabilo Sovjetski zvezi, je pa konferenco torpedirala s tem, da je odpovedala svojo udeležbo. Tako do konference, ki naj bi bila 5. novembra, enostavno ni prišlo in so jo odložili na nedoločen čas.

Ta konferenca se sploh ni rodila pod srečno zvezdo. Najprej naj bi se vršila spomladi 1965 v Alžiru, toda je morala biti preložena, ker prostori za konferenco še niso bili pripravljene. Nato naj bi bila koncem junija. Odstranitev alžirskega diktatorja Ben Belle jo je spet pokopala, na veliko nevoljo rdeče Kitajske, ki se je hotela konference poslužiti, da bi udeleženci istočasno obsodili severnoameriški imperializem v Vietnamu ter drugod po svetu, Sovjetsko zvezo pa odklonili kot udeleženko konference. Tretjič pa je konferenca propadla baš zaradi Maove Kitajske. Njeni vodniki so namreč spoznali, da se je ugled komunistične Kitajske v zadnjih mesecih zelo zmanjšal. V Indoneziji je vojska zatrla poskus komunističnega upora, ki je imel oporo v kitajsko nastrojenih domačih komunistih; v Južnem Vietnamu se je izkazalo, da ZDA niso nikak »papirnat tigers«, kot se je prezirljivo izrazil Mao in da ne mislijo popustiti kot leta 1954 Francozi pred rdečimi gverilci; ultimati Kitajske Indiji v času indijsko-pakistanskega spora se je izkazal za vpitje brezmočneža; večina afriških držav je Kitajski obrnila hrbet (izjema je le Tanzanija), ker se ne želijo zameriti ne ZDA in ne Sovjetski zvezi, saj od ene ali druge prejema vojaško pomoč.

Medtem se je pa nadaljevala tekma za vesolje med Sovjetsko zvezo in ZDA. Tako sta sredi preteklega marca ruska kozmonavta Beljajev in Leonov ostala v vesolju 26 ur in sedemnajstkrat obkrožila zemljo, Leonov pa je med poletom za dvajset minut zapustil ladjo ter plaval po vesolju.

Za senzacijo leta pa so nato poskrbeli Severnoamerikanca. Njihova kozmonavta Cooper in Conrad sta ostala v vsemirju kar osem dni, čeprav so nekatere okvare v vesoljski kabini grozile, da bosta morala polet predčasno zaključiti. Cooper in Conrad sta letela po vesolju 190 ur in 56 minut ter napravila 121 krogov. Svoj polet sta začela 21. avgusta dopoldne. V celoti sta prevozila 4 milijone 800.000 km.

FRANCIJA IN NEMCIJA

General De Gaulle je tudi v letu 1965 ubiral svoja pota. Na vsak način je hotel dokazati, da

je Francija zmožna voditi svojo politiko in da Evropa ne potrebuje nobenega ameriškega varštva. Navduševal se je za Evropo od Atlantika do Urala, v kateri naj bi seveda Francija igrala prvo violino. Glede Vietnama je stal na stališču, da je treba spor rešiti s pogajanjem in ne z orožjem; zagovarjal je potrebo, da ima Francija lastno atomsko orožje; svojega zunanjega ministra je poslal v Moskvo, da poglobi politične vezi med obema državama; prijazno je sprejel poljskega ministrskega predsednika Cyrilankeviza in mu dal vedeti, da je on sedanjo poljsko mejo nasproti Nemčiji, ki teče ob reki Odri in Nisi.

Odkar je odšel stari Adenauer v politični pokoj, se z Nemčijo ne razume več dobro. Novi kancler Erhard je namreč mnenja, da se bolj splača naslanjati se na ZDA kot na Francijo, če naj pride kdaj do združenja obeh Nemčij. De Gaulle mu je to stališče seveda zameril in tako je ostalo od prejšnjega pristranskega prijateljstva med Bonnom in Parizom le malo sledu.

Končno je De Gaulle poskrbel še za eno senzacijo: dasi 75 let star se je odločil, da še enkrat kandidira za predsednika republike. Francoze je opozoril, naj ga izvolijo s prepričljivo večino, kajti brez njega bo zašla Francija ponovno v zmešnjavo, iz katere jo je on že dvakrat rešil.

V Zapadni Nemčiji so letos tudi volili. Treba je bilo obnoviti poslansko zbornico in senat. Stranka dosedanjega kanclerja Erharda je doživela prodoren uspeh. Krščansko-demokratska zveza je prejela 15.392.973 glasov ali 47,6% in 245 sedežev. Glavni nasprotniki social-demokrati so dobili 202 sedeža ali 39,9%, liberalci pa 49 sedežev. Ker krščanski demokrati niso uspeli dobiti absolutne večine, so se za prihodnje parlamentarno obdobje spet odločili za koalicio z liberalci.

V začetku leta se je Zapadna Nemčija znašla v sporu z Naserjem, ki je povabil v Kairo Ulbrichta, predsednika vzhodnonemške vlade. Kot je znano, prekine Zapadna Nemčija zveze z vsako vlado, ki priznava vzhodnonemški režim. Naser je nato naščuval ostale arabske države, da so vsaj nekatere odpoklicale svoje poslance iz Bonna, Bonn pa je v maščevanje priznal izraelsko državo ter poslal v Tel Aviv svojega prvega poslanika.

POLITIČNE HOMATIJE V GRČIJI IN AVSTRIJI

V Grčiji je letos izbruhnila politična kriza, ki bi se bila lahko spremenila v državljansko vojno, če ne bi bila vojska odločno podprla monarhijo in novo vlado, ki je izšla iz političnih spletk.

Predsednik vlade Papandreu je hotel priti do vpliva na vojsko na ta način, da je odstavil obrambnega ministra in sam prevzel ta resor. Kralj se je temu poskusu uprl, nakar je Papandreu odstopil v upanju, da bo moral kralj znova zaupati sestavo vlade njemu ali pa razpisati nove volitve. Pa je Papandreu v svojih računih pogorel. Kralj je toliko časa drobil Papandreuovo stranko »Zvezo centra«, da je končno s pomočjo opozicijskih radikalov ter odpadnikov od »Zveze centra« ustvaril novo večino, ki je dala vladi Stefanopulosu zaupnico. Papandreu zaenkrat svojih namenov ni mogel doseči, toda izkazalo se je, da so take krize nevarne, kadar v nje poseže ulica ter se ji pridružijo levičarski elementi. Demonstracije za Papandreua so se namreč hitro sprevergle v vzklikanje zoper Severno Ameriko ter zoper kraljevo hišo, kar bi vse lahko vplivalo, da bi bila Grčija prešla iz zahodnega tabora v tabor tako zvanih nevtralcov ali celo v čisto levičarske vode.

Homatije političnega značaja so zadele tudi Avstrijo. Prav letos je slavila desetletnico, kar so jo zapustile zavezniške okupacijske čete ter je postala zopet samostojna. Ves čas sta ji vladali združeni v koaliciji avstrijska ljudska stranka in avstrijski socialisti. Bil je to ves čas nekam prisiljen zakon, ki se je večkrat razšel, pa spet obnovil. Letošnjo jesen sta se stranki sporekli ob priliki odobritve državnega proračuna. Posledice: odstop vlade in razpis volitev za prihodnjo pomlad, dase bi po terminu morale biti šele prihodnjo jesen.

Leta 1965 si je Avstrija izvolila tudi novega državnega predsednika. Dva sta bila kandidata: socialist Jonas in zastopnik ljudske stranke Gorbach. V vsem povojnem času so bili vedno socialisti izvoljeni za predsednike Avstrije: Renner, Körner in Schärff. Tako se je primerilo tudi v maju l. 1965, toda Jonas je zmagal za pičlih 63.000 glasov. V zadnjih letih je bil župan mesta Dunaj, po poklicu pa je tiskar.

JUGOSLAVIJA IN NJENE TEŽAVE

Jugoslavija je doživela sredi poletja svojo gospodarsko reformo. Ker je vrednost dinarja

vedno bolj padala, produkcija zaostajala za uvozom, delavska podjetja pa bila nerentabilna ter se vzdrževala le s podporo, ki jim jo je dodeljevala zvezna vlada, je bilo treba takemu stanju napraviti konec. Komunistični režim se je zatekel k radikalnim ukrepom; vrednost dinarja je zmanjšal od 750 na 1250 z ozirom na ameriški dolar, cene živlom in drugim potrošnim predmetom pa zvišal od 24% - 48%.

Sprva je nastala strašna zmešnjava v cenah, vsakdo jih je dvigal, kakor se mu je zdelo prav, kasneje pa je prišlo do neke vrste avto-discipline; samo to je, da se ne ve, ali bo režim, ki je zgrajen na diriganju od zgoraj, toliko močan, da bo preprečil nove pojave birokracije, stare pa odstranil in dal možnost večje svobode iniciativnosti podjetij. Napovedana reforma je postavila podjetja pred enake probleme kot so oni v kapitalističnem svetu. Terja od njih večjo produktivnost, pa zmanjšanje proizvodnih stroškov.

V zunanji politiki je skušala Jugoslavija tudi letos hoditi po poti tako zvane aktivne koeksistence. Sicer je njen vpliv na nerazvite države precej padel, kajti slednje so spoznale, da jim Jugoslavija daleč ne more nuditi tega, kar nudijo zapadne demokracije. Vendar je Tito tudi letos nadaljeval s svojimi potovanji v inozemstvo, da da skupno s prijateljem Naserjem poudarka politiki nevezanih držav. Utegnil je obiskati Ben Bello v Alžiriji še pred njegovim padcem, v juniju je obiskal Českoslovaško, Vzhodno Nemčijo ter Sovjetsko zvezo, kjer je prodril globoko v Sibirijo, vse do Bajkalskega jezera, na jesen pa je skočil še v sosednjo Bolgarijo in se z gripo vrnil domov. Vsekakor Titova potovanja zadnje čase ne vzbujajo v mednarodnih krogih več tiste pozornosti kot še pred nekaj leti.

Je pa Tito precej zgubil na ugledu, ko se je vmešal v zadevo prof. Mihajlova, ki je zapisal, da je bila Sovjetska zveza prva, ki je iznašla koncentracijska taborišča ter oštel državne tožilce, zakaj niso takoj Mihajlova postavili na zatožno klop zaradi klevetanja prijateljske države. Tako je prišlo na Titovo zahtevo do procesa, na katerem je bil prof. Mihajlov obsojen, pa potem pomiloščen ob priliki kongresa književnikov PEN-kluba na Bledu. Zgubil pa je profesorско stolico na univerzi v Zadru.

Potreba po devizah je jugoslovanski režim nagnila, da je na stečaj odprla svoja vrata vsem tujim državam. Lahko rečemo, da je jugoslovanska meja ena najbolj rahlih meja, saj prideš v državo zadnje čase s katerim koli osebnim do-

kumentom. Zlasti jugoslovansko-italijanska meja je vzor mednarodnega sožitja. Jugoslovanske obmejne oblasti so izgubile žalostni sloves izza deset let nazaj, da so odurne in sitne; danes je res nasprotno: težko je dobiti v Evropi bolj strpne in olikane carinike kot so prav jugoslovanski.

Ljudje v Jugoslaviji naravno z gospodarskim stanjem niso zadovoljni. Zabavljajna je slišati veliko, res je pa tudi, in to velja zlasti za Slovenijo, da si ljudje omišljajo vse, kar jim nudi sodobna produkcija ter da so v želji imeti več in več skoro nenasitni.

Jugoslovanski režim je že zdavnaj spoznal, da nima smisla vzdrževati napetosti s katoliško Cerkvijo. Ni sicer verske svobode v smislu, kot smo je navajeni v Italiji, a dejstvo je, da Cerkev stalno pridobiva na ugledu ne samo pri ljudstvu, temveč tudi pri oblasteh. Večkrat je že vstala novica, da je bil podpisan sporazum med Svetim Sedežem in jugoslovansko vlado. Če do tega še ni prišlo, je pa gotovo, da se pripravlja. Vlada sama je imenovanje zagrebškega nadškofa Šeperja za kardinala sprejela kot izraz naklonjenosti Vatikana do jugoslovanskih narodov.

Precej pozornosti tako doma kot v inozemstvu je vzbudilo letošnje pastirsko pismo jugoslovanskih škofov, ki je bilo prebrano v začetku septembra in katerega tretji del, o svobodi kristjanov, oblastem ni bil nič kaj všeč. Vendar do kakšne uradne reakcije s strani režima ni prišlo.

Z veliko pozornostjo je Jugoslavija v dneh od 8. do 12. novembra sprejela italijanskega ministrskega predsednika Alda Mora. Prvikrat se je zgodilo, da je kak italijanski ministrski predsednik Jugoslavijo obiskal. Za nas Slovence je bil ta obisk pomemben, saj je bilo na njem govora tudi o naši manjšini. Predsednik Moro je dal vsem Jugoslovanom tudi zgled praktičnega katoličana. Vsak dan je bil pri sv. maši in prejel sv. obhajilo.

ITALIJA POSTAJA VEDNO BOLJ DEMOKRATIČNA

Lahko rečemo, da se je poskus sredinsko-levičarske vlade v Italiji dobro obnesel. Vladi je uspelo zavreti grozečo inflacijo, industrija je dobila novega zamaha, vladne stranke so si nekako utrdile število svojih volivcev, komunisti pa zapadajo vedno večji politični izolaciji. Sami čutijo, da se je morajo otresti, če hočejo kaj pomeniti, zato stalno ponujajo roko za sodelovanje naprednim katoličanom.

Ta njihova taktika je prišla do izraza zlasti

ob priliki volitev predsednika italijanske republike. Kot znano, je prof. Segni v začetku decembra 1964 odstopil iz zdravstvenih razlogov. Sledile so volitve, ki so trajale trinajst dni ter zahtevale 21 glasovanj. Komunisti so podprli zoper uradnega kandidata Krščanske demokracije Leoneja drugega krščanskega demokrata Fanfanija. Toda njih manevar ni uspel. Končno so spet potegnile skupaj vse stranke vladnega bloka in se zedinile za Saragata. Bil je izvoljen s 646 glasovi od 931. Pred Saragatom so to mesto zavzemali De Nicola, Einaudi, Gronchi in Segni.

Saragat je v svojem prvem letu predsedniške službe v polni meri opravičil zaupanje, ki so mu ga volilci izkazali. Znal je modro voditi državne posle in družiti vse Italijane v eno družino. Precej je tudi potoval v inozemstvo: najprej je šel v Bonn, nato je obiskal pomembne države Južne Amerike kot Brazilijo, Argentino, Čile, Uruguaj in Venezuelo, končno pa je napravil obisk še poljskemu narodu. Ta obisk je zaključil v Osviecinu, proslulem Auschwitzu, kjer je toliko nedolžnih ljudi postalo žrtev hitlerjanskega barbarstva.

Kakih splošnih volitev leta 1965 v Italiji ni bilo. Tako razne pokrajinske kot občinske volitve pa so pokazale, da ostaja Krščanska demokracija slej ko prej najmočnejša stranka v državi ter steber italijanske demokracije; Saragatovi social-demokrati stalno pridobivajo na številu, Nennijevi socialisti pa še vedno trpijo na posledicah razkola, ki je rodil nato stranko proletarske enotnosti.

PRI NAS NA GORIŠKEM IN TRŽASKEM

Duh levega centra je počasi pronicnil tudi v goriško in tržaško pokrajino in imel ugodne posledice tudi za našo manjšino. Prodrlo je spoznanje, da sta potrebna med nami in italijansko večino dialog ter sodelovanje.

Najprej je to sodelovanje prišlo do izraza v primeru nabrežinske občine. Slovenska skupnost, ki je prejela jeseni l. 1964 na volitvah za tržaško pokrajino 7000 glasov, je smatrala za pametno, da se poveže s strankami, ki so v Rimu na vladi in zato lahko največ nudijo slovenski manjšini. Povezati se s komunisti, ki so v opoziciji do vlade, bi pomenilo isto kot sama sebe obglaviti. Narejen je bil sporazum, ki govori najprej na splošno o urejanju odnosov med italijansko večino in slovensko manjšino ter o jamstvih za njeno zaščito, nato pa vsebuje še dogovor o sestavi občinskega odbora v de-

Dne 28. oktobra 1965 je bila uradna otvoritev slovenskega duhovniškega zavoda v Rimu »Slovenicum« s slovesno sv. mašo ljubljanskega nadškofa dr. J. Pogačnika

vinsko-nabrežinski občini ter o tržaškem pokrajinskem odboru.

Velik hrup je sredi poletja povzročila v Trstu tudi zadeva »Hreščak«. Italijanska socialistična stranka je poslala v tržaški občinski odbor kot svojega zastopnika Slovenca Dušana Hreščaka. Italijanski desničarji so zaradi tega zagnali velik krik in vik; nikakor jim ni šlo v račun, da bi v bodoče Slovenec mogel biti enakopraven z Italijani pri vodstvu občine. Zal se je tej nekrščanski družini pridružil tudi tednik tržaške škofije »Vita nuova«. Gonja pa k sreči ni uspela; stranke levega centra so bile odločne in župan dr. Franzil je bil pripravljen raje odstopiti kot popustiti.

Na Goriškem pa je šel ves proces bolj mirno pot. V nedeljo, 13. junija so bile tam pokrajinske in občinske volitve. V pokrajini si je lista Slovenske demokratske zveze priborila enega predstavnika, v goriškem občinskem odboru pa tri. Na deželi je ponovno osvojila občino Steverjan.

Tri mesece po teh volitvah se je v Gorici sestal novi mestni svet. Slovenska demokratska zveza je pristopila k večini levega centra. Izdelana je bila nato programska izjava, kjer je govora o pravicah slovenske manjšine ter je poudarjena potreba po sodelovanju med obema narodnostnima družinama na Goriškem. Za župana je bil izvoljen bivši poslanec M. Martina (KD).

Na Tržaškem je precej hrupa vzbudilo tudi razlaščevanje naših kmetov v zvezi z naftovodom, ki bo šel iz Miljskega zaliva čez Kras proti Karniji in Avstriji. Slovenska skupnost je za zaščito naših ljudi ustanovila poseben Odbor za pomoč razlaščenecem. Pri tem se je izkazalo, da je dolinska občinska uprava, ki je v komunističnih

rokah, bolj podpirala interese kapitalistične družbe SIOT kot pa interese svojih občanov.

Mučen vtis je napravila na slovensko javnost tudi otvoritev novega poslopja za slovenske srednje šole pri Sv. Ivanu v Trstu. Dasli je šlo za stavbo, ki bo služila slovenski mladini, ni nihče od prisotnih spregovoril ene besede v slovenščini. Vtis je bil tak, da so bili govori v slovenščini nezaželjeni. Vse to priča, da je še vedno dosti tiste stare miselnosti, ki ne prenese, da bi se v »Trieste italianissima« slišala slovenska beseda.

Gorica je 30. septembra 1965 doživela dan slovesa od svojega bivšega nadškofa Hijacinta Ambrosija, ki je umrl v Thiene pri Vicenzi. Doba njegovega škofovanja je sovpadala s časom, ko se je začelo po sklenitvi miru med Italijo in Jugoslavijo znova urejati versko, gospodarsko in politično življenje na ozemlju, ki je od goriške nadškofije ostalo pod Italijo. Zato se je nadškof Ambrosi le počasi mogel vživeti v posebne razmere goriške nadškofije. Ko je uvidel, da je za tako škofijo potrebna mlajša in prožnejša roka, je zaprosil Sv. sedež, naj ga težke službe razreši, kar se je tudi zgodilo.

Vse Slovence v Italiji je globoko zadela vest, da je v Rimu preminul 7. marca 1965 jezuitski pater Anton Prešeren. Spolnil je 81 let življenja. Poleg poklicnega dela sta bila njegova misel in njegovo srce vedno pri rojakih. Z njegovim posredovanjem se je zgodilo, da smo Slovenci dobili v Rimu svoj duhovniški zavod »Slovenicum«. V njem bo nadaljeval svoje študije tudi g. Jožko Markuža, ki je 25. aprila 1965 opravil v Nabrežini svojo prvo daritev.

Ta duhovniški zavod je bil v Rimu slovesno odprt 28. oktobra. Navzoči so bili trije slovenski škofji, nadškof dr. Pogačnik pa je imel otvoritveno mašo in pridigo. Njegov rektor je msgr. dr. Maksimilijan Jezernik.

Poleg tega zavoda, ki potrebuje gmočne in molitvene pomoči vseh Slovencev v domovini in zamejstvu, so se pa na jesen 1965 lotili Slovenci na Tržaškem in Goriškem še druge akcije: v novem Marijinem svetišču na Vejni med Opčnami in Prosekom bodo postavili oltar sv. Cirila in Metoda. Podoba slovanskih apostolov bo tukaj na meji med Vzhodom in Zahodom vsakogar vzbujala k delu za bratsko edinost med kristjani. Le tako bo moglo priti do trajnega miru med narodi in do vsečloveškega bratstva. Apostolstvo sv. Cirila in Metoda v Trstu je prevzelo skrb, da poišče umetnika ter zbere potrebni denar in je že začelo z denarno nabirko za oltar.

* * *

Tako smo svoje potovanje skozi leto 1965, ki smo ga začeli na sedežu Združenih narodov

v New Yorku, končali ob Marijinem svetišču na enem najlepših koščkov slovenske zemlje. Kakor je Cerkev uspeh svojega koncila položila v Marijine roke, tako se je zaupljivo oklenimo tudi mi, člani majhnega, a zato delavnega in kulturnega slovenskega naroda.

Marsikaj bi se še dalo zapisati o letu, ki sedaj odhaja v večnost; zlasti bi bil zanimiv članek, ki bi opisal naše versko in prosvetno življenje v okviru videmske, goriške in tržaške škofije. Toda presegal bi naslov našega članka in bi zahteval natančen vpogled v to življenje.

Zato se naj zadovoljimo z ugotovitvijo: leto 1965 je bilo eno izmed let, ko se nam je dobro godilo. Uživali smo versko in kulturno svobodo, politična pa je tudi vedno bolj prihajala do moči. Gospodarsko smo stali v glavnem dobro, skoro nihče ni čutil pomanjkanja.

Spodobi se in je pravično, da se zato tudi mi na zadnji dan leta priključimo vsem tistim, ki bodo na Silvestrov večer napolnili cerkve in se s hvaležnim srcem pridružimo besedi in pesmi zahvale: Te Deum laudamus!

Prosvetno delo na Tržaškem

Poročilo o prosvetnem delu na Tržaškem, ki ga prinaša naš koledar, zajema le prosvetno delo organizacij, ki temelje na katoliškem svetovnem nazoru. V zadnjem letu smo veliko slišali o potrebi razgovorov med katoličani in tako imenovano levico. Slišali smo celo željo po združitvi vseh prosvetnih organizacij na Tržaškem, kot so: Slovenska prosveta, Slovenska prosvetna Matica, Slovenska prosvetna zveza, Slovensko-hrvatska ljudska prosveta in neke tudi neka Misel in delo, za katere očetovstvo se bore slovenski pripadniki PSI in PSIUP. Do delnega združenja med SPZ in SHLP je menda že prišlo, a se je nekaj zataknilo. Večji poziv po združitvi seveda velja katoliškim organizacijam. Tako sožitje med svetovno nazorsko različnimi organizacijami je nemogoče, ker se nobena stran ne more odpovedati svojim smotrom. Kar zadeva razgovor, je o tem prinesla Mladika jasno stališče.

V zamejstvu ima narodno prosvetno delo še posebno nalogo. Ne gre toliko za bučne zunanje nastope, na katerih je običajno vse usmerjeno le na zabavo, ples in veselje, utrjevanje narodne zavesti pa stopa v ozadje, saj se prevečkrat vse sprevrže najprej v dvojezičnost in nazadnje v italijanski svet. Naša manjšina pa mora ostati slovenska. Če nimamo pred seboj tega cilja, potem je vse narodno prosvetno delo odveč in nepotrebno.

V danih okoliščinah je velikega pomena drobno in načrtno prosvetno delo, utrjevanje narodne zavesti, spoznavanje narodne kulture in zgodovine v najširšem pogledu, ob spoštovanju in priznavanju kulture večinskega naroda.

Ko govorimo o prosvetnem delu, se bodo bravci koledarja gotovo zanimali, kako je z novim Kulturnim domom v Trstu. Bravcem povemo isto, kar smo povedali lastnikom doma. Italijanska vlada je dala na razpolago sredstva za

gradnjo Kulturnega doma v ulici Petronio in se še obvezala, da bo vrnila slovenski manjšini prosvetni dom »Škamperle« pri Sv. Ivanu in Prosvetni dom na Opčinah. Ko so se na vabilo Odbora za gradnjo Kulturnega doma vršila dolga pogajanja z zastopniki vseh osrednjih kulturnih organizacij, ni prišlo do sporazuma, razen o tem, da naj finančna intendantca vrne slovenski manjšini do konca leta 1964 oba domova pri Sv. Ivanu in na Opčinah. Do drugega sporazuma ni prišlo, ker je Slovenska prosveta postavljala kot prvi pogoj vprašanje lastništva. Ker ni bilo rešeno to vprašanje, se zastopniki Slovenske prosvete niso udeležili svečane otvoritve Kulturnega doma. Dom upravlja Začasni odbor. Prvenstveno uporablja dvorano v tem domu Slovensko gledališče, na razpolago pa je tudi drugim, ki zanjo zaprosijo. Slovenski katoličani spričo trmastega vztrajanja na monopolistični lastnini ponovno protestiramo.

Ker je bila dana podpora iz javnih sredstev in z izrecno izjavo, da je to namenjeno vsej slovenski manjšini, upravičeno zahtevamo tudi solastništvo. Če so sedaj nastopile zapletene birokratične težave, ni to naša krivda. Časa je bilo deset let.

Slovenski katoličani smo se pri svojem krajevnem prosvetnem delu zatekli v manjše prostore, preuredili stare in pozidali kaj novega. Od Križa preko gornje okolice do Bazovice, Brega in po mestu samem so žarišča, v katerih odmeva slovenska pesem, posluje skromna knjižnica in se na tesnih odrih vrste stari in mladi v zabavo in pouk poslušavcem.

Novost v našem prosvetnem delu je ustanovitev »Sveta slovenskih katoliških organizacij«, ki daje smernice ob skupnih vprašanjih, ki zadevajo delo vseh organizacij. Prav tako je bila ustanovljena »Zveza združenih cerkvenih pevskih zborov«, ki pa goje tudi narodno in umetno pesem. Ti zbori, ki

Telovska procesija v Slov. Benečiji

so že nastopili na Ciril-Methodovi proslavi v Padričah leta 1963, prirejajo vsako leto koncert božičnih pesmi. Letos so bili pevci že pripravljeni za nastop na taboru Slovenske prosvete na Repentabru, a je neprijazno vreme nastop preprečilo. Moški zbor iste zveze pa je nastopil pri vzhodni maši v cerkvi sv. Antona Novega v Trstu in na novi maši vzhodnega obreda v Nabrežini. Za pevovodje je zveza priredila tedenski strokovni tečaj.

Za prosvetno delo sta bila pomembna dva prosvetna razgovora v Dolini in v Borštu in pa enodnevní šminkarski tečaj v Trstu.

Če se še ustavimo pri delu posameznih žarišč, omenimo, da se živahno gibljejo krožek v Barkovljah, Marijin dom v Rojanu in v ulici Risorta, Slovenski kulturni klub srednje- in visokošolcev, ki se redno shajajo vsak teden. Folklorna skupina Slovenskega kulturnega kluba je nastopila z narodnimi plesi na Koroškem, v Števerjanu, Bazovici, Mačkovljah in na Repentabru. Predaleč bi prišli, če bi naštevali vse nastope in večere posameznih prosvetnih družin. Velikega pomena za prosvetno delo so tudi zabave in poučno-zabavni izleti pozimi in poleti. Gotovo ostanejo vsem nepozabni zimski izleti v Sappado, Ravascletto, Višarje in drugam. V zadnjem času je bilo že precej izletov v matično državo, kjer pa seveda naše organizacije niso deležne raznih sprejemov in pogostitev socialističnih zvez. Pa tega niti ne pričakujemo.

V poročilu ne smemo pozabiti še skupnih romanj in letovanj. Požrtvovalni dušni pastirji vodijo ljudi na krajša in daljša romanja, združena z izleti in ogledi naravnih in umetnih lepot. Vsa ta romanja spremlja skupna slovenska pesem in govornica. Mladina pa se rada udeležuje letovanj. Slovenski kulturni klub že leta in leta letuje pod Višarjami, kjer se dijaki srečujejo s svojimi sovrstniki iz Gorice in Koroške. Dobrodelne organizacije prirejajo otroške kolonije, skavti pa letujejo v prosti naravi. Vesela pesem in zabava blagodejno vplivata na telo in duha.

V prosvetno delo spada tudi tisk. Mohorjeve knjige, tedenski Katoliški glas, mesečna Mladika, Knjižice in Pastirček so redni gostje naših družin. Ves tisk mora biti deležen naše pozornosti in materialne pomoči.

Obetajo se nam še nova žarišča pri Sv. Ivanu in na Opčinah. Vsa ta žarišča so velikega pomena in se naši nasprotniki radi spotikajo, češ da stalno gradimo. Gradimo, kjer je potrebno, sredstva pa prihajajo od dobrih ljudi. Veliko pa je pomanjkanje vodilnih oseb, ker ni sredstev, da bi jih honorirali. Vse naše prosvetno delo temelji na golem idealizmu, ki se vedno izkazuje kot najbolj zanesljiv.

—Drš

P. ANTON PREŠEREN D. J.

P. Anton Prešeren je bil rojen 8. junija 1883 na kmečkem domu »pri Belejevih« v Zabreznici, ki spada v župnijo Breznica. Ta mala župnija z okoli 1.200 prebivavci je v sto letih od 1800 do 1900 dala slovenskemu narodu 120 izobražencev. Med njimi sta pesnik France Prešeren in Matija Čop, izmed duhovnikov pa ljubljanska škofa Križostom Pogačar in Anton Vovk ter pisatelja Franc S. Finžgar in Janez Jalen. Taka trmasta volja do povzdiga v družbi je mogla rasti le iz tako samosvojih tal, kakor je radovljiški kot, Gorenjska v pravem in prvotnem pomenu, kjer se je do sredine 12. stoletja obdržalo staro slovensko plemstvo, kjer so se dalj kot drugod obdržali kmetje svobodniki.

Malokateri slovenski rod se more meriti s Prešerni v tem, koliko odličnih mož je dal svojemu narodu. Razne veje rodu Prešernov med Žirovnico in Kranjem imajo istega davnega skupnega pradedca. Po materi izhaja p. Prešeren iz rodu, ki nam je dal nadškofa Jegliča, moža, ki je tako uresničil v sebi lik

katoliškega slovenstva, da nam je naravnost simbol. Vse to so tako globoke korenine, iz katerih je zrastel p. Prešeren, da so ostale žive kljub temu, da je skoraj vse življenje stalno prebival izven domovine. Pol življenja je namreč prebil v Rimu, četrtino na Hrvaškem, osem let v Avstriji; doma je preživel le otroška leta in pozneje še pičlo leto. O njegovi materi pravi življenjepisec nadškofa Jegliča tole: »Z zdravo šegavostjo in vdano molitvijo je prenašala vse težave doma in nato vse nesreče pri Beleju v Zabreznici,« kjer je »podpirala vse vogle«.

Stric nadškof Jeglič, tedaj generalni vikar vrhbosanske nadškofije, je enajstletnega nečaka Antona Prešerna poklical v Travnik v srednji Bosni, kjer so očetje Družbe Jezusove vodili tedaj svoj edini vzgojni zavod v južnoslovenskih deželah. Sošolec, priznani hrvaški literarni kritik dr. Ljubomir Maraković s ponosom govori o sošolcu Prešernu, ki je bil »prvi od našega razreda«. Prihodnjega organizatorja je pokazal, ko je na njegovo pobudo in po njegovem prizadevanju bila leta 1901 v zavodu obnovljena Marijanska kongregacija, katere prefekt je postal.

Po odlični maturi ga je stric poslal v rimski Germanik kot bogoslovca ljubljanske škofije. V letnik 1902/1903 je obenem z njim vstopil dr. Josip Srebernič, poznejši krški škof. Ta leta so slovenski in hrvaški germaniki bili res ena družina. V »Hrvatsko-slovenski akademiji sv. Cirila in Metoda« so v svojih materinih jezikih obravnavali mdroslovna in bogoslovna vprašanja. P. Prešeren je bil dvakrat predsednik te akademije. Duhovniško posvečenje je prejel 28. oktobra 1908. Sedem let študija na papeški gregorijanski univerzi je leta 1909 končal in se z dvojnim doktoratom vrnil v domačo škofijo.

Dolgo je že gojil željo po redovniškem življenju v Družbi Jezusovi. A škof Jeglič je zahteval, da popreje ode vsaj za eno leto v dušno pastirstvo v domači škofiji. Nastavil ga je za kaplana v Borovnici. Pater sam je izpovedal: »Veliko milosti sem prejel po nad-

škofu Jegliču, tudi milost redovnega, Nekoč mi je dejal: Veliko sem molil, da postaneš jezuit.«

Leta 1910 je vstopil v noviciat Družbe Jezusove v Št. Andražu na Koroškem. Leta 1913 se je usposobil za univerzitetnega profesorja in je potem poučeval na teološki fakulteti v Innsbrucku do leta 1918. V teh letih je večkrat bival na otoku Krku pri škofu Mahničju.

Ustanovitev narodne države Jugoslavije je življenje p. Prešerna usmerila drugam. Vrnil se je v domovino in je bil imenovan za rektorja in profesorja vrhbosanskega bogoslovnega semenišča v Sarajevu.

Že leta 1922 je bil izbran za provinciala mlade jugoslovanske jezuitske redovne pokrajine. Ta je potrebovala več ustanov, ki jih terja samostojna redovna pokrajina. Najprej je p. Prešeren sezidal vzgojni zavod za naraščaj družbe v Travniku-Bunarbaša (1922). Leta 1930 je bila dozidana njegova največja stavba, poslopje na Jordanovcu (Zagreb), namenjeno za filozofski institut in noviciat. Istega leta je Beograd dobil jezuitsko rezidenco, k čemur je dolgo priganjal nuncij Pelegrinetti. V Ljubljani je bil po Plečnikovem načrtu sezidan Dom duhovnih vaj.

V Bolgariji se je seznanil z apostolskim vizitatorjem nadškofom Roncallijem, poznejšim Janezom XXIII. Oba skupaj sta pričela pripravljati semenišče za bolgarski kler latinskega in vzhodnega obreda; njegovo vodstvo je prevzela jugoslovanska provinca Družbe Jezusove.

Dal je pobude tudi v tiskovnem apostolatu. Izboljšal je kulturno revijo »Život«, ustanovil »Vjesnik Marijinih kongregacija« in »Katoličke misije« (oboje 1925). Leta 1925 je Družba prevzela slovenski »Glasnik Srca Jezusovega«.

Ves zavzet za širjenje božjega kraljestva je vkljub temu, da je provinca komaj začela živeti samostojno življenje, velikodušno ustanovil Bengalski misijon v Indiji. Zanj je žrtvoval tudi dobre obetajoče moči. Zavzetost in ljubezen do misijonov je zanj značilna. Za

hrabrilno dopisovanje z misijonarji je vedno imel časa, zanje je vedno našel sredstev.

Sredi odgovornih vodstvenih opravil je vedno iskal tudi dušnopastirsko delo. V Zagrebu je bil eden najbolj iskanih spovednikov. Temu apostolatu se je posvečal v toliki meri, da so nekateri menili, da škoduje njegovemu glavnemu opravilu.

Oseбно poznanje cerkvenih razmer v Srednji Evropi in na Balkanu, pri srčen odnos do vzhodnega krščanstva, izkušnje v vseh oblikah Družbenega apostolata, uspehi v vodstvu nove province so bili poleg osebnih kreposti razlogi, zaradi katerih je vrhovni predstojnik Družbe Jezusove p. Vladimir Ledochowski leta 1931 imenoval p. Prešerna za svojega asistenta v vodstvu slovanskih provinc reda. V tej visoki službi ga je potrdila generalna kongregacija 1946, ko je izvolila za generala p. Jansensa.

Asistenti so prvi svetovavci generalnega predstojnika za svoje posebno geografsko področje, toda biti morajo vedno na uslugo generalu tudi v drugih važnih zadevah celotne Družbe Jezusove, ki jih general redno pretresa z vsemi svojimi asistenti. Tako je p. Prešeren vstopil v splošno zgodovino jezuitskega reda.

Za p. Prešerna je značilno zavestno prizadevanje za slovanske province in za slovanske narode. To prizadevanje se je izoblikovalo v Rimu iz zavesti nalog slovanskega asistenta. In p. Prešeren je bil res »slovanski asistent«, in sicer iz prepričanja o posebnem mestu slovanskih narodov v katoliški Cerkvi. Poglobil se je v zgodovino in kulturo posameznih slovanskih narodov, da bi njihove značilnosti tem bolje doumel. Ker je jezik najbolj intimna pot do srca naroda, se je takoj ob prevzemu asistencije lotil učenja poljščine. Potem si je prisvojil še druge slovanske jezike. Tudi romunščine se je lotil, ker je romunska viceprovinca tudi spadala k njegovi asistenci.

Nobena druga asistenca že od začetka druge svetovne vojne ne živi v tako

hudih razmerah kot slovanske pokrajine. Večina njih je najprej trpela od nacističnih okupatorjev. Po vojni so mogli samo poljski jezuiti v precejšnji meri obnoviti svoje delo; češka, slovaška, romunska provinca so razgnane, delo Družbe v Bolgariji uničeno; jezuiti v Jugoslaviji so mogli počasi vsaj v omejenem obsegu začeti z delom. S trpečo asistenco je močno trpel tudi njen asistent p. Prešeren.

Ves čas bivanja v Rimu je bil generalov delegat za jezuite vzhodnega obreda. Delo za krščanski vzhod mu je pomenilo tudi uredničevanje mladostnih ciril-metodijskih idealov. Že kot dijak je prebiral časopis »Balkan«, ki je bil posvečen prizadevanjem za zedinjenje vzhodnih Cerkva s katoliško. V Rimu je kot bogoslovec vsako leto s slovenskimi in hrvaškimi germaniki, ki so se jim pridruževali tudi češki in poljski bogoslovci, za Cirilov in Metodov god poromal na Cirilov grob k sv. Klementu.

Kot asistent je po volji p. Ledochowskega pohitel v Velehrad na šesti (1932) in potem na sedmi (1936) unionistični kongres. Na tem kongresu je poudaril: »Brez dvoma smo predvsem mi Slovani poklicani, da se s posebno ljubeznijo in vnemo posvetimo delu in trudu za zedinjenje Cerkva — v dveh ozirih so namreč naši bratje.«

Sad največ njegovih prizadevanj je bila avdiencia pri sv. očetu Piju XI. ob 1050-letnici Metodove smrti. Prvič so bili zastopniki prav vseh slovanskih narodov skupaj sprejeti pri papežu. Pij XI. je ob pogledu na šeststo slovanskih duhovnikov in klerikov ginjen izpovedal, da ima veličastno videnje vseh slovanskih narodov v eni čredi in pod enim pastirjem; videnje, ki je vselej vzbivalo srce p. Prešerna, ki je bil tako vdan Cerkvi. Od sv. Petra so tedaj odšli na Cirilov grob: pot, ki jo je tako rad preromal, svetišče, kjer je tako pogosto zbiral slovanske katoličane.

Zelo ga je veselil lep razvoj Apostolstva sv. Cirila in Metoda v njegovi slovanski domovini. Prelatu Grivcu je bil vedno zanesljiv podpornik in najbolj avtentičen tolmač njegovih zamisli v

Rimu. Misel, da bi najvišja cerkvena oblast ob stoletnici Bratovščine sv. Cirila in Metoda dala tej Slomškovi ustanovi najvišje priznanje, se je uresničila predvsem po njegovem prizadevanju (1951). Eno izmed zadnjih Grivčevih pisem p. Prešernu ugotavlja, da je sveta stolica uresničila njune mladostne ideale v takšni meri, v kakršni si jih niti sanjati nista upala.

Od leta 1950 do 1958 je bil p. Prešeren tudi generalov delegat za rimske mednarodne hiše, npr. za Gregorijanško univerzo, za Biblični in Orientalni institut; za Ruski zavod in Damascenum (konvikt za duhovnike vzhodnega obreda) do leta 1964, za Poljski kolegij do leta 1959.

Že od časa Pija XI. so ga najvišji rimski cerkveni uradi cenili in upoštevali kot svetovavca v slovanskih, posebno jugoslovanskih zadevah. Ta njegov pomen je zrasel pod Pijem XII. posebno med vojno in takoj po njej, ko je bil eden najbolj vidnih Slovanov v Rimu, gotovo pa tisti, ki je slovanske probleme najbolj poznal. Visok prelat je nekoč rekel, da ima p. Prešeren ključ do srca Pija XII. Z Janezom XXIII. sta se spoznala in sprijateljila že v Bolgariji. Kadar je prišel v Sofijo, je bil njegov gost in ta se je vedno zglasil pri provincialu Prešernu, kadar je potoval skozi Zagreb. Pozneje se na svojih življenjskih potih nista več srečavala, toda papež Janez XXIII. je v Rimu kmalu vprašal za p. Prešerna.

Do prihoda p. Prešerna v Rim sploh ni mogoče govoriti o slovenski navzočnosti v središču Cerkve. Prav gotovo tudi ni nihče slovanske navzočnosti v Rimu tako zavestno in v toliki meri utrjeval kot on, zlasti še v jezuitskih ustanovah. Tako je hotel slovanske narode še tesneje povezati s Petrovim sedežem. Danes na Gregorijani in na drugih njej priključenih institutih deluje lepo število profesorjev Poljakov, Čehov, Slovakov, Hrvatov in Slovencev.

Slovensko domoljubje se je v p. Prešernu, Jegličevem nečaku, stopnjevalo in razodelo, ko so med vojno okupatorji njegov narod zapisali uničenju. Nje-

gova zasluga je, da so v Združenih državah Amerike in drugod poročila o nacističnem divjanju nad Slovenci takoj sprejeli kot verodostojna. Med nešteti posredovanji, ki jih je nase vzel v letih okupacije, posebno tisto ob tržaškem procesu, ko je bilo rešenih več slovenskih življenj, dokazuje njegovo pogumno pripravljenost pomagati rojakom. Na njegovo prošnjo je p. Tacchi-Venturi 1942 prišel v Ljubljano in je uspešno posredoval za pravice okupiranega slovenskega prebivavstva. V letih, ko so nacisti že hoteli preseliti Slovence v Ukrajino, ko je doma divjala državljanska vojna, p. Prešeren za slovenski narod ni le neutrudno delal, ampak tudi trpel, toliko, da je vidno slabel. To trpljenje tudi po vojni ni prenehalo, ko je gledal rušenje katoliške vere med slovenskim narodom.

Mnogo se je trudil, da bi se slovenske manjšine priborile do večjih pravic. A to je poglavje zase.

Med vojno je bistveno pomagal pri pomočnih akcijah za naše ljudi po koncentracijskih taboriščih. O hudih razmerah v njih je poročal papežu Piju XII., ki se je za delo v pomoč internancem osebno zelo zanimal. Sv. oče je odredil, da tedanji nuncij v Italiji obišče vsa taborišča. Slovenskim spremljevalcem nuncija je preskrbel potrebna dovoljenja p. Prešeren po p. Tacchi-Venturiju. Bil pa je p. Prešeren na pomoč vsem brez vsakega razločevanja. To bi mogel potrditi med drugimi komunistični pisatelj Bratko Kreft. Za vsakega je imel dobro besede in mu skušal pomagati po najboljših močeh.

Po koncu vojne je množica beguncev poklicala p. Prešerna k novemu karitativnemu delu za rojake in okviru papeške pomoči in tudi drugače. Kdo naj prešteje vsa njegova posredovanja. Tedaj mu je rimska kvestura sporočila: »Vaše življenje je v nevarnosti, zasledujejo Vas, ker zelo pomagate beguncem.« Ponudila mu je svojega agenta za varstvo. P. Prešeren se je zahvalil: »Tega ne potrebujem. Delam za krščansko Karitas in se nikogar ne bojim.« In naprej je pomagal, kolikor je mogel.

Slovensko zdmsko semenišče, ki je z bogoslovno fakulteto končno dobilo svoj sedež v Argentini, ga šteje med svoje prve dobrotnike. Po smrti škofa Rožmana (1959) je bil tej ustanovi imenovan za višjega predstojnika.

Istega leta je tudi izposloval, da je bil v Rimu ustanovljen duhovniški zavod »Slovenicum«, v katerem naj bi nekateri duhovniki izpopolnjevali svoj študij.

Neumorno požrtvovalno delo p. Prešerna razloži le gorečnost za božjo čast in nadnaravna vnema za zveličanje duš. Teh je iskal povsod. Oskrbel je dušno pastirstvo med Slovenci v Rimu. Prvi se je zavzel za številne, samim sebi prepuščene slovenske gospodinjske pomočnice v Rimu, da bi se ne izgubile v velemestu. Sodeloval je pri ustanovitvi versko-kulturnega društva rimskih Slovencev »Slomšek«, katerega člani so po večini Primorci; do smrti je bil njegov pokrovitelj.

Na p. Prešernu je mogoče najti, podobno kakor na osebnem liku strica nadškofa Jegliča, poteze pretežno koleričnega temperamenta. Tipično zanj je: nepretrgana delavnost, volja do uveljavljanja in vodstva, optimistična zaupljivost posebno nasproti mladini, zanimanje za vse, velikopoteznost, ki je vsa prevzeta od visokega cilja, pa morda manj hladno računa s stvarnimi vzroki. Na dnu njegovega bitja je bila navzoča neka impulzivnost, terjanje hitrih uspehov.

Pokojnikove velike naravne zmožnosti, posebno njegova trezna razsodnost, preudarnost, so omogočile, da je bil poklican v odgovorne službe. A bistvo in moč njegove celotne osebnosti pojasni samo nadnaravna rast v duhu Ignacijevih Duhovnih vaj in Konstitucij Družbe Jezusove. Bil je iskreno pobožen. Njegova po naravi markantna, preprosto dostojanstvena osebnost je marsikoga prevzela, na mnoge je močno vplivala. Pesniku dr. Antonu Novačanu, samoraščemu silaku, velikemu originalu, zlepa ni kdo imponiral. A pred p. Prešernom je postal ves spoštljiv, vsa siceršnja objestnost ga je mi-

nila. Nekoč mu je razodel temne misli: »Razmere so take, to ni življenje. Ustrelil se bom.« Pater mu je odgovoril: »Vi se boste ustrelili? Kje pa je korajža?«

Bolezni ni poznal, vsaj priznal je ni. Jetiko v mladih letih je stojé in nevedé premagal. To so zdravniki mnogo let pozneje ugotovili. Več let pred smrtjo so se začeli pojavljati znaki bolezni, toda on se je v takem primeru še bolj — čeprav s silo — zravnal, ker pač ni hotel biti bolan. Moral se je zgruditi, predno je legel za Božič 1963. Začel se je podirati hrast, ki je toliko časa kljuboval viharjem. Pa se je še petnajst mesecev upiral, čeprav so mu jih zdravniki napovedovali manj. Vedno tako dejaven se je težko odpovedoval vsaki delavnosti. Vendar je bolezen z vsemi težavami čudovito potrpežljivo in vdan v voljo božjo prenašal, dvakrat okrepljen s posebnim blagoslovom sv. očeta. Rožni venec je kar vedno drsel skozi njegove izsušene prste, tudi ko že ni mogel ustnic premikati. Moči so vedno bolj pešale. Včasih je mirno rekel: »O kakšen revež je človek.« Toda to vdano trpljenje samo je bila molitev in v njej je pričakal svojo prvo transfiguracijo, poveličani mir mrtvega obraza, ki je predznamenje poveličanja v slavi Gospodovi, za katerega »večjo čast« je živel in umrl.

Umril je v senci obeliska na trgu sv. Petra, ki nosi napis: »Kristus zmaguje, Kristus kraljuje, Kristus gospoduje.« V začetku stoletja je kot dijak svoje in svoje generacije delo podredil temu prakrščanskemu vodilu. Sedaj mu je sv. oče Pavel VI. v sožalju generalnemu vikarju reda potrdil, da je to delo dobro opravljal.

Ganljivo so se poslovlili od dragega duhovnega očeta rimski Slovenci, ko je počival na mrtvaškem odru. Tudi kardinal Slipyj je prihitel s svojimi ukrajinskimi bogoslovci, ki so mu zapeli »panihido«, žalne molitve. Pravtako so gojenci Ruskega zavoda s svojim rektorjem odpeli spev vzhodne Cerkve za mrtve. To je bilo slovo in pozdrav krščanskega slovanskega vzhoda, ki ga je pokojni pater tako ljubil.

Ob katafalku treh goriških nadškofov

Trikrat sem stal ob mrtvaškem odru goriških vladik, ki se je dvigal v črno prevlečeni kapeli sv. Križa v goriškem nadškofijskem dvorcu. To je bilo pred petintridesetimi, pred petnajstimi leti in lani. Sredi cvetja in gorečih sveč so v Bogu počivali goriški knezoškofje dr. Francišek Borgia Sedej, dr. Karel Margotti in redovnik Hijacint Ivan Ambrosi. Veličastvo smrti je s slovesno tišino preplavljalo cerkev. Čudovit mir je bil razlit preko njih obrazov. V nemi žalosti se je pomikalo mimo krst verno ljudstvo, šepetalo molitve, kropilo in se v solzah poslavljal.

Globoko v dušo so se mi vklesali ti pretresljivi prizori. A še bolj osebnostni liki treh nadpastirjev, ki živijo v Bogu; njih delo in trpljenje, zgled in nauk pa so nam vsem v nenehni blagoslov.

Prebiram porumenele liste in tako spet doživljam dneve in dogodke, nad vse tragične zanje, trpke za nas. Ker so kos skupne zgodovine, naj izpišem nekaj kratkih odstavkov.

KNEZONADŠKOF DR. FRANČIŠEK B. SEDEJ

31. oktobra 1931. — Kar obnemeli smo, ko je počila vest, da je zaradi bolehnosti odstopil nadškof Sedej. V duši se je nekaj zlomilo, da je grenkobno zaskelilo. In zajel nas je strah, panika. Tisoč vprašanj je buknilo na dan. Zakaj? Kdo mu bo nasledil? Slovenec ne več! S fašizmom zastrupljeno ozračje to docela izključuje. Nebo nam pošlji vsaj pravičnega moža!

1. novembra 1931. — Vsi sveti. S slovesno pontifikalno mašo v stolnici se je nadškof Sedej uradno poslovil. Tako zdelan, betežen in bolan se mi je zdel. Suh in slaboten starček. Čvrsto

je stopal k oltarju, sama volja ga je bila, a pri »Pater noster« mu je glas zdajci upadel in odpovedal. Le trudem je dosegel do konca. V vseh očeh so se iskrile solze. In zajel me je vroč čut nepopisne hvaležnosti in predanosti do nadpastirja, srce se mi je stiskalo v žalosti in živo doživljalo splošno narodno žalovanje. Goriški Slovenci smo izgubili očeta.

3. novembra. — »Habemus papam!« Imamo apostolskega administratorja, msgr. Janeza Sirottija, bivšega semeniškega ravnatelja v Kopru. V boleznem presenečenju so se glave še nižje sklonile. Mož je znan po svojem izrazito italijanskem čustvovanju in tesnih stikih z vlado. Pred mesecem ga je zato

»Slovenec« hudo napadel. Le kje je, tako mu je očital, krščanska ljubezen do drugih narodov! Le kje pravičnost?

Nov udarec ljudstvu, ki joka za očetom. »Uboga gmajna« je le splašena čreda, ki stika glave vkup in čaka na udarce pastirjeve palice...

5. novembra. — Nadškof Sedej je bolan, hudo bolan. Zadnji dogodki so ga zlomili. Ponudil je odpoved, pa najbrže je menil, da pojde vse zelo na dolgo. Takojšnji sprejem odstopa je vzbudil vtis, kot da je bil zaželen. Pa tudi imenovanje administratorja v osebi, ki si je ni želel, ga je strlo. Sodoživljal je tragedijo ljudstva, ki je bilo obsojeno na narodno smrt, in ki je v njem gledalo zaščitnika, rešitelja, vodnika. Zdaj se je umaknil. In bilo mu je, kot da je zapustil bojno polje, kot da je izdal lastne otroke. Ubogi starček! Strt in uničen je legel na bolniško posteljo. V strašni notranji borbi je pozabil, da je živel le za svoje ljudstvo, da je storil zanje vse, kar je mogel. Očital si je nezvestobo, ko pa je v borbi omahnil prav na robu groba. »Sprejmi,

o Bog,« tako je molil, »moje življenje, a reši smrti moje ljudstvo!« Mož, ki si je postavil za vrhovno življenjsko načelo pravičnost, dati vsakemu vse, kar mu pritiče, je umiral v grenki zavesti, da ni mogel preprečiti, da so njegovo ljudstvo oropali vseh pravic, in to za njegovega škofovanja.

Dragocena je smrt pravičnikova

28. novembra. — Deževen poznojesenski dan. Zadelo nas je najhujše. »Prevzvišeni je umrl!« gre od ust do ust. Ob treh popoldne je preminul, mesec dni po odstopu. Odpoved, tako se govori, ni bila prostovoljna. Dani so mu bili pogoji za nadaljnje delo. »Raje odstopim! Slovensko ime hočem ohraniti neomadeževano!« je vzkliknil. In dostavil: »Politične oblasti so mi ovirale vsako delo. Se zadnjega kaplana nisem mogel več svobodno nastaviti!«

Zvonovi turobno zvonijo, stolniški veliki zvon s svojim mogočnim donjem vse preglasuje, saj naznanja smrt morda zadnjega goriškega slovenskega

Nadškof Sedej v veličastni smrti

Pogreb nadškofa Sedeja

vladike. Gregorčičeva pesniška struna, ki je pred četrto stoletje proslavljala »Moža«, bi danes presunljivo jokala.

29. novembra. — Nadškofova smrt je zelo potrla goriške Slovence. Na dan prihaja, kaj vse je prestal, pa tudi kako kremenit in nezlomljiv je bil njegov značaj. Kot mu je napovedal Gregorčič: »Ti kot Triglav boš trdno stal, vihar ne bode te zmajal, nikdar, nikdar noben vihar, noben vihar!« Med njegovimi osebnimi papirji so našli številne pritožbe zoper slovenske duhovnike, ki so jih poslale politične oblasti, a ki jih je škof vrgel v stran, ker je ugotovil, da so krivične.

Nadškof Sedej je vladal z močno roko. »Jaz sem škof!« je razsojal in odločeval, zlasti če so hotele politične oblasti seči na cerkveno področje. Ko je šlo za pravice duš in Cerkve, ni klonil, pa čeprav je moral zato veliko trpeti. Molčal je in molil. Do vernikov in duhovnikov je bil poln razumevanja. »Škof mora imeti široko srce, da objame veliko, veliko!«

Se malo pred smrtjo je pisal pisma

in pisma. Duhovniku, ki ga najbrže ni ubogal, je pisal: »Nisi me poslušal kot škofa, stori zdaj uslugo prijatelju!« Oblastnikom je zabičeval: »Justitia fundamentum regnorum! Pravica je temelj državi, krivica je počelo razsula!«

Slovenci smo izgubili zaščitnika. Komaj je odstopil, že so pričele padati »diffide«, ukori. Na kvesturo so poklicali komenskega dekana Teofila Nemca in ga tako privijali, da je počilo v njem in da je 22. t. m. izdihnil. Predvčerajšnjim je prispela vest, da je libušenjski kurat Janez Leben prav tako umrl kot žrtev političnega nasilja. Te in druge podobne tragične vesti so nadškofa zlomile. Ko so nadškofovega osebnega zdravnika dr. Morpurga vprašali, za katero boleznijo je umrl, je odgovoril: »Duševno so ga strli. Žrtev je razmer, v katerih je živel.«

1. decembra. — V nadškofijski kapeli sv. Križa. Na mrtvaškem odru sredi kapele spi v veličastvu smrti vladika dr. Frančišek B. Sedej. Obdajajo ga cvetje, sveče in grbi. Ob glavi mu stojita pogobljena v molitev dva bogoslov-

ca, v klopih klečijo semeniščniki. Z ulice se usipa v cerkev procesija ljudi, strmi v pokojnikovo obličje, moli. »Naprej!« jih usmerja mestna policija proti zakristiji in izhodu.

Stal sem ob katafalku. Pokojnikovo obličje je tako spokojno, z zaprtimi očmi in stisnjenimi ustnicami. Škofovska kapa, palij, pastoral in ostali ornat govore o pokojnikovem dostojanstvu. Stal sem in molil, moja molitev pa je bila bolj prošnja, naj bi pokojni vladika iz nebes varoval svoje ljudstvo, kot prošnja, naj mu Bog nakloni večni pokoj.

Pogrebne svečanosti

3. decembra. — Kmalu po 8. uri smo se zbrali na Travniku. Ljudstvo je vrelo z vseh strani. Uvrstil se je sprevod: mladina, moški, semeniščniki in duhovščina, zastopniki ljubljanskega, reškega in briksenskega škofa, nato pa krški škof J. Srebrnič, poreško-puljski škof Pederzoli, tržaški škof A. Fogar in videmski nadškof J. Nogara. Sledila je krsta, sorodniki in oblasti ter ljudske množice.

Žalno pontifikalno mašo je daroval nadškof Nogara. Na koru je prepeval pod taktirko prof. Jožka Bratuža stolniški zbor ojačen z bogoslovci. Pokojniku v slovo je spregovoril msgr. Kren, isti, ki mu je govoril ob 25-letnici škofovstva. Pretresljivi govor je začel: »Kako kričeča razlika med 25. marcem, svečanim dnem petindvajsetletnice škofovskega dostojanstva, in današnjim dnem, ko jokamo ob mrtvaškem odru...« Nad plakajočo množico je zavalovila mogočna Gallusova žalostinka: »Ecce, quomodo moritur justus... Glejte, kako umira pravični«.

Iz stolnice je sprevod zavil na Katarinijev trg, kjer so se poslovili škofje in oblasti. Od tu dalje je bilo slovensko ljudstvo, ki je z izrazi globoke žalosti spremljalo svojega velikega sina. V mestu so bili Slovenci bolj gledavci, skoro tujci, zdaj pa je bil pogrebni sprevod ves njihov. V Solkanu so ga sprejeli s pretresljivim žalnim petjem. Fantje so vzeli na rame krsto in jo nesli do vrha Sv. gore, prazni voz pa je šel zadaj.

Marijina bazilika je bila nabito polna ljudi, na koru nad sto pevcev. Pogrebne svečanosti so se razvile v ganljivem ozračju splošnega žalovanja.

Nadškof Sedej je ljubil Marijo. Saj je svoje nadpastirsko delo zaključil prav s kronanjem »Rože Skrivnostne« v Krminu. Želel je počivati ob vzožju oltarja Svetogorske Kraljice, kateri je izročil svoje ljudstvo.

4. decembra. — Včerajšnji pogreb nadškofa Sedeja je pustil mogočen vtis. Ne pogrebni sprevod, triumf je bil. Mesto in dežela sta vladiki izkazala najgloblje spoštovanje in čast.

Nadškofova smrt je pretresljivo vplivala tudi name. Na slehernem slovenskem obrazu bereš skrb, bolelost, strah. Kot bi nad Goriško padla svinčeno težka megla, ki duši in tlači. Umril je, ki je bil ves naš, Bogu vdan in ljudstvu oče. Na zunaj strog in trd, znotraj blag in dober. Zdaj smo sirote, tavajoči v megli, nad nami pa se kopičijo temni, grozeči oblaki...

KNEZONADŠKÓF DR. KAREL

MARGOTTI

Dvajset let za nadškofom Sedejem je umrl nadškof Margotti. Padel je v najlepši moški dobi, orjak, kot žrtev mieloma, raka na kostnem mozgu. Ker ni domačim zdravnikom uspelo ugotoviti izredno redke, a strašne bolezni, je šel nadškof na zdravljenje sprva v Milan in nato v Bologno. Dne 15. junija 1951 so ga prepeljali v Gorico. Tako je bil šibak, da še na nogah ni mogel stati. Zaprošil je za poslednje zakramente »more episcoporum«, po obredu, predpisanim za škofe.

19. junija 1951. — V jutro se je iz stolnice razvil proti nadškofijskemu dvorcu sprevod kakih tisoč oseb. Za semeniščniki in duhovniki so stopali člani stolnega kapitlja. Pod baldahinom je sholastik msgr. Velci nosil Najsvetejše, sledila je množica, potopljena v molitev. Medtem ko se je sprevod ustavil pred škofijo, je stopilo le nekaj duhovnikov v bolniško sobo. Na postelji je ležal bolni nadškof. Glasno je zmolil vero in pobožno prejel sv. zakramente.

Msgr. Velci mu je tedaj dejal: »Prezvzvišeni! Zgodi se božja volja! Naj Vas Bog ohrani še na mnoga leta!« Vladika se je trudno nasmehnil: »Prepustimo Bogu. Tako sem vdan v božje roke.« Nato je s povzdignjenim glasom spregovoril pretresljive besede: »Prisrčno se vam zahvaljujem za molitve in za udeležbo pri tem sv. obredu, ki se je izvršil v slovesni resnobi škofovskega dostojanstva. Blagoslavljam pričujoče, blagoslavljam one, ki niso mogli priti v to sobo, kot bi želeli. Blagoslavljam vaše osebe, vaše delo, vaše župnije in vaše organizacije, vaše sodelavce in vse moje škofljane, ki jih tako ljubim. Nad vsemi blagoslov vsemogočnega Boga!«

Obstopili smo ga in mu poljubili roko. Vsakega je pozorno pogledal in dahnil: »Hvala!«

28. junija. — Videmski nadškof Nogara je obiskal bolnika. Po običajnih vljudnostih ga je nadškof Margotti vprašal: »Ekscelenca, ali veste, kakšna je moja bolezen?« »Vem.« »Lepo pro-

sim, povejte mi.« Nadškof Nogara mu je tedaj odkrito povedal, da gre za raka na kostnem mozgu. Bolnik ni trenil z očesom. Ostal je docela miren, le vdano je šepnil: »Dobro. Vedel sem, da je resno. Bolonjski zdravniki, ki so me v začetku tako vabili v Bologno, zagotavljajoč, da mi bodo pomagali, so me vrnili v Gorico. Zgodi se volja božja.«

30. junija. — Nadškof se poslavlja. Odredil je, da ga duhovniki, ki bi ga radi videli, lahko obišejo vsak dan od 11. do 12. ure. In tako se v veži škofijskega dvorca sestavljajo skupinice, ki vrstoma odhajajo v bolniško sobo. Duhovniki le bolj v zadregi izražajo nadpastirju svojo vdanost, ta ali oni mu šepne voščilo ali tiho prošnjo, sleherni poljubi prstan in prejme nadpastirski blagoslov; vladika pa je navzlic nepopisnemu trpljenju poln pozornosti do obiskovavcev in prav vsakemu reče očetovsko besedo vzpodbude in blagoslova.

»Lepo, da ste prišli!« se zahvaljuje bolnik. »Zadnji pozdrav mi prinašate. Srčna hvala! Lučka sem, ki umira.«

Duhovniki zapuščajo sobo globoko pretreseni, polni občudovanja, hvaležnosti in ganotja.

2. julija. — Skupno z msgr. Kjačičem sva obiskala nadškofa. Očetovsko prijazno naju je sprejel. »Tako neznanško me glava boli,« je potožil. »Tako brez moči. Živ mrlič sem!« Izrekla sva mu sočutje in zagotovila molitev. »Da, kot Bog hoče!« je dostavil. »Bog je dober, je dober!« Prosila sva ga za blagoslov. Trudno je dvignil roko in blagoslovil.

17. julija. — Primarij prof. Arrigoni je odredil transfuzijo krvi. »Transfuzija ga ne bo ozdravila,« je razlagal, »a ga bo moralno dvignila. Nič ni bolj usodnega za bolnika, kot če opazi, da so prenehali z zdravljenjem. To ga docela zlomi.«

27. julija. — Nameščenci škofijske pisarne smo se šli posloviti. V uri tolike bridkosti smo mu blizu, s srcem in molitvijo, smo mu rekli. Zelo ga je ganilo, ko je slišal o številnih pobožnostih, ki se zanj opravljajo v škofiji: tridnevnica v stolnici, prošnja romanja na Barbano

in v Riese, molitev otročičev in prvo-obhajancev. Potožil je, da so bolečine neznosno ostre, zlasti v glavi, ki se mu zdi razpočena. Z blagoslovom nas je odslovil.

Se druge skupine duhovnikov stopajo te dni tihoma skozi bolniško sobo. Samo kratek pogled, beseda tolažbe in zagotovilo molitve. Čeprav je bolnik izredno slab, pogleda vsakogar, nekaj šepne, najbrže tiho zahvalo.

31. julija. — Ko sem v jutro pristopil k oltarju, je zadonel v stolnici veliki zvon in za njim so se oglasili vsi mestni zvonovi. Nadškof je umrl, smo vsi razumeli. Priporočil sem prisotnim; naj molitve in sv. obhajilo darujejo za nadškofa.

Po mestu se je brž razširila vest, da je nadpastir izdihnil okoli dveh popoldne. Pohitel sem v nadškofijo in pokleknil k pokojniku. Prosil sem mu večni pokoj v plačilo za dobro, ki ga je tako na široko sejal okrog.

Kot ožji sodelavec v povojnih letih

sem dobro poznal njegovo delo in trpljenje, njegovo srčno plemenitost in idejno veličino. Predobro sem razumel, da smo goriški Slovenci izgubili z nadškofom Margottijem ljubečega očeta in mogočnega zaščitnika. Kdor koli bo zasedel stolicu goriških nadškofov, mu ne bo kos ne po vpogledu v slovensko dušo in zgodovino ne po dejanski pomoči in zaščiti, ki jo bo nudil našemu ljudstvu. Z nadškofom Margottijem smo Slovenci izgubili zelo veliko.

2. avgusta. — V škofijski kapeli se spet dviga katafalk, v škofovske ornate ogrnjen leži knezonadškof Karel Margotti. Dostojanstvena je njegova postava, slovesno mirno obličje. Gneča kropivcev se neprestano preliva in pomika proti zakristiji, s solzami v očeh se poslavlja in nema odhaja.

Stojé ob strani strmim v pokojnikov obraz, duh pa mi obnavlja spomine, gleda osebe, dogodke, sliši besede in izreke, zlasti pa razglablja poslednje naročilo, ki ga je pokojnik napisal v du-

Nadškof Margotti prejme sv. popotnico

hovni oporoki: »Priporočam svojim škofljanom, da živijo združeni z Bogom in s katoliško Cerkvijo ter da se Slovenci in Italijani ljubijo kot bratje!«

Vso vsebino in smisel svojega škofovanja je strnil v kratki stavek: Živite v bratski ljubezni, združeni ostanite z Bogom in Cerkvijo! Ta življenjski nauk, poln nadnaravne modrosti, se mu je izkristaliziral v ljubezni in trpljenju. Kot nadškof Sedej je tudi nadškof Margotti doživel težko osebno tragedijo in veliko notranje trpljenje. Nadškofa Sedeja je mučil občutek izdajstva in nezvestobe do lastnega naroda, nadškofa Margottija pa občutek krivde, da se ni kot katoliški škof potegnil z vsega početka za zatirano slovensko manjšino.

Tragika nadškofa Margottija je bila v tem, da je prišel na Goriško, v narodnostno mešano škofijo, ko je fašistična Italija uživala v svetu velik ugled in ko je kazalo, da bo Mussolini prodril v vseh svojih načrtih. Slovenska manjšina je bila že pregažena, brez sleherne pravice in bilo je kar običajno, da je fašizem v svojih diktatorskih stremljenjih segal na cerkveno področje. Nadškof Margotti, ki ga kot tujca niso primerno poučili in ki je preživel prejšnja leta kot apostolski nuncij v Konstantinoplu, se ni uprl izvršenemu dejstvu, ni obsodil krivične stvarnosti, se ni odločno postavil na stran trpečih. Bil je brez dvoma v dobri veri. Tok časa ga je potegnil za seboj, da je v svojem idealizmu začel graditi na zgrešeni podlagi, in izdal nekaj odredb, ki so v živo ranile slovenski živelj in ustvarile videz, da je nadškof sporazumen z delom političnih organov. Ko pa je pozneje nadškof Margotti prišel v stik, zlasti na pastoralnih vizitacijah, s slovenskimi duhovniki in ljudstvom in še zlasti med vojno, ko je v grozi spremljal tragedijo našega človeka in občudoval njegovo zvestobo do Cerkve, zvestobo do mučeništva, je zavzel do Slovencev drugačno stališče. Visoko je dvignil prapor krščanske pravičnosti, kot je stal v geslu njegovega grba: »Pravica in mir!« in v polni luči je zasijal res-

nični nadškof Margotti. Če se je že pod fašizmom naučil slovenščine in zaščitil vsaj v cerkvi slovensko besedo in pesem, je po padcu fašizma nudil Slovincem celotno duhovno oskrbo v materinščini. In kot bi hotel nadoknaditi, kar je prej zamudil, je preizkušnemu slovenskemu ljudstvu dajal vso možno pomoč, moralno in gmotno, reševal je iz ječ in konfinacij, preprečeval represalije in odgone v Nemčijo itd. Oslobojilno fronto je odklanjal, ker je v njej videl komunizem, ali v čutu pravičnosti je šel tako daleč, da je priznaval Slovincem pravico, da se lahko svobodno odločijo za Jugoslavijo. Slovenskim vernikom, ki so po mirovni pogodbi ostali pod Italijo, je zagotovil polno enakopravnost na verskem področju.

Da, nadškof Margotti je pred Bogom in zgodovino odplačal svoj dolg, odplačal z navrhano mero ljubezni. Zato stojimo nemi in žalostni ob njegovi krsti.

Toda tudi slovenski človek je bil krivičen do nadškofa Margottija. Krivičen, ko ga je nasilno izgnal iz škofije in težko žalil s strupeno časnikarsko gonjo, krivičen, ko mu je odrekel dolžno zaupanje in mu zanimal pravico, vršiti škofovsko oblast. Nič ga ni huje raniło, kot pisma, ki so jih podpisali slovenski starši, naj se ne drzne birmovati njihovih otrok, ker ima »krvave roke«.

Bile so težke krivice, ki so nastale v povojnem razbeljenem ozračju. Nadškof je to razumel in je odpustil. Toda krivica zahteva zadoščenja, priznanja krivde.

»Odpusti!« mi je vrelo iz srca. »Pa saj si že davno odpustil, tedaj, ko si krivice sprejemal v duhu zadoščenja!«

4. avgusta 1951. — Sobota. Mesto in dežela sta ogrnjena v črno. Svojemu nadpastirju sta priredila veličasten pogreb. Nadškof Karel Margotti počiva zdaj v stolni cerkvi, a ne bo tu ostal. Prenesli ga bodo v svetišče Srca Jezusovega, v cerkev, ki jo je v dobri meri pomagal zgraditi. Tam bo čakal na veličastno vstajenje od mrtvih.

AMBROSI

10. marca 1962. — Nadškof Ambrosi je sklical izredno sejo stolnega kapitlja. Zbranim kanonikom je sporočil, da je naprosil papeža Janeza XXIII., naj ga iz zdravstvenih razlogov razreši, in da je sveti oče dne 15. februarja sprejel njegovo odpoved. Imenoval ga je za naslovnega škofa ankialskega. Umaknil se bo v kapucinski samostan v Thiene.

Novica me je globoko pretresla. Dolgih enajst let sem mu bil zelo blizu. Poznal sem njegove namene, trpljenje in delo. Občudoval sem njegovo preprosto domačnost, resnično pobožnost, iskrenost in frančiškansko duhovnost. »Dokler sem pri moči, bom vse svoje sile posvetil Bogu in dušam,« mi je čisto rekel: »Ko obnemorem, ne bom neplodno zavzemal položaja; odpovem se in umaknem v zatišje, da se pripravim na smrt.«

13. aprila. — Nadškof Ambrosi se poslavlja. Poslovilne obiske je že opravil v važnejših župnijah in večjih središčih, po samostanih in redovnih hišah; uradno so se že poslovile oblasti in osebnosti, zastopniki raznih ustanov in združenj, pa tudi preprosti verniki. Za vse je imel besedo tolažbe in vzpodbude, vsem je zagotovil, da jih ohrani v srcu in da bo zanje molil.

Danes je naslovil na slovenske vernike posebno poslanico:

»Preljubi slovenski verniki! Poslavljam se od škofije in prav blizu ste mi tudi vi, ki sem vas vsekdar ljubil kot otroke, združene v Kristusu. Ko sem bolj spoznal vaše lepe župnije in ustanove, sem se še bolj prepričal, da ima vaše res vzorno ljudstvo globoke krščanske korenike. Bog naj vas ohranja, poživlja vašo gorečnost in utrjuje vašo zvestobo v krščanskem življenju.

Vest mi priča, da sem storil, kar je bilo v moji moči, da bi zadovoljil vašim duhovnim potrebam in okreplil vaše župnije. Povem vam, da se je ljubezen, ki sem jo čutil do vas ob samem prihodu v Gorico, ojačila in da mi je zato bridko v duši, ker vas zapuščam.

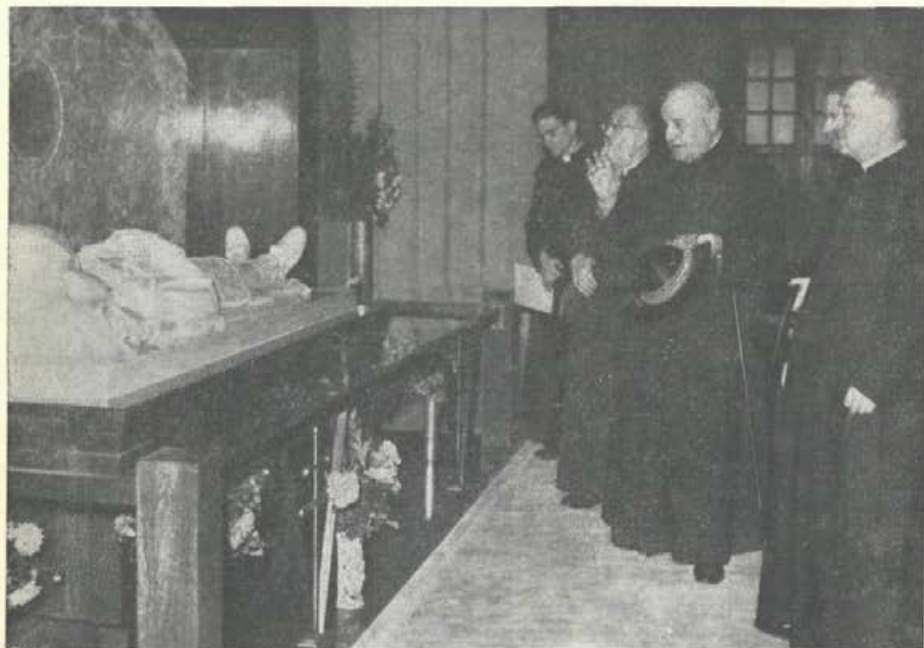
Trajno se bom vas vseh, duhovnikov in vernikov, spominjal in upam, da mi boste tudi vi ostali otroško vdani in mi v svojih molitvah prosili milosti in božje pomoči.

Priporočam vam, da živite res krščansko. Bodite žive evangeljske priče s tem, da odločno in odkrito izpovedujete svojo vero in da se odlikujete v poštenosti in v vzorni čistosti. Naj se vsekdar jači vaša povezanost na domačo družino, ki naj bo po zgledu nazarške družine pravi tempelj Sv. Duha.

Z očetovsko ljubeznijo vas globoko ginjen blagoslavljam.

Hijacint Janez Ambrosi, ap. administrator.«

17. maja 1962. — Nadškof Ambrosi je davi odšel. V nadškofijskem dvorcu smo ga poslednjič obkrožili, da bi mu izrazili spoštljivo zahvalo. Le kaj naj bi mu bili voščili? Uspehov? Ko pa zapušča vodstvo nadškofije in odhaja za

Beneški patriarh kard. Angel Roncalli (poznejši papež Janez XXIII.) in goriški nadškof Ambrosi ob nagrobnem spomeniku nadškofa Karla Margottija v cerkvi Srca Jezusovega

samostanske zidove. Dolgo življenje? Ko pravi, da se umika v samoto, da bi se pripravil na smrt. Zahvalili smo se mu in mu želeli zdravja in obilice božjih milosti.

Več kot vse je bil očetovski objem. Avto se je zganil. Prezvzišeni je docela privatno odšel v Trst. V nedeljo, 20. t. m. odpotuje iz Trsta, ustavi se spotoma v Trziču, da podeli v cerkvi sv. Ambroža sveto birmo skupini birmancev, nakar odide v Thiene.

12. september 1965. — Nadškof Ambrosi je nevarno bolan. Skupinica Slovencev je odšla v Thiene, da se pokloni bolniku in mu tudi v tem težkem trenutku izpove svojo vdanost. Nadškof je prvič vstal. Našli smo ga na divanu. Neznansko je bil vesel. »Tako sem vesel! Dobrodošli, dobrodošli!« Sedli smo, obujali spomine. Za vse se je zanimal. »Zelo sem hvaležen vsem goriškim duhovnikom, slovenskim in italijanskim, ki so mi bili vedno vdani in v veliko duhovno veselje,« je rekel. In še je priporočal: »Delajte dobro, vedno veliko

dobrega, pa vsem, ki so v potrebi, Italijanom in Slovincem.«

Naprosili smo ga za poseben blagoslov slovenskim vernikom.

26. septembra 1965. — Dospela je brzojavka, da je v kapucinskem samostanu v Thiene umrl nadškof Ambrosi. Želi biti pokopan v Gorici.

29. septembra. — Prve pogrebne svečanosti so se izvršile v stolnici v mestu Thiene. Davi so prenesli pokojnika iz samostana v stolno cerkev. Ob 10^h je daroval beneški patriarh kard. Urbani pontifikalno sv. mašo in spregovoril lepe poslovilne besede. Svečanosti se je udeležilo več škofov, veliko duhovnikov in redovnikov, tudi iz Gorice in Chioggie, ter mnogo vernikov. Nato smo zaprto rakev postavili na furgon, ki ga je dalo na razpolago goriško županstvo, in prepeljali pokojnega vladiko v Gorico. Izpostavili smo ga v škofijski kapeli sv. Križa. Jutri se bodo izvršile poslednje pogrebne svečanosti v goriški stolnici, kjer bo tudi pokopan.

In tako zopet stojim ob mrtvaškem

odru goriškega nadškofa. V zaprti krsti spi nadškof Hijacint Janez Ambrosi. Kot je bil sam skromen in ponižen, tako sta cerkev in katafalk skromna, brez žalnih zastorov ali drugih okrasov, le sveče ob rakvi, simboli ljubezni in žrtve do izničenja ter onstranske glorijske, gorijo z visokimi plameni.

Mimo mene drsijo množice, ki molijo, kropijo in prosijo preminulemu večni mir. V duhu zrem nadškofovo očetovsko postavo, slišim njegov glas. »Tako beden sem po dobrih delih,« je napisal v oporoki, »a trdno zaupam, da bom večno živel v Tebi, moj Bog! Rotim vas, bratje in sinovi, stopajte vedno zvesteje po poti božjih postav... Le to želim, da bi vsi spoznali Kristusa in živeli v njegovi milosti.«

Vsak škof je božji poslanec. Duhovni oče in nadpastir je, ki kaže pot k Bogu, je pa tudi delivec božjih skrivnosti. Bog, ki na skrivnosten način vodi usodo narodov, pošilja škofove kot svoje izredne poslane in preroke. V čem je bil nadškof Ambrosi izredni božji glasnik? Kakšna je bila njegova posla-

nica goriškim vernikom? Kaj nam je Bog po njem sporočil?

Vse se mi zdi, da je bilo sporočilo, ki ga je Bog naslovil po svetniškem škofu Hijacintu Ambrosiju sodobnemu človeku, poziv, naj obrne svoje oči in svoje srce od svetnih dobrin k nebeskim željam, naj se notranje prerodi in živi za Boga. To sporočilo izhaja iz nadškofove osebnosti, v tem pozivu je najgloblja vsebina in smisel njegovega nauka.

Nadškofova osebnost je bila trajno nadnaravno usmerjena, poduhovljena: kot je bil, človeško gledano, skromen, preprost in odmaknjen od zunanjega veličanja, tako je bil, nadnaravno gledano, notranje žarko razsvetljen, ves zamaknjen v svet duhovnega bogastva in zavzet za resnično duhovno veličino. Poznati Kristusa, zanj in v njem živeti!

Najvišja življenjska modrost, do katere se je nadškof Ambrosi dokopal in ki jo je kot posebno božje naročilo razglašal svojim vernikom, se je bistveno takole glasila:

»Vaša sreča ni v svetnih dobrinah,

Ob pogrebni svečanosti v goriški stolnici

pač pa v življenju s Kristusom, ni v hlastanju za užitki, pač pa v rasti v svetosti. Ne podlezite skušnjavi, da bi zanemarili notranjo veličino in iskali zunanji blesk, ne uničite v sebi živih studecev in ne selite se v puščavo! »Nikoli in nikdar ne zabimo,« tako je napisal v duhovni oporoki, »da je sleherna stvar usmerjena in podrejena večnemu

življenju in da ima edinole v tej luči svoj smisel in pomen.«

30. septembra 1965. — Goriška nadškofija je priredila nadškofu Ambrosiju veličasten pogreb. Njegovi zemeljski ostanki zdaj počivajo ob vznožju oltarja Fatimske Matere božje v goriški stolnici, tik svetniškega nadškofa Rudolfa Edlinga.

JOZE JURAK

Msgr. JANEZ HLADNIK

V skupini slovenskih izseljenskih duhovnikov je bil msgr. Janez Hladnik brez dvoma ena vodilnih in najbolj značilnih osebnosti. Njegov nepričakovani odhod v večnost 20. junija 1965 je bolešno odjeknil tako med izseljensko skupnostjo, ki ji je skoro 30 let zvesto in požrtvovalno služil, kakor v domovini, ki je ves čas njegovo pionirsko in dostikrat misijonsko delo spremljala z neprikritim občudovanjem.

Njegova življenjska pot

Rodil se je 22. decembra 1902 v notranjski fari Rovte. Srednjo šolo je dovršil v škofovih zavodih v St. Vidu nad Ljubljano; po maturi je vstopil v ljubljansko bogoslovje ter postal duhovnik 29. junija 1927.

Škof ga je poslal za kaplana v Kostanjevico ob Krki in nato v Metliko, od koder je g. Hladnik prvič dal slovo slovenski zemlji in odšel za nekaj časa v Zagreb, da bi tam dušno oskrboval Slovence, razkropljene po vsem mestu in okolici.

Že leta 1937 pa ga najdemo v Argentini. Tam se je v letih po prvi svetovni vojni počasi izoblikovala močna slovenska kolonija, ki so jo v glavnem sestavljali naši primorski ljudje iz Italije, ki so se deloma iz gospodarskih razlogov in deloma, da se umaknejo fašističnemu pritisku, množično izseljevali v vso Južno Ameriko, predvsem pa

v Argentino. Tako računajo, da jih je bilo nad 20.000. Mnogi med njimi so se hitro vtopili v argentinsko okolje, otroci so postali Argentinci, sami pa so se žal premnogokrat odtujili i svoji domovini i svoji veri, ki so jo prejeli od staršev.

Ko se je mudil sedaj že pokojni duh. svetnik Anton Merkun nekaj mesecev v Argentini, je od blizu lahko spoznal, kako zapuščeni so bili versko in kulturno ti naši ljudje. Po povratku v Slovenijo je takoj opozoril cerkvene kroge pa tudi državno oblast na našo zapuščeno kri v tujini, ki je neprestano usihala in krepila tujo zemljo. Njegova poročila so nagnila duhovnika Jožeta Kastelica, da je kot prvi redni izseljenski duhovnik odšel v Argentino. Žal mu je bilo usojeno le kratko delovanje:

že l. 1940 se je smrtno ponesrečil na gori Aconcagua v argentinskih Andih.

G. Janez Hladnik se mu je, kot že rečeno, pridružil l. 1936. Postal je njegov pomočnik pri dušnem pastirstvu za slovenske ljudi ter pri urejanju mesečne revije »Duhovno življenje«, ki še sedaj izhaja v Buenos Airesu in ki jo je pok. Jože Kastelic priklical v življenje.

Od l. 1940 pa do l. 1947 je bil nato g. Hladnik za vse svoje delo sam. Njegovo domovino so l. 1941 zajeli zublji druge svetovne vojne. Prenehale so vesti z doma in do l. 1945 g. Hladnik ni točno vedel, kaj se doma dogaja. Toda ko je dobil jasne dokaze, da je bila Osvobodilna fronta slovenskega naroda le orodje za komunistično stranko, da se po njej polasti oblasti nad našim ljudstvom, je to svojim rojakom tako ustno kot v »Duhovnem življenju« jasno povedal. Posledice njegove jasne besede so bile silno boleče za njegovo duhovniško in slovensko srce: večina starih izseljencev se je oklenila novih vodnikov, pokazala g. Hladniku hrbet in ga začela gledati postrani kot nekakega narodnega izdajavca.

Seveda so se razmere kasneje spremenile, zlasti ko so začela hoditi pisma od doma in so mnogi izseljenci iz Argentine sami obiskali svojo domovino. Gospod Janez, kot so ga vsi izseljenci, tako stari kot novi, iskreno klicali, je spet postal nesporni vodnik svojih ovčic, toda žal je močna propaganda levičarskih elementov mnoge Slovence dokončno odtrgala od Boga in Cerkve, posredno pa tudi od slovenske skupnosti.

Pa je g. Hladnika že čakala druga težka in nehvaležna naloga. Po taboriščih na Koroškem in v Italiji so naši protikomunistični begunci željno čakali odhoda v prekomorske dežele. Bil je baš g. Hladnik, ki je prvi poslal med nje upapolno novico: po njegovem posredovanju je takratni predsednik Argentine general Perón izdal dovoljenje, da se lahko takoj naseli v Argentino 10.000 slovenskih beguncev. Koliko na-

porov ter osebnih in gmotnih žrtev je tedaj doprinesel g. Hladnik, da se je ugodno rešilo to življenjsko vprašanje slovenske povojne emigracije, to ve le vsevedni Bog.

Ko so ti od vsega sveta zapuščeni ljudje v zaporednih valovih od l. 1947 do 1949 prihajali v Argentino, jih je hodil g. Hladnik čakati k ladjam v pristanišče, iskal jim je službe, prosil in beračil zanje pri svojih argentinskih znancih, hodil od cerkve do cerkve, pridigal o njih tragični usodi ter jih priporočal usmiljenim krščanskim srcem.

Počasi so si novi slovenski naseljenci uredili svoj položaj, v Argentino je z njimi prišlo več desetih slovenskih duhovnikov ter krepka skupina izobražencev in prosvetnih delavcev. G. Janez Hladnik je spoznal, da gre delo dobro naprej in da bodo njegovo poslanstvo med slovenskimi izseljenci zlahka prevzele mlajše in sveže moči.

Njegovo duhovniško srce ga je tedaj popeljalo v eno najbolj zapuščenih buenosaireških predmestij, ki se danes imenuje San José de Pompeo (Sv. Jožef Pompejski) v Lanusu. Bilo je to l. 1950. Ta kraj ni imel ne dobrih cest ne primernih dostopov ne tlakovanih ulic. Bil je brez šole, brez cerkve, brez elektrike. Kadar je deževalo, se je vse naselje spremenilo v veliko blato.

Prav med temi od vseh pozabljenimi in zapuščenimi ljudmi najnižjih slojev se je torej g. Hladnik naselil in jim ostal zvest do smrti. Razširil je skromno cerkvico, zgradil župnijske prostore, nato farno dvorano. Kasneje je ustanovil še farno šolo in jo izročil slovenskim šolskim sestram. Ni čuda, da je njegovo delo prejelo priznanje tudi s strani cerkvenih oblasti. Bil je prvi slovenski duhovnik v Argentini, ki je postal monsinjor.

Slovinci smo lahko ponosni, da je prav sin našega naroda dal domačinom, dostikrat malodušnim in dostikrat nerodnim, zgled, kako je treba začeti orati ledino in sejati seme božje besede, če hočemo pokristjaniti današnji zmaterjalizirani svet.

Osebnost velikega pokojnika

Pokojni Hladnik je bil res duhovnik v polnem pomenu besede. Bil je mož molitve zdravih in vedrih mož, ki neomajno zaupajo v božjo Previdnost in so jim prav ovire prilika, da se še bolj naslonijo na Boga.

Čudovit zgled je nudil s svojo skromnostjo. Kako malo je potreboval zase! Kolikokrat ni vedel, kdo mu bo za kosilo ali za večerjo ponudil grizljaj. Kolikokrat je prosil na posodo za kak desetak, ker je ostal brez beliča v žepu. Doživljal je kot vsakdo, ki nesebično služi ljudstvu, ponižanja, nerazumevanja, nasprotovanja, celo klevete in sramotenje, pa ni imel ne časa ne volje, da bi ga to vznemirjalo.

Vse njegovo življenje je bila ena sama ljubezen: do rojakov, pa do svojih župljanov, katerim je po tolikih letih pričakovanja prinesel Boga, pa ljubezen do otrok, velikih in majhnih, saj je v sebi sam ohranil dušo velikega otroka. Nikdar ni prosil zase, vedno le za druge. Nikoli ni cincal ali omahoval; sam je pograbil za vrečo cementa in jo na svojem hrbtu prenašal, da bi svojim fananom ustvaril dom miru, ljubezni in razumevanja.

Kot izseljenski misijonar je prostrano argentinsko zemljo ponovno prepotoval po dolgem in po čez. Storil je to v prostem času, kajti živel je v razmerah, ko je bil za vse delo sam, pa je poleg tega še moral vršiti službo kaplana po raznih župnijah Buenos Airesa.

Bil je dostikrat kot Janez Krstnik v puščavi: osamljen, pa nikdar navečan, vedno poln optimizma in prirojene mu trdoživosti. Človek se mora ob motrenju njegovega življenja neprestano spraševati, kako je zmožgel vse to: mesec za mesecem je obiskoval slovenske rojake, pa ne samo nje, temveč tudi ostale Jugoslovane, če je bilo potrebno. Redno jih je zbiral k nedeljski maši, otroke učil katekizma, urejeval, pisal in razpošiljal revijo »Duhovno življenje«, dostikrat pa je moral še naročnino pobirati zanj.

Slovenske izseljence je rad vabil na družabne prireditve, ki jih je mojstrsko organiziral. On je bil tudi tisti, ki je začel z množičnimi romanji k znanim svetiščem v bližini Buenos Airesa. Dve sta se ohranili do danes: vseslovensko romanje k Materi božji v Luján (izg. Luhán) ter v svetišče Lurške Matere božje.

Kljub temu, da je živel 29 let v tujini, je ostal vedno navezan z vsemi vlakenci svoje duše na slovensko zemljo in slovensko besedo. Dano mu je bilo pred 7 leti videti znova svojo domovino, v spremenjenih razmerah sicer, a vedno še v bistvu tisto Slovenijo, katere zvest sin je bil vedno in ob vsaki priliki.

Prav iz ljubezni do slovenstva se je porodila tudi Slovenska vas v Lanusu, prav v bližini kraja, kjer je on zadnjih 15 let deloval. Kljub najbolj različnim oviram in zapletenemu položaju mu je uspelo zagotoviti po izredno nizki ceni prostrano zemljišče, kjer so si novi izseljenci zgradili resnično slovensko vas: s svojo cerkvijo Marije Kraljice, z zavodom Baragovo misijonišče, s svojim prosvetnim domom, športnim prostorom ter dolgo vrsto ličnih hišic, ki nudijo streho 600 Slovincem in so jamstvo, da bo tudi bodoči rod v Lanusu slovensko molil, pel in se razgovarjal.

Ali se bomo zato čudili, če je bil njegov pogreb pravo zmagoslavje, ki ga hvaležni verniki prirejajo le svojim nesebičnim duhovnikom? Pretresljivi so bili prizori, ko ga je ljudstvo prihajalo kropit in so vsem solze stale v očeh.

Nihče ni zato bolje zadel veličine Hladnikovega duhovništva kot prav njegov osebni prijatelj, staronaseljenec Tržačan arhitekt Viktor Sulčič, ko je na grobu izrekel besede: »Ta bol in ta jok ljudstva, ki te je, dragi monsinjor, danes v tako mogočnem številu pospremilo do tvojega poslednjega bivališča na zemlji, sta brez dvoma največje plačilo in najlepše priznanje, ki ga more prejeti človek in Kristusov duhovnik na tem svetu!«

Pevski zbor »Lojze Bratuž«
iz Gorice

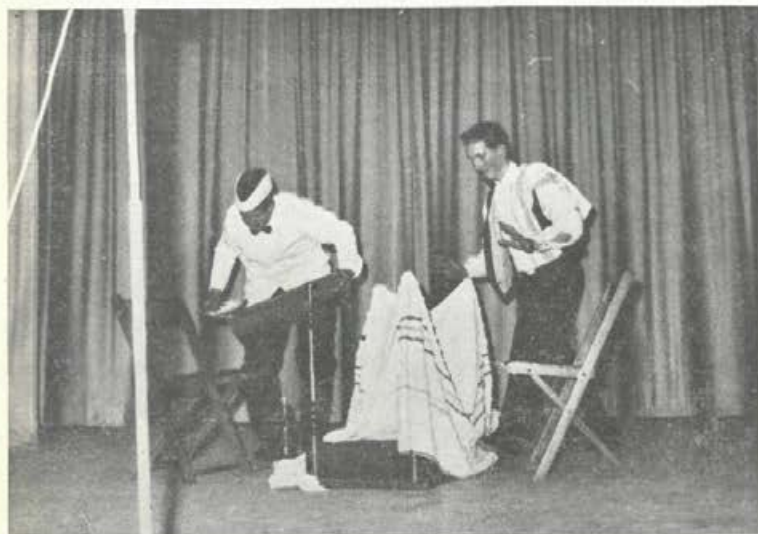
Zbor »Münchener Chorubenen« na nastopu v Kat. domu

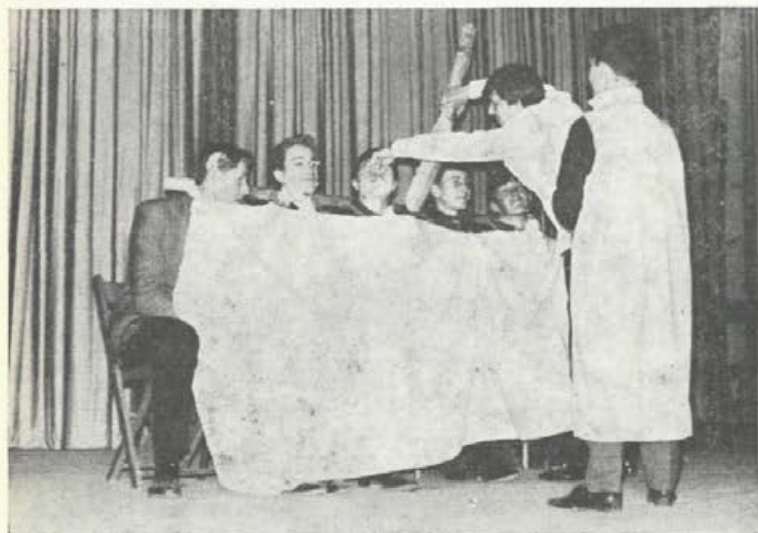
Koncert pevskega društva
»J. Abram« iz Pevme

Misijonska prireditev 1965.
Nastop Marijine družbe

Skvti v šaljivem prizoru
»Nagajivček«

Iz pustovanja v letu 1964

KJE JE KAJ

Kalendarij	1-27
Govor sv. očeta pri Združenih narodih	29
Poštenjak (<i>Vinko Beličič</i>)	35
Moderna psihologija (<i>dr. Alfonz Cuk</i>)	38
Beneški Slovenci 100 let pod Italijo (<i>Drš.</i>)	44
Iz starih papirjev	48
Naš Mojzes (<i>dr. Miha Krek</i>)	50
Tudj tam je naša kri (<i>V-ko</i>)	54
Spominske obletnice (<i>Martin Jevnikar</i>)	59
Stavkokazi (<i>Vinko Beličič</i>)	65
Štiristoletnica smrti blažene Hozane iz Kotora (<i>M.</i>)	66
Crtice iz Istre (<i>dr. Stojan Brajša</i>)	68
Josip Grašič (<i>dr. Stojan Brajša</i>)	72
Slovenski romarji v Palestini (<i>S. Z.</i>)	75
Dežela ter njeni in naši problemi (<i>dr. Jože Skerk</i>)	82
Marijine sestre Čudodelne svetinje v Gorici (<i>dr. Rudolf Klinec</i>)	86
Dr. Florijan Gregorič (<i>Janez Grum</i>)	89
Skladatelj Stanko Premrl	92
Astronavtika: osmo leto (<i>P. K.</i>)	94
Kulturno življenje koroških Slovencev (<i>J. V.</i>)	100
Pričevanje ljubezni (<i>Peter Komac</i>)	103
V Afriki (<i>P. Radko Rudež S.J.</i>)	105
Razkuževanje in razkužila (<i>dr. Danilo Rustja</i>)	109
Človek in živalske nalezljive bolezni (<i>dr. Danilo Rustja</i>)	112
Otok sredj rdeče celine (<i>Jože Jurak</i>)	113
Utrditev slovenskih položajev na Goriškem (<i>A. B.</i>)	122
Leto dni v življenju narodov in Cerkve (<i>Josip Dolenc</i>)	124
Brez vodnika - I. V gozd (<i>Srečko Gregorec</i>)	124
Brez vodnika - II. Na planine (<i>Srečko Gregorec</i>)	129
Stari kandelaber (<i>Fr. Gaber</i>)	135
Prosvetno delo na Tržaškem (<i>Drš.</i>)	145
P. Anton Prešeren D.J.	147
Ob katafalku treh goriških nadškofov (<i>msgr. Rudolf Klinec</i>)	152
Msgr. Janez Hladnik (<i>Jože Jurak</i>)	162

PESMI

Vsaj sedaj (<i>Mirko Mazora</i>)	35
Na jesen (<i>Mirko Mazora</i>)	35
Stavka (<i>Aleksij Markuža</i>)	36
Kdaj (<i>Aleksij Markuža</i>)	36
Moj cvet (<i>Mirko Mazora</i>)	37
Moč groba (<i>Mirko Mazora</i>)	37
November (<i>Mirko Mazora</i>)	37
Ob zatonu (<i>Mirko Mazora</i>)	38
V jeseni (<i>Aleksij Markuža</i>)	43
Med valovi (<i>Srečko Gregorec</i>)	45
Da le k tebi pridem (<i>Srečko Gregorec</i>)	47
Razpadajoča hiša (<i>Karel Mauser</i>)	58
Božji mož (<i>Srečko Gregorec</i>)	61
Dež (<i>Karel Mauser</i>)	62
Jaz ljubim skrivnost (<i>Yl Knotts</i>)	64
Zapravljen grunt (<i>Srečko Gregorec</i>)	65
Življenje (<i>Srečko Gregorec</i>)	68
Zadnja sestra (<i>Yl Knotts</i>)	71
Misel iz dnevnika (<i>Karel Mauser</i>)	81
Cez Kras (<i>Yl Knotts</i>)	83
Ob stoletnici (<i>Zdravko</i>)	102
Zmagoslavje (<i>Srečko Gregorec</i>)	108

